

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

X. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948:2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG RÖRANDE

ORGANISATIONEN AV VERKSAMHETEN FÖR JORDBRUKETS YTTRE OCH INRE RATIONALISERING

avgivet av

1947 års centrala lantbrukskommitté

STOCKHOLM
1948

Statens offentliga utredningar 1948

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. Idun. 120 s. **Jo.**

2. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. Idun. 220 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet. **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1948 : 2
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG RÖRANDE

ORGANISATIONEN AV VERKSAMHETEN FÖR JORDBRUKETS YTTRE OCH INRE RATIONALISERING

avgivet av

1947 års centrala lantbrukskommitté

STOCKHOLM 1948
IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB
718099

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Sid.

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet 7

Avdelning I. Utredningsuppdraget..... 9

Avdelning II. Lokalorganens verksamhet och organisation.

Kap. 1. Utvecklingsplaneringen 18
A. Regionalplaneringen 18
Allmänna synpunkter på regionalplaneringens omfattning och innehåll 18
Regionalplaneringen under de närmaste åren..... 25
Regionalplaneringens organisation 27
Några synpunkter på centralorganets arbetsuppgifter i samband med regionalplaneringen 28
Kostnaderna för regionalplaneringen 29
B. Individualplaneringen..... 30

Kap. 2. Den yttre rationaliseringen..... 32
A. Olika former av yttre rationalisering..... 33
B. Den aktiva inköpspolitiken..... 34
C. Kronans förköpsrätt 35
D. Expropriation av mark för stärkande av ofullständigt jordbruk 37
E. Medelsbehovet för lantbruksnämndernas fastighetsförvärv .. 37
F. Lantbruksnämnds befogenheter ifråga om fastighetsförvärv.. 38
G. Lån och bidrag för yttre rationalisering..... 38
H. Fastighetsförvaltningen 41
I. Lantbruksnämnds medverkan i den jordpolitiska kontrollen 42

Kap. 3. Den inre rationaliseringen i allmänhet..... 43
A. Inledning..... 43
B. Den tidigare verksamheten för inre rationalisering 45
C. Principiella frågor rörande fonder och anslag..... 47
D. Villkoren för statens medverkan till inre rationalisering 49
E. Formerna för statens medverkan till inre rationalisering 50
F. Amorteringslånen 51
G. Avskrivningslånen 54
H. Vissa allmänna principer för ärendenas handläggning 58
I. Nyodling, stenröjning och jordkörning 59
J. Täckdikning och avloppsförbättring 60
K. Betesanläggning och betesförbättring..... 61
L. Anläggning av ägovägar..... 67
M. Ekonomibyggnader 70
N. Medelsbehovet för inre rationalisering 73
O. Lantbruksnämnds befattning med jordbrukets bostäder 74

Sid.

Kap. 4. Torrläggningsverksamheten 83
A. Allmänna synpunkter på torrläggningsverksamhetens organisation samt beviljandet av lån och bidrag 83
B. Vissa administrativa spörsmål 88
C. Behovet av nya lantbruksingenjörsdistrikt 89
D. Underhållskontrollen 93
E. Övriga arbetsuppgifter för lantbruksingenjörerna 93

Kap. 5. Vissa övriga jordpolitiska arbetsuppgifter 95
A. Den sociala jordbrukskreditgivningen 95
B. Vanhävdsärenden 96
C. Ärenden angående inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m. 99

Kap. 6. Kamerala och administrativa arbetsuppgifter 101
A. Organisationen av låne- och bidragsgivningen 101
B. Räkenskaper och bokföring samt revision 107
C. Det särskilda stödet åt vissa innehavare av mindre jordbruk 108

Kap. 7. Lantbruksnämnds behov av juridisk sakkunskap 123

Kap. 8. Lantbruksnämnds behov av byggnadsteknisk sakkunskap 125
A. Projekteringen 127
B. Byggnadskontrollen 128

Kap. 9. Lantbruksnämndernas ortsombud och gode män 128
A. Allmänna synpunkter 129
B. Vissa ersättningsfrågor 129

Kap. 10. Lantbruksnämndens organisation och arbetsformer 131
A. Nämndens sammansättning m. m. 131
B. Arbetets fördelning på delegationer 132
C. Delegationernas sammansättning 134
D. Delegationernas rätt att avgöra ärenden 135
E. Arbetets fördelning på avdelningar 138
F. Rätten att överklaga lantbruksnämnds beslut 140

Kap. 11. Lantbruksnämndernas personalbehov m. m. 142
A. Personalbehov samt anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. 142
B. Lantbruksnämndernas behov av lokaler, möbler och annan utrustning 152

Avdelning III. Den centrala organisationen.

Kap. 12. Indelningen i avdelningar och byråer 154
A. Rationaliseringsavdelningen 156
B. Lantbruksavdelningen 157

Kap. 13. Personalbehov samt anställnings- och avlöningsförhållanden m. m. 157

Avdelning IV. Vissa övriga frågor.

Kap. 14. Taxebestämmelser m. m 172

Sid.

Kap. 15. Vissa övriga ersättningsfrågor 175
A. Frågan om ersättning till vissa myndigheter för deras medverkan i lantbruksnämndernas arbete 175
B. Frågan om särskilt statsbidrag till L. B. F. 177

Avdelning V. Anslagsberäkningar och kostnadsfrågor.

Kap. 16. Allmänna förutsättningar 179

Kap. 17. Driftsbudgeten 180

Kap. 18. Kapitalbudgeten 192
A. Översikt över nuvarande fonder 192
B. För den nya lantbruksstyrelsens verksamhet erforderliga fonder 194
C. Medelsbehov 197

Kap. 19. Möjligheter till vissa kostnadsbesparingar under budgetåret 1948/49 202

Avdelning VI. Övergångsanordningar.

Kap. 20. Övergångsanordningar med avseende å den nuvarande lånestocken 207

Kap. 21. Övergångsanordningar med avseende å nuvarande personal 211

Särskilt yttrande av herr Berg 215

Bilaga A. Vissa statistiska uppgifter rörande egnahemsnämnderna 217
Bilaga B. Tabell för beräkning av producentbidrag (halvårsleverans) 219
Bilaga C. Tabell för beräkning av producentbidrag (årsleverans) 220

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

1947 års centrala lantbrukskommitté får härmed, efter slutförande av en första etapp av dess utredningsuppdrag, vördsamt överlämna betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering.

I betänkandet ha i stort sett endast upptagits sådana frågor, som böra underställas riksdagens prövning nästkommande år.

Av uppdraget återstår härefter huvudsakligen utarbetande av förslag till författningsbestämmelser angående lån och bidrag för jordbrukets yttre och inre rationalisering, förslag till instruktioner för verksamheten i lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen samt övriga förberedelser för den nya organisationens ikraftträdande.

Särskilt yttrande av herr Berg bifogas.

Stockholm den 19 december 1947.

BO HAMMARSKJÖLD

ABEL ANDERSSON	STIG G:SON BERG	NILS JÖNSSON
E. NORBERG	HANS WETTERHALL	G. R. YTTERBORN

Börje Lundgren

AVDELNING I

UTREDNINGSUPPDRAGET

För verkställande av utredning rörande vissa med uppbyggandet av den nya organisationen för ärenden angående den yttre och inre rationaliseringen inom jordbruket sammanhängande spörsmål bemyndigade Kungl. Maj:t den 20 juni 1947 chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla dels högst sju sakkunniga såsom central utredningskommitté, dels även fyra sakkunniga inom varje hushållningssällskaps område att utgöra underavdelningar till den centrala kommittén.

De för utredningen gällande direktiven framgå av det yttrande till statsrådsprotokollet, vari hemställdes om sagda bemyndigande. Departementschefen yttrade däri bland annat följande.

I proposition nr 75 till årets riksdag angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken ha principerna för organisationen av rationaliseringsverksamheten angivits. Föredragande departementschefen framhåller sålunda att arbetet med den yttre och inre rationaliseringen i jordbruket inom varje hushållningssällskaps område bör uppdragas åt ett särskilt organ, förslagsvis kallat lantbruksnämnd, som skall ersätta de nuvarande egnahemsnämnderna. Såsom en sammanfattning av de arbetsuppgifter som avsetts skola åvila lantbruksnämnderna, må följande uttalande i jordbrukspropositionen återgivas.

»De nya lantbruksnämnderna, vilka skola ersätta egnahemsnämnderna, skola lokalt omhänderhava all den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering. De skola sålunda bland annat övertaga de arbetsuppgifter på dessa områden, som hittills ombesörjts av egnahemsnämnder, hushållningssällskap och torrläggningsnämnder. Lantbruksnämnderna böra vidare övertaga egnahemsnämndernas övriga nuvarande arbetsuppgifter med undantag av bostadsförbättringsverksamheten, vilken förutsättes komma att ligga hos särskilda länsorgan. Lantbruksnämnderna böra sålunda bland annat i fortsättningen omhänderhava den sociala egnahemsverksamhet, som består i utlämnande av arrendelån och lån för att underlätta inköp av jordbruksfastigheter. Lämpligt torde även vara, att lantbruksnämnderna skola övertaga den därmed besläktade verksamhet med avseende å vissa lägenheter å renbetesfjällen i Jämtlands län med mera samt i lappmarkerna ovan odlingsgränsen i de båda nordligaste länen, vilken hittills omhänderhafts av länsstyrelserna. Slutligen böra lantbruksnämnderna övertaga jordbrukskommissionernas hittillsvarande uppgifter i fråga om utövande av tillsyn över efterlevnaden av vanhävdslagstiftningen.»

Ökningen av tempot i rationaliseringsarbetet inom jordbruket förutsätter, såsom i annat sammanhang i propositionen nr 75 betonas, en omsorgsfull planläggnings- och samordningsverksamhet, vilken ansetts skola utgöra en av de första

huvuduppgifterna för lantbruksnämnderna. I anslutning härtill erinras i nämnda proposition om betydelsen av den regionala planeringen. För detta ändamål skola särskilda kommittéer bildas med lantbruksnämnderna som kärna och med representanter för de olika organ, som i varje särskilt fall ha anknytning till de problem som föreligga inom planeringsområdet.

I fråga om lantbruksnämndernas sammansättning anföres i proposition nr 75 bland annat följande.

»Jag anser alltså, att lantbruksnämnd bör bestå av ordförande och sex ledamöter. Ordföranden och två av ledamöterna böra utses av Kungl. Maj:t. Såsom självskrivna ledamöter böra ingå hushållningssällskapets sekreterare och den främste befattningshavaren hos lantbruksnämnden, vilken bör kallas lantbruksdirektör. De två återstående ledamöterna böra utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller av dess årsmöte. I betraktande av den ställning sällskapet intager såsom organ för jordbruket i dess helhet inom området synes mig ett dylikt sätt för utseende av de ledamöter, som i främsta rummet skola representera jordbruket i nämnden, vara att föredraga framför att dessa ledamöter skulle utses av speciella jordbruksorganisationer. Vilket av sagda båda representantskap, som skall utse sistnämnda två ledamöter, torde böra överlämnas åt vederbörande sällskaps eget avgörande.»

Nämnderna förutsättas komma att utrustas med tämligen betydande befogenheter och en vidsträckt beslutanderätt vid handhavandet av rationaliseringsarbetet. Frånsett principuttalandet för en avsevärd handlingsfrihet för nämnderna har emellertid icke någon gränsdragning gjorts mellan å ena sidan de lokala organen och å andra sidan det centralorgan som tillsynen över länsorganen skall åvila.

Beträffande den centrala organisationen av rationaliseringsverksamheten förordas det av 1942 års jordbrukskommitté angivna alternativet, som innebär en sammanslagning av egnahems- och lantbruksstyrelsen. Vissa synpunkter på organisationen av den blivande lantbruksstyrelsen ha i detta sammanhang framlagts för och godkänts av riksdagen. Härvid har bl. a. framhållits att det nya centralorganet torde organiseras såsom ett ämbetsverk under en generaldirektör och med två underavdelningar under var sin överdirektör. På den ena avdelningen, där ärenden rörande den yttre och inre rationaliseringen behandlades, skulle inrättas en byrå för jordförbättringsärenden motsvarande lantbruksstyrelsens nuvarande kulturtekniska byrå, en byggnadsbyrå motsvarande egnahemsstyrelsens byggnadskontor samt en byrå för uppsikt över lantbruksnämndernas planläggningsarbeten och rationaliseringsverksamhet. Denna byrå har förutsatts komma att ersätta jordanskaffningsbyrån och delvis den allmänna byrån i egnahemsstyrelsen. Centralorganets andra underavdelning skulle omfatta lantbruksbyrå, stuteribyrå, eventuellt en byrå för undervisningsärenden och fiskeribyrå, med huvudsakligen samma uppgifter som nu ankomma på motsvarande byråer i lantbruksstyrelsen. Vidare har förutsatts att jämte nu nämnda byråer en kansli- och kameralbyrå inrättades. Beträffande centralorganets styrelse har uttalats att denna borde utgöras av generaldirektören som ordförande och överdirektörerna samt den föredragande byråchefen ävensom med hänsyn till önskvärdheten av ett visst lekmannainslag ytterligare förslagsvis fyra av Kungl. Maj:t förordnade ledamöter.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår att lika litet i fråga om centralorganet som i fråga om länsorganen föreligger något i detalj utformat organisationsförslag. Härmed sammanhängande spörsmål ha förutsatts skola bliva föremål för skyndsam utredning av särskilda sakkunniga. Det har härvid förutsatts att dels

en centralkommitté, dels underavdelningar i de olika hushållningssällskapsområdena tillsättas. Rörande underavdelningarnas utredningsuppdrag framhålles i jordbrukspropositionen bland annat följande.

»Dessa underavdelningar böra bland annat på grundval av sin kännedom om förhållandena i vederbörande område göra preliminära beräkningar rörande personalbehovet vid lantbruksnämnderna ävensom vidtaga åtgärder för anskaffande av lokaler åt nämnderna m. m. Förberedande överväganden och åtgärder för lösande av nämndernas personalfrågor böra även ingå i arbetet. Slutligen torde underavdelningarna bland annat även i den utsträckning förhållandena medgiva böra vidtaga inledande åtgärder för igångsättande av arbetet med regionalplaneringen.»

De synpunkter, som sålunda böra vara vägledande för denna utredning, torde här sammanfattningsvis förtjäna återgivas. Länsorganens ställning och de arbetsuppgifter som i samband med rationaliseringen skola åvila dessa organ bör närmare klargöras och riktlinjer för deras verksamhet uppdragas. Såväl administrativa uppgifter som planläggningen av rationaliseringsarbetet torde härvid böra uppmärksammas. I detta sammanhang torde vikt böra fästas vid utvecklingsplaneringen och i främsta rummet dess första led, den regionala planeringen, såsom en första etapp i en planmässig förbättringsverksamhet. Såsom exempel på upprättande av dylika planer synes dels den av 1942 års jordbrukskommitté avgivna promemorian i ämnet (SOU 1947: 18), dels den nyligen offentliggjorda undersökningen rörande jordbruket och skogsbruket i Nedertorneå (SOU 1947: 33) förtjäna beaktande. De principer som böra följas vid tillsättandet av de kommittéer, vilka skola knytas till planeringsarbetet inom olika planeringsområden, torde i detta sammanhang böra angivas.

Förslag om den ordning, som bör tillämpas vid handläggandet av sådana byggnadsfrågor, som enligt det av riksdagen antagna förslaget till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken skola åvila rationaliseringsorganen, torde vidare böra utarbetas. I anslutning härtill synes spörsmålet om formerna för samordning av rationaliseringsorganens och de i propositionen nr 235 av statsrådet och chefen för socialdepartementet föreslagna bostadspolitiska länsorganens byggnadsverksamhet böra bringas till lösning. Särskilt frågan om byggnadskontrollens ordnande torde härvid böra utredas. För nu nämnda utredningsuppgifter torde kontakt böra sökas med de för utredning av frågan om den administrativa bostadspolitikens organisation av chefen för socialdepartementet tillkallade sakkunniga.

Vid klargörandet av innebörden av här förevarande utredningsuppdrag torde jag vidare få erinra dels om den sociala jordpolitiken, arrendeegnahems- och arbetarsmåbruksverksamheten, vilken hittills handhafts av egnahemsorganen, dels ock om frågan om sambruksföreningar, varom jag framdeles har för avsikt att framlägga förslag. Vad den förstnämnda verksamheten beträffar så äro bestämmelserna härom för närvarande föremål för översyn av särskilda utredningsmän, vilka tillkallats jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 februari 1947. Enligt direktiven för dessa utredningsmän förutsättes att en viss utvidgning av den sociala jordverksamheten skall komma till stånd i framtiden bland annat i form av stöd för inrättande av arrendeegnahem och av andelsladugårdar och för anskaffande av driftskrediter åt mindre bemedlade företagare i jordbruket. Det nyssberörda förslaget om lag om sambruksföreningar skulle också kunna medföra någon ökning av verksamheten på den sociala jordpolitikens område. Eftersom de arbetsuppgifter som härvid kunna uppkomma lämpligast torde få hänskjutas till rationaliseringsorganen synes vid utarbetandet av här ifrågavarande organi-

sationsförslag jämväl dessa frågor böra uppmärksammas och samråd sökas med nyssnämnda utredningsmän.

Sedan länsorganens uppgifter och befogenheter angivits och förhållandet mellan dessa organ och det centrala rationaliseringsorganet preciserats torde förslag böra framläggas rörande den erforderliga personalens omfattning, sammansättning och anställningsförhållanden. Med utgångspunkt från de synpunkter som i det föregående återgivits torde slutligen beträffande det centrala rationaliseringsorganet organisationsförslag böra utarbetas, som närmare klargöra arbetsuppgifter, befogenheter och personalbehov m. m. samt upptaga beräkningar över erforderliga anslag för avlöningar och omkostnader.

Utredningsarbetet bör som förut framhållits bedrivas i sådan takt att definitiva organisationsförslag kunna underställas 1948 års riksdag.

Sedan organisationsförslaget framlagts torde behov komma att föreligga av fortsatta utredningsarbeten. Bland annat synes planer böra uppgöras och förberedelser vidtagas både centralt och inom länen så att rationaliseringsarbetet skall kunna igångsättas och bedrivas enligt de nya riktlinjerna vid den tidpunkt som av mig ursprungligen förutsatts nämligen den 1 juli 1948. Icke minst rekryteringen av personal och tjänstemän torde kräva omsorgsfulla förberedelser. Angeläget synes vara att i detta sammanhang anstalter träffas för igångsättande av planeringsverksamheten då detta befinnes lämpligt. Med hänsyn till dels den allt tydligare framträdande bristen på arbetskraft, dels önskvärdheten av att i nuvarande konjunkturläge såvitt möjligt begränsa statsutgifterna torde vid uppdragandet av riktlinjer för verksamheten böra beaktas att denna verksamhet icke lär kunna forceras utan till en början måste bedrivas med viss återhållsamhet. Detta innebär att de blivande länsorganen i första hand torde få inrikta sig på att ombesörja det löpande rationaliseringsarbetet i den mån och allt eftersom möjligheter till förstärkning och förbättring av enskilda fastigheter och jordbruksföretag anmäla sig. Den förberedande planeringsverksamheten, regionalplaneringen, torde däremot icke kunna igångsättas i full utsträckning omedelbart utan synes till en början få hållas inom en snävare ram, än som skulle kunna anses önskvärt, om man bortsåge bland annat från den föreliggande bristen på experter och kvalificerade befattningshavare. Överhuvud taget synes det vid uppdragandet av riktlinjer för planeringsverksamheten vara av vikt att intimt samarbete äger rum mellan den centrala utredningskommittén och lokalkommittéerna, så att denna verksamhet redan från början kan anpassas efter de lokala förhållandena.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade departementschefen såsom central utredningskommitté landshövdingen *B. G. H. Hammarskjöld*, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren *K. A. M. Andersson* i Löbbo, egnahemsdirektören *S. G. G:son Berg*, ledamoten av riksdagens andra kammare, disponenten *N. O. Jönsson* i Rossbol, statskommissarien *R. E. Norberg*, biträdande överlantmätaren *H. C. B. Wetterhall* samt överdirektören *G. R. Ytterborn*.

Vidare tillkallade departementschefen den 15 juli 1947 följande sakkunniga att inom respektive hushållningssällskaps områden utgöra lokalkommittéer under förenämnda centralkommitté, nämligen

inom Stockholms läns och stads hushållningssällskaps område: landshövdingen K. S. Levinson, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra

kammare, bankofullmäktigen J. A. Andersson, Tungelsta, sekreteraren K.-M. Carlson, Lidingö, och amanuensen hos lantmäteristyrelsen, lantmätaren J. B. Lundgren;

inom Uppsala läns hushållningssällskaps område: landshövdingen G. H. Kjellman, tillika ordförande, landstingsmannen A. E. Elmrot, Tierp, sekreteraren S. H. L. Nystedt, Uppsala, och egnahemsdirektören W. T. M. Stensgård;

inom Södermanlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen B. G. Hj. Hammarskjöld, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren K. O. H. Andersson, Dunker, landstingsmannen H. Norlin, Selaön, och egnahemsdirektören S. J. F. Träpja;

inom Östergötlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen C. F. H. Hamilton af Hageby, tillika ordförande, godsägaren H. Hedborg, Olivehult, Borensberg, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren J. A. Hermansson, Vånga, och sekreteraren N. E. Sjöborg, Stockholm;

inom Jönköpings läns hushållningssällskaps område: landshövdingen O. Ekblom, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren K. A. M. Andersson, Löbbo, godsägaren N. R. Berg, Rödjenäs, och egnahemsdirektören A. E. Larsson;

inom Kronobergs läns hushållningssällskaps område: landshövdingen T. E. N. Bergquist, tillika ordförande, egnahemsdirektören O. Ericsson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukarna K. Hj. Gustafson, Dädesjö, och G. Hj. Svensson, Grönvik;

inom Kalmar läns norra hushållningssällskaps område: överlantmätaren K. G. T. Arnberg, tillika ordförande, stationskarlen E. Björk, Hultsfred, egnahemsdirektören H. Gustafsson, och sekreteraren B. Westberg, Västervik;

inom Kalmar läns södra hushållningssällskaps område: överlantmätaren K. G. T. Arnberg, tillika ordförande, egnahemsdirektören G. H. Herbe, nämndemannen G. Karlsson, Bergkvara, och lantbrukaren O. S. Tornegård, Torngård;

inom Gotlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen O. E. Nylander, tillika ordförande, landstingsmannen B. Arvidsson, Gothem, husdjurskonsulenten B. J. O. Ljunggren, Visby, och sekreteraren A. G. Olofsson, Visby;

inom Blekinge läns hushållningssällskaps område: landshövdingen E. F. L. Lindeberg, tillika ordförande, lantarbetaren O. Andersson, Augerums gård, Torskors, egnahemsdirektören L. G. E. Larsson, och lantbrukaren O. Thomasson, Lister-Mjällby;

inom Kristianstads läns hushållningssällskaps område: överlantmätaren N. Svantesson, tillika ordförande, landstingsmannen C. Andreasson, Emma-

ljunga, egnahemsdirektören N. Carlsson, och lantbrukaren N. Jönsson, Äsphult;

inom Malmöhus läns hushållningssällskaps område: landshövdingen A. N. Thomson, tillika ordförande, sekreteraren B. T. Lanke, Malmö, egnahemsdirektören W. Ohlsson, och kommunalnämndsordföranden J. Ohlsson, Vollsjö;

inom Hallands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen R. Johansson, tillika ordförande, godsägaren K. Klinker, Månstorp, Laholm, sekreteraren N. C. Månsson, Halmstad, och ledamoten av riksdagens andra kammare, läderarbetaren R. V. Persson, Vinberg;

inom Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps område: landshövdingen M. F. Jacobsson, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, lokalredaktören K. G. Karlsson, Munkedal, sekreteraren S. O. Rodhe, Uddevalla, och lantbrukaren G. Spetz, Spekeröd;

inom Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps område: landshövdingen V. G. Lundvik, tillika ordförande, egnahemsassistenten J. E. Dahlström, Borås, sekreteraren C. W. Faust, Vänersborg, och lantbrukaren K. O. Svensson, Skilltorp, Nygård;

inom Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område: landshövdingen V. G. Lundvik, tillika ordförande, lantbrukaren R. Lundgren, Stålared, Limmared, kommunalnämndsordföranden K. Persson, Bäckaskog, Kinna, och jordbrukskonsulenten K. A. Persson, Halmstad;

inom Skaraborgs läns hushållningssällskaps område: landshövdingen C. E. A. Mannerfelt, tillika ordförande, lantbrukaren A. S. Andersson, Assarsgården, Vara, sekreteraren P. E. Enderstein, Skara, och egnahemsdirektören S. G. Heljegård;

inom Värmlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen E. A. Westling, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, byggnadsarbetaren H. E. Nordström, Torsby, distriktslantmätaren E. I. Tobé, och ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren O. E. Werner, Sunne;

inom Örebro läns hushållningssällskaps område: landshövdingen K. J. Olsson, tillika ordförande, sekreteraren N. J. Hultgren, Örebro, landstingsmannen A. Jansson, Hällefors, och egnahemsdirektören H. Ståhlberg;

inom Västmanlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen P. C. Jonsson, tillika ordförande, egnahemsdirektören T. K. Nilsson, godsägaren R. H. L. Westerdahl, Kusta, Västerås, och ledamoten av riksdagens första kammare, f. verkstadsarbetaren G. V. Widner, Kolsva;

inom Kopparbergs läns hushållningssällskaps område: landshövdingen G. H. Andersson, tillika ordförande, sekreteraren K. R. Augustinsson, Falun, ledamoten av riksdagens andra kammare, småbrukaren E. Ericsson, Sörsjön, och rektorn för lantmannaskolan vid Vassbo, agronomen E. H. Eriksson, Falun;

inom Gävleborgs läns hushållningssällskaps område: landshövdingen R. J. Sandler, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren J. N. Jonsson, Fjäle, jordbrukskonsulenten E. O. Sjölund, Örnsköldsvik, och sekreteraren S. F. B. Söderhjelm, Gävle;

inom Västernorrlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen J. R. Stattin, tillika ordförande, egnahemsdirektören S. G. G:son Berg, ledamoten av riksdagens andra kammare, jordbrukaren E. W. Norén, Nyadal, och ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren O. L. Tjällgren, Multrå;

inom Jämtlands läns hushållningssällskaps område: landshövdingen T. E. Löfgren, tillika ordförande, sekreteraren N. Agerberg, Östersund, ledamoten av riksdagens andra kammare, skogsarbetaren J. S. Jonsson, Järvsand, och häradsdomaren P. O. Pålsson, Söre, Lit;

inom Västerbottens läns hushållningssällskaps område: landshövdingen E. H. Lindberg, tillika ordförande, egnahemsdirektören N. J. Dannborg, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren O. E. Sandberg, Teg, och ledamoten av riksdagens första kammare, småbrukare A. L. Svedberg, Burträsk; samt

inom Norrbottens läns hushållningssällskaps område: landshövdingen O. W. Lövgren, tillika ordförande, lantbrukaren R. Hellgren, Roknäs, distriktslantmätaren T. A. O. Sander, och ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren H. Sundberg, Norra Bredåker.

Sedan sekreteraren N. E. Sjöborg i skrivelse den 6 september 1947 anhållit om entledigande från uppdraget att vara sakkunnig inom lokala lantbrukskommittén i Östergötlands läns hushållningssällskaps område, har departementschefen, med entledigande av Sjöborg, den 15 september 1947 i stället tillkallat egnahemsassistenten J. T. Bjernhed, Karlstad, att vara sakkunnig inom denna lokalkommitté.

Den centrala utredningskommittén har antagit benämningen *1947 års centrala lantbrukskommitté.*

Till sekreterare i centrala lantbrukskommittén har utsetts förste assistenten vid lantmäterikontoret i Västernorrlands län *J. B. Lundgren* och till biträdande sekreterare amanuensen hos lantmäteristyrelsen *S. G. E. Dahlstrand,* varjämte byråsekreteraren hos egnahemsstyrelsen *S. S. G. Lindström* förordnats biträda kommittén vid fullgörandet av dess uppdrag.

Genom särskilda beslut har departementschefen tillkallat byråchefen i lantbruksstyrelsen *E. A. Granström* och sekreteraren hos statens livsmedelskommission *P. E. Ekström* att såsom experter biträda centralkommittén med vissa utredningsuppdrag.

Centrala lantbrukskommittén har efter vederbörligt tillstånd företagit resor, dels i Norrbottens län för studium av vissa med jordbrukets utveck-

lingsplanering sammanhängande organisatoriska och administrativa frågor, dels i Blekinge och Kristianstads län för studium av vissa betesfrågor.

Samråd har fortlöpande ägt rum med ett flertal andra utredningskommittéer, däribland de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation, sociala jordbrukskreditutredningen, 1945 års bankkommitté samt 1947 års lantmäterikommitté. Vidare ha överläggningar ägt rum med av utredningsuppdraget berörda verk och personalsammanslutningar.

Från de lokala lantbrukskommittéerna har centralkommittén vid upprepade tillfällen infordrat yttranden i skilda frågor berörande utredningsuppdraget. Sålunda ha lokalkommittéerna på grund av skrivelse den 17 juli 1947 meddelat vissa preliminära synpunkter på lantbruksnämndernas arbetsuppgifter samt med anledning av skrivelser den 16 september och den 24 november 1947 yttrat sig rörande förslag angående lantbruksnämndernas organisation och arbetsformer samt nämndernas personalbehov.

Efter vederbörligt bemyndigande anordnades den 11 oktober 1947 i Stockholm en konferens, i vilken deltogo centralkommitténs ledamöter samt två representanter för var och en av lokalkommittéerna. Härvid ägde överläggningar rum rörande bl. a. lantbruksnämnds arbetsuppgifter och organisation.

Kommittén har på grund av remiss avgivit underdånigt utlåtande den 13 september 1947 angående avvecklingen av lokala jordnämnden i Norrbottens län samt den 7 oktober 1947 angående framställning från lantbruksstyrelsen rörande bidrag till markkartering och kalkanvändning.

Följande framställningar ha överlämnats till kommittén att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget:

framställning från lantbruksstyrelsen den 30 augusti 1947 angående förslag till anslagsäskanden inom lantbruksstyrelsens verksamhetsområde hos 1948 års riksdag,

framställning från egnahemsstyrelsen den 30 augusti 1947 angående anslagsberäkningar för egnahemsverksamheten m. m. för budgetåret 1948/49, samt

framställning från lantbruksstyrelsen den 28 oktober 1947 angående ändring i rikets indelning i lantbruksingenjörsdistrikt.

Hos kommittén ha vidare gjorts skriftliga framställningar i olika utredningsuppdraget berörande frågor

den 11 juli 1947 av Föreningen Sveriges Jordbrukskonsulenter,

den 5 september 1947 av Föreningen Sveriges Egnahemskassörer,

den 21 september 1947 av Egnahemsdirektörernas förening, samt

den 14 oktober 1947 av Sveriges agronom- och lantbrukslärareförbund.

Vid fullföljandet av utredningsuppdraget har kommittén grundat sina förslag på de förutsättningar, som innefattas i riksdagens beslut med anledning av propositionen nr 75 samt meddelade direktiv. Sedan kommittén på-

börjat sitt utredningsarbete, ha emellertid vissa förskjutningar inträtt i det ekonomiska läget, vilka kunna motivera återhållsamhet beträffande statens utgifter, särskilt för investeringar. Med hänsyn härtill och under beaktande jämväl av den begränsade tillgången på kvalificerad personal för besättande av föreslagna tjänster i lantbruksnämnderna har kommittén ansett, att medelsanvisningen för verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering under budgetåret 1948/49 skulle kunna hållas inom en något snävare ram, än vad som annars vore erforderligt för ett helt år. Förslag om en dylik begränsning av kostnaderna för rationaliseringsverksamheten under budgetåret 1948/49 ha intagits i kapitel 19.

AVDELNING II

LOKALORGANENS VERKSAMHET OCH ORGANISATION

Kapitel 1. Utvecklingsplaneringen.

A. Regionalplaneringen.

Allmänna synpunkter på regionalplaneringens omfattning och innehåll.

Till grund för lantbruksnämndernas arbete med den yttre och inre rationaliseringen skall enligt jordbrukspropositionen ligga en utvecklingsplanering. Genom det första ledet i utvecklingsplaneringen, regionalplaneringen, skall man för större områden, »regioner», skaffa sig en allmän uppfattning om föreliggande brister i jordbruket och de lämpligaste åtgärderna för att avhjälpa dessa. Enligt propositionen bör en regionalplanering kunna ge svar på bland annat följande frågor, nämligen dels vilka jordbrukstyper, som böra anses önskvärda inom planeringsområdet, dels i vilken utsträckning en begränsning av antalet ofullständiga jordbruk bör ske med hänsyn till brukarnas försörjningsmöjligheter, dels vilka möjligheter, som finnas att förbättra brukarnas inkomstförhållanden genom arbete utanför den egna brukningsdelen i ökad utsträckning, dels behovet av mera genomgripande omarronderingsåtgärder samt dels möjligheterna att genom speciella åtgärder, exempelvis planering av nya industriföretag, åstadkomma balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom området.

Centrala lantbrukskommittén har icke ansett erforderligt att i detta sammanhang utarbeta några mera detaljerade regler för regionalplaneringens bedrivande utan vill i det följande endast framlägga vissa allmänna synpunkter, som enligt kommitténs uppfattning böra beaktas vid lantbruksnämndernas planeringsarbeten.

Kommittén vill då inledningsvis erinra om att flertalet brukningsenheter i landet äro s. k. kombinerade jordbruk, d. v. s. fastigheterna bestå av såväl jordbruksjord som skogsmark. Då i det följande talas om jordbruk, användes denna term som en sammanfattande beteckning för såväl lantbruk som skogsbruk. Även i åtskilliga andra fall ingår lantbruket som en komponent i ett kombinerat företag. Detta torde framför allt gälla de mindre jordbruken. Sålunda är kombinationen jordbruk—fiske, jordbruk—småindustri, storskogsbruk—stödjordbruk o. s. v. vanliga företagsformer i stora delar av landet. Redan detta torde ge en antydan om att jordbrukets utvecklingsplanering icke kan anses såsom något helt fristående arbetsområde. De åt-

gärder, som vidtagas för att befrämja jordbrukets utveckling, måste ses mot bakgrunden av näringslivets struktur och utveckling över huvud taget, vilket i sin tur föranleder, att lantbruksorganen i sitt planeringsarbete måste intimt samverka med de övriga myndigheter och organ, som ha att planera eller på annat sätt befrämja olika grenar av samhällslivet och näringslivet. För att få en lämplig bakgrund till de förslag, som kommittén i det följande kommer att framlägga, skall i korthet antydas några av de planeringsuppgifter, med vilka jordbrukets utvecklingsplanering kan få beröring.

Planeringen enligt byggnadslagen. Enligt den av 1947 års riksdag antagna nya byggnadslagen och byggnadsstadgan skall för reglering av tätbebyggelsen genomföras en omfattande planering, dels i större sammanhang genom upprättande av region- och generalplaner, dels i detalj för de egentliga bebyggelseområdena genom upprättande av stadsplaner och byggnadsplaner. Vid den översiktliga planeringen upptas till behandling bl. a. frågorna om grunddragen för markens disposition för olika ändamål, bebyggelsens lokalisering, viktigare trafikleder, anläggningar för vatten och avlopp m. m. Genom byggnadslagens definition på tätbebyggelse — »sådan samlad bebyggelse, som nödvändiggör särskilda anordningar för tillgodoseende av gemensamma behov» — faller åtskillig ren jordbruksbebyggelse under byggnadslagens bestämmelser. Det torde sålunda böra förutsättas, att ett samarbete kommer till stånd mellan stadsplanemyndigheterna och lantbruksorganen, framför allt i jordbruksbygder med inslag av tätbebyggelse och industri. Eftersom det i tätorternas region- och generalplaner och jordbrukets regionalplaner i de inledande planmomenten förekommer i stort sett samma problemställningar, bör man kunna räkna med att samarbete medför besparing av tid och arbetskraft för planeringsorganen i fråga.

Kommunernas bostadsförsörjningsplaner. Enligt beslut av statsmakterna ha kommunerna ålagts betydande skyldigheter för befrämjande av bostadsförsörjningen. Bland annat åligger det dem att upprätta bostadsförsörjningsplaner. Dessa torde väl oftast få karaktären av tämligen kortfristiga investeringsprogram för bostadsbyggandet inom kommunen, utformade mot bakgrund av en social bedömning av behovet av bostadsförbättringsåtgärder. I detta sammanhang uppträder frågan om bebyggelsens lokalisering, vilken kommer att vara en av primärfrågorna i jordbrukets utvecklingsplanering. Anledning finnes sålunda för lantbruksorganen att samarbeta med kommunerna i fråga om bostadsförsörjningsplanerna på den rena landsbygden.

Allmänna och enskilda vägar. Vägnätets och kommunikationernas framtida utveckling är en fråga, som måste kunna överblickas vid en bedömning av jordbrukets produktions- och avsättningsbetingelser. Samråd i hithörande frågor bör därför komma till stånd mellan lantbruksnämnderna och vägförvaltningarna. Planläggningen av de allmänna vägarna torde redan nu ske med beaktande av näringslivets och alltså även jordbrukets krav. Då det gäller att bedöma sträckningen av en allmän väg i detalj, torde emeller-

tid i vissa fall förekomma, att lösningar väljas, som vålla onödig skada å jordbruket. Detta torde framdeles kunna undvikas, om lantbruksnämnderna konsulteras. Om skador trots allt icke kunna undvikas, torde lantbruksnämnden böra ha till uppgift att i samarbete med lantmäteriorganen åstadkomma en fastighetsindelning, som på bästa sätt ansluter sig till den nya trafikleden.

Frågan om de enskilda vägarnas planläggning och byggande är däremot enligt centralkommitténs uppfattning ingalunda löst på ett tillfredsställande sätt. Härtill bidrager att de statliga åtgärderna för detta ändamål för närvarande äro splittrade på alltför många organ, nämligen väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vägförvaltningarna, länsstyrelserna, skogsvårdsstyrelserna, egnahemsnämnderna och fastighetsbildningsorganen. På detta område torde rikligt med exempel på ekonomiskt felaktiga kapitalinvesteringar kunna uppvisas. Önskemålet torde här vara, att frågor rörande planläggning av enskilda vägar samordnas till ett organ, som utrustas med erforderlig expertis. I detta organ, som lämpligen borde få karaktären av en nämnd, skulle de olika myndigheter, som ha intresse av det enskilda vägnätet, vara representerade. Lantbruksnämndernas medverkan i detta sammanhang bör enligt kommitténs uppfattning framför allt inriktas på att de enskilda vägarnas sträckning och tekniska standard anpassas efter jordbruksdriftens krav. Det är vidare önskvärt, att en bättre anpassning till fastighetsindelningen och fastigheternas indelning i produktionsområden åstadkommes. Den hastigt fortskridande mekaniseringen inom jordbruket och skogsbruket har visserligen i viss mån minskat avståndsfaktorns betydelse, men samtidigt rest ökade krav på vägarnas tekniska standard. Vägfrågorna i jordbruket böra därför enligt kommitténs uppfattning ägnas betydligt större uppmärksamhet än hittills.

Hithörande spörsmål äro emellertid för närvarande föremål för särskild utredning, i det statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet den 11 maj 1945 uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen att verkställa en översyn av vissa frågor rörande den enskilda väghållningen m. m. Departementschefen har vidare den 23 maj 1947 förordnat särskild utredningsman att biträda förenämnda styrelser vid utredningsuppdraget. Vid gemensamma överläggningar mellan kommittén och utredningsmannen har full enighet rått om behovet av en samordning av planläggning och byggande av enskilda vägar med jordbrukets utvecklingsplanering, liksom även behovet av enhetligare bidragsgrunder för hithörande ändamål. På grund härav har kommittén avstått från att för sin del framlägga några konkreta förslag i frågan.

Vatten- och avloppsanläggningar. Planeringen av vatten- och avloppsanläggningar står för närvarande under tillsyn av väg- och vattenbyggnadsverkets vatten- och avloppsorganisation. Med hänsyn till de alltmer ökade arbetsuppgifterna på detta område torde i framtiden en betydande utbygg-

nad av denna organisation bli erforderlig. Hithörande spörsmål äro för närvarande föremål för utredning inom *1946 års vatten- och avloppssakkunniga*. Såvitt kommittén erfarit vid samråd med nämnda sakkunniga, torde det kunna förutsättas, att det i varje län i framtiden kommer att finnas expertis tillgänglig för vatten- och avloppsfrågor. Då numera även i jordbruket torde vara nödvändigt att genomföra en relativt hög sanitetsteknisk standard och vatten- och avloppsfrågorna även vid jämförelsevis begränsade bebyggelseagglomerationer lösas rationellast genom kollektiva anläggningar, torde det vara av stor betydelse, att samarbete kommer till stånd mellan lantbruksnämnderna och den lokala vatten- och avloppsorganisationen. Omvänt torde det vara av värde för vatten- och avloppsorganisationen att vid planläggning av större anläggningar på landsbygden kunna konsultera lantbruksnämnderna rörande traktens utvecklingsbetingelser, vad jordbruket beträffar.

Skogsvården. Av vad tidigare sagts rörande frekvensen av kombinerade jordbruk i landet torde vara uppenbart, att i regionalplaneringen stor uppmärksamhet måste ägnas åt den verksamhet, som skogsvårdsstyrelserna bedriva för det enskilda skogsbrukets förkovran. Kommittén har därför förutsatt, att nämnda organ skola givas tillfälle att göra en betydande insats i planeringsarbetet. Förutom i allmänna skogspolitiska frågor bör samarbete komma till stånd mellan lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser framför allt beträffande betesförbättringsverksamheten och skogsvägbyggnadsföretag liksom även i fråga om skogsdikningsprojekt, som äga samband med torrläggning för jordbruksändamål.

Industri och hantverk m. m. I regionalplaneringen torde ofta frågan komma upp om möjligheterna att bereda den jordbrukande befolkningen kompletterande sysselsättning utanför jordbruket. I dylika sammanhang är exempelvis etableringen av nya industrier av största vikt. En annan form av sysselsättning, som ofta med fördel kombineras med arbete på eget jordbruk, är arbete i skogsbruk eller småindustri, hantverk och hemslöjd. Rörande sysselsättningsmöjligheterna i storskogsbruket torde samarbete böra upptagas med domänverket och skogsindustrierna. Vad industri och hantverk beträffar, torde ett värdefullt samarbete kunna komma till stånd med företagareföreningar och liknande organ. Beträffande arbetsmarknadsfrågor i allmänhet torde länsarbetsnämnderna kunna ställa värdefullt material till lantbruksorganens förfogande.

I det föregående har i korthet berörts några av de viktigaste verksamhetsområden, med vilka lantbruksnämnderna i sitt planeringsarbete böra söka kontakt. Uppräkningen är ingalunda avsedd att vara uttömmande. Innan kommittén övergår till att framlägga närmare förslag rörande regionalplaneringens organisation, vill kommittén i korthet antyda, vilka olika *arbets-*

moment, som kunna urskiljas i planeringsarbetet. Dessa torde kunna sammanfattas i följande sex punkter.

1. *Preliminär avgränsning av planeringsobjektet samt utarbetande av direktiv för planeringen.*

Den första uppgiften för lantbruksnämnderna torde bli att verkställa en grovindelning av länet i regionalplaneområden med hänsyn till naturliga och näringsgeografiska förutsättningar. Detta måste förutsättas ske i samråd med de övriga länsorgan, som syssla med planeringsuppgifter eller kunna förväntas utnyttja resultatet av en regionalplan för sina speciella syften. Härigenom säkras även bäst deras medverkan i lantbruksnämndens planeringsarbeten.

Avgränsningen av en regionalplaneuppgift bör avse såväl den geografiska avgränsningen som även ett angivande av vilka frågor, som skola närmare analyseras, d. v. s. en avgränsning av planeringens innehåll och syfte. I sammanhanget bör lämnas uppgift om tidsprogram, kostnadsram, tillgänglig personal o. s. v.

2. *Inventeringen.*

Genom inventeringen sker insamlandet och bearbetandet av det material, som kan behövas för den kommande planeringen. Det torde härvidlag vara lämpligt att skilja på dels *den förberedande inventeringen*, som avser systematisering av sådant redan tillgängligt material, som lämpligen bör sammanställas för länet i dess helhet eller större del därav, dels *specialinventeringen*, d. v. s. de särskilda undersökningar — ofta av fältkaraktär — som erfordras för det aktuella planeringsobjektet. Den förberedande planeringen syftar sålunda närmast till en allmän näringsgeografisk och socialgeografisk överblick över länet, särskilt befolkningsförhållanden, arbetskraftsfrågor, vägnät och kommunikationer, jordbrukets struktur, planområden enligt byggnadslagen o. s. v. Specialinventeringen avser närmast att ge en uppfattning om olika för jordbrukets utveckling betydelsefulla faktorer, såsom jordbruksjordens beskaffenhet och användning, det skogliga tillståndet, byggnadernas beskaffenhet, vägnätets detaljer, förekomst av odlingsmark, arbetskraftsbalansen i jordbruksföretagen o. s. v.

3. *Beskrivning av föreliggande förhållanden och hittillsvarande utveckling.*

Utgångsläget ur planeringssynpunkt bör sammanfattas i en klar och koncis beskrivning av föreliggande förhållanden. Enligt kommitténs uppfattning bör denna icke bli alltför omfattande och detaljrik. I stor utsträckning torde man härvidlag kunna betjäna sig av översiktskartor, på vilka med lämpliga statistiska beteckningar grafiskt återgivits olika faktorer av betydelse.

4. *Utvecklingsprognos vid opåverkade förhållanden.*

Riktlinjerna för en önskvärd utveckling på jordbrukets område måste givetvis bedömas mot bakgrunden av den utveckling, som kan väntas äga rum, därest inga åtgärder från det allmännas sida vidtoges. Denna måste i sin tur grundas på en utvecklingsprognos. Givetvis måste en sådan i stor utsträckning grundas på antaganden.

5. *Målsättningen.*

Mot bakgrunden av de förenämnda utredningarna böra riktlinjerna för en sund utveckling i framtiden kunna anges. Det praktiska tillvägagångssättet torde bli,

att man först i stora drag bestämmer sig för markens användning för olika ändamål, jordbrukets lämpliga lokalisering och driftsinriktning samt önskvärd fastighetsstruktur och bebyggelsegruppering. Det måste anses vara av stor vikt, att målsättningen göres realistisk och under noggranna kalkyler över vad som ur ekonomisk synpunkt kan förverkligas.

6. *Urskiljandet av olika behandlingsområden.*

Detta avslutande led i regionalplaneringen ligger understundom nära individualplaneringen och verkställigheten och kan ibland med fördel hänföras dit. Här bör man lämpligen framlägga rekommendationer rörande de lämpligaste medlen att genomföra de uppställda målen. Därjämte bör i vissa fall angivas angelägenhetsgrad och tidsprogram för genomförande av den yttre och inre rationaliseringen.

För att arbetet med regionalplaneringen skall vara fullständigt återgivet böra ytterligare ett par arbetsuppgifter antydas, nämligen dels det fortlöpande arbetet med översyn av färdigställda regionalplaner för att hålla dem aktuella med successiva eller språngvisa förändringar i utvecklingen, dels även arbetet med planernas publicering eller delgivning till intresserade myndigheter eller organ.

I anslutning till de ovan återgivna huvudmomenten i regionalplaneringen vill kommittén något utveckla formerna för det samarbete mellan olika planerande organ, som tidigare förklarats vara önskvärt. Vad då först beträffar moment 1, indelningen i regionalplaneområden, vill kommittén understryka fördelarna av att kongruens beträffande områdesindelning för olika planeringsändamål åstadkommes. Eftersom åtskilliga planeringsuppgifter äro knutna till kommunerna — det gäller såväl planeringen enligt byggnadslagen som bostadsförsörjningsplanerna — böra regionalplaneområdena i möjligaste mån ansluta sig till kommungränser eller överordnade administrativa gränser. Om en regionplan enligt byggnadslagen kommer till stånd för en grupp av kommuner, bör ofta en mycket betydande del av lantbruksnämndens regionalplaneuppgifter kunna lösas genom en medverkan vid utarbetandet av denna plan, varigenom tid och kostnader kunna inbesparas. Lantbruksnämnds medverkan vid utarbetandet av generalplan, som berör jordbruket, bör enligt kommitténs uppfattning kunna tryggas genom länsstyrelsernas försorg. Vad åter regionplanerna beträffar, synes en mindre komplettering av byggnadsstadgans bestämmelser vara erforderliga. Kommittén får rörande denna fråga hänvisa till särskild framställning.

Vad därefter beträffar moment 2, inventeringen, vill kommittén särskilt understryka vikten av att samarbete kommer till stånd mellan olika planerande organ. Vad kommittén sammanfattat under begreppet den förberedande inventeringen avser åstadkommandet av ett primärmaterial, som snart sagt varje planerande organ måste ha tillgång till, och det vore ej rationellt, om detta material hopbragtes efter i stort sett enahanda principer av varje särskilt organ. Kommittén har därför förutsatt, att de olika länsorganen skola ställa sina respektive undersökningar och utredningar till varandras förfogande. I så fall kan den förberedande inventeringen i de flesta fall inskränkas till ett relativt enkelt sammanställningsarbete.

Även beträffande detaljinventeringen torde ett fruktbärande samarbete mellan olika organ kunna komma till stånd. Kommittén vill särskilt peka på det material för belysande av olika frågor inom jordbruket, som finnes i lantmäterikontorens arkiv, hos hushållningssällskapen, i länsarbetsnämnderna, hos skogsvårdsstyrelserna och understundom även hos näringslivets enskilda organisationer, icke minst jordbrukets ekonomiska föreningar. Innan ett regionalplanearbete igångsättes, bör därför en noggrann genomgång ha skett av det material, som redan finnes.

Regionalplanerna skola, som tidigare nämnts, mynna ut i rekommendationer rörande behövliga åtgärder för yttre och inre rationalisering av jordbruksföretagen. Ur denna synpunkt torde vara av särskild vikt att till regionalplaneringen knytes sakkunskap i dessa frågor inom länet. Kommittén vill i detta sammanhang särskilt peka på två organ, som i detta avseende icke kunna förbigås vid regionalplaneringen, nämligen dels lantmäteriorganisationen, dels hushållningssällskapen.

Det torde icke finnas någon arbetsuppgift inom den yttre rationaliseringen, som kan genomföras utan att *lantmäteriorganisationen* på ett eller annat sätt måste inkopplas. För att undvika dubbelarbete och på bästa sätt utnyttja denna sakkunskap bör samarbete komma till stånd så tidigt som möjligt i den yttre rationaliseringen, d. v. s. redan i regionalplaneringen. Vid de förberedande åtgärderna torde vara enklast, att lantbruksnämnden upptager samarbete med överlantmätaren, som ju även centralt i länet disponerar ett mycket omfattande material, ur vilket många viktiga uppgifter måste hämtas, nämligen jordregistret och arkiven av akter rörande verkställda förrättningar.

Kommittén anser för sin del önskvärt, att överlantmätaren personligen medverkar *dels* vid indelningen av länet i regionalplaneområden och avgränsningen av enstaka planeringsobjekt, *dels* vid målsättningen, där han bl. a. torde kunna ge auktoritativa råd beträffande fastighetstekniska balansproblem, exempelvis den jordpolitiskt ömtåliga frågan om jordbrukets behov av skog, samt *dels* och framför allt vid urskiljandet av behandlingsområden och utarbetande av förslag rörande fastighetsbildningsmetodiken. Vissa av dessa arbeten komma med säkerhet att föranleda specialundersökningar från överlantmätarens sida, innan han kan taga ställning till föreliggande frågor. Vidare bör överlantmätaren stå till de planerande organens förfogande för råd och anvisningar rörande bästa sättet att utnyttja lantmäterikontorets material. I vissa fall torde även vara nödvändigt, att överlantmätaren eller honom underställd personal medverkar vid utarbetandet av vissa delar av beskrivningen, exempelvis då en redogörelse för fastighetsförhållandena och fastighetsutvecklingen inom ett område erfordras.

Hushållningssällskapen komma i framtiden att förfoga över den egentliga expertisen på driftsrationaliseringens område, särskilt inom växtodlingen,

maskinanvändningen och husdjursskötseln. Vid regionalplaneringen torde man mycket ofta ställas inför frågan, om man genom ändrad driftsinriktning skulle kunna ernå bättre försörjningsmöjligheter för den jordbrukande befolkningen. Ofta torde även åtgärder för yttre och inre rationalisering direkt föranleda en omläggning av jordbruksdriften. I alla dylika fall torde det därför vara önskvärt med medverkan från hushållningssällskapens sida.

Regionalplaneringen under de närmaste åren.

Av flera skäl, bl. a. bristen på kompetent arbetskraft, torde regionalplaneringen under de närmaste åren knappast kunna få den omfattning, som i och för sig hade varit önskvärd. Kommittén anser å andra sidan i princip att några större kapitalinvesteringar från lantbruksnämndernas sida icke böra göras, förrän man genom en planering kunnat övertyga sig om att ifrågasatta förbättringsåtgärder äro ekonomiskt motiverade på längre sikt och icke föregripa en kommande rationalisering. Önskvärt hade sålunda varit, att regionalplaneringen hade kunnat föregå beviljandet av lån och bidrag för olika ändamål. Under de första åren torde dock icke kunna undvikas, att löpande ärenden rörande yttre och inre rationalisering prövas utan att regionalplanering verkställts.

Vid övervägandet av frågan om lämpligaste omfattningen av regionalplaneringen under de närmaste åren har kommittén kommit till den uppfattningen, att lantbruksnämnderna böra begränsa sitt planeringsarbete till ett mindre antal *typområden,* där behovet av och intresset för rationalisering redan nu är framträdande och från vilka alltså ett betydande antal ansökningar om olika slags förbättringsåtgärder kunna förväntas inkomma. Typområdena böra utväljas så, att man erhåller prov på olika för länet särskilt framträdande uppgifter inom rationaliseringen. Härigenom skulle enligt kommitténs uppfattning värdefulla erfarenheter vinnas, som skulle kunna tillgodogöras vid en fortsatt planering i större sammanhang. Arbetet bör särskilt inriktas på att härleda en lämplig planeringsmetodik, som med relativt enkla medel snabbt leder till målet. För att typområdena lätt skola kunna infogas i större sammanhang böra de icke avgränsas, förrän lantbruksnämnden verkställt grovindelningen av länet i planeringsområden. Särskild uppmärksamhet bör under de första åren ägnas åt frågan, hur dubbelarbete mellan olika planerande organ skall kunna undvikas, vilken arbetsfördelning, som bör komma till stånd mellan centralorgan, lantbruksnämnder och planeringskommittéer, hur planeringsresultatet skall framläggas i koncentrerad och åskådlig form m. m.

De lokala lantbrukskommittéerna ha inom sina respektive områden verkställt erforderliga undersökningar och framlagt preliminära förslag rörande planeringsarbetets omfattning under de närmaste åren i enlighet med de av centralkommittén ovan angivna riktlinjerna. Förslagen om typområden grunda sig sålunda som regel på en preliminär indelning av länen i regional-

planeområden ur näringsgeografiska synpunkter. Inom dessa ha därefter avskilts relativt begränsade typområden, vilka ur angelägenhetssynpunkt och för erfarenhets vinnande ansetts böra planeras först. Ofta pågå inom dessa typområden redan nu arbeten, som de blivande lantbruksnämnderna komma att få befattning med. I genomsnitt ha lokalkommittéerna föreslagit två à fyra typområden inom varje lantbruksnämnds område och under vissa förutsättningar rörande tillgänglig arbetskraft m. m. angivit tidsprogrammen för dessa till ett à två år. Lokalkommittéernas sätt att utväljа typområden bekräftar, att de besvärligaste problemen ur rationaliseringssynpunkt väntas föreligga i bygder med övervägande kombinerade företag, exempelvis jordbruk—skogsbruk, jordbruk—småindustri, storskogsbruk—stödjordbruk, jordbruk—fiske o. s. v. Vid sidan av kompletteringsåtgärder av olika slag ha från åtskilliga lokalkommittéer framhållits, att arronderingsförhållandena utgöra de allvarligaste hindren för en lönande jordbruksdrift. Bland de föreslagna typområdena återfinnas även sådana, inom vilka inre rationaliseringsfrågor dominera. Såvitt centralkommittén kunnat bedöma, utgöra de preliminärt utvalda typområdena lämpliga arbetsobjekt för en försiktigt upplagd utvecklingsplanering inom jordbruket under de närmaste åren. Det bör givetvis ankomma på lantbruksnämnderna att ta slutlig ställning till planeringsarbetets omfattning.

I samband med utarbetandet av preliminära förslag rörande regionalplanering av typområden ha lokalkommittéerna även på begäran av centralkommittén undersökt, vilket *kartmaterial,* som kommer att stå till förfogande vid regionalplaneringen. I de län, där det redan nu finnes en relativt modern ekonomisk karta, har som regel förutsatts, att denna skall kunna utnyttjas. I de flesta län saknas emellertid lämplig ekonomisk karta. Det har då i stället föreslagits, att vissa specialkartor skulle utnyttjas, varvid dock ofta måst förutsättas, att dessa måste kompletteras i åtskilliga avseenden. Flera lokalkommittéer ha med skärpa understrukit, att bristen på användbart kartmaterial tills vidare kommer att verka försvårande för regionalplaneringen.

Centralkommittén anser för sin del, att en regionalplanering ofta med fördel kan göras på relativt enkelt kartmaterial. Detta gäller dock knappast individualplanering, i vart fall icke, då yttre rationalisering av större omfattning projekteras. I åtskilliga av de planeringsprojekt, som föreslagits från lokalkommittéernas sida, måste emellertid förutsättas, att individualplanering och rena verkställighetsåtgärder komma att löpa parallellt med regionalplaneringen, och vid sådant förhållande torde det vara önskvärt att redan vid regionalplaneringen disponera ett kartmaterial, som är användbart för detaljplanering och genomförande. För dylika ändamål torde den moderna ekonomiska kartan, grundad på flygfotografering, vara lämpligast. Kommittén har därför i detta sammanhang velat understryka betydelsen av att rikets allmänna kartverk gives tillfälle att i snabbast möjliga takt genomföra

pågående ekonomiska kartläggning. Vidare är det ett önskemål ur jordbruksrationaliseringens synpunkt, att kartverkets beställningsavdelning gives tillräcklig kapacitet för att snabbt kunna effektuera beställningar på fotokartor över begränsade områden i avvaktan på den ekonomiska kartans färdigställande. Slutligen är det ett önskemål, att lantmäterikontoren i länen utrustas med personal, som kan utföra erforderliga sammanställningskartor, komplettering av befintliga kartverk med uppgifter om fastighetsindelning m. m. samt fortlöpande hålla den ekonomiska kartan aktuell beträffande fastighetsutvecklingen.

Regionalplaneringens organisation.

I jordbrukspropositionen har förutsatts, att uppgiften att upprätta regionalplaner skulle uppdragas åt särskilda planeringskommittéer, vilka skulle utses av lantbruksnämnden. Vad kommittéernas sammansättning beträffade, borde denna i viss mån anpassas efter arten och omfattningen av föreliggande planeringsuppgifter. I regel borde dock i en dylik kommitté ingå ett par representanter för jordbruksnäringen i orten, en person från lantbruksnämnden, en person från hushållningssällskapet, en person från skogsvårdsstyrelsen, samt en person från lantmäteriorganisationen.

Enligt centralkommitténs uppfattning torde icke vara erforderligt med några mera bindande regler beträffande antalet ledamöter i en planeringskommitté. Den ovan återgivna normalsammansättningen torde i de flesta fall visa sig ändamålsenlig. Möjligen skulle vid sidan härav formen av enmansutredning, där det uppdrages åt viss person att ombesörja planeringen samt till dennes förfogande ställes erforderligt antal experter, böra prövas. Bygdeintressena torde som regel böra tillgodoses dels genom att i planeringskommittén ingår ett par representanter för jordbruksnäringen i orten, dels på så sätt, att kommittén fortlöpande rådgör med de inom kommunerna utsedda gode männen eller i vissa frågor direkt med olika kommunala organ. Lantbruksnämnden bör utse ordförande i planeringskommittén samt uppdraga åt en av ledamöterna att vara kommitténs verkställande ledamot. Till kommittén bör slutligen knytas det arbetsbiträde i övrigt, som kan vara erforderligt. Rutingöromål böra så långt detta är möjligt utföras med anlitande av lantbruksnämndens personal. — Enligt centralkommitténs uppfattning böra lantbruksnämndernas ledamöter och tjänstemän skaffa sig erfarenhet i planeringsarbete snarast möjligt. Det torde därför vara önskvärt att de — särskilt under de första åren — givas tillfälle deltaga i planeringskommittéernas arbeten.

Innan planeringskommitténs arbete påbörjas, böra vissa förberedelser hava vidtagits. Planeringsuppdraget bör vara avgränsat geografiskt och beträffande innehållet. Dessutom är önskvärt, att den förberedande inventeringen har verkställts genom lantbruksnämndens försorg och ställes till kommitténs förfogande. Kommitténs egentliga arbetsuppgifter torde böra

omfatta specialinventeringen, varvid dock medverkan från lantbruksnämndens sida skall kunna lämnas, beskrivningen, utvecklingsprognosen samt de förberedande delarna av målsättningen och urskiljandet av behandlingsområdena. De båda sistnämnda momenten torde ofta behöva utformas alternativt. Slutbehandlingen av regionalplanens rekommendationer torde däremot vara en uppgift, som bör lösas vid gemensamma överläggningar mellan kommittén, lantbruksnämnden och den övriga expertis inom länet, som icke haft tillfälle följa planeringsarbetet.

Det har icke förutsatts att regionalplan skulle ha några direkta rättsverkningar. Någon fastställelse eller något formellt godkännande behöver sålunda icke komma i fråga. Planen skall emellertid tjäna som ett rättesnöre för lantbruksnämndens handlande, varvid dock torde vara viktigare, att föreliggande rationaliseringsprojekt lösas i planens anda än att efterrättelse i alla enskilda detaljer eftersträvas. Enligt centralkommitténs uppfattning bör en väl genomarbetad regionalplan vara av stort värde för flera andra myndigheter, exempelvis för överlantmätaren vid bedömandet av löpande jordpolitiska ärenden, för länsbostadsnämnden vid prövning av bostadsärenden, för skogsvårdsstyrelserna vid prövningen av skogsvårdsåtgärder o. s. v. En regionalplan bör sålunda icke enbart utnyttjas för internt bruk inom lantbruksnämnden utan bör delgivas övriga intresserade myndigheter samt hållas tillgänglig för allmänheten. Centralkommittén har även ansett, att regionalplan, innan lantbruksnämnden tar slutlig ställning till densamma, bör hållas tillgänglig inom de kommuner, som komma att beröras av densamma. Eventuellt bör detta på ett förberedande stadium ske genom planeringskommitténs försorg vid särskilda upplysningsmöten e. d.

Några synpunkter på centralorganets arbetsuppgifter i samband med regionalplaneringen.

Ekonomisk utvecklingsplanering för jordbruket kommer att bli en maktpåliggande uppgift för lantbruksorganen bl. a. därför att arbetsuppgiften är ny och någon bestämd metodik icke hunnit utbildas. Åtskilliga av de faktorer, som man i planeringen söker analysera, äro dessutom ur vetenskaplig synpunkt ofullständigt genomforskade, vartill kommer, att det empiriska underlaget är bristfälligt och tillgången på kvalificerade planerare begränsad. Planeringsverksamheten under de närmaste åren har därför enligt centralkommitténs förslag delvis fått karaktären av försöksverksamhet. Under tiden bör ett intensivt arbete nedläggas på att finna praktiska och tillförlitliga metoder för planeringens olika moment. Det bör vara ett önskemål, att planeringen åtminstone i vissa avseenden göres någorlunda enhetligt. Annars skulle planeringsresultaten från olika områden icke bli jämförbara och planernas beviskraft — exempelvis för bedömande av löpande förköpsrättsfall — bli alltför växlande. Kommittén anser det vara en självklar uppgift för centralorganet och då närmast dess planläggningsbyrå att verka för

rationella och i möjligaste mån enhetliga former för planeringsmetodiken, att förmedla erfarenheter mellan de olika lantbruksnämnderna och i övrigt på allt sätt verka för att planerna bli verklighetsbetonade, lättillgängliga och i övrigt så beskaffade, att de komma att omfattas med fullt förtroende från jordbrukarnas sida. Hur detta utvecklingsbefrämjande arbete inom centralorganet i detalj kommer att gestalta sig, torde icke vara möjligt att nu förutsäga. Kommittén vill emellertid i korthet antyda några av de arbetsuppgifter, som i detta sammanhang komma att anmäla sig.

I det föregående har i olika sammanhang påpekats vikten av att man i jordbrukets utvecklingsplanering beaktar det planeringsarbete, som under ledning av andra myndigheter verkställes för olika grenar av näringslivet. Det torde böra ankomma på centralorganet att i samråd med andra centrala verk utarbeta regler för det samarbete, som lokalt har förutsatts. En annan viktig uppgift, som bäst utföres centralt, torde vara att sammanställa och i praktiskt användbar form till lokalorganen förmedla resultaten av forskning och försöksverksamhet, som är av betydelse i rationaliseringsverksamheten och som nu bedrives på ett flertal håll även utanför den rena jordbruksforskningen. Vidare böra vissa rent praktiska frågor genomarbetas, exempelvis frågan om lämpligaste karttyperna i regionalplaneringen, utarbetandet av en lämplig terminologi o. s. v. På det statistiska området möta särskilt stora arbetsuppgifter. Först och främst böra anvisningar utarbetas, hur den nu tillgängliga officiella statistiken lämpligen kan utnyttjas för planeringsändamål. Från centralorganets sida bör vidare initiativ tagas till sådana förändringar eller utbyggnader av den officiella statistiken, som gör densamma användbar i ökad utsträckning för planeringsändamål. Men härutöver kräves en rent konstruktiv insats för att utarbeta den speciella statistiska metodik, som planeringen och främst inventeringen är i behov av. Slutligen torde centralorganet — eventuellt med utnyttjande av lämplig institution, som har tillgång till maskinell utrustning — böra tillhandagå lantbruksnämnderna och planeringskommittéerna med den rutinmässiga bearbetningen av insamlad statistik. Det torde icke vara rationellt att överlåta dylikt arbete, i vart fall icke om materialet är av större omfattning, till de lokala organen.

Kostnaderna för regionalplaneringen.

Vid övervägandet av frågan om ersättning till ledamot av planeringskommitté har centralkommittén funnit övervägande skäl tala för att denna bör utgå i form av dagarvode i enlighet med vad som gäller för landstingsmannauppdrag, d. v. s. vid förrättning utom hemorten 24 kronor, vari ingår traktamentsersättning. I den mån i planeringskommittéerna komma att ingå tjänstemän från lantbruksnämnden, hushållningssällskapet, skogsvårdsstyrelsen eller lantmäteriorganisationen bör deras deltagande i kommitténs arbete kunna betraktas som tjänsteuppdrag, varav torde följa, att

ingen särskild ersättning bör utgå. Den verkställande ledamoten torde emellertid icke — såvida han icke tillhör lantbruksnämnden — kunna fullgöra sitt uppdrag med mindre han under någon tid åtnjuter tjänstledighet. I så fall bör han av lantbruksnämnden ersättas för de löneförmåner, han visar sig hava avstått. Med hänsyn till de maktpåliggande arbetsuppgifter, som komma att åvila den verkställande ledamoten, anser centralkommittén att till denne, om han icke är tjänsteman hos lantbruksnämnden, förutom ersättning för avstådd lön bör utgå dagarvode med 8 kronor för sammanträdesdag eller arbetsdag, som han därutöver ägnar åt planeringsuppdraget.

Lantbruksnämnden bör även ha möjlighet att efter framställning från planeringskommitté bemyndiga denna att uppdraga åt person utanför kommittén att såsom expert biträda med vissa specialutredningar, varvid ersättning bör utgå efter överenskommelse för varje särskilt uppdrag.

Ersättning för kommittéledamöternas resor bör utgå efter klass II enligt allmänna resereglementet, såvida ledamot icke på grund av innehavd tjänst är att hänföra till högre klass, i vilket fall ersättning må utgå efter denna. Om visst planeringsuppdrag föranleder mera omfattande resor, bör lantbruksnämnden efter åtagande kunna svara för rese- och traktamentskostnaderna för tjänsteman i hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse, oaktat vederbörande utför arbetet såsom tjänsteuppdrag.

B. Individualplaneringen.

På grundval av de resultat, som vunnits vid den regionala jordbruksplaneringen, skall enligt jordbrukspropositionen åtgärder för yttre och inre rationalisering å enstaka fastigheter eller grupper därav planläggas vid en individuell jordbruksplanering.

I praktiken torde vitt skilda fall av individualplanering kunna förekomma, från en enstaka enkel åtgärd för inre rationalisering till sådana omfattande arbeten som exempelvis ett större omskifte, där hela skalan av åtgärder för yttre och inre rationaliseringsåtgärder förekomma. I princip bör man av en individualplan kräva, att den skall ge erforderliga upplysningar för bedömande av frågan om statens stöd för åtgärden i fråga. Planen bör sålunda innehålla en kort beskrivning av fastighetens eller fastigheternas beskaffenhet, en plan för ifrågasatta förbättringsåtgärder, en beräkning av kostnaderna för dessa, förslag till lån och bidrag för åtgärdernas genomförande samt — i de fall där detta är möjligt — en kortfattad kalkyl rörande den ekonomiska effekten av åtgärderna. Det bör dock förutskickas, att den ekonomiska effekten av en viss åtgärd — båtnaden eller värdestegringen — mången gång icke låter sig härledas utan att man får nöja sig med en mera allmän jordbruksekonomisk bedömning. Några mera bindande regler för vad en individualplan skall innehålla torde icke nu böra uppställas utan dessa böra utfärdas i administrativ väg, sedan viss erfarenhet vunnits.

Kommittén vill i detta sammanhang endast framföra några speciella synpunkter på individualplanering för yttre rationalisering. Det bör härvidlag beaktas, att det redan nu sker en slags individualplanering vid de förberedande utredningar, som företagas vid en lantmäteriförrättning. Sålunda företager förrättningsmannen en utredning rörande de tekniska och rättsliga förutsättningarna för genomförandet av en begärd fastighetsbildning, varjämte förutsättningarna ur jordpolitisk synpunkt klarläggas. Det fordras sålunda härutöver relativt litet merarbete för att lantbruksnämnden skall kunna taga ställning till den yttre rationalisering, som fastighetsbildningen innebär. Bästa sättet att undvika dubbelarbete i dylika sammanhang torde vara antingen att lantbruksnämnden uppdrager åt förrättningslantmätaren att göra upp individualplanen eller att lantmätaren till förrättningen kallar en representant för lantbruksnämnden och att individualplanen sedan uppgöres i samverkan mellan lantmätaren, tjänstemannen från lantbruksnämnden och sakägarna själva. Kommittén utgår från att lantbruksnämnden icke bör träffa beslut om en individualplan, innan de tekniska och rättsliga förutsättningarna för planens genomförande kunna överblickas. Dessa frågor skola prövas enligt jorddelningslagen, sammanläggningslagen eller annan speciallagstiftning, varvid utgången även är beroende av vilken ställning berörda sakägare själva intaga. Den effektivaste formen för individualplanering för yttre rationalisering torde därför vara direkta överläggningar ute på platsen mellan lantmätaren, lantbruksnämnden och sakägarna.

Formerna för samverkan mellan lantmäteriorganen och lantbruksnämnden vid yttre rationalisering torde fullständigt kunna klarläggas först i samband med pågående överarbetning av jorddelningslagen. Tills vidare torde samarbetet böra ordnas informellt efter ovan antydda riktlinjer. Vid överarbetningen av jorddelningslagen torde bl. a. böra utredas frågan om lantbruksnämnds ställning vid laga skifte. Särskild uppmärksamhet torde böra ägnas åt formerna för lantbruksnämnds medverkan i de fall, då nämnden både uppträder som talesman för det allmänna och som skiftesdelägare.

I en individualplan torde kostnadsberäkningarna och förslaget till lån och bidrag böra upptaga yttre respektive inre rationaliseringsåtgärder för sig, enär ju dessa åtgärder skola finansieras med medel ur olika fonder respektive anslag.

Såsom framhållits i jordbrukspropositionen torde vara mest praktiskt att uppdraga åt viss tjänsteman att upprätta individualplan. Förfarandet med en särskild kommitté torde i de flesta fall vara onödigt tyngande. Vid behov torde förrättningsmannen böra kunna påkalla bistånd av de inom kommunerna utsedda gode männen eller särskild expertis. Vid individualplanering, där bostadsförbättringsfrågor aktualiseras, torde regelmässigt kontakt böra sökas med det bostadssociala organet inom kommunen. Uppdrag att utföra individualplan bör, såvitt det gäller tjänsteman i lantbruksnämnd eller lantmäteriorganisationen, utföras som tjänsteuppdrag. I den

mån så erfordras böra bestämmelser härom intagas i instruktionerna för nämnda organ. Vidare böra tjänstemännen i hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna kunna medverka vid invidualplanering. Det förutsättes, att lantbruksnämnden först inhämtar tillstånd att begagna vederbörande tjänsteman för uppdraget i fråga från överlantmätaren, hushållningssällskapet eller skogsvårdsstyrelsen. Då så påfordras, bör lantbruksnämnden ha möjlighet att åtaga sig att svara för av uppdraget föranledda reseoch traktamentskostnader för tjänsteman i hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse.

Kommittén räknar med att åtskilliga nu pågående arbeten ute i landet omedelbart komma att medföra individualplaneringsuppgifter för lantbruksnämnderna. Hit höra bland annat egnahemsnämndernas jordanskaffningsföretag, flertalet större torrläggningsföretag, vissa större jorddelningsförrättningar m. m. Lantbruksnämnderna böra ha sin uppmärksamhet riktad på angelägenheten av att inordna dessa arbetens fullföljande i sitt arbetsprogram.

Det måste förutsättas, att många framställningar om lån och bidrag för olika ändamål icke kunna prövas av lantbruksnämnden förrän en individualplanering skett. Enligt kommitténs uppfattning bör därvid särskilt prövas, om icke den ifrågasatta förbättringsåtgärden bör utvidgas till att omfatta flera fastigheter eller kombineras med andra åtgärder, som lämpligen kunna genomföras i ett sammanhang. Det torde sålunda böra förutsättas, att lantbruksnämnderna aktivt utnyttja alla lämpliga tillfällen att i individualplaneringen befrämja möjligast genomgripande och fullständiga upprustning av berörda jordbruksfastigheter.

Kapitel 2. Den yttre rationaliseringen.

Under begreppet yttre rationalisering har i jordbrukspropositionen sammanförts åtgärder, som avse en utvidgning av en brukningsenhets areal eller en förbättring av dess arrondering eller ägosammansättning. De jordpolitiska riktlinjer, som skola följas vid den fastighetsbildning, som sålunda avses, ha utförligt behandlats i propositionen, varför kommittén saknar anledning att nu gå in på dessa frågor. I det följande framläggas endast vissa synpunkter på de medel, som lantbruksnämnderna enligt redan meddelade bestämmelser komma att ha till sitt förfogande för den yttre rationaliseringen samt medelsbehovet för verksamheten under den närmaste tiden.

Kommittén vill emellertid inledningsvis understryka, att frågan om bidrag till yttre rationalisering icke ännu är fullständigt löst utan i väsentliga delar kräver fortsatt utredning. Speciellt gäller detta yttre rationalisering i samband med större omregleringar, som beröra ett stort antal fastigheter. Nödvändigheten av majoritetsbeslut med tvingande verkningar gentemot en-

staka sakägare, behovet av en rationell planläggning av gemensamma anläggningar, kravet på en samordning av åtgärder, som måste vidtagas i ett sammanhang samt förbättringsåtgärdernas oskiljaktiga samband med rättsförhållandena mellan sakägarna bilda tillsammans problemkomplex, som slutgiltigt kunna lösas först i samband med pågående omarbetning av jorddelningslagen. Kommittén avser även att till fastighetsbildningssakkunniga framföra vissa önskemål rörande denna lagrevision. Efter överläggningar med de sakkunniga och lantmäteristyrelsen torde kommittén måhända få anledning att senare framlägga principiella synpunkter på dessa frågor samt förslag till vissa delreformer.

A. Olika former av yttre rationalisering.

De olika åtgärderna för yttre rationalisering kunna, vare sig de avse storleksrationalisering eller förbättring av arrondering eller ägoslagssammansättning, lämpligen ur arbetssynpunkt klassificeras efter de fastighetsbildande åtgärder, som erfordras för deras genomförande. Ur dessa synpunkter torde man kunna skilja på följande huvudgrupper.

1. Sammanläggning av två eller flera hela jordregisterfastigheter till en fastighet.
2. Sammanläggning av en eller flera jordregisterfastigheter med ett eller flera från andra fastigheter avstyckade områden; sammanläggning av två eller flera avstyckade områden.
3. Kombination i lämplig form av avstyckning, sammanläggning och ägoutbyte samt ibland även förrättning enligt lagen om enskilda vägar eller servitutsutbrytning.
4. Laga skifte.

Givetvis finnes ingen exakt gräns mellan de fyra grupperna. Åtskilliga andra kombinationer kunna även förekomma. De böra sålunda endast betraktas som typfall.

Åtgärderna enligt punkt 1 torde tillhöra de enklaste att genomföra, men medgiva å andra sidan inga särskilda ingrepp för förbättring av arronderingen. Kommittén vill i detta sammanhang påpeka, att sammanläggningar icke slentrianmässigt böra begagnas endast för att vinna en förstoring av brukningsenheterna. På många håll i landet äro fastighetsförhållandena sådana, att enbart sammanläggningar skulle medföra försämrade arronderingsförhållanden och alltså ge till resultat jordbruksfastigheter visserligen med större arealer men av låg rationalitetsgrad.

Förfarandet enligt punkt 2 medgiver såväl storleksrationalisering som vissa begränsade arronderingsförbättringar och torde bli den gängse formen för yttre rationalisering vid tillfällen, där det är lätt att vinna jordägarnas medverkan till förbättringar beträffande fastighetsindelningen. Avstyckningsåtgärderna måste givetvis även prövas ur synpunkten av stam-

fastighetens möjlighet att bestå som självständig brukningsenhet. Förfarandet förutsätter i princip frivilliga avtal med alla berörda jordägare. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att de nybildade fastigheternas vägfrågor lösas redan vid förrättningen.

De åtgärder, som skisserats under punkt 3, medgiva relativt genomgripande förändringar i fastighetsbeståndet. En svårighet ligger däri att de olika förrättningsformerna äro väsentligt olika konstruerade beträffande reglerna för handläggningen och enligt gällande jorddelningslagstiftning icke låta sig kombineras i en förrättning. Ett önskemål är, att de mycket snäva gränser, inom vilka det vid ägoutbyte är tillåtet att byta jord mot pengar, kunde vidgas väsentligt. Nämnda regler, som tillkommit med tanke på inteckningshavares rätt, böra enligt kommitténs mening göras till föremål för översyn i samband med pågående omarbetning av jorddelningslagen.

Under punkt 4 har slutligen redovisats den förrättningsform, som för närvarande medger de kraftigaste ingreppen i fastighetsbeståndet. Vid skifte kunna dessutom åtskilliga åtgärder genomföras även mot ett mindre antal sakägares bestridande, och dessutom finnas möjligheter att inom förrättningens ram genomföra vittgående åtgärder på den inre rationaliseringens område, exempelvis utflyttning av byggnader, väganläggningar eller odling. Härvid regleras även i rättsligt bindande former de ekonomiska förpliktelserna mellan sakägarna. Ett önskemål är emellertid, att det i samband med omskifte öppnas möjlighet att verkställa en storleksrationalisering, vilket icke nu låter sig göra, enär man vid skifte enligt gällande rätt i princip skall bryta ut fastigheter, som svara mot sakägarnas delaktighetstal, vare sig dessa bygga på en ideell andel eller hävd. Provisoriskt torde man kunna komma förbi dessa svårigheter, om lantbruksnämnden före skiftets igångsättande haft tillfälle att förvärva tillräckligt med mark inom skifteslaget. Den aktiva inköpspolitiken och förköpsrätten bör sålunda i god tid inriktas på de områden, där ett omskifte anses önskvärt.

För att underlätta den yttre rationaliseringen skola lantbruksnämnderna förvärva jord för rationaliseringsändamål och därefter på lämpligt sätt förmedla denna till jordägarna. De medel, som härvid skola komma till användning, äro dels aktiv inköpspolitik, dels utnyttjande av kronans förköpsrätt och dels expropriation.

B. Den aktiva inköpspolitiken.

Den aktiva inköpspolitiken torde ur administrativa synpunkter icke föranleda några större svårigheter. En liknande verksamhet bedrives redan nu inom egnahemsväsendet, där den inom vissa län nått aktningsvärda dimensioner. Enligt uppgifter, som kommittén införskaffat, äga egnahemsnämn-

derna, lokala jordnämnderna inom Västernorrlands och Norrbottens län samt den s. k. Lyckebyåutredningen för närvarande cirka 300 fastigheter med en sammanlagd areal av 33 000 hektar, varav över 800 hektar åker. Dessa fastigheter torde alla komma att övertagas av lantbruksnämnderna.

C. Kronans förköpsrätt.

För att kunna bedöma den sannolika omfattningen av antalet förköpsfall, d. v. s. antalet försäljningar, där kronans förköpsrätt lagligen kan utövas och som därför komma under lantbruksnämndernas prövning, har kommittén dels undersökt den totala årliga omfattningen av försäljningar av jordbruksfastigheter, dels även — med hjälp av vissa inom lokalkommittéerna verkställda utredningar — sökt klarlägga, hur dessa försäljningar fördela sig på sådana, där förköpsrätten kan utövas, och sådana, där så icke är fallet. På grund av den korta tid, som stått till förfogande, ha dessa undersökningar givetvis icke kunnat bli så grundliga, att några mer vittgående slutsatser kunna dragas av resultaten. Några mera exakta beräkningar härvidlag torde icke heller vara av större värde, eftersom försäljningsfrekvensen växlar kraftigt med konjunkturerna. Dessutom företer frekvensen av släktköp och andra köp, som äro undantagna från förköpsrätten, mycket starka lokala variationer. De siffror, som i det följande anföras, böra därför endast betraktas som en uppgift om storleksordningen och tendenserna i stort.

Kommittén har uppskattat, att man kan räkna med att det för närvarande i landet årligen försäljes minst 13 000 jordbruksfastigheter med ett saluvärde överstigande 2 000 kronor. Kronans förköpsrätt torde kunna utövas i ungefär 65 % av antalet fall eller vid 8 000 à 9 000 försäljningar. Frekvensen av förköpsfallen varierar dock, som ovan nämnts, avsevärt från län till län. Inom vissa delar av landet torde släktköpen vara de vanligaste. Hit höra exempelvis Kronobergs och Jönköpings län. I andra län åter ha förköpsfallen bedömts omfatta cirka 85 % av totala antalet försäljningar av jordbruksfastigheter. Detta torde bl. a. vara fallet med Gotlands, Kristianstads och Skaraborgs län. En mycket grov fördelning av antalet förköpsfall på olika saluvärdesklasser ger vid handen, att 60 à 70 % av fallen avse försäljningar med saluvärden mellan 2 000 och 20 000 kronor, vilket innebär, att de mindre jordbruken dominera marknaden. Endast cirka 10 % av antalet förköpsfall torde vara att hänföra till försäljningar med köpeskilling överstigande 50 000 kronor.

Kommittén vill i detta sammanhang understryka, att de ovan anförda siffrorna avse hela det antal förköpsfall, som kommer under nämndernas prövning. Av dessa torde endast en mindre del bli föremål för mera ingå-

ende undersökningar från nämndernas sida med anledning av att förvärv kan anses önskvärt.

Man torde kunna räkna med att det normalt kommer att föreligga stort intresse från den som har förvärvat en jordbruksfastighet att få veta, om lantbruksnämnden ämnar utöva sin förköpsrätt eller icke. Detta kan antingen ske i samband med att köparen söker lagfart å sitt fång eller genom att köparen anmäler sitt förvärv direkt till lantbruksnämnden, som då är skyldig att inom en månad lämna besked, om den ämnar utöva förköpsrätten. Man torde kunna räkna med att den sistnämnda utvägen kommer att bli den vanligaste och även den som funktionerar smidigast.

Det torde böra förutsättas, att lantbruksnämnderna i första hand inrikta sin verksamhet i här ifrågavarande avseende på direkt jordförmedling. Inköp bör sålunda främst förekomma för mera direkt sammanläggning med eller uppdelning på angränsande fastigheter. I vissa fall torde dock förköpsrätten eller den aktiva inköpspolitiken böra tillgripas utan att fastighetens användning för rationaliseringsändamål omedelbart kan överblickas. Detta kan exempelvis, såsom redan antytts, bli fallet, då lantbruksnämnd inom ett område, som vid planering befunnits böra omskiftas, vill inköpa mark för att i samband med skiftet kunna göra en storleksrationalisering av de i skifteslagen ingående fastigheterna. Det kan även tänkas uppstå fall, då möjligheterna att försälja en jordbruksfastighet äro begränsade på grund av bestämmelserna i jordförvärvslagen. Om ägaren då icke kan finna lämplig köpare och själv — t. ex. på grund av ålder — icke anser sig kunna fortsätta att bruka fastigheten, torde lantbruksnämnden under vissa omständigheter böra för lämpligt pris förvärva fastigheten.

Kommittén förutsätter, att lantbruksnämnd icke förvärvar fastighet utan att dels övertyga sig om dess lämplighet för rationaliseringsändamål, dels inhämta alla erforderliga upplysningar om förhållanden, som kunna påverka fastighetens värde. Detta kommer väl i de flesta fall att tillgå så, att lantbruksnämnden rekvirerar en utredning från lantmäterikontoret rörande fastighetens storlek, läge, gränser, arrondering, ägoslagssammansättning, adpertinenser, förekomst av servitut, förefintligheten av eventuella avsöndringar o. s. v. Men härutöver behöves i de flesta fall en utredning angående fastighetsindelningen m. m. i den närmaste omgivningen för att fastighetens eventuella användning skall kunna överblickas och som underlag för preliminära diskussioner med de jordägare, som kunna vara intresserade av förvärv av kompletteringsjord e. d. Kommittén anser det önskvärt, att överlantmätaren står till förfogande för konsultationer i hithörande frågor. Understundom torde även vara önskvärt, att överlantmätaren eller distriktslantmätaren kan deltaga i överläggningar med jordägare ute på marken i de fall, då olika alternativ för en fastighets användning för rationaliseringsändamål måste övervägas.

D. Expropriation av mark för stärkande av ofullständigt jordbruk.

Därest särskild svårighet möter att genom avtal förvärva mark till skäligt pris för förstärkning av ofullständiga jordbruk, har möjlighet tillskapats för lantbruksnämnd att väcka frågan om expropriation. Såsom allmänt villkor härför gäller, att en lämplig fastighetsbildning finnes kunna genom expropriationen befordras. Expropriation skall vidare, då den avser hel fastighet med jordbruk, beviljas endast om fastigheten tillhör bolag, förening, stiftelse eller fideikommiss eller äges av enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten av annan anledning än att bereda sig sin huvudsakliga inkomst av jordbruket.

Kommittén förutsätter — i likhet med departementschefen i jordbrukspropositionen — att expropriation endast bör ifrågakomma såsom ett sista medel för att genomföra en önskad yttre rationalisering och alltså ej bör tillgripas, såvida icke försök att på frivillighetens väg förvärva den erforderliga marken gjorts men misslyckats. Ärendena böra omsorgsfullt förberedas av lantbruksnämnderna i samråd med överlantmätaren eller annan sakkunskap på fastighetsbildningens område. Då *markutredningen* inom kort torde komma att framlägga förslag om ändrade regler för expropriationsförfarandet, har kommittén i avvaktan härpå icke ansett erforderligt att i detalj gå in på expropriationsärendenas handläggning i samband med den yttre rationaliseringen.

E. Medelsbehovet för lantbruksnämndernas fastighetsförvärv.

Enligt av lokalkommittéerna verkställda undersökningar skulle för lantbruksnämndernas fastighetsförvärv under budgetåret 1948/49 erfordras cirka 15 miljoner kronor. Beräkningarna ha, så långt detta varit möjligt, grundats på ett bedömande av jordbrukarnas intresse för yttre rationalisering, frekvensen av förköpsfallen, möjligheterna för den aktiva inköpspolitiken samt de allmänna tendenserna på fastighetsmarknaden.

Kostnaderna för inköp av fastigheter böra lämpligen bestridas ur en särskild kapitalfond. Det torde ligga närmast till hands att bygga ut den nuvarande jordfonden till ovan föreslagen storlek. Jordfonden bör bibehållas vid storlek, som av riksdagen kan komma att beslutas. I jordfonden böra inräknas lantbruksnämnderna tillhöriga fastigheter med inköpsvärdet jämte å fastigheterna nedlagda kostnader. Inkomster från och utgifter för fastigheterna böra påföras fonden. I den mån nämnderna försälja fastighet till lägre värde än det sålunda bokförda nettovärdet, böra avskrivningar sålunda icke göras på jordfonden utan förlusten täckas av medel ur anslaget för bidrag till yttre rationalisering. Kommittén återkommer till denna fråga längre fram i detta kapitel.

F. Lantbruksnämnds befogenheter i fråga om fastighetsförvärv.

Kommittén anser, att beslut rörande förvärv av fast egendom i möjligaste mån böra decentraliseras till lantbruksnämnderna. Detta motiveras bl. a. av att inköpsärenden kräva snabba beslut och att lokalorganen i allmänhet ha de bästa förutsättningarna att bedöma såväl behovet av förvärven ur rationaliseringssynpunkt som skäligheten av köpeskillingen. Inledningsvis och till dess närmare erfarenhet vunnits och en viss praxis utbildats torde dock en mindre begränsning i lantbruksnämndernas befogenheter vara nödvändig. En viss begränsning kommer givetvis att ligga redan i storleken av de medel, som lantbruksnämnd förfogar över för ändamålet i fråga. Kommittén förutsätter, att lantbruksstyrelsen vid varje budgetårs början träffar preliminärt beslut om den kostnadsram, inom vilken varje lantbruksnämnd bör planlägga sina fastighetsinköp. Härvid bör dock en icke oväsentlig del — förslagsvis en fjärdedel av tillgängliga medel — innehållas av lantbruksstyrelsen för att möta exceptionella behov, som kunna uppstå, eller för att mot budgetårets slut fördelas mellan de nämnder, där de medel, som preliminärt ställts till förfogande, visat sig vara otillräckliga. Emellertid anser kommittén, att det under de första åren dessutom bör införas en viss begränsning av lantbruksnämndernas rätt att utan lantbruksstyrelsens hörande förvärva större fastigheter. Härvidlag har från lokalkommittéernas sida en övre värdegräns allmänt ansetts vara lämpligare än en arealgräns. Med utgångspunkt från att lantbruksnämnderna framför allt torde böra inrikta sin inköpspolitik på s. k. övergångsjordbruk har centralkommittén ansett 50 000 kronor vara en lämplig övre gräns för köpeskillingen för enstaka brukningsenhet vid understöllningsfria förvärv.

Kommittén anser, att det är av stor vikt att lantbruksstyrelsen med uppmärksamhet följer inköpspolitiken under de första åren och meddelar möjligast utförliga råd och anvisningar rörande fastighetsvärdering, inköpspolitikens inriktning m. m. Av särskild betydelse torde vara att förhindra spekulation i fastighetsvärden i samband med den yttre rationaliseringen och att i övrigt bidraga till en lugn utveckling på fastighetsmarknaden.

G. Lån och bidrag för yttre rationalisering.

För att underlätta och påskynda den yttre rationaliseringen skall enligt riksdagsbeslutet kunna utlämnas dels lån, avsedda för finansiering av fastighetsförvärv i rationaliseringssyfte, dels även bidrag för undanröjande av ekonomiska hinder för rationaliseringen. Bidragen skola framför allt utgå för utjämning av skillnaden mellan en fastighets eller fastighetsdels värde i fria marknaden och dess värde för sammanläggningsändamål.

Vad först *lånen* beträffar, torde syftena med dessa icke kräva några ytterligare klarlägganden. Någon övre gräns för det belopp, som må kunna utlämnas som amorteringslån för finansiering av jordförvärv för komplette-

ring av ofullständigt jordbruk, torde icke erfordras och icke heller torde lantbruksnämnds rätt att bevilja dylika behöva begränsas. Kommittén förutsätter, att de former och villkor, som i kapitel 3 närmare utvecklas för amorteringslån för inre rationalisering, även komma att tillämpas för amorteringslån för yttre rationalisering. Då det icke torde vara någon principiell skillnad mellan lån för finansiering av jordförvärv för yttre rationalisering och lån för anskaffande av hela jordbruk, s. k. jordbruksegnahemslån, kommer centralkommittén vidare att föreslå, att nämnda två typer av lån utlämnas ur en gemensam fond, benämnd jordförvärvslånefonden. Till frågan om denna fonds storlek återkommer kommittén i kapitel 18.

Bidragen för yttre rationalisering avse, som nyss nämnts, att utjämna skillnaden mellan fastighets eller fastighetsdels marknadsvärde och brukningsvärde. Kommittén föreslår för dylika bidrag beteckningen *värdeutjämningsbidrag*. Det har i propositionen understrukits, att dylika bidrag icke skola utnyttjas som ett medel att lämna jordbrukarna förtäckta subventioner utan att beräkningen av dem skall grundas på möjligast vederhäftiga ekonomiska kalkyler. Kommittén förutsätter även, att lantbruksstyrelsen skall utfärda anvisningar rörande beräkningen av värdeutjämningsbidragen. För närvarande torde dock det empiriska underlaget för fastighetsvärdering i allmänhet vara ganska ofullständigt. Viss ledning kan måhända erhållas av de fastighetsvärderingsprinciper, som framdeles komma att gälla vid jorddelningsförrättningar. Hithörande frågor äro för närvarande föremål för utredning inom fastighetsbildningssakkunniga.

Då det är önskvärt, att en enhetlig praxis vid beräkningen av värdeutjämningsbidragen snarast kommer till tillämpning, anser kommittén, att lantbruksnämndernas rätt att besluta om dylika bidrag bör i någon mån begränsas under de närmaste åren. Kommittén har härvid ansett sig böra föreslå, att lantbruksnämnd utan lantbruksstyrelsens hörande må kunna bevilja värdeutjämningsbidrag upp till 4 000 kronor för varje nybildad brukningsenhet.

Värdeutjämningsbidragen torde framför allt komma till användning vid direkt jordförmedling, exempelvis då lantbruksnämnd medverkar till en frivillig försäljning av jord från en jordbrukare till en annan eller då lantbruksnämnd vid utövandet av kronans förköpsrätt sätter enskild person i kronans ställe. Vid andra tillfällen, exempelvis då lantbruksnämnden försäljer viss del av en genom aktiv inköpspolitik förvärvad fastighet, torde markområdet i fråga, om icke några särskilda motprestationer från köparens sida skola krävas, böra försäljas mot en köpeskilling, som motsvarar brukningsvärdet för köparen. Vid dylika tillfällen torde ibland icke kunna undvikas, att lantbruksnämnden gör förluster, som måste avskrivas. Rätten för lantbruksnämnd att utan lantbruksstyrelsens hörande göra dylika avskrivningar torde enligt kommitténs mening under de första åren böra

begränsas på samma sätt som rätten att bevilja värdeutjämningsbidrag eller till högst 4 000 kronor för enstaka försäljning. Avskrivningarna torde böra bestridas av anslaget för bidrag till yttre rationalisering, då ju jordfonden i princip skall hållas vid konstant storlek.

Under vissa omständigheter torde vara lämpligt, att lantbruksnämnderna såsom villkor för erhållande av lån och bidrag för yttre rationalisering uppställa vissa villkor, exempelvis att sammanläggning skall rättsligen genomföras e. d. I regel torde dylika villkor komma att uppfyllas inom relativt kort tid. Kommittén anser det icke erforderligt att vid varje sådant tillfälle formen avskrivningslån nödvändigtvis skall behöva tillgripas för bidraget. Ett skäl härför är bl. a. att löptiden för ett avskrivningslån för yttre rationalisering är svår att fastställa. I många fall torde därför direkta bidrag mot förbindelse från vederbörande om återbetalningsskyldighet, därest vissa uppsatta villkor ej uppfyllas, vara en smidigare form. För förbindelsen bör, då så erfordras, krävas säkerhet.

Kommittén vill slutligen något beröra ytterligare ett ändamål, för vilket bidrag ur anslaget för yttre rationalisering i vissa fall bör kunna utgå, nämligen för bestridande av kostnaderna för lantmäteriförrättningar och sammanläggningar. Dessa kostnader äro understundom så höga, att de avskräcka jordbrukare från att genomföra önskvärda förbättringar i fastighetsförhållandena. I dylika fall anser kommittén, att dessa kostnader böra betraktas som ekonomiska hinder för rationaliseringen, vilka böra undanröjas med hjälp av bidrag. Kommittén tänker särskilt på det fall, då lantbruksnämnd — för att få till stånd en tillräckligt genomgripande yttre rationalisering — måste rekommendera betydligt mera vittgående åtgärder än som varit nödvändiga, om endast viss begränsad förbättringsåtgärd vidtagits. Vid dylika tillfällen bör lantbruksnämnd ha möjlighet att åtaga sig att stå för lantmäterikostnaderna och därmed sammanhängande kostnader, såvida icke det rationaliseringsprojekt, som lantbruksnämnden vill stödja, ändock måste anses vara uppenbart lönsamt för de berörda jordägarna.

Kostnaderna för lantmäteriförrättningar på fastigheter i nämndens ägo — exempelvis för att dela upp ett större jordkomplex på lämpliga brukningsenheter för försäljning till enskilda jordbrukare — böra däremot påföras jordfonden.

Vad lantmäterikostnader beträffar, vill kommittén även framhålla, att genomgripande fastighetsregleringar berörande större områden knappast kunna överblickas, förrän ett omfattande utredningsarbete nedlagts. Vid många tillfällen, exempelvis då det gäller att bedöma förutsättningarna för ett omskifte, måste dessa utredningsarbeten uppdragas åt lantmätare. Man får då icke förbise, att resultatet av en förberedande utredning kan bli, att ifrågasatta åtgärder icke lämpligen böra komma till stånd. Det vore då knappast skäligt, att de jordägare, vilkas fastigheter närmast förorsakat utredningsarbetet, skulle belastas med kostnaderna för lantmäteriorganens

på uppdrag av lantbruksnämnden verkställda undersökningar. Dylika kostnader böra i stället bestridas av lantbruksnämnderna för de medel dessa disponera för planeringsarbeten i allmänhet, såvida de icke i annan ordning stanna å statsverket.

Enligt lokalkommittéernas uppskattningar skulle under budgetåret 1948/49 för bestridande av värdeutjämningsbidrag erfordras sammanlagt 2,7 miljoner kronor och för avskrivning av förluster i samband med fastighetsförsäljningar 1,3 miljoner kronor. Då dessa uppskattningar delvis torde ha gjorts endast med hänsyn till den beräknade omfattningen av fastighetsförvärven och sålunda behovet av medel för utlämnande av bidrag vid direkt jordförmedling förbisetts, har centralkommittén ansett sig böra uppskatta sammanlagda medelsbehovet för bidrag till yttre rationalisering till 5 miljoner kronor. Denna medelsanvisning torde vara särskilt befogad med hänsyn till den vidare användning av anslaget i fråga, som kommittén ovan förutsatt.

H. Fastighetsförvaltningen.

Av vad kommittén tidigare anfört rörande förköpsrättens och den aktiva inköpspolitikens användning torde framgå, att lantbruksnämnderna i många fall icke kunna undgå uppgiften att på lämpligt sätt förvalta de fastigheter, som inköpts av nämnden, men icke omedelbart kunna utnyttjas för rationaliseringsändamål. Uppgiften försvåras uppenbarligen därav att fastigheterna komma att ligga spridda och förvaltningen i regel kommer att omfatta såväl kortare som längre tidsrymder.

Ur formell synpunkt kunna visserligen dessa fastigheter betraktas som kronodomäner, varav skulle följa, att de för sådana fastigheter i allmänhet gällande reglerna skulle tillämpas. Kommittén har emellertid vid övervägandet av dessa frågor närmast velat anlägga den synpunkten, att det här är fråga om fastigheter, som komma ur enskild ägo och som, så snart detta låter sig göra, åter skola övergå i enskild ägo. Det vore då knappast ändamålsenligt att under övergångstiden tillämpa andra regler — exempelvis för skogens skötsel — än de som gälla för enskilda fastigheter. Ur skogsvårdssynpunkt böra därför lantbruksnämndens fastigheter enligt kommitténs mening falla under skogsvårdslagens bestämmelser.

Vad beträffar fastighetsförvaltningens organisation anser kommittén, att det i möjligaste mån bör undvikas, att lantbruksnämnderna bruka fastigheterna i egen regi. I stället torde jordbruksjorden böra utarrenderas till någon lämplig jordbrukare och skogen ställas under sakkunnig persons eller myndighets tillsyn. Kommittén har ansett sig kunna räkna med att skogsvårdsstyrelserna kunna vara lantbruksnämnderna behjälpliga med alla de åtgärder beträffande skogen å nämndernas fastigheter, som normalt falla under skogsvårdsstyrelsernas arbetsuppgifter beträffande enskilda skogar.

Kommittén har heller icke ansett nödvändigt, att det nu anställes särskilda tjänstemän inom lantbruksnämnden enbart för att omhänderhava fastighetsförvaltningen. Ansvaret för tillsynen över nämndens fastigheter bör läggas å någon av nämndens konsulenter, som för sina övriga arbetsuppgifter ofta är på resande fot. I övrigt torde fastighetsförvaltningen kunna anförtros åt en eller flera sakkunniga personer utanför nämnden, exempelvis härför särskilt lämpade ortsombud. Dessa böra i så fall uppbära särskild ersättning enligt överenskommelse. Räkenskaper och bokföring böra anförtros åt nämndens kamerala personal. Bokföringen torde böra vara så upplagd, att inkomster och utgifter för varje särskild fastighet kunna överblickas. Kostnaderna för fastighetsförvaltningen böra påföras jordfonden.

De ovan föreslagna anordningarna för fastighetsförvaltningen kunna givetvis komma att visa sig otillräckliga, då rationaliseringsverksamheten nått full omfattning och lantbruksnämnderna bedrivit sin inköpsverksamhet några år. Kommittén anser dock, att man bör avvakta närmare erfarenheter rörande förvaltningsuppgifterna, innan någon mera vidlyftig organisation tillskapas för ändamålet.

Slutligen vill kommittén påpeka, att nämnderna böra företaga erforderliga åtgärder för inre rationalisering å fastigheter i nämndens ägo. Härvidlag bör även uppmärksammas, att nödvändiga skogsvårdsåtgärder vidtagas.

I. Lantbruksnämnds medverkan i den jordpolitiska kontrollen.

Genom av 1947 års riksdag beslutade ändringar i jorddelningslagen och sammanläggningslagen (prop. nr 232/1947, andra lagutskottets utlåtande nr 47/1947) har möjlighet beretts lantbruksnämnd att medverka vid prövningen av vissa ärenden av jordpolitisk art, som kunna anses intressera nämnden i dess verksamhet för jordbrukets rationalisering. De vidtagna ändringarna och tilläggen avse följande fall. Enligt 21 kap. 10 § jorddelningslagen skall ägodelningsdomaren, då han finner skäl därtill föreligga, underrätta lantbruksnämnd om sammanträde i ägodelningsrätt. Vidare har i 21 kap. 43 § stadgats, att överlantmätare ej äger fastställa avstyckning, mot vilken lantbruksnämnd framställt erinran. Fastställelsefrågan hänskjutes i dylikt fall till ägodelningsrätt. Enligt 21 kap. 51 § har såväl lantbruksnämnd som överlantmätare tillagts rätt att överklaga beslut om fastställelse av avstyckning, som träffats av länsstyrelse eller ägodelningsrätt, liksom även beslut, varigenom tillstånd meddelats till jorddelning efter underställning. Slutligen äger överlantmätare och lantbruksnämnd enligt 21 § sammanläggningslagen rätt att överklaga beslut, varigenom ansökan om sammanläggning bifallits.

De företagna lagändringarna förutsätta, att lantbruksnämnd fortlöpande hålles underrättad om ärenden av här ifrågavarande art, som den kan ha

intresse av. Bestämmelsen i 21 kap. 43 § jorddelningslagen skall icke tolkas så, att överlantmätaren i varje särskilt fall skulle vara skyldig att inhämta yttrande från lantbruksnämnd. Departementschefen har i likhet med lagrådet förutsatt, »att det utan uttryckligt lagstadgande med full trygghet kunde förutsättas, att överlantmätaren ej meddelade fastställelsebeslut utan att lantbruksnämnden, med vilken han skulle ha att nära samarbeta, blivit i tillfälle att framställa sina erinringar mot förrättningen». Departementschefen har vidare på tal om lantbruksnämnds klagorätt förklarat sig förutsätta, att överlantmätaren komme att instruktionsvis åläggas att underrätta nämnden om fastställelse- och tillståndsbeslut, vilka ur jordpolitisk synpunkt kunde antagas vara av intresse för nämnden i dess verksamhet för jordbrukets rationalisering.

Såsom framgår av det föregående, förutsättes ett intimt och förtroendefullt samarbete mellan lantbruksnämnd och överlantmätare i tillstånds- och fastställelsefrågor av jordpolitisk innebörd. Enligt kommitténs uppfattning torde ett regelrätt remissförfarande i alla dylika ärenden vara onödigt betungande både för nämnden och överlantmätaren. Ett effektivare samarbete torde ernås genom direkta överläggningar mellan de båda myndigheterna, varvid överlantmätaren föredrager de ärenden, rörande vilka han önskar inhämta lantbruksnämndens mening. Dessa överläggningar kanske mången gång kunna kombineras med sammanträde i nämnden, till vilket överlantmätaren kallats i annan fråga. Om överlantmätaren får tillfälle deltaga aktivt i utvecklingsplaneringen för jordbrukets yttre rationalisering, torde det väl mera sällan inträffa, att lantbruksnämnden och överlantmätaren stanna i olika mening rörande de löpande fallen i den jordpolitiska kontrollen. Om samarbete i planeringen icke kommer till stånd, kan befaras, att den jordpolitiska efterprövningen kommer att medföra mycket arbete och tidsspillan icke endast för lantbruksnämnden och överlantmätaren utan även för ägodelningsrätterna och den förrättningssökande allmänheten.

Kapitel 3. Den inre rationaliseringen i allmänhet.

A. Inledning.

Enligt de av riksdagen antagna riktlinjerna skall statens ekonomiska medverkan till inre rationalisering i princip avse alla dit hänförliga förbättringsåtgärder. Till inre rationalisering räknas därvid åtgärder, som syfta till mera varaktiga förbättringar av jord och ekonomibyggnader å en till storlek och gränser given brukningsenhet. Däremot räknas icke dit åtgärder, som endast avse underhåll.

Bland åtgärder för inre rationalisering nämnas i propositionen särskilt nyodling, stenröjning, jordkörning, torrläggning, täckdikning, avloppsför-

bättring, betesanläggning, anläggning av ägovägar samt åtgärder i fråga om ekonomibyggnader, vari inbegripas gödselvårds- och siloanläggningar.

Däremot räknar propositionen icke hit åtgärder beträffande jordbrukets bostäder, vilket bör ses mot bakgrunden av att dessa ärenden förutsattes ankomma på de blivande bostadssociala organen.

Kommittén anser dock, att jordbrukets bostäder — oavsett vilket organ, som kommer att handlägga frågorna därom — äro så intimt förknippade med jordbruken såsom ekonomiska företag, att åtgärder beträffande dem rent principiellt komma i nära beröring med brukningsdelarnas inre rationalisering och att — även om handläggningen av ärenden av detta slag skall ankomma på de bostadssociala organen — lantbruksorganen ha betydande intressen att bevaka i fråga om bostädernas tekniska utformning och lokalisering. I sistnämnda avseende föreligger också ett direkt samband med jordbrukets yttre rationalisering.

Ehuru kommittén således hyser den uppfattningen, att ärenden rörande jordbrukets bostäder nära sammanhänga med frågorna om jordbrukets yttre och inre rationalisering, komma dessa ärenden icke att ytterligare beröras i detta sammanhang, utan spörsmålen hänskjutas till en mera ingående behandling i ett senare avsnitt av detta kapitel.

Kommittén vill i detta sammanhang framhålla, att även andra grupper av åtgärder med rätta kunna hänföras till inre rationalisering. Hit höra framför allt flertalet åtgärder för skogsproduktionens höjande. Dessa äro visserligen av speciell natur och kunna ofta utan olägenhet företagas fristående från övriga åtgärder för inre rationalisering, men i många — kanske flertalet — fall torde dock åtgärderna böra inordnas i ett större sammanhang för att största möjliga effekt av de ifrågasatta investeringarna skall kunna uppnås. Det gäller därvid inte bara en samordning med övriga åtgärder för inre rationalisering, utan här, liksom så ofta annars, framträder ett klart beroende av en eventuell yttre rationalisering. Kommittén vill i detta avseende endast peka på det ofta intima sambandet mellan vissa skogsföryngringsåtgärder och betesproblemet, mellan skogsvägar, ägovägar och övriga enskilda vägar, mellan skogsdikning och torrläggning för jordbruksändamål samt mellan skogsskötselprogrammen och den yttre avgränsningen av de skogliga produktionsenheterna. En del av de berörda frågorna komma att behandlas i senare sammanhang, varför kommittén nu endast helt allmänt vill framhålla den tvingande nödvändigheten av ett intimt samarbete mellan de organ, som ha att handlägga dessa och liknande frågor.

De frågor om gränsdragningen mellan inre rationalisering och driftsrationalisering, som kunna uppkomma i praktiken, böra enligt propositionen regleras genom tillämpningsföreskrifter. I propositionen sägs således, att Kungl. Maj:t och, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, det eller de organ, som kunna komma att handhava verksamheten på detta område, torde böra äga meddela närmare föreskrifter angående gränsdragningen.

Gränsdragningen mellan inre rationalisering och yttre rationalisering torde i detta fall vara av mindre betydelse, eftersom ärenden av båda slagen skola handläggas av samma organ. I den mån gränsdragningsspörsmål av praktisk betydelse kunna uppstå, torde dessa liksom i föregående fall böra regleras genom tillämpningsföreskrifter.

B. Den tidigare verksamheten för inre rationalisering.

Verksamheten för inre rationalisering är för närvarande fördelad på ett flertal organ. Statens medverkan har därvid främst förmedlats av lantbruksstyrelsen, hushållningssällskapen, egnahemsorganisationen och lantbruksingenjörsorganisationen. I vissa detaljer ha dock även andra statliga eller halvstatliga organ medverkat, såsom t. ex. skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna i fråga om beten, väganläggningar och skogsdikning, vägväsendet och länsstyrelserna i fråga om enskilda vägar, lantmäteriorganisationen i fråga om nyodling, utdikning och väganläggningar i samband med laga skiften etc. Härtill kommer ytterligare vissa mera speciella organ, såsom de lokala jordnämnderna i Västernorrlands och Norrbottens län och Lyckebyåutredningen, vilka i samband med sitt arbete med yttre rationalisering även kommit i beröring med uppgifter av denna art.

Vid sidan av dessa statliga och halvstatliga organ ha i viss utsträckning medel utgått ur vissa privata fonder. Betydande insatser ha därjämte gjorts av jordbrukets föreningsrörelse (t. ex. lantbruksförbundets byggnadsförening) och individuellt av jordbrukarna själva.

I förbigående bör kanske anmärkas, att denna uppdelning av verksamheten för inre rationalisering icke kommer att helt upphöra genom lantbruksnämndernas tillkomst, ehuru den väsentligaste delen av statens medverkan förutsättes ankomma på lantbruksnämnderna.

På grund av den nuvarande uppdelningen av statens medverkan till inre rationalisering på flera olika organ blir det givetvis vanskligt att exakt ange omfattningen av denna medverkan, helst som respektive organ vid sidan av verksamheten för inre rationalisering ha andra och i flertalet fall mera betydande uppgifter att lösa. Särskilt vanskligt blir det att ange, vad verksamheten kan ha motsvarat i arbetsinsats från olika kategorier av befattningshavare. Men även i fråga om omfattningen av den ekonomiska insatsen blir uppskattningen förenad med vissa svårigheter.

För att i någon mån belysa storleksordningen av statens ekonomiska medverkan till inre rationalisering har i nedanstående tablå vissa uppgifter rörande av hushållningssällskapen och egnahemsorganisationen utlämnade lån och bidrag till olika åtgärder för inre rationalisering sammanställts. Uppgifterna avse för egnahemsorganisationens del budgetår, men för hushållningssällskapen kalenderår.

Sammanställning av lån och bidrag för vissa åtgärder avseende inre rationalisering.

Ändamål, form etc.	Belopp i 1 000-tals kronor		Antal	
	Medeltal 1942—46	1947	Medeltal 1942—46	1947
Egnahemsorganisationen:				
Byggnadsarbeten, premielån	1 732	2 052	1 111	1 048
Nyodling och grundförbättring, premielån	11	8	34	9
Gödselvårdsanläggningar, premielån	34	45	317	217
Bidrag till byggande av odlingsvägar	109	125	17	26
Summa premielån och bidrag	**1 886**	**2 230**	**1 479**	**1 300**
Hushållningssällskapen:				
Täckdikning lån	745	1 028	562	669
Täckdikning bidrag	342	384	1 621	1 842
Nyodling, stenröjning, jordkörning, avloppsförbättring, betesförbättring lån	3	2	2	2
Nyodling, stenröjning, jordkörning, avloppsförbättring, betesförbättring bidrag	2 567	4 417	10 997	17 095
Ladugårdsförbättringar, bidrag	304	270	273	140
Gödselvårdsanläggningar lån	195	266	209	231
Gödselvårdsanläggningar bidrag	330	421	1 925	2 295
Siloanläggningar lån	170	253	163	224
Siloanläggningar bidrag	116	222	987	1 583
Summa lån	**1 113**	**1 549**	**936**	**1 126**
Summa bidrag	**3 659**	**5 714**	**15 803**	**22 955**

I fråga om de statistiska uppgifterna rörande egnahemsnämndernas verksamhet bör anmärkas, att dessa icke äro direkt användbara för den uppskattning, som här närmast åsyftas. Den långivning, som har skett, har således innefattat såväl lån för inköp av fastigheter som lån för rationaliseringsåtgärder beträffande dessa. I uppgifterna om egnahemslån för jordbruksfastigheter och för förstärkning av ofullständiga jordbruk ingå således såväl sociala jordbrukskrediter som krediter för inre och yttre rationalisering. Uppgifterna om egnahemslån ha därför icke medtagits i föregående sammanställning, ehuru i beloppen härför betydande långivning för nu ifrågavarande ändamål torde ingå.[1] Uppgifterna om premielån för byggnadsarbeten äro heller icke direkt användbara i detta sammanhang, eftersom däri ingå premielån avseende bostadsförbättringar å jordbruksfastigheter. Dessutom ingå däri premielån, som närmast avse gödselvårdsanläggningar, nyodling eller grundförbättring i sådana fall, då premielånen utlämnats till kombinerade företag. Det torde böra påpekas, att de av hushållningssällskapen utlämnade lånen och bidragen icke direkt ange storleken av den efterfrågan på medel, som gjort sig gällande. Den begränsade medelstillgången har således medfört, att hushållningssällskapen sett sig nödsakade att tillämpa lägre procentsatser än de i författningarna medgivna eller också snävare arealgränser för de brukningsenheter, som ansetts böra komma i fråga.

[1] Se bilaga A, tabell 2.

Utöver till de i sammanställningen redovisade ändamålen har betydande belopp utgått till andra åtgärder för inre rationalisering, främst torrläggning.

Beträffande den personal, som varit sysselsatt med åtgärder för inre rationalisering, ha från hushållningssällskapen inkomna uppgifter sammanställts i nedanstående tablå. Det torde icke särskilt behöva påpekas, att dessa uppgifter ha karaktär av uppskattningar och således icke kunna göra anspråk på någon högre grad av exakthet. Särskilt gäller detta för biträdespersonalen.

I uppgifterna ingå givetvis även den tid, som åtgått för medverkan till inre rationalisering å brukningsenheter med över 20 hektar åker, d. v. s. brukningsenheter, som i fortsättningen icke ansetts böra vara berättigade till bidrag.

Av hushållningssällskapen år 1946 med inre rationalisering sysselsatt personal, uttryckt i antalet arbetsmånader.

(approximativ uppskattning med ledning av från hushållningssällskapen erhållna uppgifter).

Personalgrupp	Total arbetstid i mån. år 1946	Motsvarande antal heltidsanställda
Jordbrukskonsulenter	277	23
Övriga agronomer	263	22
Vandringsrättare, lantmästare och tekniska biträden	916	76
Täckdiknings- och cementeringsförmän	563	.
Ritbiträden och övrig kontorspersonal	480	40
Summa	**2 499**	

Vad slutligen angår formerna för statens hittillsvarande medverkan, har en redogörelse härför lämnats i 1942 års jordbrukskommittés betänkande, del II (SOU 1946: 46, sid. 92 o. f.f.). Det torde därför icke föreligga några skäl att här beröra denna fråga, ehuru kommittén i senare sammanhang återkommer till vissa detaljer.

C. Principiella frågor rörande fonder och anslag.

I propositionen har förutsatts, att bestämmelserna om statens medverkan till inre rationalisering i möjligaste mån böra ges en enhetlig utformning samt att i princip endast en fond och ett anslag skola utnyttjas för ändamålet. Särskilda fonder eller anslag skola således icke tillskapas för olika grupper av jordbruk eller olika slag av åtgärder.

Från denna huvudregel har ett undantag redovisats i propositionen nämligen i fråga om torrläggningsverksamheten, vilken i huvudsak ansetts böra bibehållas i nuvarande former. Härtill bör givetvis fogas lånen och bidragen till jordbrukets bostäder, i den mån medel härför skola disponeras av

lantbruksnämnderna. Dessa fall behandlas för sig i andra avsnitt av betänkandet.

Främsta syftet med den föreslagna anordningen har varit att undvika att genom särskilda föreskrifter beträffande användningen i allt för hög grad binda dispositionen av medlen vid visst eller vissa slag av åtgärder. Dessutom vinnas givetvis vissa administrativa fördelar.

Kommittén har också utarbetat sina förslag till fonder och anslag i överensstämmelse med ovan refererade synpunkter. Detaljerna i detta avseende behandlas i annat sammanhang, varjämte i samband med avskrivningslånen en särskild avskrivningslånefond diskuteras. Redan här torde dock böra påpekas, att kommittén ansett sig böra föreslå ett tillfälligt sammanförande av anslagen till yttre och inre rationalisering. Kommittén återkommer i kapitel 19 till denna fråga, men vill redan nu framhålla, att ett ställningstagande för eller emot kommitténs förslag i detta avseende icke principiellt inverkar på de övriga spörsmål, som beröras i detta kapitel.

Det torde redan nu böra påpekas, att vid det system med statlig kreditgaranti, som kommittén, enligt vad nedan anföres, ansett sig böra räkna med såsom huvudalternativ, någon särskild lånefond motsvarande den ovan förutsatta givetvis icke erfordras, men däremot ett anslag för täckande av de förluster, som kunna vara förenade med det statliga garantiåtagandet.

Kommittén utgår ifrån att en central fördelning av de anslagna medlen är ofrånkomlig. Denna fördelning torde kunna ske på så sätt, att riksdagen i sitt anslagsbeslut intager vissa allmänna riktlinjer för medlens fördelning, varefter centralorganet bemyndigas att vid verkställandet av fördelningen inom vissa gränser vidtaga de modifieringar, som förhållandena kunna föranleda. Det kan också övervägas, om icke fördelningen helt skulle kunna överlämnas åt centralorganet, varvid större möjligheter till anpassning efter ändrade förhållanden skulle vinnas. Kommittén förordar för sin del sistnämnda alternativ såsom varande det i tillämpningen smidigaste.

I första hand torde en fördelning av medlen böra ske på de olika nämnderna. Då det torde vara vanskligt att redan vid eller före budgetårets början helt genomföra en sådan fördelning, synes det ändamålsenligt att endast en viss del — förslagsvis $^3/_4$ — av de anslagna medlen då fördelades. Återstoden skulle därefter fördelas allteftersom nämnderna anmälde behov av ytterligare medel.

Att helt överlåta på nämnderna att fördela de anslagna medlen på åtgärder av olika slag torde icke kunna ske utan vissa olägenheter. Olika inriktning hos tjänstemännen skulle t. ex. kunna taga sig uttryck i subjektivt skiftande bedömningar av olika åtgärders angelägenhetsgrad, vilket i den mån efterfrågan på medel överstiger tillgången skulle kunna medföra en snedbelastning av anslagen. För att begränsa denna och andra olägenheter torde det vara lämpligt med en viss ram för nämndernas rätt att utan centralorganets hörande använda anvisade medel för olika ändamål.

Det är dock uppenbart, att denna ram icke får göras för snäv, om icke det väsentliga syftet med ett enda anslag skall gå förlorat. Kommittén föreslår därför, att den ifrågasatta ramen utformas på så sätt att för varje nämnd bestämmes de högsta belopp, som utan centralorganets hörande få disponeras för olika slag av åtgärder, men att samtidigt också angives det högsta beloppet. Detta sammanlagda belopp, vilket skall vara mindre än summan av de högsta beloppen för vart och ett av de olika slagen av åtgärder, skall därvid motsvara de medel ur (del-)anslaget för inre rationalisering, som centralorganet ställt till nämndens förfogande vid den preliminära fördelningen vid budgetårets början. — Ett utnyttjande av högsta beloppet för ett visst slag av åtgärder kommer således att medföra, att de högsta beloppen för ett eller flera av de övriga slagen av åtgärder icke kan utnyttjas.

I propositionen har icke frågan om avskrivningslånens redovisning berörts. Då de, som erhålla avskrivningslån, formellt häfta i skuld till statsverket för de icke avskrivna beloppen, torde statens fordringar böra redovisas i särskild fond. Kommittén föreslår därför, att en särskild avskrivningslånefond upplägges.

Då emellertid de medel, som anslås för statens medverkan till inre rationalisering, enligt kommitténs mening böra kunna disponeras även för andra ändamål än avskrivningslån — t. ex. till förskottering och i vissa fall till bestridande av projekteringskostnader, etc. — torde medel böra tillföras fonden endast i den mån avskrivningslån utlämnas.

I samband med frågan om anslagen och fonderna för inre rationalisering torde ett påpekande böra göras beträffande de författningar, som komma att gälla för lån och bidrag ur dessa fonder och anslag. I princip torde *en* författning böra gälla för all den ekonomiska medverkan till inre rationalisering, som förutsättes komma att ske genom lantbruksnämnderna. Från denna huvudregel måste dock ett undantag göras för torrläggningsverksamheten. Vidare bedrives i de norrländska länen en betesanläggningsverksamhet med stöd av det norrländska skogsproduktionsanslaget. I detta avseende kommer kommittén i det följande att efter samråd med skogsstyrelsen föreslå en avgränsning mellan lantbruksnämndernas och skogsvårdsstyrelsernas verksamhetsområde, men denna avgränsning föreslås träda i kraft först efter en kortare övergångstid, varunder således de gamla reglerna torde böra gälla. Dessa och liknande spörsmål beröras ytterligare längre fram i detta kapitel.

D. Villkoren för statens medverkan till inre rationalisering.

Såsom villkor för statens medverkan till viss åtgärd för inre rationaliseringen har angivits, att den bör gagna de syften, som hela rationaliseringsverksamheten skall tjäna. Åtgärden skall således vara ekonomiskt berättigad och vid bedömningen härav skall hänsyn även tagas till den utveckling,

som bör eftersträvas enligt de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna för jordbrukspolitiken.

Stöd skall dock även kunna utgå till åtgärder, som icke äro strängt ekonomiskt motiverade, men som av sociala skäl kunna anses önskvärda.

Vid den praktiska tillämpningen av ovanstående regler uppstår frågan, hur bedömandet av det ekonomiskt berättigade eller det socialt önskvärda skall ske. Dessa frågor torde dock icke vara av den art, att de behöva underställas riksdagens prövning, varför kommittén icke ansett behov föreligga att redan nu närmare beröra dessa spörsmål. Det torde dock böra understrykas, att uttrycket »ekonomiskt berättigad» torde få tolkas med viss försiktighet eftersom ekonomiska överslagsberäkningar rörande lönsamheten alltid komma att vara behäftade med en vid felmarginal.

Särskilt vansklig blir frågan om lönsamheten i det fall, då en betydande arbetsbesparing kan vinnas, men denna icke eller endast till en del kommer att motsvaras av minskade löneutgifter eller ökade penninginkomster. Detta torde framför allt gälla vid rationalisering av ladugårdarna vid de mindre jordbruken, då inbesparingen huvudsakligen kommer att beröra den kvinnliga arbetskraften. Kommittén anser dock att i sistnämnda och andra fall, då arbetsbördan kan anses oskäligt stor, sociala skäl föreligga och att alltså bidrag böra utgå, även om åtgärderna ur ren driftsekonomisk synpunkt icke skulle innebära någon vinst.

E. Formerna för statens medverkan till inre rationalisering.

Statens ekonomiska medverkan till inre rationalisering har ansetts böra ske i form av amorteringslån, vilka i princip icke skola innebära någon subvention, samt i form av bidrag, vilka i främsta rummet skola stimulera till åtgärdernas utförande.

Ur kontrollsynpunkt har departementschefen därvid förordat, att bidragen skola utlämnas i form av avskrivningslån. Såväl dessa som amorteringslånen skola kunna utlämnas till brukaren, även om denne icke är ägare av fastigheten (arrendatorer).

Enligt departementschefens uttalande böra författningsbestämmelserna angående amorteringslån och avskrivningslån i regel endast uppdraga de gränser, inom vilka rationaliseringsorganen ha att röra sig, samt ange vissa allmänna normer för dessa organs handlande.

I samband med frågan om utlämnandet av amorteringslån har ett system av statlig kreditgaranti ifrågasatts. Enahanda regler, som avses gälla för utlämnandet av amorteringslån, torde därvid också böra gälla vid beviljandet av kreditgaranti.

Förutom denna ekonomiska medverkan har förutsatts, att lantbruksnämnderna genom sina tjänstemän skola tillhandagå jordbrukarna med råd och anvisningar angående inre rationalisering. Beträffande flertalet åt-

gärder skola nämnderna dessutom vara behjälpliga vid upprättandet av för åtgärderna erforderliga planer. I viss utsträckning förutsättas nämnderna också böra tillhandahålla personal för arbetsledning och kontroll.

Lantbruksnämnderna skola därvid övertaga lantbruksingenjörsorganisationens, hushållningssällskapens och egnahemsnämndernas tidigare verksamhet på detta område. I flertalet avseenden beräknas detta komma att ske i utvidgad omfattning, men beträffande jordbrukets byggnader har förutsatts, att projekteringsverksamheten — oberoende av om den tidigare kan ha skett genom vissa egnahemsnämnders byggnadskontor — icke skall ankomma på lantbruksnämnderna.

Bl. a. för undvikande av »okynnesprojektering» torde lantbruksnämndernas medverkan icke böra ske helt kostnadsfritt, utan kommittén har utgått ifrån att lantbruksnämnderna skola debitera sitt arbete efter viss taxa. Till grunderna för denna återkommer kommittén i ett senare sammanhang, men redan nu bör framhållas, att den taxa, som nu gäller för lantbruksingenjörsorganisationen, även i fortsättningen torde böra gälla för lantbruksingenjörsavdelningarna.

Något särskilt anslag för bidrag till kostnaderna för lantbruksnämndens arbete i analogi med det nu befintliga anslaget »Förrättningskostnader till vissa torrläggningsföretag» har icke ansetts erforderligt. Denna fråga torde böra lösas genom viss differentiering av taxan, samtidigt som projekteringskostnaderna böra få medtagas i kostnadskalkylerna, varigenom de delvis komma att täckas av eventuella avskrivningslån. Lantbruksnämnderna torde dessutom böra äga befogenhet att i vissa fall helt eller delvis påtaga sig kostnaderna för verkställda projekteringar och detta oavsett om projekteringen skett genom nämndens tjänstemän eller genom nämndens förmedling av annan expertis. Detta gäller i främsta rummet i fråga om projekteringen av jordbrukets byggnader, men möjligheten torde böra lämnas öppen beträffande alla de slag av åtgärder, som kunna inrymmas under begreppet inre rationalisering. Motiven härför äro främst, att projekteringarna kunna ingå såsom led i individualplaneringar och att åtgärdernas verkställande därvid kan vara beroende av att andra åtgärder samtidigt vidtagas. I många fall torde genomförandet av de planerade åtgärderna utebli utan att vederbörande sakägare skäligen kunna lastas därför. Det förefaller under sådana förhållanden rimligt, att kostnaderna helt eller delvis belasta nämnden i likhet med övriga kostnader i samband med planeringar och utredningar.

F. Amorteringslånen.

Enligt de av riksdagen godtagna principerna skola amorteringslån kunna utgå oberoende av jordbrukens storlek och ägarens ekonomiska ställning. Endast då efterfrågan överstiger de för ändamålet disponibla medlen, har

en gradering ansetts böra införas och då med hänsyn till vederbörandes möjligheter att på annat sätt ordna åtgärdens finansiering.

Amorteringslånen skola kunna utgå med hela den del av den beräknade kostnaden, som icke täckes genom avskrivningslån. Därvid förutsättes dock, att tillfredsställande säkerhet ställes samt att vid kostnadsberäkningarna hänsyn ej tages till sådana merkostnader, som förorsakas av att sökanden önskar åtgärden utförd på visst sätt.

I detta sammanhang torde kommittén till en början böra erinra om att åtskilliga frågor, som sammanhänga med utlämnandet av amorteringslån, torde komma att prövas av andra av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga, varför det icke torde ankomma på centrala lantbrukskommittén att i dessa avseenden nu framkomma med några förslag.

Frågorna om räntefoten och om fast eller rörlig ränta bör tillgripas torde sålunda vara beroende av pågående utredning om villkoren för den övriga statliga fastighetskrediten.

Frågan om tillämpning av ett system med statlig kreditgaranti är också föremål för särskild utredning inom 1945 års bankkommitté, och efter samråd med denna har centrala lantbrukskommittén ansett sig böra räkna med ett sådant system som huvudalternativ, ehuru lantbrukskommittén därmed icke är beredd att nu taga ställning till om det ena eller andra alternativet bör föredragas.

Spörsmålen om amorteringstidens längd, amorteringsfri tid, amorteringsskyldighetens omfattning och ränteuppskov m. m. torde vara beroende av — förutom förut antydda utredningar — frågan om möjligheterna att samordna lån och frågan om formerna för de sociala jordbrukskrediterna. Sistnämnda frågor behandlas av den sociala jordbrukskreditutredningen. Utöver de frågor, som således äro beroende av andra offentliga utredningar, samt de principer, som i dessa avseenden redan framförts i 1942 års jordbrukskommittés betänkande och i propositionen angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, torde huvudsakligen detaljfrågor utan principiell innebörd återstå. Det torde icke vara lämpligt att nu utforma några förslag beträffande dessa detaljer, utan i den mån detta ankommer på kommittén har det i avvaktan på ovannämnda utredningar ansetts böra anstå till ett senare stadium.

I propositionen har antytts, att amorteringslånen under vissa betingelser skola kunna uppsägas. Så skulle t. ex. kunna ske i visa fall vid ägareskifte. Kommittén utgår från att motsvarande regler böra gälla även i fråga om arrendatorer. I det fall systemet med statlig kreditgaranti skulle komma till användning, torde statsverket vid garantiåtagandet böra förbehålla sig rätt att uppsäga detta åtagande under de betingelser, som avsetts kunna föranleda uppsägandet av amorteringslån. De bestämmelser i garantiåtagandet och lånehandlingarna, som erfordras härför, samt det principiella förfarandet vid uppsägningen beröras i annat sammanhang.

Såsom ovan antytts, skall amorteringslån kunna utgå till ett belopp motsvarande hela den del av den beräknade kostnaden, som icke täckes genom avskrivningslån. Därvid uppstår frågan, efter vilka grunder kostnaderna skola beräknas. I det föregående har antytts, att projekteringskostnaderna böra få inräknas och att dessa således skulle kunna bestridas av lånemedel. Däremot torde det kunna ifrågasättas, i vad mån kostnaderna för sådant arbete, som beräknas utfört av brukaren själv eller av i dennes tjänst årsanställd arbetskraft, skola få inräknas. Enligt kommitténs uppfattning bör detta endast ifrågakomma, då särskilda skäl kunna anses föreligga. I praktiken torde det nämligen ofta möta hinder att på förhand avgöra, i vilken utsträckning vederbörande själva kunna deltaga i arbetet, och detta gäller framför allt i fråga om genomförandet av en serie åtgärder i ett sammanhang, t. ex. vid realiserandet av en större invidualplanering. Även i de fall vederbörande själva utföra en betydande del av arbetet kan detta innebära ekonomiska uppoffringar i form av avstådda inkomster från arbete utom det egna jordbruket, och under sådana omständigheter torde det icke vara oskäligt att lånemedel disponeras för täckande av en större eller mindre del av de avstådda inkomsterna. Härigenom skulle en fördelning av uppoffringarna komma att ske på en längre tidsperiod.

Någon maximering av amorteringslånens storlek torde icke behöva ifrågakomma ur säkerhetssynpunkt, eftersom lånen icke skola innebära någon subvention och principiellt endast skola utgå till lönsamma företag. Dessutom förutsättes, att tillfredsställande säkerhet skall lämnas.

Däremot torde det kunna ifrågasättas, om inte en viss avgränsning borde ske av nämndernas rätt att utlämna lån till en och samma brukningsenhet. Utlämnandet av amorteringslån till större företag skulle nämligen i allt för stor omfattning kunna taga i anspråk de medel, som stå till nämndernas disposition. Dessa torde därför bli i behov av ytterligare anslag ur den reserv, som kommittén i det föregående ansett böra stå till lantbruksstyrelsens förfogande för att under budgetårets senare del fördelas på nämnderna i den mån behov därav uppstår. Det förefaller därför lämpligt, att lantbruksstyrelsen redan på ett tidigt stadium får taga ställning till dylika större lån och att i överensstämmelse därmed en viss övre gräns sättes för nämndernas rätt att utan centralorganets hörande utlämna lån. En dylik gräns torde i princip kunna konstrueras antingen så att en maximering sker för de olika slagen av åtgärder var för sig eller också så att en maximering sker av sammanlagda beloppet till en och samma brukningsenhet. Kommittén vill för sin del förorda en kombination av de båda linjerna, innebärande att nämnderna utan centralorganets hörande må till en och samma brukningsenhet utlämna amorteringslån å högst 40 000 kronor för åtgärder beträffande ekonomibyggnaderna samt å högst 20 000 kronor till övriga åtgärder hänförliga till inre rationalisering (med undantag av genom syneförrättningar prövade torrläggningsärenden).

G. Avskrivningslånen.

Såsom tidigare anförts, skola bidrag i form av avskrivningslån främst användas för att stimulera till rationaliseringsåtgärder. Sådan stimulans anses främst erforderlig för mindre jordbruk med begränsade kapitalreserver, medan däremot de större jordbruken beräknas komma att bedriva sin rationaliseringsverksamhet utan särskild stimulans i form av bidrag. Av denna anledning har det ansetts lämpligt med en viss övre arealgräns för de brukningsenheter, till vilka avskrivningslån skall kunna utgå, och riksdagen har därvid godtagit den i propositionen föreslagna gränsen av 20 hektar åker eller till åker omräknad äng. Denna gräns har dock kompletterats med vissa regler innebärande att lantbruksnämnderna skola äga rätt att bevilja avskrivningslån till större brukningsenheter med låg lönsamhet, samt rätt att bestämma, att avskrivningslån skola utgå med lägre belopp än normalt till mindre brukningsenheter med hög lönsamhet. Jämsides med denna differentiering efter brukningsenhetens storlek och beskaffenhet förutsättes en begränsad differentiering efter brukarens ekonomiska ställning. Denna behovsprövning bör dock enligt departementschefen endast syfta till att avskilja de brukare, vilkas ekonomiska ställning är så god, att någon särskild stimulans till åtgärden ej kan anses påkallad.

I den praktiska tillämpningen av ovanstående regler uppkommer först och främst frågan om bestämmandet av brukningsenhetens storlek och lönsamhetsgrad och därvid bl. a. hur omräkningar av andra ägoslag till åker skall ske. Kommittén vill därvid understryka, att det inte finns någon anledning att i detta avseende utarbeta några mera ingående regler, eftersom det endast rör sig om en tämligen godtyckligt vald gräns, som endast är normerande men icke bindande för lantbruksnämndernas bidragsgivning.

I fråga om omräkning av äng till åker torde således jordbruksräkningarnas relationstal, grundade på förhållandet mellan respektive ägoslags taxeringsvärden (se »Jordbruksräkningen år 1944» s. 20), kunna användas. En fråga av större principiell innebörd är, om hänsyn även skall tagas till innehavet av andra ägoslag — främst skogsmark. Vid den klassificering av jordbruken i olika storleksgrupper, som skett av den s. k. Näringsutredningen i Norrbottens län vid dess inventering av länets jordbruk, har hänsyn även tagits till skogsmarken. Klassificeringen har därvid närmast skett med hänsyn till sysselsättningsunderlaget.

Det torde också vara uppenbart, att tillgången av skogsmark till en brukningsenhet bör tillmätas en icke oväsentlig betydelse vid bedömandet av om behov av stimulans i form av avskrivningslån till åtgärder för inre rationalisering föreligger. Men enligt kommitténs uppfattning bör detta ske genom bedömningen av fastighetens lönsamhetsgrad och icke genom en omräkning av skogsinnehavet till med åker likvärdig areal.

För att uppnå enhetlighet vid tillämpningen av reglerna för undantag

från 20-hektarsspärren och normerna för behovsprövning m. m. torde det vara erforderligt med vissa tillämpningsföreskrifter. Några principiella spörsmål utöver dem, som redan varit förelagda riksdagen, torde dock icke uppstå i samband därmed.

Även för avskrivningslånen skall ställas säkerhet, men kraven ha icke ansetts böra ställas lika höga, som i fråga om amorteringslån. Rationaliseringsorganen skola dessutom äga viss befogenhet att avstå från säkerhet eller att nöja sig med ur kreditmässig synpunkt mindre tillfredsställande sådan.

Avskrivning förutsättes i propositionen lämpligen böra ske med $^1/_5$ om året från och med 6:e till och med 10:e året, under förutsättning att med lånet förenade villkor äro uppfyllda på ett tillfredsställande sätt. Om så ej skett, förutsättes återbetalning av lånet kunna ifrågakomma.

Härutöver torde dock vissa regler vara erforderliga för de fall, då villkoren för avskrivning ej befinnas uppfyllda, men återbetalning ändock ej anses böra föreskrivas. Det torde t. ex. kunna vara lämpligt att vederbörande beredes tillfälle att inom viss tid vidtaga erforderliga åtgärder för bristernas avhjälpande och att frågan om avskrivning — resp. återbetalningsskyldighet — under denna tid förklaras vilande. Huruvida avskrivningstiden därvid bör förlängas i motsvarande grad eller om den tid, som åtgått för förbättringarnas vidtagande, skall kunna inhämtas, torde i så fall böra prövas från gång till gång.

Enligt kommitténs uppfattning torde lantbruksnämnderna böra äga en viss befogenhet i detta avseende. Avgränsningen av denna befogenhet torde böra ske i de tillämpningsföreskrifter, som kunna komma att utfärdas.

I detta sammanhang anmäler sig frågan, om icke skäl i vissa fall föreligga för att tillämpa en kortare avskrivningstid än den som normalt angivna tiden av tio år. Detta skulle framför allt gälla avskrivningslån till sådana åtgärder, som normalt icke kräva underhåll under tioårsperioden. Ändamålet med avskrivningslånen torde då till stor del vara förfallet, och de olägenheter, som äro förenade med lånet i form av bokföringsarbete och pantvård i nämnderna, extra arbete med inteckningar vid sammanläggningar och en osäkerhetskänsla och en viss förvirring beträffande den egna ekonomiska ställningen hos de berörda sakägarna, torde då motivera en snabbare avskrivningstakt. Samma förhållande gäller i de fall, då de utlämnade avskrivningslånen endast avse smärre belopp. Dessa frågor torde dock vara mindre aktuella beträffande åtgärder för inre rationalisering än för åtgärder för yttre rationalisering. Kommittén anser det oaktat, att nämnderna böra medgivas rätt att i de fall särskilda skäl föreligga fastställa annan löptid och avskrivningstakt än den normala.

Förutom i de fall, då med lånet förbundna villkor icke uppfyllts, skall återbetalningsskyldighet enligt propositionen kunna föreskrivas, då fastighet överlåtes före avskrivningstidens utgång och särskilda skäl för åter-

betalning föreligga. Sådana särskilda skäl kunna vara att det är uppenbart, att säljaren sökt lånet i avsikt att därigenom bereda sig vinst vid senare överlåtelse eller att eljest ett eventuellt överpris å fastigheten är föranlett av den vidtagna åtgärden. Kommittén förutsätter i överensstämmelse med 1942 års jordbrukskommitté, att de regler, som i detta avseende gälla för ägare av fastigheten, i princip även skola gälla för brukare. Arrendatorer, som vid avträdessyn tillerkännas ersättning för vidtagna åtgärder, torde således i viss utsträckning böra vara återbetalningsskyldiga efter i stort sett samma regler, som anses böra gälla för återbetalning vid försäljning. Återbetalningsskyldigheten torde dock — såvida icke ren spekulation föreligger — icke böra sträckas till högre belopp än högst skillnaden mellan tillerkänd ersättning för vidtagna åtgärder och det belopp, med vilket vederbörande själv bidragit till åtgärden. Vid beräkning av sistnämnda belopp torde skälig hänsyn böra tagas till arrendatorns egna arbete.

I propositionen förutsättes, att skyldighet att erlägga ränta skall ifrågakomma å belopp, som skall återbetalas. Därvid skall samma räntefot användas, som i fråga om amorteringslån.

Utbetalningen av lånet skall kunna ske i den ordning lantbruksnämnden bestämmer, och den torde sålunda kunna ske i etapper alltefter arbetets fortgång. Som regel torde en uppdelning på så få utbetalningar som möjligt böra eftersträvas för att därigenom minska det rutinmässiga arbetet med lånens administrering. En del av lånemedlen torde dock kunna tagas i anspråk för förskottering av projekteringskostnader, t. ex. kostnaderna för av L. B. F. eller annat arkitektföretag utförd projektering av ekonomibyggnader. Förutsättningen för dylik förskottering torde dock böra vara, att kostnaderna beräknats efter godkänd taxa eller eljest uppenbarligen kunna anses skäliga och av sökanden godkänts. Förskottering torde dock i intet fall böra få ske mot sökandens bestridande.

Frågan om avskrivningslånens storlek torde i stort sett ha avgjorts av 1947 års riksdag. Kommittén anser sig därför endast böra beröra vissa detaljspörsmål av mera principiell innebörd, vilka lämnats öppna eller icke tidigare behandlats eller beträffande vilka viss tveksamhet kan råda. Innebörden av riksdagens beslut kommer dock att relateras i stora drag.

I fråga om storleken av de belopp, som skola kunna utlämnas såsom avskrivningslån, har till en början framhållits, att de regler, som skola intagas i lånekungörelserna, endast skola angiva »normalt högsta» belopp. Det förutsättes således, att såväl underskridande som överskridande av dessa normalbelopp skall kunna ifrågakomma.

Ett underskridande av de normala bidragsnormerna anses sålunda böra ske, då brukningsenheten i fråga om lönsamhet närmar sig normjordbruken eller då brukarens ekonomiska ställning är sådan, att han ligger nära den kategori, som utestänges från avskrivningslån genom reglerna om behovsprövning.

Ett överskridande av de normala bidragsnormerna anses böra kunna ske, då åtgärderna, med hänsyn till planerad yttre rationalisering av brukningsenheten i enlighet med rationaliseringsorganets önskan utföres på visst kostsammare sätt eller i övrigt då så med hänsyn till särskilda omständigheter kan befinnas påkallat. Exempel på dylika fall beröras i det följande vid behandlingen av frågan om statens medverkan till betesanläggningar (betesfredning av skogsmarken) samt vid omnämnandet av bidragen till åtgärder för inre rationalisering i samband med laga skiften.

Reglerna för bidrag föreslås något olika utformade för åtgärder avseende ekonomibyggnader och övriga åtgärder.

I fråga om de sistnämnda har en procentuell regel antagits, som går ut på att avskrivningslån normalt må beviljas med viss procent av den beräknade kostnaden. För nyodling, stenröjning, jordkörning, avloppsförbättringar och betesanläggning har föreslagits 40 % av beräknade kostnader, samt för täckdikning och övriga icke angivna åtgärder avseende brukningsenhets jord 25 %.

Vid sidan av dessa procentnormer har införandet av normer för högsta kostnad per hektar, per företag eller per brukningsenhet ifrågasatts. Dessa skulle därvid huvudsakligen tjäna som ledning vid den rutinmässiga granskningen av avskrivningslånen och således icke innebära någon verklig maximering av bidragsbeloppen så som för närvarande är fallet. Av denna anledning har departementschefen förutsatt, att sådana bestämmelser icke skola intagas i lånekungörelsen utan att de böra inflyta i de tillämpningsföreskrifter, som torde komma att utfärdas.

I fråga om storleken av de avskrivningslån, som lantbruksnämnderna utlämna, synes det önskvärt att viss enhetlighet kommer till stånd i förhållande till andra myndigheters bidragsgivning till likartade ändamål. I detta sammanhang torde därvid främst bidragen till vissa åtgärder i samband med laga skiften, bidragen till enskilda vägar, till skogsvägar och skogsdiken samt bidragen ur norrländska skogsproduktionsanslaget böra uppmärksammas. Kommittén återkommer i senare sammanhang till en del av dessa anslag.

Redan nu torde dock böra påpekas, att reglerna beträffande bidrag i samband med lantmäteriförrättningar äro under omarbetning, varför alltför stort avseende icke torde böra fästas vid dessas nuvarande utformning. Bidragen i samband med lantmäteriförrättningarna torde också böra ses såsom bidrag till åtgärder i samband med radikala och delvis på tvångsförfarande baserade ingrepp i fastigheternas yttre utformning. I dylika sammanhang torde det i vissa fall kunna vara motiverat med särskilda regler och förmånligare villkor. Kommittén anser sig dock icke böra föregripa utredningen i ämnet genom att intaga någon definitiv ståndpunkt i detta avseende, helst som bidragsfrågorna vid lantmäteriförrättningar måste ses i samband med den ekonomiska mekanismen i förrättningsförfarandet.

Denna kan nämligen innebära, att bidrag, som uppbäras av den sakägare, som närmast svarar för åtgärdens verkställande, i realiteten fördelas även på andra sakägare.

Även i fråga om bidragen till skogsvägar och övriga enskilda vägar pågår en utredning för översyn och samordning av bidragsbestämmelserna, varför icke heller i detta avseende något ställningstagande nu kan ifrågakomma från kommitténs sida.

H. Vissa allmänna principer för ärendenas handläggning.

Frågan om statens medverkan till inre rationalisering torde i princip kunna aktualiseras på flera olika vägar, vilka dock i regel torde kunna föras tillbaka på två typfall. Det ena och närmast till hands liggande fallet är att initiativet utgår från vederbörande ägare eller brukare, som hos lantbruksnämnden hemställer om nämndens medverkan. Det andra fallet skulle vara att frågan väckes i samband med regional- eller individualplanering (inkl. skiftesförrättningar m. m.) och att initiativet således härrör från ett planerande organ, som också kan komma att verkställa preliminära projekteringar och kostnadsberäkningar.

Oavsett på vilka vägar frågan om lantbruksnämndens medverkan aktualiserats, så torde ärendet böra anses formellt väckt först sedan skriftlig ansökan inkommit från berörda sakägare.

Innan lantbruksnämnden äger bevilja lån och bidrag, torde utredning i ärendet böra föreligga. Kommittén vill här inskjuta, att denna utredning givetvis måste inskränkas till de i varje särskilt fall väsentliga frågorna. Den bör således som regel endast framläggas i form av en kortfattad promemoria eller i de enklaste fallen i form av ett med erforderliga data ifyllt formulär. De frågor, som böra klarläggas genom utredningen, torde dels vara av jordpolitisk och fastighetsteknisk art, dels ock av rent anläggningsteknisk art. De jordpolitiska och fastighetstekniska frågorna torde främst röra den ifrågasatta åtgärdens ställning i de större sammanhangen, d. v. s. om åtgärden överensstämmer med de krav, som tidigare berörts i samband med villkoren för statens ekonomiska medverkan. Det anläggningstekniska avsnittet utgöres av planer, arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar.

Det torde i princip böra åligga sökanden att svara för sistnämnda del av utredningen, vilken torde böra upprättas antingen av nämnden genom dess tjänstemän eller ock av annan person, som av nämnden prövas därtill kompetent.

Kommittén förutsätter, att den anläggningstekniska delen av utredningen i görligaste mån baseras på standardiserade normer och i tryckta formulär angivna arbetsbeskrivningar. Som exempel kan anföras de standardiserade arbetsbeskrivningar, som nu ofta användas vid upprättandet av

täckdikningsplaner och planer för avloppsförbättringar. Därigenom kan givetvis icke själva planläggningen och projekteringen på marken elimineras, men det rutinmässiga kontorsarbetet torde i hög grad komma att förenklas. Det torde ankomma på centralorganet att i detta avseende leda utvecklingen.

Den jordpolitiska och fastighetstekniska delen av utredningen torde helt böra ankomma på nämnderna. Det är ju här närmast frågan om en samhällelig kontroll av åtgärdens önskvärdhet, och vederbörande sakägare böra enligt kommitténs uppfattning icke betungas med kostnader härför.

Innan nämnden fattar beslut i ärenden av större omfattning, vilka kunna förväntas komma att sysselsätta arbetskraft, som icke är fast knuten vid berörda brukningsenheter, torde länsarbetsnämndens eller länsarbetsdirektörens mening böra efterhöras. I varje fall under den tid bestämmelser finnas om arbetstillstånd bör samråd av ifrågavarande slag äga rum. Motsvarande torde i tillämpliga delar böra gälla beträffande andra organ i frågor, som sammanhänga med respektive organs verksamhet. Kommittén utgår dock ifrån att dessa samråd skola kunna ske under hand och att remissförfarande endast skall tillgripas i rena undantagsfall.

Nämndens handläggning av ärendena i övrigt kommer att av kommittén beröras i samband med nämndernas organisation och arbetsformer.

I. Nyodling, stenröjning och jordkörning.

Förutsättningarna för statens medverkan till nyodling, stenröjning och jordkörning utöver de för all inre rationalisering gällande principiella grunderna ha ingående behandlats av 1942 års jordbrukskommitté. Centrala lantbrukskommittén finner sig därför sakna anledning att närmare beröra dessa frågeställningar utan inskränker sig här till att helt kortfattat behandla vissa praktiska problem.

Beträffande nyodling uppstår spörsmålet om vilka åtgärder, som skola inbegripas däri. Det är därvid dels frågan om en gränsdragning gentemot åtgärder av underhållskaraktär, vilka regelmässigt utgöra ett led i jordens rationella brukande, t. ex. gödsling och bearbetning, dels också frågan om en gränsdragning gentemot andra slag av åtgärder för inre rationalisering såsom t. ex. torrläggning och täckdikning m. m.

I förra hänseendet utgår kommittén ifrån att alla åtgärder, som avse en varaktig förbättring, böra hänföras till inre rationalisering. I enlighet därmed böra alla åtgärder, som i samband med odling vidtagas för att bringa den odlade marken i ett kulturtillstånd, som är avsett att i fortsättningen bibehållas, räknas såsom odlingsåtgärd eller ock hänföras till annan åtgärd för vilken statens medverkan till inre rationalisering kan ifrågakomma. Såväl grundgödsling som grundkalkning böra således hänföras till åtgärder, till vilka lån och bidrag skola kunna utgå i samband med odling.

Gränsdragningen mellan odlingsåtgärder och andra åtgärder för inre rationalisering har endast praktisk betydelse i de fall avskrivningslån kunna utgå och grunderna för beräkning av dessa lån äro olika för odlingsåtgärderna och andra åtgärder. Det är således gentemot täckdikning och sådan torrläggning, som icke kan hänföras till enbart avloppsförbättring, samt icke särskilt nämnda förbättringsåtgärder avseende brukningsenhets jord, som gränsdragningsfrågan blir av betydelse. I den må det härvid kan uppstå några problem och någon hävdvunnen praxis icke föreligger, torde dessa dock böra lösas genom tillämpningsföreskrifter.

Av i viss mån principiell betydelse är dock frågan om anläggning av vägar i samband med odling. I den mån vägarna äro erforderliga för den nyodlade markens rationella brukande, synas starka skäl tala för att kostnaderna för dessa böra jämställas med övriga odlingskostnader och avskrivningslån utgå efter samma grunder. Kommittén återkommer till denna fråga i ett senare avsnitt i samband med behandlingen av ägovägar.

I fråga om stenröjning och jordkörning torde inga ytterligare frågor av principiell art utöver de redan berörda föreligga.

Kommittén vill dock i detta sammanhang erinra om att arbetsbesparande maskiner i större utsträckning torde böra komma till användning för såväl ovannämnda som övriga åtgärder för inre rationalisering. Lantbruksnämnderna synas i framtiden böra medverka härtill, men kommittén anser sig icke nu böra taga ställning till efter vilka linjer en dylik medverkan bör ske, helst som dessa frågor nu äro föremål för särskild utredning.

J. Täckdikning och avloppsförbättring.

Lantbruksnämndernas befattning med täckdikning och avloppsförbättring torde i stort sett böra fortlöpa efter samma linjer, som tidigare utmärkt hushållningssällskapens befattning med dessa slag av ärenden. Kommittén har i detta avseende endast ansett sig böra i förbigående framhålla, att täckdikningsföretagen många gånger kunna vara beroende på medverkan från ett flertal fastigheter. Så torde fallet framför allt vara i de trakter, där stark ägosplittring föreligger. De svårigheter att uppnå samverkan mellan de olika intressenterna, som torde föreligga i dylika fall, torde många gånger motivera ett överskridande av de normala bidragsbeloppen.

Förutom genom beviljande av avskrivnings- och amorteringslån samt upprättande av planer torde lantbruksnämnderna böra medverka med att förmedla och delvis subventionera biträde av sakkunnig arbetsledning. I fråga om täckdikning torde kanske i högre grad än för andra åtgärder gälla, att sakkunnig hjälp vid arbetenas utförande erfordras. Utförandet måste ske med största noggrannhet, om den åsyftade torrläggningseffekten skall uppnås, och att efteråt lokalisera och justera begångna fel torde ofta vara praktiskt ogörligt.

För att tillgodose det behov av sakkunnig arbetsledning, som således otvivelaktigt föreligger, ha vissa hushållningssällskap tidigare anställt täckdikningsförmän, och det torde ankomma på lantbruksnämnderna att i fortsättningen svara härför. Beträffande anställningsformerna får kommittén hänvisa till kap. 11.

K. Betesanläggning och betesförbättring.

Statens medverkan till betesanläggningar och betesförbättringar har förutom genom hushållningssällskapen och egnahemsorganisationen i viss utsträckning skett genom skogsvårdsstyrelserna. I första hand gäller detta i fråga om betesanläggningar och betesfredning med stöd av anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. (det s. k. norrländska skogsproduktionsanslaget). Denna verksamhet är visserligen inskränkt till de norrländska länen samt vissa delar av Kopparbergs län, men även i övriga delar av landet ha skogsvårdsmyndigheterna haft viss befattning med frågor rörande bete, även om de icke disponerat över några anslag för lån och bidrag. Skogsvårdsstyrelserna ha t. ex. haft att lämna tillstånd i de fall det gällt att omlägga yngre skog till bete, och även i övrigt har ofta ett intimt samarbete rått mellan skogsvårdsstyrelserna och hushållningssällskapen i dessa frågor.

Kommittén har ansett det angeläget, att en närmare precisering av arbetsuppgifterna i detta avseende kommer till stånd för de olika organen i samband med lantbruksnämndernas övertagande av hushållningssällskapens och egnahemsorganisationens hittillsvarande betesverksamhet. Efter samråd med skogsstyrelsen har kommittén ansett sig böra framkomma med de förslag, som nedan närmare utvecklas och motiveras.

Kommittén vill därvid till en början erinra om att de skogliga myndigheternas intresse i samband med betesanläggningarna grundar sig på det skogliga önskemålet att trygga återväxt genom fredning av skogsmarken mot betning av hemdjur. Med en viss schematisering skulle betesanläggningarna därvid i första hand kunna betecknas såsom ett medel för uppnåendet av betesfredning. De fastighetstekniska och jordbrukspolitiska målsättningar, som för lantbruksnämnderna framstå såsom primära, bli från denna utgångspunkt andrahandsfrågor.

Betesanläggningarna med stöd av det norrländska skogsproduktionsanslaget ingå således som led i ett skogsvårdsprogram. Det principiella förfarandet härvidlag torde i korthet kunna karakteriseras på så sätt, att skogsvårdsstyrelserna efter framställning från berörda sakägare besluta om utredning angående förutsättningarna för bildande av skogsvårdsområde. På grundval av denna utredning beslutar skogsvårdsstyrelsen därefter om bildande av skogsvårdsområde samt föranstaltar om upprättandet av skogsvårdsplan om vars realiserande avtal träffas med sakägarna. Där-

efter upprättas detaljplaner för olika slag av åtgärder såsom betesanläggningar, väganläggningar, skogsutdikningar, beståndsvård och åtgärder för skogsåterväxt m. m. Sedan kulturbeten efter viss övergångstid iordningställts, göres i regel framställning till Kungl. Maj:t om betesreglering jämlikt ägofredslagen. Betesfredning måste i varje fall genomföras genom betesreglering eller hägnad och utgör en nödvändig förutsättning för att bidrag ur skogsproduktionsanslaget skall kunna utgå.

I praktiken har tillvägagångssättet dock varierat något i fråga om tidsföljden mellan de olika momenten. Beslut om skogsvårdsområdenas bildande fattas således som regel först sedan skogsvårdsplanen uppgjorts och godkänts och alla kontrakt undertecknats. En tendens gör sig numera också gällande att dröja med beslutet till dess alla arbetsplaner avseende betet föreligga godkända. Orsaken härtill är främst att skogsvårdsplanens realiserande förutsätter full enighet bland sakägarna. Eftersom ordnandet av betesfrågan för samtliga kreatursägare inom det ifrågasatta skogsvårdsområdet utgör en ovillkorlig förutsättning för att överhuvud skogsvårdsområde skall kunna bildas, men tillgång på för betesanläggning lämpliga marker inom de egna brukningsenheterna ofta icke förefinnes, så framstår det klart, att betesplaneringen blir en nyckeluppgift av ofta svårlöst art.

Inom områden, där gemensamt bete nu förekommer, är det således ur skogsvårdssynpunkt ett förstahandsintresse att tillräckliga möjligheter stå till buds för att genom bidragsgivning, planering och jordförmedling övervinna svårigheterna med betesfrågans lösande. Då dessa spörsmål i mycket stor utsträckning även komma att beröra övergångsjordbruk, är det samtidigt ett primärt intresse för de jordpolitiska organen att investeringar och betesanläggningar ske på ett sätt, som står i överensstämmelse med de syften rationaliseringsverksamheten skall tjäna.

Det torde således främst vara två spörsmål, som i detta sammanhang aktualiseras, nämligen att tillräckliga möjligheter finnas för stimulans till betesfredning samt att åtgärderna samordnas med de allmänna riktlinjerna för jordbrukets rationalisering.

Sistnämnda omständighet torde tala för att i regel all ekonomisk medverkan till och planering av betesanläggningar sker genom lantbruksnämnderna. Från skogsstyrelsen har emellertid framhållits, att inom lappmarkerna och skyddsskogsområdena speciella förhållanden föreligga, som medföra att betesproblemen där framstå såsom mera specifikt skogliga problem. Betesverksamheten inom dessa områden borde därför fortfarande handhavas av skogsvårdsorganen.

Lantbrukskommittén delar denna uppfattning, och ehuru kommittén i princip anser, att all bidragsgivning och planering avseende betesanläggningar och betesförbättringar bör ankomma på lantbruksnämnderna, så torde dessa uppgifter inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt inom skyddsskogarna i Kopparbergs och Jämtlands län böra an-

komma på skogsvårdsorganen. Detta förslag förutsätter således en ändring i gällande bestämmelser för skogsproduktionsanslaget, innebärande en återgång till det tillämpningsområde, som ursprungligen föreskrevs.

Den betesverksamhet, som nu bedrives av skogsvårdsstyrelserna inom övriga delar av Norrland, skulle således enligt förslaget övertagas av lantbruksnämnderna, som då också torde böra övertaga en del av den personal, som nu sysselsättes med denna verksamhet. Då det emellertid kan förutses, att lantbruksnämnderna under det första året av sin verksamhet i hög grad komma att betungas med arbetsuppgifter av organisatorisk art, torde det vara önskvärt, att övertagandet icke sker omedelbart. I samförstånd med skogsstyrelsen föreslår kommittén därför, att övertagandet sker först den 1 juli 1949, men att resp. lantbruksnämnder dock kopplas in såsom rådgivande organ redan från den 1 juli 1948. På så sätt torde kontinuiteten i de påbörjade ärendenas handläggning i högre grad säkerställas.

I princip skulle således all betesverksamhet inom lappmarkerna m. fl. områden handhavas av skogsvårdsorganen. Frågan uppstår då, hur handläggningen och bidragsgivningen skall ske i fråga om sådana beten inom dessa områden, som falla utanför skogsproduktionsanslaget. Att tillskapa ett särskilt anslag och en särskild lånefond för dessa beten torde få anses stridande mot det allmänna önskemålet att reducera antalet anslag och fonder. Problemet torde därför böra lösas antingen så att viss del av anslaget och fonden för inre rationalisering ställes till berörda skogsvårdsstyrelsers förfogande för ifrågavarande ändamål eller också så att beviljandet av lån och bidrag till ifrågavarande betesanläggningar förutsättes ankomma på lantbruksnämnderna. Kommittén förordar sistnämnda alternativ och förutsätter därvid, att skogsvårdsstyrelserna skola äga uppbära den ersättning för upprättandet av betesplanerna, som eljest skulle tillkommit lantbruksnämnderna efter den taxa, som kan komma att gälla härför. Skulle erfarenheten komma att ge vid handen, att denna taxa icke täcker skogsvårdsstyrelsernas merkostnader för det arbete, som upprättandet av dessa planer föranleder, torde det i framtiden böra övervägas, om särskilda bidrag till skogsvårdsstyrelsernas förvaltningskostnader därutöver skola utgå.

Med den ovan föreslagna gränsdragningen mellan de olika organens verksamhetsområden avses givetvis icke att organen skola arbeta oberoende av varandra inom sina respektive områden. Det torde tvärtom inte endast vara önskvärt utan också nödvändigt att ett intimt samarbete kommer till stånd i alla de fall, där gemensamma intressen föreligga.

Det andra huvudspörsmålet i detta sammanhang var tillskapandet av tillräckliga möjligheter för stimulans till betesfredning. Skogsstyrelsen har därvid framhållit, att betesfredningen inte endast är ett norrlandsproblem utan i lika hög grad ett sydsvenskt problem.

Från skoglig synpunkt är det föga vunnet med att beten anläggas för en

del av betesdjuren, t. ex. de mjölkproducerande nötkreaturen, medan andra, såsom ungdjur, sinkor, hästar m. fl., fortfarande få kringströva fritt på skogsmarken. Det är för anläggandet av permanenta beten för samtliga djur, som, från skoglig synpunkt sett, behovet av tillräcklig stimulans för betesanläggningar gör sig gällande.

I detta sammanhang bör kanske betonas, att de fördelar för skogsbrukets del, som vinnas genom skogens fullständiga fredande för bete, resultera i ökade inkomster från skogsbruket först efter en längre tidsperiod. Lönsamheten av betesfredningen måste således bedömas på lång sikt, medan kostnaderna för betesanläggningarna omedelbart ge sig tillkänna. Det är därför förklarligt, om vederbörande tveka i det längsta, när det gäller anläggning av beten, vilkas egentliga vinst ligger i framtida inkomster, som många gånger kunna bedömas som osäkra. I den mån det är ett samhälleligt intresse att skapa garantier för en högre framtida skogsproduktion och i den mån detta kan bedömas ske genom betesfredning, föreligger således skäl för det allmänna att genom bidrag söka stimulera till ökad betesfredning.

Behovet av bidrag för uppnående av betesfredning blir ännu mer markerat i de fall gemensamt bete nu förekommer. För att betesfredning i dessa fall skall kunna åstadkommas, fordras anslutning från alla kreatursägare inom området. Det blir då möjligheten att kunna övertyga de tveksammaste, som blir avgörande för om betesfredning skall kunna genomföras eller ej, och det förefaller uppenbart, att behovet av stimulans i form av bidrag då är större.

Kommittén föreslår därför, att utöver de bidrag i form av avskrivningslån, som normalt kunna utgå till betesanläggningar, vissa tilläggsbidrag, ävenledes i form av avskrivningslån, böra kunna utgå under villkor av betesfredning, samt att dessa tilläggsbidrag beräknas högre i de fall gemensamt bete förekommer.

Då de normala avskrivningslånen äro förbehållna mindre jordbruk, men behovet av stimulans för betesfredning torde föreligga även beträffande övriga jordbruk, anser sig kommittén böra föreslå, att tilläggsbidragen skola kunna utgå till alla jordbruk, oberoende av all behovsprövning.

Vad därefter angår konstruktionen av tilläggsbidragen torde en procentuell höjning av de utgående bidragen för hela den betesareal, som ifrågakommer för anläggning, böra gälla som huvudregel. I de fall beten tidigare ha anlagts, torde dock de tilläggsbidrag, som skulle utgå efter denna huvudregel, kunna bli alltför obetydliga för att innebära verklig stimulans. Detta synes gälla i allt högre grad ju större andel av brukningsenhetens betesbehov, som täckts genom tidigare betesanläggningar. Kommittén anser därför, att de för tilläggsbidrag nedan föreslagna procentsatserna i sådana fall normalt skola få överskridas. De anvisningar, som kunna vara motiverade för uppnåendet av en enhetlig tillämpning i detta avseende, torde

böra meddelas i form av tillämpningsföreskrifter, utarbetade under medverkan av båda de berörda centralorganen.

I fråga om tilläggsbidragens storlek anser sig kommittén böra föreslå procentsatserna 10 %, då gemensamt bete icke förekommer, och 30 %, då gemensamt bete förekommer. I likhet med övriga hithörande bidragsnormer böra dessa procentsatser dock icke vara bindande utan endast ha karaktär av »normalt högst». De böra således kunna överskridas, då särskilda skäl kunna anses föreligga. Sådana särskilda skäl synes bl. a. föreligga i de fall nuvarande bestämmelser skulle innebära fördelaktigare villkor för sakägarna.

Som jämförelse kan nämnas, att bidragen till betesanläggningar ur norrländska skogsproduktionsanslaget nu kunna utgå med 60 % av den godkända kostnaden, vartill under vissa villkor kan komma ett tilläggsbidrag på 20 %. Härtill kommer dock viss maximering, som inom de områden, där verksamheten föreslås skola övertagas av lantbruksnämnderna, med vissa modifieringar i stort sett innebär, att bidrag må utgå på en högsta godkänd kostnad av 1 000 kronor per ha betesmark. Även inom övriga områden för skogsproduktionsanslaget tillämpas viss maximering.

Inom de områden, där bestämmelserna om det norrländska skogsproduktionsanslaget nu gäller men förutsättes komma att upphöra, torde de förrättningar, som påbörjats eller sökts före den 1 januari 1948, böra bedömas efter skogsproduktionsanslagets grunder i de fall detta skulle medföra fördel för sakägarna.

Eftersom de tilläggsbidrag, som här ifrågasatts, främst äro att betrakta såsom bidrag till skogliga ändamål, har det från skogsstyrelsen framhållits såsom önskvärt, att dessa medel vid anslagsbeviljandet reserverades för sitt särskilda ändamål. Skälen härför äro främst av propagandamässig och psykologisk art. Det torde således främst ankomma på skogsvårdsstyrelserna och deras tjänstemän i orterna att bedriva propagandan och upplysningsverksamheten för betesfredningen. Det har då bedömts såsom värdefullt, att dessa kunna peka på och kalkylera med för ändamålet särskilt anvisade medel. Dessutom har en viss risk ansetts föreligga för att den uppfattningen skulle vinna insteg, att i de fall efterfrågan på avskrivningslån för betesanläggningar överstiga de till förfogande stående medlen, ansökningarna om tilläggsbidrag bleve satta i efterhand gentemot ansökningarna om grundbidrag. Detta skulle kunna leda till uppfattningen, att skogsvårdsintresset bleve satt i efterhand, vilket givetvis icke vore ägnat att verka stimulerande på dem, som främst ha till uppgift att verka för skogsvårdens främjande.

Kommittén anser för sin del, att de anförda synpunkterna böra beaktas i den mån detta kan ske utan att den kamerala redovisningen av medlen i någon väsentlig grad försvåras. Enligt kommitténs uppfattning torde det därvid vara tillfyllest, att Kungl. Maj:t vid sitt äskande av anslag för inre

rationalisering uttalade, att därav visst belopp beräknats för att användas såsom tilläggsbidrag till betesanläggningar under villkor av betesfredning av skogsmarken. För nästkommande budgetår torde ett belopp av 100 000 kronor böra beräknas för detta ändamål. Enligt kommitténs uppfattning torde lantbruksstyrelsen dock böra vara oförhindrad att, då skäl därtill föreligga, medge, att tilläggsbidrag må kunna utlämnas till ett sammanlagt högre belopp än det på förhand beräknade.

Såsom ovan framhållits, äro tilläggsbidragen huvudsakligen motiverade av skogliga önskemål, och det synes därför helt naturligt, att ärenden av denna art beredas i samråd med skogsvårdsstyrelserna och i regel avgöras i länsjägmästarens närvaro. Några bindande regler i sistnämnda avseende torde dock icke vara erforderliga, och i varje fall torde ärenden, om vilka det i den förberedande beredningen rått full enighet, kunna avgöras oberoende av om länsjägmästaren ansett sig böra närvara.

Slutligen vill kommittén i detta sammanhang föreslå viss ändring i 12 § lagen den 2 juni 1933 om ägofred. Ifrågavarande paragraf har nu följande lydelse:

12 §. Där inom visst län eller viss del av län skogs- eller utmark på grund av bestämmelserna i § 5 förordningen d. 21 dec. 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet d. 1 jan. 1933 var upplåten till gemensamt bete, må Konungen, då skäl därtill äro, på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap förordna, att inom länet eller länsdelen betesreglering å sådan mark må äga rum på sätt och under villkor, som i 13—19 §§ stadgas.

Har statsbidrag beviljats till utförande av åtgärder för skogsproduktionens höjande enligt skogsvårdsplan, fastställd av skogsvårdsstyrelse för viss del av län, må Konungen rörande länsdelen på framställning av skogsvårdsstyrelsen meddela förordnande, som i första stycket sägs.

Inom län eller länsdel, där förordnande enligt första eller andra stycket gäller, må stängsel enligt 2 § ej fordras mellan ägor, som utgöras av skogs- eller utmark, med mindre stängsel mellan ägorna fanns d. 1 jan. 1933.

Dessa bestämmelser innebära, att skogsvårdsstyrelse, som med sakägarna inom ett skogsvårdsområde slutit avtal om betesfredning av skogsmark och för detta ändamål utlämnat statsbidrag ur norrländska skogsproduktionsanslaget, äger rätt att hos Kungl. Maj:t göra framställning om betesreglering i enlighet med de bestämmelser därom, som ägofredslagen innehålla.

I det föregående har efter samråd med skogsstyrelsen föreslagits, att verksamheten beträffande betesanläggningar skall övertagas av lantbruksnämnderna inom vissa delar av det område, för vilket norrländska skogsproduktionsanslaget nu gäller, samt att verksamheten i detta avseende skall utvidgas att omfatta även övriga delar av riket. Om en lantbruksnämnd därvid utlämnar bidrag till betesanläggningar till flertalet sakägare inom ett större område och samtidigt träffar avtal med dessa om fredande av skogsmark från bete, torde samma skäl som ifråga om skogsvårdsområden

föreligga för betesreglering enligt ägofredslagen, och samtidigt torde också lika stora tekniska förutsättningar förefinnas för regleringens genomförande. Under sådana omständigheter torde även de formella förutsättningarna böra tillskapas.

Kommittén föreslår därför, att i 12 § lagen den 2 juni 1933 om ägofred intages bestämmelse av innehåll, att om statsbidrag till betesanläggningar av lantbruksnämnd beviljats flertalet fastigheter inom viss del av län under villkor av skogsmarkens fredande från bete, Konungen må på framställning av lantbruksnämnden för ifrågavarande länsdel meddela sådant förordnande, som avses i första stycket 12 § nämnda lag.

I de fall lantbruksnämnden önskar taga initiativet till betesreglering enligt ägofredslagen utan att dessförinnan ha träffat avtal om betesfredning med något större antal sakägare inom det berörda området, torde detta böra ske på så sätt, att lantbruksnämnden söker intressera landsting och hushållningssällskap för att hos Kungl. Maj:t göra framställning härom.

L. Anläggning av ägovägar.

I fråga om vägar gäller kanske i högre grad än för andra åtgärder, att planläggning och bidragsgivning äro fördelade på ett flertal myndigheter. Orsaken härtill sammanhänger tydligen med att vägarna äro av mycket skiftande art och tjäna mycket olika ändamål.

Förutom vägmyndigheterna i länen, vilka handhava de allmänna vägarna, lämnas eller förmedlas således bidrag av länsstyrelserna (resp. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen) beträffande enskilda vägar i allmänhet, skogsvårdsstyrelserna (resp. skogsstyrelsen) beträffande skogsvägar, lantmäteristyrelsen beträffande vägar i samband med laga skiften samt egnahemsnämnderna beträffande odlingsvägar (samt vägar i samband med arrendeegnahemsverksamheten). Härtill kommer lantbruksnämnderna, som förutsatts skola kunna utlämna bidrag till ägovägar.

Lantbruksnämnderna torde komma i kontakt med vägspörsmål i flera olika sammanhang. Tidigare ha vägfrågorna i samband med utvecklingsplanering och yttre rationalisering berörts, men även i fråga om ren inre rationalisering uppstår ofta spörsmålet om utvidgning eller omläggning av vägnätet. Det bör dock framhållas, att i detta liksom i flera övriga fall gränsdragningen mellan yttre och inre rationalisering visserligen är principiellt klar, men att åtgärderna i praktiken ofta äro så intimt förknippade med varandra, att de måste behandlas i ett sammanhang.

Samtliga de slag av enskilda vägar, som i det föregående berörts, torde kunna ifrågakomma vid åtgärder för ren inre rationalisering. Därmed är dock icke givet, att all bidragsgivning till enskilda vägar bör samlas hos ett organ. I varje fall föreligga emellertid starka skäl för en samordning av verksamheten genom inbördes överläggningar mellan olika bidragsgi-

vande organ och inte minst för en samordning av bidragsreglerna, så att dessa så långt möjligt bringas i inbördes överensstämmelse med varandra. Detta spörsmål är dock föremål för särskild utredning, varför kommittén nu saknar anledning att närmare ingå på denna fråga.

Det väsentliga i detta sammanhang synes vara, att även lantbruksnämnderna jämsides med andra myndigheter kunna komma att lämna bidrag till väganläggningar. Lantbruksnämndernas bidragsgivning har dock förutsatts tills vidare endast böra avse visst slag av enskilda vägar — s. k. ägovägar — och därmed uppstår spörsmålet om gränsdragningen mellan dessa och övriga enskilda vägar. Tidigare torde någon preciserad gränsdragning mellan ägovägar och övriga enskilda vägar icke ha förelegat, varför någon annan utgångspunkt härför än bidragsgivningens ändamål icke synes kunna komma i fråga. Därvid torde någon generell regel för gränsdragningen baserande sig på att anläggningen enbart skall avse åtgärder för inre rationalisering i motsats till sådana väganläggningar, som spränga denna ram, knappast kunna uppställas. En accepterbar linje synes dock vara, att som ägovägar skola anses sådana, som huvudsakligen skola tjäna de inre kommunikationerna å en fastighet. Till »övriga enskilda vägar» skulle då hänföras sådana, som i större omfattning tjäna förbindelsen med »yttervärlden», vare sig denna förbindelse avser brukningscentrum (utfartsvägar) eller visst produktionsområde av fastigheten (t. ex. skogsvägar).

Däremot torde det icke vara möjligt att inskränka begreppet ägovägar till vägar, som endast beröra eller tjäna en brukningsenhet, eftersom det torde förefalla orimligt, om bidrag till en väg icke skulle kunna utgå enbart av den anledningen, att den för ett och samma ändamål kunde utnyttjas av mer än en fastighet.

Kommittén vill i detta sammanhang inskjuta, att de vägproblem, som uppstå i samband med yttre rationalisering, till stor del torde avse »övriga enskilda vägar», till vilka bidrag således principiellt böra utgå ur andra anslag. Därvid torde bl. a. det av lantmäteristyrelsen nu disponerade och tidigare i avsnittet om avskrivningslån berörda anslaget för »bidrag till utflyttnings-, väganläggnings- och odlingskostnader i samband med laga skiften» böra utnyttjas. Kommittén vill här endast erinra om att reglerna för dessa bidrag äro föremål för omarbetning samt hänvisa till de synpunkter på dessa regler, som tidigare framförts.

Vad angår frågan om storleken av de avskrivningslån, som böra utgå till ägovägar, torde inga bestämda anvisningar föreligga i detta avseende. Anläggandet av ägovägar upptages således icke i propositionen bland de åtgärder, för vilka bidragsnormerna direkt angivas, och icke heller torde ägovägarna direkt kunna hänföras till de övriga åtgärder beträffande brukningsenhets jord, till vilka bidrag normalt skola utgå med högst 25 % av de beräknade kostnaderna.

I samband med frågan om avskrivningslån till nyodling har det intima

sambandet mellan odlingsåtgärderna och anläggandet av erforderliga vägar till de nyodlade områdena berörts och det har där framhållits, att bidragsgrunderna borde vara desamma. Detta synes således tala för att den högre standardnormen — 40 % — bör tillämpas för sådana vägar.

Å andra sidan synas några bärande skäl för att ägovägar avseende redan odlade områden skola behandlas mindre gynnsamt än ägovägar avseende nyodlingsområden icke föreligga. Bidragen till ägovägar torde dessutom icke böra alltför mycket avvika från bidragen till övriga typer av enskilda vägar. Bidrag till dessa utgå efter mycket varierande grunder (t. ex. högst 40 % för visst slag av skogsvägar och i vissa fall högst 75 % för andra enskilda vägar). Därtill bör nämnas, att vid laga skiften bidrag kunna utgå till av förrättningen föranledda väganläggningar — däribland även ägovägar — med 50 % av den godkända kostnaden. En alltför stor divergens i bidragsskalorna skulle lätt leda till konstlade försök att inpressa ägovägar under beteckningarna utfartsvägar etc. för att på så sätt söka frampressa större bidrag.

Kommittén får därför föreslå, att avskrivningslån till ägovägar skola kunna utgå med normalt högst 40 % av de beräknade kostnaderna.

Som ett provisorium i avvaktan på den ovan nämnda omarbetningen av bidragsreglerna i samband med lantmäteriförrättningar får kommittén därjämte föreslå, att lantbruksnämnderna böra medges möjlighet att från fall till fall avväga bidragen med hänsyn tagna till de regler, som skulle gälla, om bidragsfrågan i stället kommit upp som ett led i en skiftesförrättning.

I samband med frågan om statens medverkan till anläggning av ägovägar torde frågan om s. k. odlingsvägar böra beröras. Med odlingsvägar förstås därvid »väg till sådant område i Norrland och Dalarna, vilket med hänsyn till storlek, markbeskaffenhet och övriga förhållanden finnes vara väl ägnat att användas för jordbruksändamål såsom tillskottsjord åt ofullständiga jordbruk eller såsom självständigt jordbruk». Reglerna härom finnas i kungörelse den 7/6 1940 angående statsbidrag till byggande av odlingsvägar i Norrland och Dalarna (SF 591/40; ändr. 100/1944). Medlen disponeras såsom förut anförts av egnahemsstyrelsen, och bidrag kunna utgå med högst 50 % av den beräknade kostnaden.

Genom lantbruksnämndernas övertagande av egnahemsorganens verksamhet aktualiseras frågan om dessa särskilda regler för odlingsvägar skola bibehållas och om i så fall medlen skola utgå ur särskilt anslag eller ur det gemensamma anslaget för inre rationalisering. I första hand kan det konstateras, att reglerna för odlingsvägar spränga ramen för ägovägar i två avseenden, nämligen i fråga om bidragsprocentens storlek och i fråga om den föreslagna avgränsningen av begreppet ägovägar, som i motsats till begreppet odlingsvägar icke innefattar s. k. utfartsvägar.

Ett inordnande av odlingsvägarna i lantbruksnämndernas normala bidragsskala torde således antingen medföra undantagsbestämmelser från de

normala bidragsreglerna eller också en sänkning av bidragsnormerna, eftersom kommittén ovan föreslagit, att den högre standardnormen — 40 % — skall tillämpas.

I den mån det gäller odlingsvägar, som kunna inrymmas i begreppet ägovägar, torde ur saklig synpunkt intet vara att erinra mot en sänkning av bidragsnormerna. Det torde knappast föreligga några skäl, varför odlingsvägar av detta slag skulle premieras mera än odlingsarbetet i övrigt. Om det däremot gäller odlingsvägar, som icke falla inom den här ovan föreslagna avgränsningen för begreppet ägovägar, d. v. s. om odlingsvägarna samtidigt ha karaktär av utfartsvägar eller skogsvägar, torde enligt kommitténs uppfattning bedömningen i princip böra ske efter samma grunder, som gälla för respektive typer av vägar, d. v. s. i regel efter förmånligare bidragsgrunder än högst 40 %. Det föreligger således enligt kommitténs uppfattning icke några skäl, varför utfartsvägar från nybyggen skulle bedömas efter mindre förmånliga bidragsgrunder än utfartsvägar från redan befintliga brukningsenheter.

En framkomlig linje synes vara, att begreppet odlingsvägar helt utmönstras och att bedömningen i fortsättningen sker efter samma grunder, som gälla för närmast motsvarande typ av vägar. Kommittén föreslår därför, att reglerna om bidrag till odlingsvägar skola upphöra att gälla från och med egnahemsorganisationens upphörande. Därvid bör dock observeras, att som regel en avsevärd tid förflyter från det bidragen beviljas till dess de utbetalas. Då bidragen dessutom utgå ur förslagsanslag, kommer behov av att anvisa medel för redan beviljade vägföretag att förefinnas under en avsevärd tid framåt. I de fall bidrag beviljats före 1 juli 1948 men icke helt utbetalats före denna dag, torde utbetalningarna böra utgå ur lantbruksnämndernas anslag för inre rationalisering, varvid givetvis de vid lånets beviljande gällande bestämmelserna torde böra tillämpas. Detta innebär bl. a., att utbetalningarna skola ske under formen av rena bidrag och icke såsom avskrivningslån.

M. Ekonomibyggnader.

Statens ekonomiska medverkan till åtgärder, som avse förbättring av jordbrukets ekonomibyggnader, har ansetts böra ske efter delvis andra grunder än de, som föreslagits för den inre rationaliseringen i övrigt. Avskrivningslån skall således normalt kunna utgå med 25 % av de första 10 000 kronorna av de beräknade kostnaderna och med 15 % av de beräknade kostnaderna därutöver — dock högst med 5 000 kronor. Bestämmelserna taga dock icke sikte på enstaka åtgärder utan avse åtgärder under en längre följd av år. Jordbrukskommittén föreslog därvid 25 år, medan departementschefen i proposition nr 75 till 1947 års riksdag för sin del ansåg, att det icke vore erforderligt, att statsmakterna redan då toge ställning till längden av denna

tidsperiod. I propositionen har vidare framhållits, att fixeringen av maximibeloppet till 5 000 kronor grundar sig på då rådande kostnadsläge och att justeringar böra ifrågakomma, därest läget skulle komma att undergå någon mera avsevärd förändring.

Till ekonomibyggnader hänföras även silo- och gödselvårdsanläggningar, men det torde icke vara avgjort, om anläggningar av denna art skola innefattas i maximeringen eller falla utanför denna. Ur vissa synpunkter äro anläggningar av denna art relativt fristående från ekonomibyggnaderna i övrigt. De komma således ofta till stånd såsom isolerade kompletteringsåtgärder. Ett inkluderande av bidragen för sådana åtgärder i den för ekonomibyggnaderna gällande maximeringen torde därför under vissa betingelser kunna få icke önskvärda konsekvenser.

Maximeringen gynnar i hög grad de första åtgärderna, medan kompletterande åtgärder, som vidtagas vid senare tillfällen, kunna bli helt i avsaknad av stimulans. Även om åtgärderna vidtagas samtidigt, uppstår i realiteten samma förhållande, trots att bidraget formellt sett fördelas likformigt på alla samtidigt företagna åtgärder. Enligt de ifrågasatta reglerna skall bidrag således kunna utgå med 25 % av de första 10 000 kronorna av kostnaderna och med 15 % av kostnaderna från 10 000 kronor upp till 26 667 kronor, då totala bidragsbeloppet blir lika med den övre gränsen eller 5 000 kronor. För kostnader utöver 26 667 kronor komma därför inga bidrag att utgå. Detta innebär, att utförandet av tekniska detaljer, som i och för sig äro önskvärda, men som dock icke äro oundgängligen nödvändiga, bli i avsaknad av stimulans i den mån grundkostnaderna för ekonomibyggnaderna uppgå till 26 667 kronor eller däröver.

Av ovan anförda skäl torde åtgärder, som kunna utföras oberoende av varandra, om möjligt icke böra inrymmas under en och samma maximering, *eller också* torde regler böra tillskapas, som förhindra att »partiella» byggnadsföretag erhålla ett större procentuellt bidrag än som skulle utgått, därest alla inom den beräknade tidsperioden erforderliga åtgärder beträffande ekonomibyggnader företagits på en gång.

Båda de ovan föreslagna utvägarna äro behäftade med vissa olägenheter, vilka främst sammanhänga med att den schematiska enkelheten vid bestämmandet av bidragsbeloppen går förlorad.

Kommittén anser sig därför icke böra förorda ett konsekvent tillämpande av någon av de ifrågasatta principerna, utan föreslår, att bidrag till silo- och gödselvårdsanläggningar (inkl. urinbrunnar) icke inbegripas i den för ekonomibyggnader i övrigt gällande maximeringen. För övriga förbättringsåtgärder avseende ekonomibyggnader torde den schematiska huvudregeln böra accepteras, varvid kommittén dock vill föreslå, att i de tillämpningsföreskrifter, som kunna komma att utfärdas, intages ett påpekande, att lantbruksnämnderna i den utsträckning det är praktiskt möjligt böra beakta icke bara de för ögonblicket aktuella byggnadsprojekten utan även de pro-

jekt därutöver, som uppenbarligen komma att aktualiseras i en nära framtid.

I propositionen har antytts, att det icke torde vara nödvändigt att på förhand söka lösa alla de detaljspörsmål, som uppstå i de fall sammanläggning sker av brukningsenheter, till vilka avskrivningslån för ekonomibyggnader tidigare kan hava utgått. Det framhålles därvid, att huvudsynpunkten torde böra vara, att man vid prövning av frågan om avskrivningslån för förbättring av ekonomibyggnaderna å en genom sammanläggning eller anskaffning av tillskottsjord utvidgad fastighet bör bortse från de avskrivningslån, som tidigare kunna ha utgått till förbättringsåtgärder, vilka ej längre äro av värde för driften av den utvidgade fastigheten.

Kommittén vill i detta samband beröra ett närstående spörsmål, nämligen frågan om bidrag till förflyttning av brukningscentrum eller vissa byggnader å en brukningsenhet, som uppkommit genom sammanläggning eller genom anskaffning av tillskottsjord. Detta problem torde som regel hänga mycket nära samman med den yttre rationaliseringen, och kommittén vill därvid peka på de i viss mån analoga förhållandena vid laga skiften. Men alldeles oavsett om åtgärden definitionsmässigt är hänförbar till yttre eller inre rationalisering, torde i många fall starka skäl för ekonomisk medverkan från statens sida kunna göras gällande. Utöver de regelmässiga avskrivningslånen till förbättringsåtgärder beträffande ekonomibyggnader torde således redan nu böra fastslås, att möjligheter till utflyttningsbidrag böra förefinnas, ehuru det icke heller i detta fall torde vara nödvändigt att på förhand söka lösa detaljspörsmålen.

Enligt de antagna riktlinjerna för lantbruksnämndernas befattning med jordbrukets ekonomibyggnader skall projekteringen icke ske genom nämnderna. Denna förutsättes i stället komma att ske genom lantbruksförbundets byggnadsförening (LBF) eller andra byggnadsfirmor eller arkitektföretag. Nämndernas verksamhet skulle alltså inskränka sig till förprövning av ärendena samt granskning av ritningar och kostnadsberäkningar i samband med den slutgiltiga prövningen av låne- och bidragsärendena. I de fall nämnderna förmedlat projekteringen torde de dessutom böra kunna förskottera projekteringskostnaderna, varvid dock förutsättes, att debiteringen skett efter en av lantbruksstyrelsen godkänd taxa. Kommittén har dessutom i annat sammanhang föreslagit, att nämnderna i viss utsträckning böra äga befogenhet att bestrida projekteringskostnaderna i de fall åtgärden icke kommer till stånd utan att vederbörande sakägare kan lastas därför.

Från ovanstående huvudregel om att lantbruksnämnderna icke böra vara projekterande i fråga om ekonomibyggnader anser sig kommittén dock böra ifrågasätta vissa undantag, nämligen beträffande fristående silo-, gödselvårds- och urinbrunnsanläggningar av enklare slag. Det torde i dessa fall till stor del röra sig om typritningar och standardkonstruktioner, var-

för projekteringen torde kräva relativt obetydligt merarbete utöver den tekniska och jordbrukspolitiska granskning, som i vart fall måste företagas av nämnderna i samband med prövningen av låne- och bidragsärendena.

Kommittén kommer att i ett senare sammanhang mera ingående beröra lantbruksnämndernas behov av byggnadsteknisk sakkunskap samt frågan om byggnadskontrollens ordnande. Kommittén torde dock nu böra beröra spörsmålet om hur behovet av cementeringsförmän skall tillgodoses. I den mån sådana nu äro anställda av hushållningssällskapen, torde det i princip böra ankomma på lantbruksnämnderna att övertaga denna verksamhet. Några generella bestämmelser i detta avseende torde dock icke böra utfärdas, utan lantbruksnämnderna torde själva böra framlägga de förslag i detta avseende, som de efter överläggningar med berörda parter finna befogade.

N. Medelsbehovet för inre rationalisering.

1942 års jordbrukskommitté har i sitt betänkande (del II, SOU 1946: 46 sid. 485) beräknat, att det årliga behovet av medel för inre rationalisering under en följd av år skulle komma att uppgå till omkring 25 milj. kronor för avskrivningslån och 50 milj. kronor för amorteringslån. Beträffande för amorteringslånen erforderliga medel har därvid anmärkts, att dessa delvis — utom under de första åren — torde komma att täckas medelst de amorteringar, som inflyta å tidigare utlämnade lån.

Under de första åren av de nya organens verksamhet ha dessa kostnader dock förutsatts sannolikt komma att bli lägre än vad som kan komma att utgöra genomsnittet. Anledningen härtill är främst, att det kan förväntas taga en viss tid, innan verksamheten kan komma igång i full utsträckning.

Såsom underlag för beräkningen av de för budgetåret 1948/49 erforderliga medlen för statens ekonomiska medverkan till inre rationalisering har centrala lantbrukskommittén från de inom varje hushållningssällskapsområde arbetande lokalkommittéerna infordrat uppgifter om det uppskattade medelsbehovet för olika slag av åtgärder för inre rationalisering.

Den på så sätt erhållna preliminära uppskattningen av medelsbehovet redovisas nedan.

Härtill kommer ytterligare ett antal smärre poster, som lokalkommittéerna icke haft anledning räkna med i sina beräkningar. Bland dessa kan nämnas tilläggsbidragen till betesanläggningar under villkor av betesfredning, kostnader för förskottering av viss projekteringsverksamhet etc.

Kostnaderna för torrläggningsverksamheten ha icke intagits i ovanstående beräkningar, då några förändringar i dennas omfattning icke är aktuell.

Sammandrag av lokalkommittéernas uppskattningar av medelsbehovet i tusental kronor för budgetåret 1948/49.

Åtgärd	Medelsbehov för	
	avskrivningslån	amorteringslån
Täckdikning	1 075	1 510
Nyodling, betesförbättring, stenröjning, jordkörning, avloppsförbättring	5 270	1 113
Nybyggnad och förb. av ekonomibyggn. (inkl. gödselvårdsanl. och siloanl.)	5 755	10 775
Ägovägar	330	495
Summa	**12 430**	**13 893**

Centrala lantbrukskommitténs slutliga uppskattning av medelsbehovet återfinnes i ett senare avsnitt (Avd. V).

O. Lantbruksnämnds befattning med jordbrukets bostäder.

Frågan om vilka organ som böra handhava låne- och bidragsverksamheten beträffande bostäder å jordbruksfastighet har varit föremål för överväganden i skilda sammanhang. Sålunda föreslog *bostadssociala utredningen* i första delen av sitt slutbetänkande, att ärenden rörande alla slag av bostäder med undantag för bostäder å jordbruksfastigheter borde handläggas av en och samma organisation. Såsom skäl för detta undantag anfördes, att kapitalinvestering i bostad å jordbruksfastighet hade ett sådant nära samband med fastighetens ekonomi i övrigt, att ärenden rörande statliga lån och bidrag för detta ändamål borde prövas av de jordbrukspolitiska organen. Även *1942 års jordbrukskommitté* utgick i sina förslag från att lån och bidrag till byggande och förbättring av bostäder å jordbruksfastigheter i likhet med övriga åtgärder för inre rationalisering borde omhänderhavas av rationaliseringsorganen.

I jordbrukspropositionen föreslogs emellertid, att ifrågavarande bostadsärenden skulle handläggas av de blivande länsorganen för bostadspolitiken. Föredragande departementschefen anförde i detta sammanhang bl. a. följande.

Jag är fullt på det klara med att vissa fördelar äro förenade med en sammankoppling av rationaliseringsverksamheten och bostadsförbättringsverksamheten. På sätt kommittén framhållit blir ofta frågan, huruvida eller i vilken utsträckning man bör vidtaga åtgärder för att förbättra bostaden å en jordbruksfastighet, beroende av om fastigheten kan beräknas komma att bestå som självständig brukningsdel eller bör sammanläggas med annan fastighet. Handhavas båda de angivna verksamhetsgrenarna av ett och samma organ, kan detta tillse att bostadsförbättringsverksamheten i erforderlig utsträckning anpassas efter de föreliggande planerna på yttre rationalisering. Mot dessa fördelar stå emellertid enligt min mening avsevärda nackdelar. En av dessa är att sammankopplingen mellan de båda uppgifterna skulle medföra en sådan ökning av arbetet för det organ,

som skall handhava rationaliseringsverksamheten, att det måste anses föreligga risk för att detta organ ej skall få möjlighet att med tillräcklig kraft ägna sig åt sistnämnda verksamhet. En annan olägenhet är att sammankopplingen skulle medföra en uppdelning av den lokala bostadsförbättringsverksamheten på olika organ, vilket i sin tur skulle medföra risk för att enhetligheten i verksamheten blir mindre än om den lokalt omhänderhaves av endast ett organ. Jag vill vidare framhålla, att betydelsen av att bostadsförbättringsverksamheten anpassas till rationaliseringsarbetet ej bör överdrivas. I många fall torde det nämligen, även om en brukningsdel bör sammanläggas med en annan, kunna befinnas önskvärt, att den förstnämnda brukningsdelens bostadshus skall bevaras och förbättras för att fylla ett lokalt behov av bostäder. Bedömningen av en bostadsförbättringsfråga å en jordbruksfastighet måste därför mången gång ske utifrån delvis andra synpunkter än dem, som anläggas på rationaliseringsarbetet inom jordbruket.

I propositionen nr 235/1947 angående vissa åtgärder för främjande av bostadsförsörjningen angav chefen för socialdepartementet följande allmänna riktlinjer för den allmänna bostadspolitikens målsättning på landsbygden.

Såsom bostadssociala utredningen framhållit, bör man med hänsyn till önskvärdheten av en snabb höjning av bostadsstandarden på den egentliga landsbygden sträva efter att där ytterligare utvidga bostadsbyggandet. De bostadspolitiska stödåtgärderna i vad de avse landsbygden torde fördenskull böra dels kraftigt utbyggas, dels utformas på sådant sätt att nybyggnad av egnahem och genomgripande ombyggnad av äldre egnahem särskilt främjas. Alltjämt böra dock statliga bidrag utgå till tillfällig förbättring av äldre egnahem, vilka icke äro så undermåliga att de omedelbart böra ersättas med nya. Vid beviljandet av statliga lån och bidrag för höjande av landsbygdens bostadsstandard måste i fortsättningen stor uppmärksamhet ägnas frågan om bebyggelsens lokalisering. Det är självklart att jordbrukspolitiska synpunkter därvid måste komma att tillmätas stor betydelse, men man måste också tillse att bebyggelsen, där det överhuvud taget är möjligt, koncentreras till områden, inom vilka en hög utrustningsstandard — främst i fråga om vatten och avlopp — kan åstadkommas till rimliga kostnader.

Under åberopande av vad som anförts i jordbrukspropositionen föreslogs vidare, att samtliga arbetsuppgifter i fråga om bostadsförsörjningen, som hittills ankommit på egnahemsorganisationen — alltså även i vad de avse bostäder å jordbruksfastighet — skulle överflyttas till den bostadspolitiska organisationen. Härigenom skulle de statliga åtgärderna beträffande bostadsförsörjningen i dess helhet komma att åvila en och samma organisation.

Riksdagen riktade icke någon erinran mot jordbrukspropositionen i här förevarande hänseende. Vid behandlingen av propositionen nr 235 däremot uttalade statsutskottet (utlåtande nr 244/1947) med anledning av därom väckta motioner, att handläggningen i länen av ärenden rörande lån och bidrag till jordbrukets bostäder borde ankomma på lantbruksnämnderna. Vid voteringen följde första kammaren utskottets förslag, under det att

andra kammaren biföll Kungl. Maj:ts proposition. Efter sammanjämkning enade sig kamrarna om yttrande av innebörd, att det vid förberedande av detaljerade förslag rörande såväl den bostadspolitiska som den jordbrukspolitiska organisationen ytterligare borde övervägas, vilket organ som lämpligen skulle omhänderhava jordbrukets bostäder. Oavsett hur frågan komme att lösas, borde behovet av och möjligheterna till effektivt samarbete mellan de blivande lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna beaktas. I det sammanhanget uttalades även, att tillräckliga skäl knappast syntes föreligga att skilja bebyggelsen på landsbygdens tätorter från länsbostadsnämnderna (statsutskottets memorial nr 254/1947).

Jämlikt bemyndigande den 26 juli 1947 har statsrådet och chefen för socialdepartementet tillkallat särskilda sakkunniga för utarbetande av förslag till bostadspolitikens organisation. I direktiven för nämnda sakkunniga har departementschefen uttalat, att bl. a. frågan om de bostadspolitiska länsorganens ställning, arbetsuppgifter och organisation borde utredas under beaktande av vad riksdagen härom uttalat. De sakkunniga borde därvid bl. a. samråda med 1947 års centrala lantbrukskommitté. Vid de båda kommittéernas gemensamma överläggningar i frågan om jordbrukets bostäder ha olika meningar kommit till uttryck. I det följande återges i korthet kommittéernas principiella ståndpunkttaganden.

Från centrala lantbrukskommitténs sida har hävdats, att jordbrukets bostäder måste betraktas som en integrerande del av det ekonomiska företag, som jord och byggnader tillsammans bilda. Eftersom byggnadskostnaderna utgöra den ojämförligt största kapitalinvesteringen i företaget, är det av stor vikt, att dessa anpassas med hänsyn till jordbrukets bärkraft och sannolika utveckling. Den yttre rationaliseringen syftar till att med statens stöd kraftigt främja tillkomsten av bärkraftiga brukningsenheter genom komplettering av ofullständiga jordbruk eller omarronderingsåtgärder. Dylika ingrepp inverka icke blott på fastigheternas behov av byggnader utan även på lokaliseringen av brukningscentrum. Om lantbruksnämnderna icke skulle ha rätt att besluta om lån och bidrag för uppförande av bostadshus på jordbruksfastigheter, skulle deras möjligheter att befrämja sådan omarrondering, som blir beroende av flyttning av byggnader, betydligt försvåras. Sådana nybyggnader eller genomgripande förbättringar, som företagas utan beaktande av planerna för den yttre rationaliseringen, kunna dessutom mången gång komma att för avsevärda tider framåt hindra den yttre rationaliseringen. Det kan därför anses motiverat att rationaliseringsorganen, som ju under alla omständigheter skola omhänderhava en väsentlig del av jordbrukets byggnadsfrågor — ekonomibyggnaderna — även handha statens stöd åt jordbrukets bostäder. Även många praktiska skäl tala för en dylik anordning. Härigenom skulle rationaliseringsorganen vid en omfattande upprustning av en jordbruksfastighet lättare kunna tillämpa en riktig angelägenhetsordning vid planläggningen av olika slags förbätt-

ringsåtgärder och smidigare anpassa investeringarna efter jordägarens ekonomiska möjligheter. Även ur allmänhetens synpunkt måste det te sig mest rationellt, att alla förbättringsåtgärder till en och samma fastighet kunna prövas och avgöras av ett och samma organ.

De sakkunniga angående bostadspolitikens organisation ha å sin sida framhållit, att det framstår som angeläget att förutsättningar skapas för en enhetlig bedömning av bostadsfrågan för alla befolkningsgrupper, alltså även jordbrukarna. En enhetlig bedömning ur tekniska, ekonomiska och bostadssociala synpunkter av ärenden rörande lån och bidrag till förmån för bostadsförsörjningen synes kunna åvägabringas endast om samtliga bostadsärenden handläggas av de bostadspolitiska organen. Enligt de sakkunnigas mening finnas ej längre några skäl, varför man icke skulle kunna bedöma jordbrukets bostäder efter samma grunder som övriga enfamiljshus. De sakkunniga ha vidare framhållit, att det för de kommunala bostadspolitiska organen, vilka i framtiden förutsättas komma att göra betydande insatser för främjande av bostadsförsörjningen, måste te sig irrationellt att i bostadspolitiska frågor nödgas biträda tvenne statliga länsorgan.

Centrala lantbrukskommittén och de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation ha gemensamt dryftat frågan, i vilka former ett samarbete mellan länsorganen för jordbrukspolitiken och bostadspolitiken, i det följande kallade lantbruksnämnd respektive länsbostadsnämnd, beträffande handläggningen av ärenden rörande bostäder å jordbruksfastigheter lämpligen bör bedrivas under förutsättning att ettdera av dessa organ fatta beslut i dylika ärenden. I det följande lämnas en redogörelse för resultatet av ifrågavarande överläggningar. Med jordbruksfastighet förstås i detta sammanhang fastighet med en åkerareal överstigande ett hektar.

Alternativ 1: Beslut i ärenden rörande lån och bidrag till jordbrukets bostäder meddelas av länsbostadsnämnd.

1. Vid upprättande av *regionalplaner* för jordbruket böra representanter för de bostadspolitiska organen regelmässigt medverka. Vid behandlingen av mera allmänna frågor i regionalplaneringen böra lantbruksnämnderna samråda med länsbostadsdirektören eller ledamöter av länsbostadsnämnden. Planeringskommittéerna torde böra söka kontakt med representanter för det bostadspolitiska organet — i regel kommunalnämnden — i de kommuner, som beröras av planeringen. Kommittéerna böra vidare kunna fortlöpande påkalla hjälp av expertis från länsbostadsnämnden vid bedömning av frågor, som beröra bostäder.

2. Vid utarbetandet av *individualplaner* för jordbruket bör vederbörande förrättningsman, då behov därav föreligger, samråda med såväl länsbostadsnämnden som vederbörande kommuns bostadspolitiska organ.

3. *Ansökningar* om lån och bidrag, som avse antingen enbart förbättring av jordbruket eller enbart förbättring av bostaden skola insändas i det förra fallet till lantbruksnämnden, i senare fallet till vederbörande kommuns bostadspolitiska organ, vilket har att översända ansökan till länsbostadsnämnden. I dylika ansökningar skall alltid angivas, huruvida sökanden har begärt eller har för avsikt att inom en nära framtid begära lån eller bidrag för förbättring av bostaden respektive jordbruket. Ansökningar, som avse förbättring av såväl jordbruket som bostaden, böra kunna insändas antingen till lantbruksnämnden eller till vederbörande kommuns bostadspolitiska organ. Man torde böra räkna med ett visst samarbete mellan de kommunala bostadspolitiska organen och lantbruksnämndernas ortsombud i vad det gäller råd och anvisningar till allmänheten beträffande upprättande av ansökan om lån och bidrag till förbättring av jordbruk och bostäder.

4. Vid *behandlingen* av ansökningar om lån och bidrag, som avse nybyggnad eller förbättring av bostad på jordbruksfastighet, måste länsbostadsnämnden samråda med lantbruksnämnden, vilken har att yttra sig om

a) lämpligheten ur jordbrukspolitiska synpunkter av att ifrågavarande förbättring av bostaden kommer till stånd,

b) huruvida arten och omfattningen av bostadsförbättringen svarar mot jordbruksfastighetens framtida bärkraft, samt

c) huruvida den tekniska och arkitektoniska utformningen svarar mot den lånesökandes behov.

Även andra fall kunna förekomma, i vilka jordbrukspolitiska synpunkter böra beaktas, t. ex. icke-jordbruksfastighet, som omfattas av omregleringsplaner eller skogsjordbruk och liknande. Uppgifter om förekomsten av dylika fastigheter böra lämnas av lantbruksnämnden till länsbostadsnämnden, vilken, då fråga om förbättring av bostad å dylik fastighet uppkommer, bör samråda med lantbruksnämnden. Då det förutsättes, att det centrala bostadspolitiska organet kommer att medverka vid projekteringen av bostadshus, bl. a. genom utarbetande av schematiska typritningar, torde i vissa fall lantbruksnämnderna böra taga kontakt med nämnda centralorgan. Då lantbruksnämnd och länsbostadsnämnd hävda skiljaktiga meningar skall ärendet underställas för prövning i högre instans, närmast bostadsstyrelsen, om så yrkas av lantbruksnämnden.

Frågan om samarbete mellan de två nämnderna i fråga om mera genomgripande omregleringar av jordbruk, större omskiften o. d., torde icke kunna lösas förrän i samband med pågående överarbetning av jorddelningslagstiftningen.

5. *Placeringen av lån och bidrag* ur säkerhetssynpunkt, då dylika lämnats för förbättring av såväl jordbruket som bostaden, torde kunna ske på följande sätt. Lån för förbättring av bostaden bör regelmässigt placeras i förmånsställning efter lån för jordbrukets yttre och inre rationalisering.

Såsom säkerhet för sistnämnda lån skall godtagas inteckning, liggande inom 100 % av det av lantbruksnämnden uppskattade marknadsvärdet efter vidtagna förbättringar med undantag för förbättringen av bostaden. Lån för förbättring av bostaden skall beviljas mot säkerhet, vars undre gräns sammanfaller med övre gränsen för lantbruksnämndens lån för yttre och inre rationalisering.

6. Det synes lämpligt att *förvaltningen av lån och bidrag* till jordbruksfastighet, vilka utlämnats för förbättring av såväl jordbruket som bostaden, handhavas av lantbruksnämnderna. Akter o. dyl., som avse sådana »kombinerade lån», böra utmärkas på särskilt sätt.

7. Vid verkställande av *byggnadsteknisk kontroll* av hus (bostadshus, ekonomibyggnader o. s. v.) böra lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna samarbeta, varvid det torde komma att visa sig ändamålsenligt att lantbruksnämnderna få utnyttja länsbostadsnämndernas byggnadskontrollanter.

Alternativ 2: Beslut i ärenden rörande lån och bidrag till jordbrukets bostäder meddelas av lantbruksnämnd.

Vad först beträffar samarbetet mellan de båda nämnderna respektive mellan lantbruksnämnden och kommunerna vid *regionalplanering* och *individualplanering* bör detta utformas på samma sätt som vid alternativ 1. Även förfarandet vid *ingivandet av ansökningar* bör bli detsamma som vid alternativ 1.

Vid *behandlingen av ansökningar* avseende lån och bidrag till förbättring eller nybyggnad av bostad å jordbruksfastighet bör lantbruksnämnden pröva förekommande ärenden ur såväl jordbrukspolitiska som bostadssociala synpunkter. I vissa fall bör dock samråd äga rum med länsbostadsnämnden. Detta bör exempelvis ske, då ifrågasatt bostadsförbättringsåtgärd saknar betydelse ur jordbrukspolitisk synpunkt och sålunda främst bör bedömas ur bostadssociala synpunkter eller då väsentliga avvikelser ifrågasatts från de allmänna normer för jordbrukets bostäder ur standardsynpunkt, som kan bliva meddelade i författning eller tillämpningsföreskrifter. Då dylika fall icke kunna avgränsas genom schematiska regler, torde det böra ankomma på lantbruksnämnden att själv bedöma, när samråd bör komma till stånd. En dylik regel är enkel att tillämpa, men förutsätter givetvis ömsesidigt förtroende mellan de båda nämnderna. Det kan i detta sammanhang erinras om att en liknande regel för samarbetets omfattning befunnits ändamålsenlig beträffande den jordpolitiska kontrollen, där överlantmätaren själv avgör, i vilka fall han har att inhämta lantbruksnämndens mening i fastställelse- och tillståndsfrågor, som kunna intressera lantbruksnämnden i dess verksamhet för jordbrukets yttre rationalisering.

Då lantbruksnämnd och länsbostadsnämnd stanna i olika mening vid gemensamma överläggningar i bostadsförbättringsfrågor, bör ärendet på

yrkande av länsbostadsnämnden underställas för prövning i högre instans (lantbruksstyrelsen).

Vad beträffar *placeringen av lån och bidrag* ur säkerhetssynpunkt samt *förvaltningen av lån och bidrag* behövas vid alternativ 2 inga särskilda bestämmelser. Bostadsärenden böra där behandlas efter enahanda principer som övriga förbättringsåtgärder.

Den *byggnadstekniska kontrollen* slutligen kan vid alternativ 2 lösas på samma sätt som vid alternativ 1.

Vid valet mellan de båda alternativen har lantbrukskommittén velat anlägga följande synpunkter.

Uppenbarligen måste vid behandlingen av låne- och bidragsfrågor rörande bostäder å jordbruksfastigheter såväl jordbrukspolitiska som bostadssociala skäl beaktas. Ur denna synpunkt torde båda alternativen vara fullt godtagbara. Kommittén utgår nämligen ifrån att lantbruksnämnderna med all kraft komma att verka för en höjning av bostadsstandarden på landsbygden. Det bör erinras om att det är en av grundtankarna i jordbruksprogrammet att åstadkomma sådana levnadsbetingelser för den jordbrukande befolkningen, som gör den jämställd med övriga befolkningsgrupper.

En annan omständighet av stor betydelse i detta sammanhang torde vara, att det under alla förhållanden blir erforderligt att utrusta såväl lantbruksnämnderna som länsbostadsnämnderna med expertis på det byggnadstekniska och byggnadsekonomiska området. På lantbruksnämndernas byggnadsexperter måste man ställa kravet, att de behärska jordbrukets samlade byggnadsfrågor, även om nämnderna endast skulle bevilja lån och bidrag till förbättring av ekonomibyggnaderna på jordbruksfastigheter.

Då det gäller att bedöma lantbruksnämndernas kompetens i här ifrågavarande avseenden torde även böra beaktas vad kommittén i kapitel 1 anfört rörande lantbruksnämndernas planeringsarbeten. Kommittén har därvidlag ansett sig böra föreslå, att ett intimt samarbete kommer till stånd mellan å ena sidan lantbruksnämnderna och å andra sidan dels de organ, som handhava planeringen enligt byggnadslagen, dels kommunerna beträffande bostadsförsörjningsplanerna och dels även vatten- och avloppsorganisationen beträffande planläggningen av vatten- och avloppsanläggningar, allt i den mån dessa arbeten beröra den egentliga landsbygden. Genom det föreslagna samarbetet tryggas lantbruksnämndernas intresse av en ändamålsenlig lokalisering av jordbruksbebyggelsen, varvid bör beaktas möjligheterna att bereda jordbrukets byggnader en hög utrustningsstandard, särskilt i fråga om anläggningar för vattenförsörjning och avlopp. Vad särskilt sistnämnda spörsmål beträffar, förtjänar påpekas, att lantbruksnämnderna i lantbruksingenjörerna äga tillgång till sakkunskap på området.

Vidare har kommittén i kap. 9 föreslagit, att lantbruksnämnderna skola ha ett särskilt ortsombud i varje landskommun samt i vissa städer och

köpingar. Härigenom synes det vara väl sörjt för kontakten mellan nämnderna och kommunerna beträffande bostadsärendena.

Lantbrukskommittén delar helt de sakkunnigas uppfattning, att det är önskvärt, att den statliga bostadspolitiken kommer att tillämpas efter möjligast enhetliga riktlinjer. Detta syfte vinnes enligt kommitténs uppfattning bäst, om verksamheten i fråga regleras av enhetliga författnings- och tillämpningsföreskrifter samt enhetliga låne- och bidragsvillkor, vilket även har förutsatts i riksdagsbeslutet med anledning av propositionen nr 235. Däremot torde det spela mindre roll, om beviljandet av lån och bidrag lägges hos det jordbrukspolitiska eller bostadspolitiska organet, vilka ju under alla förhållanden komma att nära samarbeta. Ytterligare en sak av betydelse i detta sammanhang torde vara att — såvitt landsbygden beträffar — såväl lantbruksnämnd som länsbostadsnämnd av allt att döma komma att betjäna sig av samma projekterande organ, vilket synes vara en garanti för enhetlighet i fråga om byggnadskonstruktioner, planlösningar och kostnadsberäkningar.

Med anledning av vad ovan sagts har lantbrukskommittén ansett sitt slutliga ståndpunkttagande vid valet mellan de båda alternativen böra bli beroende av ett bedömande, vilket alternativ, som i praktiken — och då främst ur allmänhetens synpunkt — kan komma att fungera smidigast.

Beträffande åtskilliga arbetsmoment överensstämma alternativen helt med varandra. Den väsentligaste skillnaden torde ligga i omfattningen av de gemensamma överläggningar, som skola komma till stånd vid behandlingen av inkommande ansökningar. Vid alternativ 1 skola alla ärenden, hänförliga till fastigheter med en åkerareal överstigande 1 hektar, bli föremål för gemensamma överläggningar. Bostäderna inom dessa storleksklasser av jordbruk torde komma att omfatta något mer än hälften av alla bostäder på den egentliga landsbygden. Vid alternativ 2 skulle samråd mellan de båda nämnderna endast vara erforderligt i ett mindre antal fall. Enligt centralkommitténs beräkningar torde dessa samrådsfall kunna uppskattas till ungefär en femtedel av antalet samrådsfall vid alternativ 1.

Beträffande lånens och bidragens placering ur säkerhetssynpunkt samt förvaltning innebär alternativ 2 bestämda fördelar framför alternativ 1.

Enligt lantbrukskommitténs uppfattning komma s. k. kombinerade ärenden att bli mycket vanliga, d. v. s. samtidigt som bostaden på en jordbruksfastighet ombygges eller nybygges komma åtskilliga andra åtgärder för inre rationalisering att vidtagas. Lantbruksnämnderna skola i princip uppmuntra möjligast genomgripande upprustning av jordbruksfastigheterna. Vid dylika tillfällen skulle det knappast vara rationellt, om bostadsärendet för granskning skulle gå till det centrala bostadspolitiska organet och därefter beslut träffas om lån och bidrag i länsbostadsnämnden, medan övriga åtgärder för yttre eller inre rationalisering skulle prövas och avgöras i lantbruksnämnden. Kommittén anser, att alla dessa frågor böra

prövas och avgöras av ett organ och under beaktande av åtgärdernas samlade effekt på jordbruksföretaget.

Centrala lantbrukskommittén har på ovan anförda skäl enhälligt ansett sig böra föreslå, att ärenden rörande lån och bidrag för nybyggnad eller därmed jämförlig ombyggnad av bostad å jordbruksfastighet handläggas av lantbruksnämnd på sätt närmare angivits under alternativ 2.

Enligt beslut av 1947 års riksdag skall framdeles liksom nu kunna utgå lån och bidrag för *tillfällig* förbättring av bostadshus, vilka under ansenlig tid kunna förväntas bli bebodda, men för vilka en mera genomgripande ombyggnad icke framstår såsom ekonomiskt försvarlig. För närvarande pågår särskild utredning rörande de speciella låne- och bidragsvillkor, som därvid skola tillämpas. Då denna gren av bostadsförbättringsverksamheten avser relativt tidsbegränsade och mindre omfattande investeringar, som böra prövas övervägande ur sociala synpunkter, anser lantbrukskommittén att länsbostadsnämnderna böra ha ett avgörande inflytande på deras behandling. Vid båda alternativen böra dessa ärenden handläggas av länsbostadsnämnden, sedan yttrande inhämtats från lantbruksnämnden.

Vidare skall även enligt riksdagens beslut till familjer i egnahem kunna utgå vissa löpande bidrag, s. k. *bostadsrabatter,* under förutsättning att vissa villkor beträffande familjens storlek och inkomst samt lägenhetens storlek, utrustning och tekniska standard äro uppfyllda. I fråga om familjer i egnahem har uttalats, att bidraget bör utgå som avdrag å de årliga kapitalkostnaderna för egnahemslånet. Frågan om familjebostadsbidrag till familjer i tidigare uppförda hus har ännu icke lösts men skall upptagas till prövning vid 1948 års riksdag.

Enligt lantbrukskommitténs uppfattning böra frågor angående bostadsrabatter prövas av länsbostadsnämnden. I den mån dylika frågor skola avgöras i samband med beviljande av lån för bostad å jordbruksfastighet bör lantbruksnämnden tillhandagå länsbostadsnämnden med de upplysningar, som erfordras för att avgöra, om viss bostadsrabatt skall utgå eller icke. Dessa ärenden torde komma att avgöras efter enkla, schematiska regler och mera sällan föranleda några överläggningar mellan nämnderna.

Enligt propositionen nr 235/1947 skola *lantarbetarbostadslån och -bidrag* alltjämt utlämnas enligt nu gällande bestämmelser. Lantbrukskommittén, som anser att åtgärder för uppförande eller förbättring av lantarbetarbostäder böra grundas på ett bedömande av jordbrukets arbetskraftsfrågor, har förutsatt, att dylika ärenden böra handläggas efter enahanda regler som föreslagits för jordbrukets bostäder i allmänhet. De böra alltså icke härvidlag intaga någon särställning.

Kommittén vill även erinra om att vissa norrländska lantbruksnämnder skola handhava förvaltningen av en del lägenheter ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt på renbetesfjällen i Jämtland. Enligt beslut vid årets riksdag skola dessa lägenheter under vissa förutsätt-

ningar överföras till s. k. norrländska fjällägenheter. Å sistnämnda lägenheter skola lantbruksnämnderna helt svara för såväl bostads- som ekonomibyggnaderna. Kostnaderna härför skola avföras å anslaget till Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. Sådana lägenheter, som icke överföras till norrländska fjällägenheter, skola i den mån de icke nedläggas bibehållas under nuvarande upplåtelseform. Även på dessa lägenheter torde bostadsförbättring framdeles komma att vidtagas. Av praktiska skäl synes denna under alla omständigheter böra handhavas av lantbruksnämnderna. I annat fall skulle tjänstemän från två olika myndigheter behöva företaga tjänsteresor i de ofta otillgängliga fjälltrakter, där dessa lägenheter äro belägna. Liksom i fråga om norrländska fjällägenheter skola lantbruksnämnderna handhava byggnadsverksamheten i samband med den s. k. lappkolonisationen, som likaledes skall handhavas av lantbruksorganen.

Vidare vill kommittén framhålla, att när det gäller arrendeegnahemsverksamheten lantbruksnämnderna måste förutsättas komma att handhava såväl bostadsbyggnader som ekonomibyggnader.

Vad slutligen beträffar finansieringen av lån och bidrag för nybyggnad eller därmed jämförlig ombyggnad av bostäder å jordbruksfastigheter för det fall att det skulle ankomma på lantbruksorganen att träffa beslut i dylika frågor, torde vara tillräckligt, att Kungl. Maj:t av riksdagen erhåller bemyndigande att av de medel, som riksdagen anvisar för det nya egnahemslånet, efter övervägande av behovet för olika ändamål ställa visst belopp till lantbruksstyrelsens förfogande.

Kapitel 4. Torrläggningsverksamheten.

A. Allmänna synpunkter på torrläggningsverksamhetens organisation samt beviljandet av lån och bidrag.

Nu gällande regler för torrläggningsverksamhetens organisation m. m. ha tillkommit genom beslut vid 1945 års riksdag. Verksamheten i fråga ledes centralt av lantbruksstyrelsen, som även har att bevilja lån och bidrag för ändamålet ur statens avdikningslånefond respektive statens avdikningsanslag. Inom varje hushållningssällskapsområde finnes vidare en torrläggningsnämnd med uppgift att leda och övervaka torrläggningsverksamheten för jordbruksändamål inom sitt område. Torrläggningsföretagen planläggas i regel vid syneförrättning enligt 10 kapitlet vattenlagen. Kompetenta förrättningsmän äro dels lantbruksingenjörerna, dels även vissa jordbrukskonsulenter, som förvärvat behörighet enligt särskilda bestämmelser (Kungl. Maj:ts kungörelse den 25 maj 1945, nr 345). För närvarande finnas ett tjugotal jordbrukskonsulenter, som av Kungl. Maj:t för-

klarats behöriga »att handlägga syneförrättningar rörande sådant dikningsföretag enligt 7 kap. vattenlagen, varmed avses att upptaga avlopp för täckdikning, där företaget är av mindre omfattning och enkel beskaffenhet och ej kan antagas beröra motstående intressen av någon betydelse».

Enligt beslut vid årets riksdag skall lantbruksingenjörsorganisationen inordnas under lantbruksnämnderna. Dessa skola därvid närmast övertaga torrläggningsnämndernas nuvarande funktioner, innebärande bl. a. följande

att allmänt leda och övervaka den av staten understödda verksamheten för torrläggning av mark för jordbruksändamål,

att genom råd och upplysningar till förrättningsmännen och jordbrukarna verka för en ändamålsenlig torrläggningsverksamhet,

att avge förslag till länsstyrelsen om lämplig förrättningsman för handläggning av syneförrättning enligt 10 kap. vattenlagen samt i övrigt fördela förekommande planläggningsuppdrag mellan de förrättningsmän, som stå till förfogande,

att föra register över sökta förrättningar och öva uppsikt över planläggningsarbetenas behöriga fortgång samt taga initiativ till avhjälpande av brister härutinnan, samt

att verkställa utredning och till lantbruksstyrelsen avgiva betänkande rörande frågan, huruvida planlagt företag med hänsyn till jordbruksekonomiska och övriga förutsättningar böra understödjas med lån eller bidrag ur statens avdikningslånefond respektive statens avdikningsanslag.

Ovanstående sammanfattning torde giva en relativt fullständig bild av lantbruksnämndens befogenheter och skyldigheter i vad det gäller torrläggningsverksamheten. Det bör vidare erinras om att lantbruksnämnderna övertaga hushållningssällskapens nuvarande befattning med lån och bidrag till täckdikning och avloppsförbättring. I regel ha hushållningssällskapen överlämnat handläggningen av dessa ärenden till torrläggningsnämnderna.

En syneförrättning är huvudsakligen ett rättsligt förfarande, vid vilket synemännen fatta beslut om delägarnas rättigheter och skyldigheter. Hur syneförrättningen skall gå till och vad som därvid skall beaktas, regleras i vattenlagen. Enligt denna lag är ett torrläggningsföretags tillåtlighet eller villkoren för dess genomförande i allmänhet icke beroende av en jordbruksekonomisk bedömning. Ett företag kan sålunda lagligen genomföras, även om det är oekonomiskt. Ett villkor är dock att skada därigenom icke uppstår för någon annan.

1945 års riksdags beslut rörande torrläggningsverksamheten innebär, att bestämmelserna om syneförrättningen skulle bibehållas i huvudsak oförändrade, men att företaget *efter* syneförrättningen skulle underkastas en ekonomiskt betonad granskning, vilken skulle tjäna till ledning vid bedömandet, i vad mån företaget borde stödjas med statsmedel. Detta innebär sålunda, att synemännens och lantbruksnämndens befogenheter äro klart åtskilda och att lantbruksnämnden icke äger befogenhet att i enskilda fall ge synemännen direktiv om hur planläggningen skall ske. Detta vore ej förenligt med synemännens i vattenlagen förutsatta självständiga be-

slutanderätt. Det oaktat måste det givetvis anses mycket lämpligt, särskilt när det gäller ekonomiskt tvivelaktiga torrläggningsprojekt, att förrättningsmännen ta upp frågan om lån och bidrag till en preliminär diskussion i nämnden. Det torde nämligen i de flesta fall vara nödvändigt att kunna ge sakägarna förhandsbesked rörande utsikterna att få statsunderstöd. Bedömer nämnden ett företag vara klart oekonomiskt, böra sakägarna givas tillfälle återkalla förrättningen.

Centralkommittén anser, att lantbruksnämnden bör ha goda möjligheter att bedöma de ekonomiska förutsättningarna för ett torrläggningsprojekt mot bakgrunden av föreliggande planer för den yttre och inre rationaliseringen i bygden i fråga. Delägarnas intresse för en ifrågasatt torrläggning torde även i de flesta fall komma att bli beroende av möjligheterna att kunna erhålla lån och bidrag till de övriga förbättringsåtgärder, som vanligen aktualiseras vid torrläggning, exempelvis omarronderingar, kompletteringsförvärv, vägbyggnader, utökning eller förbättring av byggnadsbeståndet o. d. Det bör därför förutsättas, att ett mycket intimt samråd mellan förrättningsmännen och lantbruksnämnden kommer till stånd redan under pågående förrättning, även om lantbruksnämnden formellt icke äger rätt att giva några direktiv för planläggningen.

Enligt jordbrukspropositionen skola icke några större ändringar vidtagas i de nu gällande reglerna för lån och bidrag till torrläggningsföretag. Sålunda skola dessa även framdeles beviljas av lantbruksstyrelsen eller i vissa fall av Kungl. Maj:t. De nuvarande bestämmelserna innebära i korthet följande.

Lån kan beviljas under förutsättning att torrläggningen avser jord, som till huvudsaklig del redan är odlad eller som utgör lämplig tillskottsjord till ofullständiga jordbruk eller är av synnerlig betydelse för ett rationellt jordbruk. Vidare skall värdet av jordförbättring, i vilken ingår såväl alstrings- och bruknings- båtnad som social båtnad, stå i skäligt förhållande till kostnaden för torrläggningsföretaget.

Å lånesumman räknas icke ränta under de tre första åren från lyftningsdagen. För därpå följande tre år beräknas 3,6 % årlig ränta å lyftade belopp, vilken vid dessa tre års slut lägges till den beviljade lånesumman. Å det lyftade lånebeloppet erlägges från och med det sjunde året efter första lyftningsdagen, till dess lånet blivit slutbetalt, en annuitet av 6 %, innefattande jämväl ränta efter 3,6 % å återstående kapitalskuld. Frågan om säkerheten för lånet är löst på särskilt sätt. Enligt lagen den 14 juni 1929 om kronans förmånsrätt för avdikningslån äger nämligen kronan för de årliga ränte- och avbetalningsbelopp, som påförts en i ett torrläggningsföretag deltagande fastighet, samma förmånsrätt, som enligt 17 kap. 6 § handelsbalken tillkommer enskild ränteägare för avgäld av fast egendom. Kronans fordran går sålunda före i fastigheten intecknad gäld.

Bidrag till torrläggningsföretag beviljas i allmänhet av lantbruksstyrelsen. Bidrag utgår till samma ändamål och under samma förutsättningar som lån från avdikningslånefonden. Kungl. Maj:t beviljar bidrag i samma fall som lån från avdikningslånefonden. Bidrag utgår med en tredjedel och under särskilda förhållanden med hälften av den av lantbruksstyrelsen godkända kostnaden såväl

för torrläggningsarbetet med undantag för tegdikning och dränering som även för upprättandet av förslag till företaget.

Enligt riksdagens beslut med anledning av jordbrukspropositionen böra vissa detaljjusteringar företagas i ovan refererade regler för lån ur statens avdikningslånefond. Sålunda skall räntan å avdikningslånen bli densamma, som kan komma att gälla för övriga lån för inre rationalisering. Vidare skall räntefriheten under tre år borttagas, men i stället tiden för ränteuppskov förlängas till fem år. Slutligen har i propositionen uttalats, att frågan om amorteringstiden borde upptagas till övervägande i samband med motsvarande spörsmål i fråga om andra amorteringslån.

Vad först räntan beträffar, är detta spörsmål — såsom tidigare nämnts — föremål för utredning i samband med en inom socialdepartementet pågående omprövning av lånevillkoren för den övriga statliga fastighetskrediten. Centralkommittén har därför icke ansett sig böra framlägga några förslag i förevarande hänseende. Vad beträffar amorteringstidens längd har jordbrukskommittén i sitt betänkande uttalat, att de för amorteringslån i allmänhet föreslagna bestämmelserna skulle komma att ge lantbruksnämnderna tillräckligt utrymme att anpassa amorteringen av lån till torrläggningsföretag så, att de ej bli alltför betungande för jordägarna. För bedömande av denna fråga bör i korthet erinras om några av huvuddragen i lånets nuvarande konstruktion.

Mellan lantbruksstyrelsen och låntagaren slutes skriftligt kontrakt, varigenom låntagaren bl. a. förbinder sig att inom bestämd tid fullborda torrläggningsarbetet i enlighet med fastställd arbetsplan samt att stå för kostnaderna utöver vad som lämnas i lån eller bidrag. Vidare förbinder sig låntagaren att underkasta sig kontroll från lantbruksstyrelsen samt att vid anfordran förete verifierade räkenskaper för företaget. Lantbruksstyrelsen har att godkänna utfört företag, varvid i vissa fall förutsatts att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen haft tillfälle att yttra sig.

För fullgörande av kontrakt skall ställas säkerhet. Sedan kontrakt slutits, lämnar lantbruksstyrelsen statskontoret och vederbörande länsstyrelse uppgift om de fastigheter, för vilka lån beviljats. En första del av lånet utbetalas, sedan det styrkts att arbetet påbörjats och att till statskontoret överlämnats med behörig borgen eller annan säkerhet försedd skuldförbindelse, innefattande åtagande att svara för lånets återbetalning intill dess beslut om lånets återbetalning och fördelning fattats och vunnit laga kraft. Återstående del av lånet utbetalas i mån av arbetets fortgång, sista delen dock icke förrän företaget vederbörligen avsynats och godkänts.

Då lån eller första del därav utbetalats, underrättar lantbruksstyrelsen länsstyrelsen härom samt lämnar uppgift om de fastigheter, för vilka lånet beviljats. Länsstyrelsen översänder omedelbart uppgiften till inskrivningsdomaren. Statskontoret underrättas om alla utbetalningar.

Efter det företaget slutligen avsynats och godkänts, lämnar lantbruksstyrelsen meddelande till statskontoret, varefter länsstyrelsen, efter framställning från statskontoret, meddelar beslut om ordningen för lånets återbetalning samt, där

flera fastigheter beröras av företaget, om lånets fördelning på dessa fastigheter. Sedan beslutet vunnit laga kraft, lämnar länsstyrelsen inskrivningsdomare uppgift om de årliga ränte- och avbetalningsbeloppen för berörda fastigheter.

Med statslån utförda torrläggningsföretag skola av delägarna underhållas.

Då lån återbetalts, underrättar statskontoret länsstyrelsen, som i sin tur lämnar inskrivningsdomaren besked.

I regel bildas vid alla större torrläggningsföretag en särskild företagsstyrelse, vilken — sedan stadgar antagits — inregistreras som ekonomisk förening. Denna styrelse handhar sedan alla bestyr med torrläggningsarbetets utförande och uppbär även de lån och bidrag, som beviljats företaget. Själva torrläggningsarbetet påbörjas givetvis av arbetstekniska skäl icke på alla berörda fastigheter på en gång utan fortskrider enligt en uppgjord arbetsplan. Kostnaderna drabba sålunda företaget som kollektiv enhet.

Avbetalningarna av lånet äro — som framgår av det föregående — strängt knutna till fastigheterna och belasta dessa oberoende av ägareskifte. Avdikningslånen erbjuda ibland svårigheter ur relaxeringssynpunkt.

Av vad ovan sagts framgår, att avdikningslånen knappast kunna anslutas till den enskilde låntagarens ekonomiska villkor och möjligheter på samma sätt som övriga rationaliseringslån. Ur praktiska synpunkter torde alla avdikningslån till ett och samma företag böra utlämnas mot enahanda villkor beträffande amorteringstid och tid för ränteuppskov. Såtillvida böra dock bestämmelserna anslutas till motsvarande regler för amorteringslån för inre rationalisering, att samma maximala amorteringstid tillämpas. Det torde böra ankomma på lantbruksnämnden att vid avgivande av betänkande i låne- och bidragsfrågan även föreslå lämplig amorteringstid jämte tid för ränteuppskov för torrläggningsföretaget i dess helhet. Härvid bör givetvis i möjligaste mån en anpassning göras efter delägarnas genomsnittliga ekonomiska ställning, beräknad tid för företagets utförande o. s. v.

Enligt centralkommitténs uppfattning äro reglerna för utlämnande av lån ur statens avdikningslånefond jämfört med de regler som föreslagits för rationaliseringslån i allmänhet onödigt invecklade. Stora fördelar ur administrativ synpunkt skulle säkerligen kunna vinnas, om beslut i låne- och bidragsfrågor kunde decentraliseras till nämnderna. Ett hinder för en dylik decentralisering har uppgivits vara, att de större och tekniskt komplicerade företagen före lånefrågans avgörande måste underkastas en granskning av expertis, som icke kan tänkas vara tillgänglig i nämnderna. Det stora flertalet torrläggningsföretag torde dock vara av relativt enkel beskaffenhet och ringa omfattning och borde därför, sedan syneförrättningen vunnit laga kraft, kunna bli föremål för beslut beträffande lån och bidrag i lantbruksnämnderna. Enligt kommitténs uppfattning skulle detta kunna ske även beträffande de större företagen, om dessa först underkastades en teknisk förhandsgranskning i lantbruksstyrelsen. Det vore vidare enligt kommitténs uppfattning av intresse att utreda, huruvida icke lån ur statens avdikningslånefond skulle kunna utbytas mot lån i enskild kreditinrättning,

beviljat mot statlig kreditgaranti. Det torde knappast finnas några skäl att ställa större krav på säkerheten för avdikningslån än för lån i samband med yttre rationalisering eller för finansiering av fastighetsförvärv.

Av vad ovan sagts torde framgå, att många praktiska fördelar skulle vinnas, om beslut rörande lån och bidrag till torrläggningsföretag kunde decentraliseras till lantbruksnämnderna. Härtill kommer — såsom kommittén tidigare framhållit — att det i praktiken ofta råder ett sådant oupplösligt samband mellan torrläggning å ena sidan och åtgärder för yttre och inre rationalisering å andra sidan, att det knappast torde vara möjligt att bedöma den ekonomiska effekten av varje åtgärd för sig i de fall åtgärderna uppträda i kombination med varandra. Även detta talar enligt kommitténs uppfattning för att lån och bidrag ur statens avdikningslånefond respektive statens avdikningsanslag böra beviljas av lantbruksnämnderna. Kommittén får därför föreslå, att hithörande spörsmål göras till föremål för särskild utredning snarast möjligt.

B. Vissa administrativa spörsmål.

I fråga om lantbruksingenjörsorganisationens *personalförhållanden m. m.* torde redan nu vara möjligt att genomföra en önskvärd decentralisering. Ifrågavarande befattningshavare böra sålunda uppföras på lantbruksnämndernas stat och bilda en särskild avdelning inom respektive nämnder, underställda nämnden och lantbruksdirektören i administrativt avseende. Som en följd härav bör personalens löner samt rese- och traktamentsersättningar utbetalas av nämnden. Likaså böra personalens semestrar och tjänstledigheter kunna avgöras av nämnderna. Dock torde det vara lämpligt att lantbruksingenjörens semester och tjänstledighet beslutas av lantbruksstyrelsen, som bättre kan överblicka möjligheterna att förordna lämplig vikarie, då så erfordras.

En fråga, som centralkommittén ägnat ingående uppmärksamhet, är i vilken utsträckning en samordning bör ske av lantbruksingenjörernas och täckdikningskonsulenternas verksamhet. Uppenbarligen ha dessa verksamhetsområden ett mycket intimt samband med varandra. Inom flera län har redan nu ett fruktbärande samarbete kommit till stånd. Centralkommittén har närmast kommit till den uppfattningen, att man med bibehållande av respektive tjänstemäns självständiga ställning gentemot varandra bör vidtaga alla åtgärder, som kunna underlätta ett intimt samarbete mellan dem. Sålunda böra deras kontorslokaler, där så är möjligt, koncentreras till ett ställe och viss biträdespersonal kunna utnyttjas gemensamt. Det bör ankomma på lantbruksnämnden att på lämpligaste sätt fördela arbetsuppgifterna med hänsyn till utbildning och erfarenhet. Varje förrättningsman bör i nämnd eller delegation föredraga de ärenden, som av honom handlagts. Då delegationen för torrläggningsärenden sammanträ-

der, torde vara lämpligt att både lantbruksingenjören och täckdikningskonsulenten äro närvarande. Lantbruksnämnden bör på allt sätt verka för att nämnda tjänstemän informellt samarbeta och utnyttja varandras sakkunskap även under pågående förrättningar.

Allmänheten har för närvarande att till statsverket erlägga *förrättningsarvode* enligt särskild taxa för det arbete lantbruksingenjörerna eller deras tjänstebiträden utföra. Centralkommittén har ansett så vara lämpligt även framdeles. Vissa skäl tala måhända för att dessa arvoden borde inlevereras till lantbruksnämnden i likhet med vad som föreslagits beträffande de avgifter, som förutsatts skola utgå för upprättande av planer för inre rationalisering. Så länge granskningen av syneförrättningarna och beviljandet av lån och bidrag verkställes i lantbruksstyrelsen, torde emellertid även granskningen av arvodesräkningarna och uppbörden av förrättningsarvoden böra ske centralt. Nämnda arbete förutsätter tillgång till konceptakterna för syneförrättningarna, vilka nu ingivas till och förvaras hos lantbruksstyrelsen.

C. Behovet av nya lantbruksingenjörsdistrikt.

Den nu gällande indelningen av landet i lantbruksingenjörsdistrikt överensstämmer icke helt med den beslutade indelningen i lantbruksnämndsområden, vilken följer indelningen i hushållningssällskapsområden. Avvikelser förekomma i följande fall:

Kalmar län kommer att uppdelas på två lantbruksnämnder, men omfattar nu endast ett lantbruksingenjörsdistrikt.

Inom *Hallands, Göteborgs och Bohus* samt *Älvsborgs län* komma att finnas fyra lantbruksnämnder, i det sistnämnda län har uppdelats på två lantbruksnämnder, den ena med förläggning till Vänersborg, den andra till Borås. För närvarande finnes emellertid inom de tre länen endast två lantbruksingenjörsdistrikt, av vilka det ena omfattar Hallands län samt Älvsborgs läns södra del, det andra Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del.

Slutligen äro *Västerbottens och Norrbottens län* uppdelade på tre lantbruksingenjörsdistrikt, av vilka det mellersta omfattar norra delen av Västerbottens och södra delen av Norrbottens län.

Enligt centralkommitténs uppfattning är det önskvärt och i vissa fall nödvändigt, att varje lantbruksnämnd utrustas med en egen lantbruksingenjörsavdelning. Det måste nämligen vara betydande olägenheter förknippade med en organisation, vid vilken två nämnder skola utnyttja en lantbruksingenjörsavdelning. I dylika fall torde kunna befaras, att den ena nämnden blir missgynnad i förhållande till den andra. Vidare måste systemet medföra dryga resekostnader och ett mindre effektivt utnyttjande av tiden. I varje fall torde detta vara oundvikligt, då de två nämnderna äro för-

lagda till platser på avsevärt avstånd från varandra. Vid en uppdelning av de nuvarande lantbruksingenjörsdistrikten måste dock givetvis beaktas, att icke distrikt tillskapas, som icke erbjuda tillräckligt underlag för en särskild lantbruksingenjörsavdelning med hänsyn till omfattningen av förekommande arbetsuppgifter.

Hithörande spörsmål ha varit föremål för utredning i lantbruksstyrelsen innevarande år. Styrelsen anför sålunda i skrivelse till Konungen den 28 oktober 1947 bl. a. följande.

Sedan flera år tillbaka har lantbruksstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på det förhållandet att antalet balanserade förrättningar inom nu ifrågavarande lantbruksingenjörsdistrikt, som omfattar Hallands län samt Älvsborgs läns södra del, år efter år ökats. På grund av att de förutvarande extra lantbruksingenjörerna (numera extra ordinarie lantbruksingenjörer) dels varit upptagna inom andra distrikt med lika stor eller ännu större arbetsbörda, dels ock under krigsåren varit i stor omfattning inkallade till förstärkt försvarsberedskap, har emellertid lantbruksstyrelsen icke varit i tillfälle att placera sådan extra förrättningsman inom distriktet. Härtill kommer att av nyssnämnda befattningshavare en blev utnämnd till vattenrättsingenjör 1943 och en 1945 samt en förordnad såsom extra vattenrättsingenjör 1945 och en 1947, varjämte en extra ordinarie lantbruksingenjör på grund av de mindre gynnsamma befordringsutsikterna 1945 övergått till konsulterande verksamhet. Denne sistnämnde hade då under omkring ett år tjänstgjort såsom extra förrättningsman inom bland annat den till distriktet hörande delen av Älvsborgs län. Först under senare hälften av 1946 kunde annan extra ordinarie lantbruksingenjör placeras såsom extra förrättningsman i sagda länsdel, där han alltjämt tjänstgör.

Ett fortsatt anlitande av extra förrättningsman i ett fall som det föreliggande, där ett ständigt behov av lindring i distriktsinnehavarens arbetsbörda föreligger, torde i längden vara olämpligt, därigenom att det skulle medföra ofta återkommande byten av förrättningsman, då denne nämligen kan förväntas söka befordran till ordinarie tjänst, så snart tillfälle därtill gives. Enär det är av stor betydelse, att en förrättningsman är väl insatt i förhållandena inom tjänstgöringsdistriktet, synes ett sådant ofta återkommande byte av förrättningsman böra undvikas. Då det därtill synes vara avsett, att lantbruksingenjörerna skola vara tjänstemän hos de lantbruksnämnder, som för varje hushållningssällskaps område skola nyinrättas från och med den 1 juli 1948, torde det vara mindre lämpligt, att samme lantbruksingenjör, såsom här skulle bliva fallet, därest distriktet förblir odelat, blir tjänsteman hos två lantbruksnämnder. En sådan dubbeltjänst, där tjänstgöringsorterna därjämte skulle ligga på ett betydande avstånd från varandra, komme givetvis att ytterligare öka hans arbetsbörda till förfång för det väsentliga i hans tjänsteåligganden, nämligen att vara förrättningsman vid planläggningen av torrläggningsföretag. Vid en uppdelning av distriktet i två, vart och ett sammanfallande med respektive hushållningssällskaps område, skulle denna olägenhet bortfalla.

Erfarenheterna under en följd av år ha till fullo givit vid handen, att antalet lantbruksingenjörsförrättningar och deras omfattning såväl inom Hallands län som inom Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område, vart för sig är så betydande, att en lantbruksingenjör kan erhålla full sysselsättning inom vardera av dessa distriktsdelar.

Beträffande antalet förrättningar inom ifrågavarande distrikt under åren 1937—1946 samt den omfattning, i vilken de medhunnits under respektive år, eller

måst uppskjutas till nästföljande år, vill lantbruksstyrelsen hänvisa till bifogade bil. 1 (sid. 94). Härvid torde böra erinras om att antalet förrättningar torde komma att under några år framåt ytterligare ökas genom den kontroll av underhållet av statsunderstödda torrläggningsarbeten som från och med 1946 skall årligen företagas och som för varje företag skall återkomma vart femte år efter dess godkännande under trettio års tid. Kontrollen har börjat med de företag, som godkänts 1925.

Av tabellen framgår att antalet till kommande år balanserade förrättningar under tioårsperioden 1937—1946 i stort sett varit statt i en stark stegring, vilken särskilt accentuerats under de senare åren, ehuru samtidigt även antalet handlagda förrättningar ökats. Att arbetsbördan inom det odelade distriktet är tillräcklig för två förrättningsmän torde framgå därav, att antalet balanserade förrättningar i regel och under de senare åren högst avsevärt överstigit antalet handlagda förrättningar. Vidare framgår av tabellen, att antalet förrättningar inom Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område understiger motsvarande antal inom Hallands län. Detta behöver givetvis icke innebära, att handläggningen av förrättningarna inom förstnämnda del av distriktet skulle kräva mindre tid än vad beträffar förrättningarna inom Hallands län, då förrättningarnas art, omfattning och svårighetsgrad härvid torde vara bestämmande.

Därest det efter delning av ifrågavarande distrikt framdeles skulle visa sig, att antalet förrättningar inom de nya distrikten icke skulle medgiva helt utnyttjande av vederbörande lantbruksingenjör och å distrikten placerade biträden, skulle dessa tjänstemän kunna tagas i anspråk för handläggning av tjänsteförrättningar inom annat distrikt. Enligt 4 § instruktionen för lantbruksingenjörsorganisationen den 25 maj 1945 (nr 352) är nämligen lantbruksingenjör pliktig att, efter föreskrift av lantbruksstyrelsen eller då han av länsstyrelsen därtill förordnas, handlägga tjänsteförrättning jämväl utom sitt distrikt. Då arbetsbördan inom angränsande distrikt är synnerligen betydande, skulle det icke saknas möjligheter att utnyttja den tid, som eventuellt skulle bliva disponibel för personalen inom de här ifrågasatta nya distrikten, till handläggning av förrättningar inom granndistrikten.

Av vad ovan framhållits torde framgå, att en uppdelning av det ifrågavarande distriktet i två distrikt, det ena omfattande Hallands län och det andra Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område, är väl motiverat.

I sistnämnda distrikt, förslagsvis benämnt Älvsborgs läns södra lantbruksingenjörsdistrikt, torde lantbruksingenjörskontoret böra förläggas till Borås. Å distriktet synas böra vara placerade tjänstemän i enlighet med följande sammanställning:

	lönegrad (ortsgrupp 3)
1 lantbruksingenjör	Ca 32
1 förste assistent	Ca 23
1 kanslibiträde	Ca 11
2 extra ordinarie assistenter	Ce 20
1 extra ordinarie kontorsbiträde	Ce 8

Lantbruksingenjörskontoret i den återstående delen av det nuvarande distriktet, Hallands län, bör givetvis alltjämt kvarbliva i Halmstad. Personaluppsättningen å detta distrikt synes böra vara densamma som å det nuvarande odelade distriktet.

Vad här sagts beträffande arbetsmängden inom Hallands läns samt Älvsborgs

läns södra dels distrikt gäller enligt vad lantbruksstyrelsen sedan en följd av år kunnat konstatera i lika hög grad det lantbruksingenjörsdistrikt som omfattar Kalmar län, där — såsom framgår av ovannämnda tabell (bil. 1) — förrättningsbalansen är än större än i det förstnämnda distriktet. Klagomål över den långa tidsutdräkten med förrättningarnas handläggning inom detta distrikt ha gång efter annan inkommit från enskilda markägare, och lantbruksstyrelsen har då sökt avhjälpa missförhållandena genom att förordna en extra förrättningsman att tjänstgöra inom distriktet. På grund av den brist på därför kompetent personal, som under senare år uppstått och som ovan påvisats, har under de senaste åren ingen extra ordinarie lantbruksingenjör funnits att tillgå för ändamålet. Då Kalmar län därjämte omfattar två hushållningssällskapsområden och även kommer att få två lantbruksnämnder, motiveras även härav länets uppdelning i två lantbruksingenjörsdistrikt.

Anmärkas må i detta sammanhang att Kalmar läns norra hushållningssällskaps område visserligen till ytvidden är något mindre än länets södra hushållningssällskaps område men att skillnaden icke torde vara så stor, att inom ett nytt distrikt i norra länsdelen skulle komma att i framtiden saknas tillräckliga arbetsuppgifter.

Lantbruksstyrelsen vill på grund av det ovan anförda föreslå, att även Kalmar läns lantbruksingenjörsdistrikt uppdelas i två distrikt, förslagsvis benämnda Kalmar läns norra respektive Kalmar läns södra lantbruksingenjörsdistrikt. Lantbruksingenjörskontoret för förstnämnda distrikt bör förläggas till Västervik (ortsgrupp 2), under det att lantbruksingenjörskontoret för Kalmar läns södra distrikt bör kvarbliva i Kalmar. Personaluppsättningen inom det nyinrättade distriktet torde kunna beräknas på samma sätt som ovan angivits för Älvsborgs läns södra distrikt. För Kalmar läns södra distrikt torde erfordras samma personal som å det nuvarande Kalmar läns distrikt.

Även det lantbruksingenjörsdistrikt, som omfattar Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs läns norra del, innesluter två hushållningssällskapsområden. En uppdelning jämväl av detta distrikt anser lantbruksstyrelsen emellertid icke för närvarande vara nödvändig, då dels arbetsmängden i detta distrikt icke är så stor som i de förutnämnda, dels lantbruksingenjörens stationeringsort, Vänersborg, är centralt belägen inom distriktet, och avståndet från Vänersborg till Uddevalla, varest Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap har sitt säte, är jämförelsevis obetydligt, varför resorna till sammanträdena med lantbruksnämnden i sistnämnda län icke bliva nämnvärt tidsödande.

Den här ifrågasatta ändringen i rikets indelning i lantbruksingenjörsdistrikt torde lämpligen böra upptagas till prövning samtidigt med att slutlig ståndpunkt tages till de av 1942 års jordbrukskommitté framlagda förslagen med avseende å jordbrukets rationalisering. Då dessa förslag torde komma att slutgiltigt avgöras vid 1948 års riksdag, har styrelsen — efter verkställd förnyad undersökning av arbetsbalansen å lantbruksingenjörskontoren i Halmstad och Kalmar — ansett sig nu böra framlägga förslag rörande uppdelning av *dels* det lantbruksingenjörsdistrikt, som omfattar Hallands län och Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område, i två distrikt, det ena omfattande Hallands län och det andra Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område, *dels ock* det distrikt, som omfattar Kalmar län, likaledes i två distrikt, det ena omfattande Kalmar läns norra hushållningssällskaps område och det andra Kalmar läns södra hushållningssällskaps område.

Centralkommittén vill för sin del på ovan anförda skäl ansluta sig till lantbruksstyrelsens förslag rörande inrättande av två nya lantbruksingenjörsdistrikt, det ena omfattande Kalmar läns norra hushållningssällskaps område, det andra Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område. Med ytterligare ändringar i distriktsindelningen torde tills vidare kunna anstå.

D. Underhållskontrollen.

Lantbruksingenjörsdistriktens personalbehov påverkas i icke obetydlig utsträckning av att underhållet av statsunderstött torrläggningsföretag enligt särskilda bestämmelser skall kontrolleras genom besiktning vart femte år intill dess trettio år förflutit efter företagets avsyning. Enligt centralkommitténs uppfattning böra lantbruksnämnderna ansvara för att denna kontroll bedrives i erforderlig omfattning. Det kan emellertid ifrågasättas, om den nu tillgängliga personalen hos lantbruksingenjörerna medhinner ifrågavarande arbetsuppgifter.

Enligt uppgift från lantbruksstyrelsen erfordras under år 1947 för kontroll av 2 345 äldre torrläggningsföretag omkring 2 000 fältarbetsdagar och omkring 520 dagar för kontorsarbete, motsvarande 8 anställda ingenjörsbiträden och 2 kontorsbiträden. Kontrollerna väntas komma att öka i antal och omfattning under de närmaste åren. En omedelbar personalökning hade därför i och för sig varit fullt befogad. Centralkommittén har emellertid icke ansett sig böra framlägga något förslag om inrättande av ytterligare assistentbefattningar med hänsyn till underhållskontrollen, närmast av den anledningen att ett icke obetydligt antal befattningar som tekniskt biträde i lantbruksingenjörsorganisationen fortfarande äro obesatta. Möjligheterna att varaktigt rekrytera dessa tjänster torde närmast bli beroende av riksdagens beslut med anledning av 1944 års personalutredningsförslag om reglerad befordringsgång för assistenter vid lantbruksingenjörsorganisationen. Frågan om inrättandet av ytterligare assistenttjänster med hänsyn till underhållskontrollen torde därför böra upptagas i samband med lantbruksstyrelsens petita för budgetåret 1949/50.

Beträffande underhållskontrollen vill kommittén därför endast uttala, att arbetet härmed i största möjliga utsträckning bör decentraliseras till lantbruksnämnderna.

E. Övriga arbetsuppgifter för lantbruksingenjörerna.

Centralkommittén vill slutligen erinra om att lantbruksingenjörerna för närvarande instruktionsmässigt handlägga en hel del ärenden, som knappast kunna hänföras till lantbruksnämndernas egentliga arbetsområde, exempelvis planer för vatten- och avloppsanläggningar, särskilt i de fall då syneförrättning erfordras i sammanhanget, dränering av allmänna vägar, kyrkogårdar m. m., förslag till branddammar o. s. v. Det torde emellertid

Bilaga I.

Tabell, utvisande antalet handlagda och antalet till kommande år överförda (balanserade) lantbruksingenjörsförrättningar inom dels Kalmar län, dels Hallands län och dels Älvsborgs läns södra hushållningssällskapsområde under åren 1937—1946.

År	Kalmar län						Hallands län						Älvsborgs läns södra hushållningssällskaps område					
	Antal handlagda förrättningar			Antal balanserade förrättningar			Antal handlagda förrättningar			Antal balanserade förrättningar			Antal handlagda förrättningar			Antal balanserade förrättningar		
	Laga syn	Andra	Summa	Laga syn	Andra	Summa	Laga syn	Andra	Summa	Laga syn	Andra	Summa	Laga syn	Andra	Summa	Laga syn	Andra	Summa
1937.....	93	73	166	183	45	228	24	19	43	39	3	42	17	6	23	20	—	20
1938.....	89	80	169	191	36	227	26	16	42	35	8	43	22	4	26	29	1	30
1939.....	105	64	169	184	46	230	27	26	53	39	4	43	18	10	28	26	1	27
1940.....	66	52	118	153	48	201	14	19	33	37	3	40	3	3	6	28	2	30
1941.....	80	57	137	135	59	194	26	28	54	45	6	51	18	7	25	27	2	29
1942.....	72	54	126	126	63	189	27	21	48	53	4	57	14	10	24	33	3	36
1943.....	66	82	148	116	50	166	28	23	51	70	7	77	13	6	19	51	4	55
1944.....	88	63	151	100	78	178	46	24	70	77	8	85	23	19	42	51	12	63
1945.....	73	79	152	182	81	263	35	23	58	94	12	106	27	13	40	72	7	79
1946.....	34	161	195	207	122	329	32	25	57	102	59	161	27	19	46	56	36	92
Medeltal	77	76	153	158	63	221	29	22	51	59	12	71	18	10	28	39	7	46

vara mycket värdefullt, att det på landsbygden finnes tillgång till kompetenta tjänstemän för dessa arbetsuppgifter vid sidan av konsulterande ingenjörsfirmor o. d. Dessutom torde lantbruksingenjörens sakkunskap inom hithörande områden komma att bli till stor nytta vid utvecklingsplaneringen och i allmänhet, då ifrågasatta tekniska anläggningar böra bedömas även ur jordbrukets synpunkt. Kommittén anser därför, att handläggningen av ärenden rörande vatten och avlopp m. m. även i fortsättningen bör ingå i lantbruksingenjörens tjänsteåligganden. Dessa arbetsuppgifter böra dock icke få sådan omfattning, att torrläggningsverksamheten för jordbruksändamål icke medhinnes.

Kapitel 5. Vissa övriga jordpolitiska arbetsuppgifter.

A. Den sociala jordbrukskreditgivningen.

I ett nyligen avgivet betänkande med förslag till ordnandet av den sociala jordbrukskreditgivningen m. m. har sociala jordbrukskreditutredningen framlagt förslag till omläggning av de nuvarande bestämmelserna för egnahemsverksamheten. Förslagen avse dels den egentliga jordbruksegnahemsverksamheten och arrendeegnahemsverksamheten, dels jordbrukets driftskreditförhållanden, dels ock formerna för statsmakternas stöd till föreningsjordbruk och andelsladugårdsföretag. För den sociala jordbrukskreditgivningen föreslås två låneformer, nämligen jordbruksegnahemslån och driftslån. Utredningen har därjämte framlagt ett förslag till samordning av olika låneformer i syfte att åstadkomma en jämnare fördelning av amorteringsbördan för låntagarna.

I centralkommitténs direktiv har uttalats, att de arbetsuppgifter, som kunde uppkomma på den sociala jordpolitikens område, borde hänskjutas till de rationaliseringsorgan, varom centralkommittén har att framlägga förslag, samt att ifrågavarande spörsmål därför torde uppmärksammas och samråd sökas med sociala jordbrukskreditutredningen.

I förenämnda betänkande har sociala jordbrukskreditutredningen bland annat anfört följande.

Ur flera synpunkter torde det vara önskvärt, att samtliga förslag rörande finansieringen av den låne- och bidragsverksamhet, som lantbruksnämnderna avses skola handhava, framläggas i ett sammanhang. I detta hänseende må här allenast framhållas, att jordbruksegnahemslånen enligt statsmakternas beslut skola utgå från samma fond som amorteringslån till främjande av yttre rationalisering samt att utredningsmännens förslag beträffande sambruksföreningar och andelsladugårdsföretag kunna påverka medelsberäkningen under de fonder och anslag, som avses för amorterings- och avskrivningslån. Efter samråd mellan utredningsmännen och 1947 års centrala lantbrukskommitté har det därför befunnits mest ändamålsenligt, att förslagen rörande finansieringen av nämnda låne- och bidragsverksamhet i dess helhet upptagas i kommitténs betänkande.

I enlighet härmed har centralkommittén — såsom av det följande framgår — efter samråd med sociala jordbrukskreditutredningen beräknat medel för nästkommande budgetår för av utredningen föreslagna jordbruksegnahemslån och driftslån. Jämväl i övrigt har kommittén tagit hänsyn till utredningens förslag vid beräknandet av personalbehov och medelsbehov för den nya organisationen.

För lantbruksnämndernas del torde den av utredningen ifrågasatta långivningen i fråga om jordbruksegnahemslån och driftslån komma att redan från början medföra en avsevärd arbetsbörda, även om långivningen kommer att handhavas av de enskilda penninginrättningarna mot statlig kreditgaranti. Arrendeegnahemsverksamheten samt det statliga stödet åt sambruksföreningar och andelsladugårdar torde däremot såvitt nu kan bedömas knappast under den första tiden av nämndernas verksamhet få någon mera betydande omfattning.

Några särskilda befattningar inom lantbruksnämnderna speciellt för ifrågavarande arbetsuppgifter har kommittén icke ansett nödvändigt att tillskapa. Lantbruksdirektören torde böra äga att för handläggningen av ifrågavarande ärenden utse den eller de befattningshavare, som han anser lämpliga för uppgiften.

B. Vanhävdsärenden.

Genom lag den 30 juni 1947 om överflyttande på lantbruksnämnd av egnahemsnämnd och jordbrukskommission åliggande uppgifter har förordnats bl. a., att vad i lag finnes stadgat om jordbrukskommission skall, såvitt ej annat särskilt föreskrives, hava avseende å lantbruksnämnd. Samtidigt har genom lag den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk stadgats, att ifrågavarande uppsikt skall utövas av lantbruksnämnd samt genom lag den 30 juni 1947 om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom föreskrivits, att frågan om inlösen av sådan jordbruksegendom må väckas av lantbruksnämnd eller länsstyrelse.

Lantbruksnämnderna komma således att omhänderha större delen av den statliga verksamhet, som föranledes av den s. k. vanhävdslagstiftningen. De bestämmelser, som skola reglera denna verksamhet, finnas redan utformade utom i avseende å ärendenas handläggning inom lantbruksnämnderna. I sistnämnda avseende torde dock inga andra frågor möta än sådana, som normalt regleras genom för respektive organ gällande instruktioner och arbetsordningar, och dessa frågor komma i den mån de äro av principiell natur att behandlas i samband med lantbruksnämndernas organisation och arbetsformer.

Kommittén anser sig därför sakna anledning att nu beröra de formella och rättsliga sidorna av dessa ärenden och inskränker sig till att beröra sådana frågor, som kunna vara av betydelse vid bedömandet av det arbete

dessa ärenden förorsaka. Därvid må till en början erinras om att ärendena icke enbart förorsaka utredningar och handläggning inom nämnderna utan också besiktningar å de brukningsenheter, som beröras. Sådan besiktning skall således enligt 4 § uppsiktslagen företagas av nämnden, då anmälan om vanhävd inkommit eller nämnden eljest finner skälig anledning antaga, att vanhävd förekommer.

Beträffande tillvägagångssättet härvidlag får centrala lantbrukskommittén hänvisa till den nedan återgivna speciella motiveringen till ovannämnda 4 § uppsiktslagen, vilken återfinnes i 1944 års vanhävdsutrednings betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk (SOU 1946: 64, s. 95—96). Vad som där sägs om jordbrukskommissioner skall enligt lagens slutliga utformning avse lantbruksnämnderna.

4 §.

I denna paragraf, som behandlar utredningen i vanhävdsärenden och som närmast motsvarar 5 § i 1927 års uppsiktslag och 5 § i 1942 års vanhävdslag, föreskrives att jordbrukskommissionen skall företaga besiktning å en brukningsdel, då den finner skälig anledning antaga att å brukningsdelen förekommer vanhävd. Enligt vad i den allmänna motiveringen anförts är denna besiktning avsedd att i regel göra det i 1927 års och 1942 års lagar omförmälda syneförfarandet obehövligt. Härutöver må följande framhållas. Avfattningen av 4 § föranleder ej till att, så snart anmälan om ett vanhävdsfall inkommit till kommissionen, denna omedelbart skall verkställa besiktning å den brukningsdel varom är fråga. I stället bör kommissionen till en början vidtaga en förberedande undersökning av fallet. Vid denna undersökning står det kommissionen fritt att förfara efter omständigheterna och använda det tillvägagångssätt, som med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet kan anses lämpligast. Kommissionen kan sålunda muntligen eller skriftligen inhämta närmare upplysningar om fallet av trovärdigt folk i orten eller ock låta en ledamot av kommissionen besöka brukningsdelen i fråga. En annan möjlighet är att kommissionen uppdrager åt en särskilt sakkunnig person t. ex. en jordbrukskonsulent att efter besök å fastigheten avgiva redogörelse för förhållandena därstädes med förslag till de eventuella åtgärder som kunna finnas behövliga. Av vikt är ock, att kommissionen så snart som möjligt sätter sig i förbindelse med den person som kan vara ansvarig för vanhävd å brukningsdelen och inhämtar hans förklaring över de anmärkningar som föreligga mot tillståndet å fastigheten. Först om kommissionen efter införskaffande av den utredning som ovan nämnts finner skälig anledning antaga att å brukningsdelen förekommer vanhävd, skall kommissionen företaga besiktning. Därvid skall föras protokoll, i vilket de iakttagna bristerna i fråga om brukningsdelens hävd böra noggrant beskrivas. Lämpligt torde också vara att i besiktningsprotokollet anteckning göres om de åtgärder som enligt kommissionens mening erfordras för vanhävdens avhjälpande. Ett dylikt förfarande torde vara ägnat att underlätta ärendets vidare behandling.

Den kommissionen åliggande skyldigheten att i vissa fall verkställa besiktning torde, därest tillräcklig omsorg nedlägges på den förberedande utredningen, icke komma att bliva alltför betungande. Det kan nämligen antagas ej blott att åtskilliga vanhävdsärenden kunna redan efter den förberedande undersökningen på grund av vad därvid förekommit avskrivas utan även att, där så ej är fallet, det

vid undersökningen framkomna materialet skall bidraga till förenkling av besiktningen och förminskning av det därmed förenade arbetet.

Såsom av 9 § första stycket av lagförslaget framgår har besiktningen tillerkänts särskild betydelse för ägarens ansvarighet för vanhävd efter äganderättens upphörande.

Av den ovan återgivna motiveringen torde kunna utläsas, att en första utredning av de vanhävdsärenden, som kommit till nämndens kännedom, i första hand bör ske genom hos nämnden anställda tjänstemän eller eventuellt en ledamot därav eller för de särskilda fallen anlitade experter. Först i den mån denna förberedande undersökning ger skälig anledning till antagande, att vanhävd föreligger, torde besiktning av nämnden böra företagas genom den delegation av nämnden, som har att handlägga vanhävdsärenden. Härigenom torde, såsom nedan närmare motiveras, ett stort antal vanhävdsärenden kunna avföras utan besiktning av nämnden. Närmare regler härom torde böra inflyta i blivande tillämpningsföreskrifter.

Det torde vara vanskligt att uppskatta, i vilken omfattning vanhävdsärenden uppkomma i framtiden och i vilken omfattning besiktningar av nämnden därvid kunna påfordras. En viss ledning torde dock kunna erhållas av de i nedanstående tabell sammanställda uppgifterna, vilka dels hämtats ur 1944 års vanhävdsutrednings betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk (SOU 1946: 64, tabell I—III, s. 30—32), dels infordrats från de under centrala lantbrukskommittén arbetande lokalkommittéerna.

Beträffande de angivna siffrorna bör anmärkas, att flera orsaker bidraga till att minska deras värde som underlag för en uppskattning av det framtida antalet vanhävdsärenden. Bland dessa orsaker kan främst nämnas krigsårens skärpta krav på jordbruksjordens fulla utnyttjande för livsmedels- och foderproduktion, vilka torde ha förorsakat en stegrad frekvens av vanhävdsärenden. Vidare har arealgränsen för uppsiktslagens tillämpning ändrats från 1 till 2 hektar åker, vilket medfört, att antalet av uppsiktslagen berörda brukningsenheter i runt tal minskat med 60 000. Slutligen har också definitionen av vanhävdsbegreppet mildrats något i fråga om brukningsenheternas jordbruksjord.

Uppgifterna ge dock otvetydigt vid handen, att det främst är i fråga om norrlandslänen, som vanhävdslagstiftningen kommer att förorsaka någon mera avsevärd arbetsbelastning, medan för flertalet övriga län personalbehovet inom nämnderna icke torde komma att i någon mera väsentlig grad påverkas av denna grupp av ärenden.

En jämförelse mellan kolumnerna 2 och 6 i tabellen ger vid handen, att antalet vanhävdsärenden, som under perioden 1 juli 1942—30 juni 1945 avförts utan att skriftlig överenskommelse träffats eller utan att anmälan till länsstyrelsen gjorts, omfattar cirka 67 % av de under perioden tillkomna och vid periodens slut icke balanserade ärendena. Dessa ärenden utgöras

Sammanställning av antalet anmälda eller eljest upptäckta fall av vanhävd under tiden 1 juli 1942 till 30 juni 1945 enligt 1944 års vanhävdsutredning samt antalet vanhävdsärenden i jordbrukskommissionerna år 1946.

Jordbrukskommission	Antal under tiden 1 juli 1942—30 juni 1945 anmälda eller eljest upptäckta fall av vanhävd					Antal vanhävdsärenden i jordbrukskommissionerna år 1946
	som avskrivits utan att skriftlig överenskommelse träffats eller anmälan till länsstyrelse gjorts	där skriftlig överenskommelse träffats	där anmälan till länsstyrelse gjorts	som den 30 juni 1945 icke avskrivits eller behandlats enl. kol. 3 eller 4	Samtliga	
1	2	3	4	5	6	7
Stockholms	—	15	1	19	35	14
Uppsala	16	16	1	6	39	5
Södermanlands	9	12	2	3	26	3
Östergötlands	9	1	1	5	16	25
Jönköpings	25	4	4	12	45	14
Kronobergs	4	5	—	7	16	11
Kalmar norra	13	10	—	3	26	19
Kalmar södra	12	2	—	12	26	30
Gotland	—	—	—	—	—	1
Blekinge	16	5	—	5	26	7
Kristianstads	53	—	1	2	56	19
Malmöhus	24	12	—	5	41	6
Hallands	12	4	1	5	22	5
Göteborgs och Bohus	10	1	—	4	15	5
Älvsborgs norra	43	12	1	10	66	50
Älvsborgs södra	9	29	1	32	71	10
Skaraborgs	26	9	5	15	55	47
Värmlands	143	12	18	106	279	22
Örebro	1	8	2	4	15	5
Västmanlands	4	8	2	1	15	5
Kopparbergs	26	17	—	10	53	22
Gävleborgs	32	—	5	21	58	42
Västernorrlands	34	29	8	30	101	160
Jämtlands	156	51	6	112	325	144
Västerbottens	43	31	—	21	95	148
Norrbottens	48	9	8	38	103	77
Hela riket	**768**	**302**	**67**	**488**	**1 625**	**896**

till stor del av sådana, där brukningsenhetens areal av odlad jord understigit ett hektar eller där vanhävd icke förelegat eller rättelse omedelbart vidtagits. Frekvensen av ärenden av dessa slag ger därför stöd för den uppfattningen, att antalet vanhävdsärenden, som kunna avföras utan föregående besiktning av nämnden, torde kunna bli rätt betydande.

C. Ärenden angående inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet m. m.

Inom kort torde utkomma ett betänkande med förslag till ny lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, avgivet av för

ändamålet särskilt tillkallad sakkunnig. Enligt vad kommittén under hand inhämtat kommer betänkandet att i huvudsak innehålla följande förslag.

I motsats till den nuvarande jordförvärvslagen, som endast äger begränsad giltighetstid, föreslås den nya jordförvärvslagen skola få bestående karaktär. Hela den tillståndsprövning, som för närvarande är förbehållen Kungl. Maj:t, föreslås överflyttad på lantbruksnämnderna. Det förenklade kontrollförfarande, som nu äger rum då köparen tidigare icke äger jordbruksfastighet och som bygger på försäkran av förvärvaren och intyg av landsfiskal, magistratsledamot eller kommunalborgmästare, skall enligt förslaget bibehållas. En skärpning av nuvarande bestämmelser föreslås så till vida, som samtliga jordbruksfastigheter, även i de fall där värdet understiger 5 000 kronor, skola vara underkastade lagens bestämmelser. Å andra sidan föreslås uppmjukningar av nuvarande bestämmelser i två hänseenden. Sålunda böra enligt utredningsmannens mening släktköp vara undantagna från tillståndstvång i samma utsträckning som enligt förköpsrättslagens bestämmelser. Vidare skulle undantagas förvärv av ideell andel i jordbruksfastighet, vari förvärvaren redan är delägare.

I fråga om formerna för ärendenas handläggning i lantbruksnämnden må här endast nämnas, att utredningsmannen synes komma att föreslå, att alla frågor rörande tillstånd till förvärv av jordbruksfastighet skola avgöras i plenum.

Som kommittén ej haft tillgång till ifrågavarande betänkande, har kommittén icke varit i tillfälle att taga ståndpunkt till däri framställda förslag. Kommittén förutsätter, att den skall bliva i tillfälle att yttra sig över betänkandet och i anslutning därtill — utöver vad i detta betänkande anföres — framlägga de synpunkter med avseende å jordförvärvsärendenas handläggning m. m., vartill utredningsmannens förslag kunna föranleda.

Redan nu bör emellertid nämnas, att tillståndsprövningen enligt jordförvärvslagen kommer att för lantbruksnämnderna utgöra en omfattande arbetsuppgift av ömtålig natur. Med ledning av de erfarenheter, som vunnits inom egnahemsnämnderna, torde man kunna räkna med att jordförvärvsärenden komma att bliva mycket arbetskrävande för lantbruksnämnderna. Ett önskemål är, att dessa ärenden kunna handläggas med största skyndsamhet. Emellertid visa de inom egnahemsnämnderna vunna erfarenheterna, att en omfattande utredning ofta kommer att erfordras. I regel torde det bli nödvändigt att tjänsteman hos nämnden företager besiktning på platsen. Med hänsyn till de stora krav på omdöme hos dem, som deltaga i handläggningen av ifrågavarande ärenden, torde hithörande arbetsuppgifter böra förbehållas någon eller några av de mera kvalificerade befattningshavarna hos nämnden.

Lantbruksnämnderna torde även komma att få befattning med ärenden rörande ansökningar om tillstånd att förvärva fast egendom enligt lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom

eller gruva eller aktier i vissa bolag samt lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Det synes nämligen sannolikt att yttrande från respektive nämnder komma att inhämtas i sådana fall, då ansökningen avser jordbruksfastighet.

Kapitel 6. Kamerala och administrativa arbetsuppgifter.

A. Organisationen av låne- och bidragsgivningen.

I jordbrukspropositionen har departementschefen i fråga om de amorteringslån, som avses skola beviljas av rationaliseringsorganen, anfört bl. a. följande.

I några yttranden har anförts, att det syntes föreligga risk för att en rent statlig långivning av den omfattning, som här kunde komma i fråga, skulle kunna medföra, att kapaciteten hos den kreditapparat, som nu befintliga kreditinrättningar utgöra, icke skulle kunna effektivt utnyttjas, samtidigt som statsmakterna skulle få vidkännas betydande administrationskostnader för omhänderhavandet av ifrågavarande långivning. Vad sålunda anförts synes mig värt beaktande. Ett sätt att undvika berörda svårigheter synes mig vara att, såsom även ifrågasatts i vissa yttranden, statens stöd till finansieringen av förbättringsåtgärderna helt eller alternativt med utlämnande av lån av statsmedel gives i den formen, att rationaliseringsorganen — i likhet med vad nyligen stadgats om statlig kreditgaranti för lån åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen — skola bevilja statlig kreditgaranti för lån, som upptages i enskild kreditinrättning för finansiering av en inre rationaliseringsåtgärd. Innan definitiv ståndpunkt tages, torde emellertid närmare överväganden böra ske beträffande olika frågor av betydelse för utformningen av garantiförfarandet. Bland annat torde överläggningar böra äga rum med de kreditinrättningar, vilka kunna komma i fråga för här avsedd långivning. Jag har därför för avsikt att efter närmare utredning upptaga frågan till förnyad behandling i samband med anslagsäskanden för rationaliseringsåtgärderna för budgetåret 1948/49 och därvid, om ett system med kreditgaranti anses böra komma i fråga, framlägga förslag i ämnet.

I ett nyligen framlagt betänkande har bankkommittén framlagt ett förslag om statlig kreditgaranti för lån, som upptagas för bostads- och jordbruksändamål. Förslaget innebär beträffande jordbrukskreditgivningen i huvudsak följande. Kreditgarantisystemet borde endast tillämpas beträffande amorteringslån; för utlämnande av avskrivningslån borde de enskilda kreditinrättningarna icke anlitas. I första hand borde sådana krediter, som åsyftade yttre och inre rationalisering på jordbrukets område, utlämnas mot statlig kreditgaranti; emellertid borde även andra krediter, såsom lån för åtgärder, vilka åsyftade driftsrationalisering ävensom egnahemskrediter, statens sekundärlån till jordbrukare, arrendelån, lån för sambruksföreningar och för gemensam maskinanvändning med fördel kunna inordnas under de enskilda kreditinrättningarnas verksamhet med statsgaranti. Garantin för-

utsattes endast omfatta kreditbehovet utöver bottenlånegränsen. Krediterna skulle utlämnas mot vanlig bottenlåneränta. Såsom kreditgivare borde godtagas sparbanker, affärsbanker, jordbrukskassor, hypoteksföreningar samt försäkringsbolag. Intet krav på ekonomisk konsolidering eller organisatorisk utbyggnad borde uppställas som villkor för rätten att bevilja statsgaranterade lån. Statsgarantin innebure i rättsligt avseende ett statens borgensåtagande för gäldenärens skuld till kreditinrättningen. Kreditinrättningarnas åtagande borde innefatta skyldighet att under lånetiden sköta krediterna under bankmässiga former. Vidare borde kreditinrättningarna lämna lantbruksnämnderna förteckningar å lånerestantier samt efter anmodan av lantbruksnämnderna vidtaga indrivningsåtgärder mot försumliga låntagare. Det sistnämnda borde även kunna gälla beträffande avskrivningslånen. Någon särskild ersättning till kreditinrättningarna för deras medverkan i kreditgivningen mot statsgaranti — bortsett från vissa anspråk på ett mindre förvaltningsbidrag från landshypoteksinstitutionernas och jordbrukskassornas sida — komme åtminstone tills vidare icke att ifrågasättas.

Centrala lantbrukskommittén har ansett sig böra ingå på ett bedömande av bankkommitténs betänkande så till vida, att kommittén sökt beräkna de konsekvenser med avseende på organisationen av de blivande rationaliseringsorganen, som ett system med statlig kreditgaranti med den av bankkommittén föreslagna konstruktionen skulle innebära. Däremot anser kommittén sig i detta betänkande icke ha anledning att yttra sig över bankkommitténs betänkande ur andra synpunkter.

En förutsättning för att garantisystemet skall fungera tillfredsställande torde vara, att de enskilda kreditinrättningarnas kapitalresurser äro tillräckliga för bostads- och jordbrukskreditgivningen. I bankkommitténs betänkande har anförts att inom den delegation, som omhänderhaft den förberedande utredningen av frågan om bostads- och jordbrukskreditgivningens rationalisering, från ett håll uttalats tvivel rörande de enskilda kreditinrättningarnas förmåga att tillgodose de förväntade kreditanspråken. Särskilt jordbrukskassorna hade befarats få svårigheter i detta avseende. Vidare hade farhågor uttalats för att i ett finansiellt läge, som karakteriserades av en mera allmän knapphet på penningmedel, jordbruket icke skulle komma att tillföras rimlig andel av marknadens för investeringar tillgängliga sparmedel. Bankkommittén har i anledning härav uttalat bl. a. följande:

Vad härefter beträffar farhågorna för att jordbrukets kreditbehov i vissa situationer skulle få stå tillbaka för andra såsom mindre viktiga ansedda kreditbehov, kan det enligt kommitténs mening knappast behöva råda något tvivel om att erforderligt kapital i allmänhet skall kunna tillföras jordbruket genom de enskilda kreditinrättningarna. Den organisation för uppsamling och fördelning av allmänhetens sparmedel, som dessa inrättningar tillsammans erbjuda, torde utom i utpräglade krislägen fungera tillfredsställande. I dylika krislägen med knapp tillgång på kapital har emellertid jordbruket, såsom erfarenheterna från gången

tid utvisa, mött särskilda svårigheter, då det gällt att få vissa kreditbehov tillgodosedda, och statsmakterna ha nödgats anslagsvägen ställa erforderliga medel till förfogande för olika jordbruksändamål. Även om dessa anslag till en del motiverats av att den förutsatta säkerheten för krediterna icke varit sådan, att dessa lagligen kunnat utlämnas av kreditinrättningarna, och detta skäl icke längre skulle föreligga vid tillämpning av ett system med statliga garantier, är det likväl icke otänkbart, att under vissa förhållanden behov kan uppkomma av särskilda anordningar, vilka äro avsedda att trygga särskilt jordbrukets kapitalbehov inom en av statsmakterna fastställd ram. Bland möjliga utvägar att nå detta mål kan utredningen för sin del icke förorda, att av staten upplånade medel tillhandahållas enskilda inrättningar för kreditgivning till jordbruket.

Efter att hava framhållit att ett dylikt system knappast skulle kunna genomföras utan rubbningar i den erforderliga, på fri konkurrens fotade balansen inom kreditlivet, har bankkommittén fortsatt:

Däremot synas farhågor av sist antydd art icke behöva uppkomma, om statsmakterna förbehölle sig möjligheten av en supplementär kreditgivning på jordbrukets område i rent statlig regi, en kreditgivning som väl då lämpligast borde ske genom lantbruksnämnderna eller, om en statlig affärsbank anses böra av jämväl andra skäl inrättas, genom denna. Då denna anordning förutsättes träda i funktion endast i de undantagsfall, då penningmarknaden i övrigt visar sig icke kunna täcka jordbrukets kapitalbehov på rimliga villkor, kan densammas accepterande knappast sägas rubba grundvalarna för ett genomförande i övrigt av investeringarna enligt garantisystemets princip.

Centralkommittén anser sig icke ha haft anledning att söka bilda sig en uppfattning om huruvida de enskilda kreditinrättningarnas kapitalresurser äro tillräckliga för den ifrågasatta kreditgivningen. Emellertid synes det kommittén som om någon större fördel av kreditgarantisystemet i organisatoriskt hänseende icke kan förväntas om lantbruksnämnderna skola vara beredda att i tider av brist på kapital hos de enskilda kreditinrättningarna åtaga sig en supplementär kreditgivning. Detta skulle leda till en dubbelorganisation, som icke kan vara önskvärd. Kommittén utgår emellertid i det följande från det antagandet, att lantbruksnämnderna icke skola belastas med uppgiften att ombesörja supplementär kreditgivning.

Vid bedömandet av frågan i vad mån rationaliseringsorganens organisation kan förenklas genom ett system med statlig kreditgaranti har kommittén funnit, att en relativt väl utbyggd kameral organisation hos lantbruksnämnderna är erforderlig vare sig ett dylikt system tillämpas eller icke. Nämnderna måste sålunda ha egen kassarörelse för utbetalning och redovisning av bl. a. samtliga för rationaliseringsändamål beviljade bidrag och avskrivningslån ävensom löner och reseräkningar. Det kamerala arbetet i samband med nämndernas inköp, förvaltning och försäljning av fast egendom kan även förväntas bli av ganska betydande omfattning. Vidare torde på den kamerala avdelningen ankomma debitering och uppbörd av ersättningar för av tjänstemän hos lantbruksnämnd utförda arbeten enligt

den särskilda taxa, som kommittén i kap. 14 här ovan föreslagit skola utfärdas. Slutligen torde lantbruksnämnderna icke kunna helt befrias från vissa arbetsuppgifter i samband med egnahemsorganisationens och i viss mån även hushållningssällskapens nuvarande lånestock. Till sistnämnda fråga torde kommittén få återkomma i det följande.

För att kunna bedöma frågan om möjligheterna till förenklingar i långivningens organisation torde det vara nödvändigt att i detalj behandla förfarandet i låneärenden och därvid försöka bedöma vilka arbetsmoment, som skulle kunna överflyttas på de enskilda kreditinrättningarna. Bankkommittén har i detta sammanhang anfört, att det finge ankomma på den statliga myndigheten att pröva huruvida en ifrågasatt investering skulle ske med stöd av statlig garanti. Denna realprövning avsåges skola omfatta två moment, nämligen dels en prövning av rationaliseringsplanen med ledning av uppgjorda förslag, ritningar och kostnadsberäkningar, dels ock en prövning av finansieringsfrågan. Då statsorganet efter prövning i angivna hänseenden slutligen skilde låneärendet från sig, skulle således beslut från statsorganets sida föreligga rörande

1. rationaliseringsplanens godkännande
2. garantikreditens belopp
3. säkerheten för garantikrediten
4. garantikreditens konstruktion (amorteringstid, ränteförhållanden m. m.)
5. godkännande av befintlig eller planerad fastighetskredit i övrigt, samt
6. godkännande av viss penninginrättning såsom kreditgivare.

Beslutet kunde därutöver tänkas innehålla föreskrifter om ordningen för lånens utbetalande.

Vad bankkommittén sålunda anfört föranleder ingen annan erinran från centralkommitténs sida, än att centralkommittén anser lantbruksnämndens beslut i låneärendet böra innehålla icke blott ett uttalande om rationaliseringsplanens godkännande utan därjämte de föreskrifter om tiden och sättet för rationaliseringsåtgärdens utförande, som nämnden finner erforderliga. Lantbruksnämnden bör äga påfordra, att dessa föreskrifter ävensom bestämmelser rörande den påföljd, som skall drabba låntagaren därest han försummar att utföra rationaliseringsåtgärden i enlighet med sagda föreskrifter, skola intagas i den skuldförbindelse för rationaliseringskrediten, som låntagaren skall avlämna till kreditinrättningen. Vidare bör nämnden kunna uppsäga garantin till upphörande därest låntagaren försummar att genomföra rationaliseringsåtgärden enligt de vid lånets beviljande meddelade föreskrifterna eller underlåter att uppfylla annat av nämnden uppställt villkor för garantin. Härvid förutsättes dock att garantin icke skall upphöra att gälla förrän penninginrättningen erhållit tillräcklig frist för att — om den så önskar — uppsäga lånet till återbetalning samt att taga den statliga garantin i anspråk i den mån förutsättningar därför föreligga.

Bankkommittén har vidare anfört följande.

I det föregående har på de enskilda kreditgivarna ställts anspråk på bankmässig förvaltning av garantikrediterna. Häri innefattas bokföring av dessa krediter enligt vanliga normer. Hos kreditinrättningarna föras sålunda särskilda konton för varje låntagare. Dessa skola dock endast avse den rent finansiella sidan av kreditförhållandet. På långivaren skall således — såsom ock tidigare uttalats — icke falla skyldigheten att föra fortlöpande anteckningar om byggnadsföretagets eller rationaliseringsåtgärdens fortskridande. En övervakning i sistnämnda hänseende faller helt på det statliga organet, såvitt förhållandet ej faller inom ramen för de förpliktelser, som förutsättas åvila långivaren i fråga om övervakning av pantens värdebeständighet eller i fråga om allmän pantvård över huvud taget. Med en bankmässigt genomförd förvaltning av garantikrediterna hos resp. långivare synas dessas bokföring hos länsorganet kunna begränsas till ett minimum och således göra viss kameral personal hos dessa överflödig. Särskilda lånekonton för varje låntagare böra kunna undvaras hos länsorganet. En viss bokföring å samlingskort efter ett mindre antal, på förhand fastställda lånetyper, kan möjligen visa sig nödvändig för att sätta länsorganen i stånd att överblicka garantiengagemangen vid varje tillfälle, men denna blir i så fall av ytterligt enkel beskaffenhet och får närmast karaktären av anteckningar, baserade på kreditgivarens rapporter. Möjligt är emellertid, att statsmyndigheten anser sig kunna avstå från den särskilda kontroll, som en sådan — låt vara enkel — bokföring innebär. Säkerligen kan man komma fram till en ordning, varigenom statsorganet helt befrias från varje bokföring av garantikrediterna och kan nöja sig med att ha kreditgivarnas rapporter tillgängliga hos sig. Detta torde emellertid få förutsätta, att man från statsmakternas sida godtager den ordinarie revisionen inom kreditinrättningarna såsom en tillräcklig kontroll jämväl för statsengagemangens vidkommande. Kommittén hyser för sin del icke några större betänkligheter mot en sådan ordning i insikt om att korrektiven mot missbruk av det givna förtroendet — främst risken för avstängning från medverkan i kreditgivningen — skola visa sig tillräckligt effektiva för att vid sidan av andra påföljder garantera, att den banktekniska och kamerala sidan av låneförvaltningen väl tillgodoses.

Det torde vara ofrånkomligt, att lantbruksnämnderna kontinuerligt måste vara i tillfälle att överblicka sina garantiengagement. Såsom centralkommittén i annat sammanhang föreslagit, torde riksdagens medgivande att lämna statsgaranti böra begränsas till att avse visst belopp för varje låneform för sig. Lantbruksstyrelsen torde i sin tur böra lämna motsvarande bemyndigande till lantbruksnämnderna. Huruvida lantbruksnämnderna för sin kontroll rörande de av statsgaranterade krediternas summa skola kunna uteslutande bygga på de enskilda kreditgivarnas rapporter synes tveksamt. Det synes kunna ifrågasättas om icke viss — låt vara enkel — bokföring hos lantbruksnämnderna åtminstone till en början, innan erfarenhet vunnits rörande den nya verksamheten, blir nödvändig.

Såvitt centralkommittén kan bedöma, komme den avlastning i arbetsbördan, som enligt bankkommitténs förslag skulle ernås för lantbruksnämnderna vid ett system med statlig kreditgaranti, i stort sett att avse dels en del mera rutinmässigt arbete, såsom debitering och uppbörd av annuiteter samt bokföringsarbetet i samband med långivningen, dels för-

varing av skuldförbindelser och säkerhetshandlingar, och dels verkställigheten av nämndens beslut i fråga om indrivningar av lån och dylikt. Däremot kunna lantbruksnämnderna icke på de enskilda kreditinrättningarna överflytta beslutanderätten i viktigare frågor, som kunna uppkomma under lånetiden, exempelvis uppskov med erläggande av annuiteter, beslut om indrivningsåtgärder samt åtgärder, som innebära en försämring av den ursprungligen ställda säkerheten (postpositioner, relaxering av inteckningar och dylikt).

En viktig fråga i detta sammanhang är frågan om förvaltningen av egnahemsnämndernas nuvarande lånestock. Skulle lantbruksnämnderna förvalta dessa lån, finge nämnderna under en avsevärd tid framåt vara utrustade med personal för utförandet av sådana arbetsuppgifter, som vid ett system med statlig kreditgaranti kunna överflyttas på de enskilda kreditinrättningarna. Därest nämnderna icke kunna befrias från förvaltningen av ifrågavarande lån, torde fördelarna av kreditsystemet ur organisatorisk synpunkt för avsevärd tid framåt bli tämligen obetydliga. Bankkommittén har föreslagit, att den övervägande delen av egnahemsorganisationens nuvarande lånestock i förvaltningshänseende skall överflyttas till riksbankens avdelningskontor i respektive län. Centralkommittén, som torde få återkomma till detta spörsmål i det avsnitt av betänkandet, som rör övergångsfrågor, vill i detta sammanhang endast nämna, att nedan gjorda uppskattningar rörande inbesparing av personal vid ett system med statlig kreditgaranti förutsätta, att den gamla lånestocken överföres till riksbankens avdelningskontor i ungefär den utsträckning, som bankkommittén föreslagit.

Såsom ovan sagts är en kameral avdelning hos lantbruksnämnderna under alla förhållanden erforderlig. Den minskning i personalorganisationen, som skulle uppkomma vid ett system med statlig kreditgaranti, torde på grund av vad ovan sagts bli relativt ringa. I vart fall torde icke några mera kvalificerade befattningar kunna inbesparas. Minskningen i arbetsbördan torde i någon mån komma att uppvägas av merarbete i form av en omfattande korrespondens med de olika penninginrättningarna.

Centralkommittén har räknat med att i genomsnitt ett kontors- eller skrivbiträde per nämnd skall kunna inbesparas vid ett system med statlig kreditgaranti. Vidare har kommittén räknat med att en kassör i 15 lönegraden erfordras om lantbruksnämnderna skola handha långivningen, medan kassörsgöromålen torde kunna ombesörjas av ett kanslibiträde i 11 lönegraden om kreditgarantisystemet skall tillämpas. Slutligen torde någon besparing kunna göras genom att den arvodesanställde juristen hos nämnderna icke behöver anlitas för lagsökningar mot försumliga låntagare och dylikt.

Frågan om långivningens organisation torde även återverka på personalorganisationen inom centralorganet. Revisionen av nämndernas räkenskaper torde sålunda minska i omfattning, därest nämnderna icke själva skola

omhänderhava långivningen. Kommittén har beräknat, att en revisor i lönegrad Ce 24 och en kansliskrivare i lönegrad Ce 15 skola kunna inbesparas vid ett system med statlig kreditgaranti.

B. Räkenskaper och bokföring samt revision.

Oavsett huruvida ett system med statlig kreditgaranti genomföres eller icke kommer den nya organisationen att få en betydande medelsförvaltning om hand. Kassarörelsen torde i princip böra vara decentraliserad till lantbruksnämnderna, vilka även torde böra omhänderhava arbetet med uträkning och utbetalning av avlöningar samt granskning och utbetalning av reseräkningar. Kassarörelsen torde i övrigt böra organiseras efter i huvudsak samma riktlinjer som nu gälla för egnahemsorganisationen. Arbetet med bokföringen hos nämnderna torde icke komma att erbjuda några större svårigheter. Lantbruksstyrelsen, som bör handhava den centrala bokföringen, förutsättes skola utfärda detaljerade räkenskapsformulär jämte anvisningar för lantbruksnämndernas bokföring. Något egentligt bokslutsarbete torde icke behöva utföras hos nämnderna, enär lantbruksstyrelsen centralt synes böra uppgöra bokslutet.

Lantbruksstyrelsen torde böra ombesörja granskningen av lantbruksnämndernas räkenskaper. Styrelsen torde emellertid icke böra vara utrustad med beslutanderätt i anmärkningsmål. Den ordning, som för närvarande gäller inom egnahemsorganisationen, nämligen att riksräkenskapsverket meddelar beslut i sådana mål, torde böra tillämpas inom den nya organisationen.

Det synes vara av vikt att smidigt samarbete kan åstadkommas mellan centralorganet och lantbruksnämnderna i bokförings- och kassafrågor. Inom centralorganet torde böra finnas åtminstone en befattningshavare, som är expert på kontorsorganisation och därmed sammanhängande spörsmål och som kan tillhandagå lantbruksnämnderna med råd och anvisningar i dylika frågor.

C. Det särskilda stödet åt vissa innehavare av mindre jordbruk.

Grunderna.

1947 års riksdagsbeslut angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken innebär bl. a. att statsmakterna inom jordbruksregleringens ram och vid sidan av det allmänna jordbruksstödet lämna ett särskilt stöd åt innehavarna av sådana brukningsdelar, där brukaren icke på lång sikt kan påräkna att få en tillfredsställande bärgning genom brukningsdelens avkastning och genom arbete utanför brukningsdelen. Någon individuell prövning av brukningsdelarnas bärkraft skall icke ske, utan stödet skall tillkomma alla innehavare av brukningsdelar med en åkerareal av högst

10 hektar. Dock skall stöd kunna utgå även till innehavare av sådan större brukningsdel än 10 hektar, som på grund av särskilt dåliga jordförhållanden är i fråga om lönsamhet jämförlig med en genomsnittlig fastighet om mindre än 10 hektar åker. Av det kommittébetänkande och den proposition (nr 75/1947), som ligga till grund för riksdagsbeslutet, synes framgå, att avsikten varit att vid bedömandet av arealstorleken med åker skall avses även till åker omräknad ängsmark. Enligt kommitténs mening finnas vid sådant förhållande större skäl till att hänsyn jämväl tages till s. k. kulturbeten.

Stödet skall i princip endast lämnas under en övergångstid intill dess rationaliseringen av ifrågavarande brukningsdelar hunnit genomföras. Dock skall ej heller beträffande de enskilda brukningsdelarnas rationalitetsgrad någon individuell prövning ske. Med utgångspunkt från antagandet, att den erforderliga rationaliseringen i stort sett skall kunna genomföras under de nuvarande innehavarnas tid, har det beslutats, att stödet normalt skall tillkomma endast de nuvarande innehavarna av brukningsdelarna, varför stödsystemet kommer att avvecklas i den mån brukningsdelarna genom överlåtelse eller dödsfall övergå till ny innehavare. I vissa strängt begränsade fall skall dock stödet kunna tillkomma ny innehavare av sådan brukningsdel, varom här är fråga.

Det statliga stödet skall lämnas i första hand i form av *producentbidrag* för mjölk och i andra hand i form av *kontantbidrag* till sådana mjölkproducenter, som ej kunna leverera mjölk till mejeri. Producent- och kontantbidraget har till en början beräknats uppgå till mellan 75 och 80 miljoner kronor per år. Centralkommittén förutsätter i det följande, att bidragssystemet sättes i kraft den 1 juli 1948.

Vissa frågor angående enskild brukares bidragsrätt.

Beträffande den enskilde brukarens rätt till bidrag har kommittén övervägt vissa särskilda frågor, som vid riksdagsbehandlingen lämnats öppna, och vilka komma att vara av betydelse för de myndigheter, vilka skola handha bidragsärendena. Kommittén har härvid till en början förutsatt, att bidragsrätt endast kan tillkomma fysisk person och oskiftat dödsbo. Annan juridisk person än oskiftat dödsbo bör enligt kommitténs mening, med hänsyn till bidragens sociala karaktär, icke ifrågakomma såsom bidragsberättigad. Beträffande oskiftat dödsbos rätt att uppbära bidrag synes däremot till förhindrande av avsiktliga manövrer den regeln böra gälla, att bidrag kan utgå endast under förutsättning att brukningsdelen faktiskt brukas av person, som enligt de allmänna reglerna för gammal eller ny innehavares bidragsrätt skulle ha ägt rätt till bidrag.

Kommittén har inhämtat, att sociala jordbrukskreditutredningen i sitt blivande betänkande med förslag till ordnandet av den sociala jordbrukskreditgivningen föreslagit att statligt stöd för andelsladugårdar skall utgå

i huvudsak endast till sådana andelsladugårdar, vilka äro organiserade såsom ekonomiska föreningar utan personlig ansvarighet. Ehuru rätt till producentbidrag enligt vad ovan anförts icke torde böra tillerkännas dylik förening, böra enligt kommitténs mening de enskilda delägarna i föreningen kunna erhålla sådant bidrag i den mån de uppfylla de allmänna förutsättningarna härför. Såsom norm för beräknande av de olika delägarnas bidragsbelopp torde kunna uppställas en uppdelning på delägarna av hela den utav föreningen till mejeri levererade mjölkkvantiteten, alltefter storleken av delägarnas åkerareal.

Det nuvarande producentbidraget har ansetts böra utgå per brukningsdel och oberoende av äganderätten till brukningsdelarna, vilket medfört att en person, som ägt två eller flera bidragsberättigade brukningsdelar, kunnat erhålla lika många producentbidrag. De nya bidragens mera socialt betonade karaktär (den sänkta arealgränsen och bidragsskalans omläggning) bör enligt kommitténs uppfattning medföra, att en person icke skall kunna erhålla bidrag för mer än en brukningsdel.

Vid avgörande av frågor om de enskilda brukarnas rätt att uppbära de nya bidragen komma lantbruksnämnderna sålunda ej sällan att ställas inför uppgiften att bedöma, huruvida i ett givet fall en eller flera självständiga brukningsdelar föreligga. Detta bedömande blir av avgörande betydelse för frågan, huruvida i det givna fallet ett eller flera bidrag skola utgå. Med hänsyn till den stipulerade arealgränsen blir nämndens bedömande ofta även utslagsgivande för frågan, huruvida något bidrag över huvud skall utgå. Hos statens livsmedelskommission har utbildat sig en viss praxis vid bedömandet av liknande frågor, vilken torde kunna läggas till grund för även lantbruksnämndernas behandling av dessa ärenden. Denna praxis grundar sig i huvudsak på följande principer.

För att fastigheter, som brukas av en och samma person, skola anses som skilda brukningsdelar, fordras att jordbruken på de olika fastigheterna äro självständiga åtminstone såtillvida, att mjölkproducerande kor stadigvarande äro uppställda på var och en av dem och att fastigheterna var för sig äro utrustade med tillräcklig arbetskraft (särskilda »rättarlag»).

Där mer än en brukare finnes till en fastighet eller till flera fastigheter, som på något sätt äro sammanförda i en produktionsenhet, anses fastigheten eller fastigheterna såsom regel utgöra endast en brukningsdel, så snart de till fastigheten (fastigheterna) hörande mjölkproducerande korna äro sammanförda i *en* besättning (gemensam ladugård, gemensam skötsel av korna). Invändning om att äganderätten till korna är uppdelad på de olika brukarna godtages alltså såsom regel icke. (Där kobesättningen är gemensam äro i allmänhet även övriga inventarier på fastigheten eller fastigheterna gemensamma för de olika brukarna och ha också brukarna oftast gemensam ekonomi.) I vissa fall, där kobesättningen är gemensam, men de olika brukarna i övrigt fullt självständigt (skild arbetskraft, skilda dragare

och övriga inventarier, skild ekonomi) bruka var sin del av fastigheten eller var sin fastighet, ha dock undantagsvis *olika* brukningsdelar ansetts föreligga. Så är fallet, bl. a., beträffande delägarna i Bjärme andelsladugård i Jämtland.

I de, sannolikt mycket få, fall där en person vid bidragssystemets införande brukar mer än en bidragsberättigad brukningsdel, torde vederbörande brukare kunna lämnas rätt att välja den brukningsdel, för vilken han önskar erhålla bidrag. En dylik brukare, som upphör att bruka den lägenhet, för vilken han ursprungligen blivit tillerkänd bidrag, torde därefter kunna uppbära bidrag för annan av honom redan före bidragssystemets införande brukad lägenhet.

Beträffande frågan om ny innehavares rätt till bidrag har under riksdagsbehandlingen (se särskilda utskottets utlåtande nr 2) i viss mån skett en utvidgning av de i propositionen (nr 75/1947) angivna gränser, inom vilka bidrag till en ny innehavare av mindre jordbruk kan ifrågakomma. Propositionen har föreslagit rätt för ny innehavare att erhålla bidrag endast i två fall, nämligen dels för ny innehavare, som är närstående till den förre innehavaren och som redan före bidragsreglernas införande helt eller i huvudsak skött fastigheten och dels för den som förvärvat fastigheten under de första tre åren av lantbruksnämndernas verksamhet, under förutsättning att nämnden haft tillfälle att förvärva fastigheten för rationaliseringsändamål men underlåtit att begagna sig därav. Utskottet har uttalat, att de i propositionen angivna bidragsreglerna med hänsyn till svårigheterna att genomföra rationaliseringsåtgärderna i vissa fall kunna befaras visa sig för snäva, samt har föreslagit, att bidragsrätt skall kunna tillerkännas ny innehavare under följande förutsättningar:

att fastigheten är i behov av yttre rationalisering och detta behov är så stort, att brukaren ej kan beräknas uppnå en skälig inkomstnivå, förrän sagda rationalisering blivit genomförd. (Bedömes med ledning av förre ägarens faktiska inkomstförhållanden. Om dessa varit tillfredsställande oberoende av bidraget, bör sådant ej utgå),

att fastigheten med hänsyn till föreliggande möjligheter till yttre rationalisering och förhållandena i övrigt har förutsättningar att bestå,

att den nye innehavaren ej på grund av rent personliga förhållanden saknar behov av bidraget

samt att den nye innehavaren ej underlåtit att begagna sig av förefintliga rationaliseringsmöjligheter.

I utskottsutlåtandet har ej uttryckligen angivits, huruvida nu uppräknade förutsättningar skola krävas även i det fall att den nye innehavaren är närstående till den förre innehavaren och redan före bidragsreglernas införande skött fastigheten. Med hänsyn till att utskottet avsett att uppmjuka de i propositionen angivna reglerna förefaller emellertid en sådan tolkning knappast sannolik, och kommittén utgår därför ifrån att ifråga-

varande förutsättningar för ny innehavares bidragsrätt skola gälla endast beträffande annan ny innehavare än sådan som nyss nämnts.

Under riksdagsbehandlingen har uttalats, att bidrag torde böra utgå till nuvarande innehavare av mindre jordbruk under brukarens hela tid, oberoende av de förbättringar av brukningsdelen och brukarens inkomstförhållanden, som kunna genomföras under denna tid. Frågan om inverkan av öppnandet av ny körlinje för de inom körlinjens upphämtningsområde belägna brukningsdelarna beträffande brukarens rätt att bibehålla rätten till kontantbidrag har ej berörts, men kommittén förutsätter, att en dylik omständighet måste medföra ett upphörande av rätten till kontantbidrag. Samma verkan torde även böra tillerkännas andra förändringar av beskaffenhet att medföra nya möjligheter att leverera mjölk till mejeri från en brukningsdel, för vilken kontantbidrag utgått. Den, som på grund av dylik omständighet frånkännes rätten till kontantbidrag, bör i stället kunna erhålla producentbidrag.

Vissa mjölkproducenter leverera mjölk till mejeri endast under vissa säsonger. Något uttalande angående behandlingen av dessa producenter i bidragsväg föreligger icke. Ofta kan i dylika fall såväl producent- som kontantbidrag ifrågakomma. Vid övervägandet av detta spörsmål har kommittén till en början förutsatt, att dylik mejerileverantör skall äga rätt till kontantbidrag endast i den mån han uppfyller de allmänna förutsättningarna för erhållande av kontantbidrag. Sådan mejerileverantör skall alltså i princip äga rätt till kontantbidrag endast för tid, då hans mejerileveranser äro omöjliggjorda genom klimat- eller naturförhållanden, genom att mejeriets körlinje ligger nere eller genom att mjölkleverantören tillgodoser ett lokalt behov av mjölk, som ej kan täckas genom leveranser från annan brukningsdel eller från mejeri (sommargäster på skärgårdsöar, vintersportorter). Sådant leveransförhinder som nu nämnts, benämnes i det följande »godtagbart leveranshinder». Då rätt till kontantbidrag av praktiska skäl icke torde böra ifrågakomma vid alltför kortvariga leveranshinder, föreslår kommittén, att sådan rätt icke skall anses tillkomma den, som under minst elva av årets månader är oförhindrad att leverera mjölk till mejeri. Dylik mjölkproducent erhåller alltså endast producentbidrag.

Säsongleverantör, som under mer än en månad om året har godtagbart leveranshinder, bör alltså principiellt äga rätt till kontantbidrag för denna tid, och till producentbidrag för övrig del av året, men då det enligt kommitténs mening icke lämpligen bör förekomma, att under samma år båda bidragsformerna utgå till en och samma person, bör en såvitt möjligt rättvis regel uppställas, varigenom dylik säsongleverantör tillerkännes ettdera av de båda bidragen. Kommittén har härvid stannat för en uppdelning av dessa säsongleverantörer i två grupper allt efter långvarigheten av deras leveranshinder.

Den första gruppen omfattar mejerileverantörer, som under mer än en

men mindre än sex av årets månader ha godtagbart leveranshinder. Dylik leverantör bör enligt kommitténs mening efter ansökan kunna tillerkännas producentbidrag för dels den mängd mjölk han verkligen levererat till mejeri och dels den mängd mjölk, som det kan antagas att han skulle ha levererat under återstoden av året, därest ej hinder förelegat. Sistnämnda mängd mjölk beräknas med ledning av mejeriets totala invägning under närmast föregående kalenderår. En dylik leverantör, som under åtta månader av året levererat exempelvis 4 000 kilogram mjölk, skall alltså, därest under föregående kalenderårs samma åtta månader invägdes 60 procent av mejeriets totala årsinvägning, erhålla producentbidrag för 6 666 kilogram mjölk $\left(\frac{60 \cdot x}{100} = 4\,000\right)$. Något kontantbidrag skall däremot icke utgå till denne leverantör.

Den andra gruppen omfattar mejerileverantörer, som under minst sex av årets månader ha godtagbart leveranshinder. Beträffande dylik leverantör blir grunden för en sådan kalkylering, som föreslagits för den första leverantörsgruppen, alltför svag. Kommittén föreslår därför att dessa leverantörer efter ansökan erhålla kontantbidrag med en tolftedel av hela årsbeloppet för varje månad, då godtagbart leveranshinder förelegat eller mejerileverans skett i skälig omfattning. Sådan leverantör skall däremot icke erhålla något producentbidrag.

I viss utsträckning förekommer även att mjölkproducenter, som leverera mjölk till mejeri, samtidigt under hela eller del av året genom försäljning från gården tillgodose ett lokalt behov av mjölk, som ej kan täckas genom leveranser från annan brukningsdel eller från mejeri. Dylik producent bör enligt kommitténs mening kunna tillerkännas producentbidrag även för den mängd mjölk han visar sig sålunda ha försålt i orten. Sådant bidrag bör dock ej ifrågakomma, då producenten erhållit tillstånd att överskrida det i orten gällande normalpriset vid försäljning av mjölk med högre belopp än som motiveras av fetthalten i den av honom levererade mjölken.

Beträffande kontantbidragstagare, som under löpande kalenderår övergår till att leverera mjölk till mejeri, böra enligt kommitténs mening ovan angivna regler analogt tillämpas. Samma regler torde böra tillämpas i de fall, där en mejerileverantör stadigvarande upphör att leverera mjölk till mejeri, vare sig han i samband därmed blir berättigad till kontantbidrag eller icke.

Om brukningsdel, för vilken producentbidrag utgår, under loppet av ett kalenderår övergår till ny bidragsberättigad brukare, skall producentbidraget beräknas för hela den under året från brukningsdelen levererade kvantiteten mjölk. I dylikt fall skall emellertid på den före ombytet av brukare levererade mjölken anses belöpa så stor del av hela producentbidraget för året, som svarar mot förhållandet mellan nämnda mjölkmängd och hela den under året levererade mjölkkvantiteten. Det för hela året uträknade

producentbidraget skall sålunda fördelas på de båda brukarna i förhållande till de myckenheter mjölk, vardera av dem levererat under året. Överstiger den sammanlagda under året levererade mjölkkvantiteten 23 000 kilogram, är ingendera brukaren berättigad till producentbidrag, oavsett hur mycket eller litet vardera av dem levererat.

Vid övergång under löpande kalenderår av brukningsdel, för vilken kontantbidrag utgår, till ny brukare, som ävenledes är bidragsberättigad, skall det för hela året utgående kontantbidraget fördelas mellan brukarna i förhållande till den tid av året, vardera av dem innehaft brukningsdelen.

Vid upphörande under löpande kalenderår av rätt till kontantbidrag bör tydligen kontantbidrag utgå med så stor del av hela årsbeloppet, som svarar mot den del av året, under vilken bidragsrätt förelegat.

Utbetalningsterminerna.

Beträffande frågan om sättet för utbetalningen av producentbidragen har utskottet uttalat, att bidragsbeloppet bör utgå i förhållande till *årskvantiteten* levererad mjölk. Denna princip innebure vid utbetalning för kortare perioder än helt år att efterreglering måste ske vid årets slut. En sådan efterreglering måste i vissa fall medföra återbetalningsskyldighet för brukaren, en konsekvens som enligt utskottets mening om möjligt borde undvikas. Detta kunde ske genom utbetalning helårsvis, varigenom å ena sidan vunnes en betydande förenkling för bland annat mejeriernas del men å andra sidan i vissa fall olägenheter kunde uppstå för brukarna. Utskottet uttalar avslutningsvis, att denna fråga före bidragssystemets införande borde bli föremål för övervägande hos det centrala regleringsorganet i samråd med Svenska Mejeriernas Riksförening.

Enär det centrala regleringsorganet för rationaliseringsfrågor icke kan beräknas vara konstituerat innan bidragssystemet införes, har centralkommittén upptagit denna fråga med Svenska Mejeriernas Riksförening. Kommittén har på grund av vad som framkommit under dessa överläggningar beslutat föreslå, att producentbidraget utbetalas halvårsvis för kalenderår räknat och med efterreglering vid varje kalenderårsskifte. Oaktat att genom utbetalning årsvis behovet av efterreglering skulle elimineras och även i övrigt stor arbetsbesparing vinnas, har kommittén stannat för nyssnämnda förslag med hänsyn till olägenheterna för bidragstagarna av utbetalning helårsvis. De fall, där återbetalningsskyldighet uppkommer i samband med efterregleringen, torde med hänsyn till bidragsskalans konstruktion bli ganska fåtaliga, och återbetalning torde i dylika fall regelmässigt kunna ske genom avdrag vid utbetalningen för nästkommande period. I syfte att ytterligare minska det antal fall, där frågan om återbetalning kan bli aktuell, föreslår kommittén, att producentbidraget för första hälften av kalenderåret skall innehållas till årets slut i de fall där den under första halvåret levererade mjölkmängden överstiger 10 516 kilogram och bidragssumman

på grund härav understiger 30 kronor. Kontant återbetalning torde endast behöva ifrågakomma i de fall, där bidragsrätten upphört vid tidpunkten för efterregleringen. I dylikt fall bör enligt kommitténs mening återbetalning ej krävas. Kommittén har låtit utarbeta tabeller, utvisande de belopp, som vid tillämpning av det föreslagna utbetalningssystemet skola utgå vid leveranser av varierande storlek *(bilaga B* och *C)*. Tabellen i bil. B är avsedd att tillämpas vid den utbetalning, som skall äga rum på grundval av de leveranser, som verkställts under första halvåret av varje kalenderår. Därest bidragssystemet sättes i kraft den 1 juli 1948, skall denna tabell även användas för de leveranser, som ske under andra halvåret 1948. Någon efterjustering för sistnämnda leveranser skall sålunda icke äga rum. Denna tabell är konstruerad så, att för den under halvåret levererade kvantiteten utgår bidrag med halva det belopp, vartill bidraget skulle ha uppgått, därest brukaren under hela året levererat dubbla halvårskvantiteten. Tabellen i bil. C är avsedd att tillämpas vid den bidragsutbetalning och efterreglering, som skall ske i samband med varje kalenderårsskifte. Det belopp, som skall utbetalas, erhålles genom att från det i tabellen på grundval av *hela årsleveransen* avlästa beloppet avdrages det belopp, som utbetalats på grundval av första halvårets leveranser.

Ex.: Första halvårets leveranser är 4 000 kg, andra halvårets 6 000, total årsleverans 10 000 kg. För första halvårets leveranser utbetalades enligt tabellen i bil. B 225 kronor. Vid årets slut skall utbetalas 390 — 225 = 165 kronor.

Utbetalningarna av producentbidraget ha av mejerierna beräknats kunna äga rum under månaderna mars och september.

Utbetalningen av kontantbidragen bör enligt kommitténs mening äga rum å samma tider som utbetalningen av producentbidragen och med halva årsbeloppet vid varje tillfälle.

Organ för handhavandet av bidragssystemet.

Riksdagsbeslutet förutsätter, att bidragssystemet skall administreras lokalt av lantbruksnämnderna med biträde av ortsombud och centralt av den nya lantbruksstyrelsen.

Den centrala administrationen av de nu utgående mjölkbidragen omhänderhaves av statens livsmedelskommission med biträde av Svenska Mejeriernas Riksförening. Riksföreningens befattning med mjölkbidragen omfattar därvid icke endast det rent tekniska handhavandet därav utan även en beslutanderätt i vissa fall, såsom beträffande enskilda producenters rätt till bidrag med hänsyn till arealstorlek och sambruksförhållanden. Besvär över riksföreningens beslut i dylika frågor avgöras av livsmedelskommissionen.

Den ungefärliga storleken av de bidragsbelopp, som nu distribueras av riksföreningen, framgår av följande uppställning:

Mjölkpristillägg	18 milj. kr.
Producentbidrag	51 » »
Lantsmörsbidrag	15 000 »
Körlinjebidrag	3,4 milj. kr.
Merfrakttillägg	0,4 » »
Regleringskostnadstillägg	0,3 » »
Lokalt missväxtbidrag	25 » »
Allmänt »	50 » »
Utjämningsbidrag	51 » »

Riksföreningen omhänderhar även den s. k. ostclearingen samt uppbörden av utjämningsavgiften för mjölk, grädde och ost enligt Kungl. Maj:ts förordning av den 10 juli 1947 angående dylik avgift.

Kostnaderna för denna riksföreningens verksamhet bestridas av statsmedel genom livsmedelskommissionens försorg (nionde huvudtiteln, reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område) och uppgingo under budgetåret 1946/47 till omkring 418 000 kronor enligt följande specifikation:

Löner	280 000 kr.
Postavgifter	19 000 »
Trycksaker	14 000 »
Hyror	25 000 »
Div. omkostnader	26 000 »
Inventarier	4 000 »
Ersättning till mejeriförbunden	50 000 »

För budgetåret 1947/48 har kostnaden för denna verksamhet beräknats till 500 000 kronor.

För revision av riksföreningens ifrågavarande förvaltningsverksamhet har livsmedelskommissionen detacherat två revisorer till föreningen. Den lokala övervakningen utövas medelst ett antal hos livsmedelskommissionen anställda resande kontrollanter, f. n. sex personer. Kommissionens kostnader för denna verksamhet uppgå nu till omkring 129 000 kronor per år enligt följande:

Kontrollanterna:	löner	63 000 kr.
	resor	50 000 »
Revisorerna:	löner	16 000 »

Därest det nya producent- och kontantbidragssystemet träder i kraft den 1 juli 1948, vid vilken tidpunkt livsmedelskommissionen och riksföreningen kunna beräknas alltjämt utöva sina nuvarande funktioner i fråga om mjölkregleringen, vore det enligt centralkommitténs mening lämpligt att anförtro riksföreningen och mejerierna utbetalningen av de nya bidragen samt att låta livsmedelskommissionens revisorer och kontrollanter utöva granskningen även av utbetalningen av de nya bidragen i samband med den granskning, som äger rum beträffande övriga mjölkbidrag. Central-

kommittén har inhämtat, att riksföreningen och livsmedelskommissionen i princip äro beredda att åtaga sig ifrågavarande arbetsuppgifter. Beslutanderätten i fråga om enskild brukares rätt till bidrag skulle däremot icke tillkomma riksföreningen utan reserveras för lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen. — Alternativet till den av centralkommittén föreslagna anordningen skulle vara att låta den nya lantbruksstyrelsen utöva ifrågavarande funktioner. Detta alternativ skulle dock nödvändigtvis medföra en kostnadsökning för statsverket. Någon nämnvärd minskning av kostnaderna för riksföreningens handhavande av mjölkregleringen eller av livsmedelskommissionens utgifter för resekontroll och revision torde nämligen icke kunna ernås genom ett slopande av riksföreningens och livsmedelskommissionens ifrågavarande befattning med producentbidraget. Lantbruksstyrelsens kostnader för samma ändamål skulle sålunda utgöra en nettofördyring. Detta alternativ bör på grund härav enligt centralkommitténs mening icke ifrågakomma, förrän mjölkregleringen i sina nuvarande former helt eller till väsentlig del upphört. — Den av centralkommittén föreslagna anordningen innebär att lantbruksstyrelsen skulle ha att bestrida en på lämpligt sätt avvägd del av livsmedelskommissionens kostnader för riksföreningens regleringsverksamhet och för revision och resekontroll. Med hänsyn till de för varje år i viss utsträckning inträffande växlingarna i de arbetsuppgifter, som ingå i handhavandet av mjölk- och matfettsregleringen, torde man få räkna med att lantbruksstyrelsens andel av ifrågavarande kostnader icke kan beräknas på förhand utan får fastställas i efterskott för varje budgetår. Någon verkligt tillförlitlig dylik beräkning torde emellertid icke kunna åstadkommas utan mycket ingående arbets- och tidsstudier. Då frågan endast gäller uppdelningen av vissa kostnader mellan två statliga myndigheter, synes anledning ej föreligga till ett dylikt omfattande företag, utan man torde kunna åtnöjas med en mera schematisk beräkning. Riksföreningen har till kommitténs ledning utfört en dylik schematisk beräkning av den procentuella andel av totalkostnaderna för föreningens olika statliga arbetsuppgifter, som under budgetåret 1946/47 kunde anses falla på producentbidraget. Med tillhjälp av en vägning av de olika arbetsuppgifternas svårighetsgrad, antalet utbetalningsterminer per år samt antalet mejerier, som beröras av de olika arbetsuppgifterna, har riksföreningen beräknat att för nämnda tid omkring 7,5 % av totalkostnaderna, eller omkring 32 000 kronor, skulle falla på producentbidraget.

Vad här ovan sagts om möjligheterna att beräkna den på lantbruksstyrelsen belöpande andelen av livsmedelskommissionens kostnader för riksföreningens verksamhet beträffande mjölkbidragen gäller även om möjligheterna att avväga lantbruksstyrelsens bidrag till kommissionens kostnader för revision och resekontroll i detta sammanhang. Enligt vad kommittén inhämtat beräknar dock livsmedelskommissionen, att dess kost-

nader för revision och resekontroll i samband med det nuvarande producentbidraget utgöra en väsentligt större procentuell andel av de totala kostnaderna för revision och kontroll av mjölkbidragen än den av riksföreningen för sin del angivna procentsiffran. Kommissionen har förslagsvis beräknat, att 20 % av dess kostnader för revision och resekontroll beträffande samtliga nu utgående mjölkbidrag, eller omkring 26 000 kronor, belöpa på producentbidragen.

För närvarande utgår icke någon ersättning direkt till mejerierna för deras arbete med de olika mjölkbidragen. Riksföreningen har emellertid i skrivelse den 12 december 1947 meddelat kommittén, att ersättning enligt föreningens mening borde utgå till mejerierna för deras medverkan beträffande såväl producent- som kontantbidraget. I en samtidigt överlämnad promemoria har riksföreningen uppskattat mejeriernas kostnader för handhavandet av de nya producent- och kontantbidragen till 50 öre per producent och år vid halvårsutbetalning av bidragen och föreslagit, att mejerierna för det första bidragsåret tillerkännas ersättning med detta belopp. Riksföreningen har i detta sammanhang framhållit, att det ställer sig svårt att göra någon beräkning av dessa mejeriernas kostnader, innan det nya bidragssystemet tillämpats någon tid, samt föreslagit, att bidragsbeloppet upptages till omprövning efter det första bidragsårets utgång, då erfarenhet torde ha vunnits om de verkliga kostnadernas storlek.

Med anledning av denna riksföreningens framställning om ersättning åt mejerierna för deras medverkan vid utbetalningen av de nya bidragen får kommittén såsom sin uppfattning anföra, att det synes rimligt att ersättning utgår för mejeriernas arbete med distribuerandet av kontantbidragen, vilka ju i princip utgå till icke-mejerileverantörer. Frågan om ersättning till mejerierna för deras medverkan beträffande producentbidragen ställer sig mera tveksam. Skäl kunna anföras mot att dylik ersättning lämnas. För mejeriernas sistnämnda arbete utgår, som ovan framhållits, nu ingen ersättning. Mejeriernas befattning med de nya producentbidragen blir enligt kommitténs förslag väsentligt mindre arbetskrävande än deras arbete med de nuvarande producentbidragen (minskat antal bidragstagare, minskat antal utbetalningsterminer, ingen skyldighet att taga ställning till de enskilda bidragsfrågorna). Producentbidragen äro en förmån, som, beträffande andelsmejerierna, tillkommer mejeriernas delägare i egenskap av mjölkproducenter, och det framstår därför knappast såsom rimligt att utbetala ersättning av statsmedel till mejerierna för distribueringen av dessa bidrag. En sådan utbetalning skulle även kunna sägas stå i strid mot grunderna för Kungl. Maj:ts kungörelse den 28 november 1941 angående pristillägg för mjölk m. m. I denna kungörelse har nämligen mejeriernas rätt att erhålla medel för utbetalande av producentbidrag gjorts beroende av uppfyllandet från mejeriernas sida av ett betydligt antal delvis långtgående villkor. Att utbetala särskild ersättning till mejerierna för att de mottaga

och distribuera samma medel torde icke stå i överensstämmelse med den tankegång, som ligger bakom kungörelsens villkorsbestämmelser.

Emellertid föreligga även särskilda skäl för att under det första bidragsåret lämna mejerierna ersättning även för distributionen av producentbidragen. Det torde nämligen kunna förutses, att denna uppgift blir förenad med särskilt mycket arbete för mejerierna under det första bidragsåret med avseende å uppläggningen av utbetalningssystemet och med förfrågningar från allmänheten och överläggningar med lantbruksnämnderna. Kommittén vill därför, utan att taga ställning till frågan huruvida dylik ersättning bör utgå på längre sikt, föreslå att mejerierna tillerkännas den begärda ersättningen för distributionen av producentbidragen under det första bidragsåret. Härefter torde på nytt få upptagas såväl frågan om sådan ersättning överhuvud skall utgå som frågan om ersättningens storlek.

Handläggningen av bidragsärenden hos lantbruksnämnd.

Producentbidrag. Antalet producentbidragstagare har beräknats till en början uppgå till omkring 175 000, och bidragsbeloppet per år till omkring 56 miljoner kronor.

Den stora huvuddelen av producentbidragen skola utgå utan ansökningsförfarande. I dessa fall åligger det sålunda lantbruksnämnden att ex officio besluta om rätt till producentbidrag. Huvudfallet härvidlag gäller tillerkännande av bidragsrätt åt mejerileverantör, som vid tidpunkten för bidragssystemets införande brukar en fastighet om högst 10 hektar åkerjord. Beslut ex officio om tillerkännande av rätt till producentbidrag skall även meddelas i de fall, där en innehavare av kontantbidrag övergår till mejerileverans. Slutligen åligger det lantbruksnämnd att ex officio besluta om upphörande av rätt till producentbidrag. Sådant beslut skall fattas då innehavare av rätt till producentbidrag upphör att bruka den fastighet, för vilken bidraget utgått, eller upphör att leverera mjölk till mejeri och i samband därmed tillerkännes rätt till kontantbidrag. Sådant beslut skall även fattas beträffande sådan innehavare av rätt till producentbidrag, som tillträtt fastigheten efter bidragssystemets införande, därest erforderlig rationalisering av fastigheten genomförts eller innehavaren beretts möjlighet därtill eller innehavarens inkomstmöjligheter undergått sådan förbättring, att behov av bidrag ej längre kan anses föreligga.

Ansökan om producentbidrag skall göras i följande fall:

1) Av innehavare av brukningsdel med större åkerareal än 10 hektar. Sådan ansökan kan beviljas under följande förutsättningar:

a) Att brukningsdelens lönsamhet på grund av dålig arrondering eller dålig beskaffenhet hos åkerjorden ligger så mycket under det normala, att brukningsdelen med hänsyn till sin avkastningsförmåga är jämförlig med en genomsnittlig fastighet om mindre än 10 hektar åker, samt

b) att icke andra inkomstkällor för brukaren göra att bidragsbehov ej föreligger.

Vid bedömandet av de enskilda fallen bör särskild hänsyn tagas till de stora ojämnheter som kunna föreligga beträffande olika ängsmarkers värde och till svårigheten att erhålla rättvisande omräkningstal. En fastighet med en omräknad åkerareal av 12 hektar, som har stor ängsmark, kan sålunda ofta ur lönsamhetssynpunkt ligga under en fastighet med 10 hektar ren åkerareal.

2) Av make, barn, annan anhörig eller närstående till innehavare av brukningsdel, för vilken tidigare utgått producentbidrag, om rätt att efter övertagande av brukningsdelen erhålla bidrag.

Sådan ansökan kan beviljas under följande förutsättningar:

a) Beträffande make att fastigheten övertagits efter avliden make, beträffande barn eller annan anhörig eller närstående att den nye brukaren redan före bidragsreglernas införande helt eller i huvudsak skött jordbruket, samt i båda nu nämnda fall,

b) att det med hänsyn till de försörjningsmöjligheter, som brukningsdelen erbjuder, och den nye brukarens ställning i övrigt kan anses föreligga ett särskilt stödbehov.

3) Av annan person än som i föregående punkt avses om rätt till bidrag efter övertagande av brukningsdel, för vilken förut utgått producentbidrag.

Dylik ansökan kan beviljas under förutsättningar, för vilka ovan redogjorts å sid. 110.

4) Av den, som innehar rätt till producentbidrag, om rätt att utfå producentbidrag för större mängd mjölk än han verkligen levererat.

Dylik ansökan kan enligt kommitténs förslag bifallas i följande fall:

a) Därest sökanden är mejerileverantör under viss del av året samt under annan del av året uppfyller förutsättningarna för erhållande av kontantbidrag. Den mängd mjölk, utöver verklig leverans, för vilken vederbörande skall tillerkännas producentbidrag, beräknas på sätt ovan angivits å sid. 112.

b) Därest sökanden, samtidigt med att mejerileverans sker, genom försäljning av mjölk från gården tillgodoser ett lokalt behov av mjölk, som ej kan täckas genom leveranser från annan brukningsdel eller från mejeri. Det ankommer på sökanden att lämna bestyrkta uppgifter angående den mängd mjölk utöver verklig mejerileverans, för vilken han skall tillerkännas producentbidrag.

Kontantbidrag. Antalet kontantbidragstagare har beräknats till en början uppgå till 60 000 à 70 000, och bidragsbeloppet per år till omkring 20 miljoner kronor. Kontantbidragen skola i motsats till producentbidragen endast utgå efter ansökan.

Beslut ex officio om upphörande av rätt till kontantbidrag skall meddelas i fall, motsvarande dem för vilka enligt ovan beslut om upphörande av producentbidrag skall ske, och härutöver i det fall då någon omständighet

av beskaffenhet att medföra helt nya leveransmöjligheter till mejeri inträffat (t. ex. ny väg, ny broförbindelse, ny körlinje).

Gemensamma frågor. Beträffande båda bidragsformerna gäller, att det skall åligga lantbruksnämnd att besvara förfrågan från spekulant på brukningsdel, för vilken bidrag utgår, huruvida han kommer att bli berättigad till bidrag efter övertagande av brukningsdelen.

Beträffande såväl producent- som kontantbidragen bör enligt kommitténs mening gälla, att samtliga ansökningar om bidrag böra passera vederbörande ortsombud för kontroll av att inga mot de i ansökningen lämnade uppgifterna stridande förhållanden äro kända för ombudet.

Ortsombuden torde vidare böra åläggas att till nämnden inrapportera sådana omständigheter av beskaffenhet att medföra upphörande av rätt till producent- eller kontantbidrag, som komma till ombudets kännedom. Detta åläggande torde böra kompletteras med föreskrift om skyldighet för innehavare av producent- eller kontantbidrag att omedelbart underrätta vederbörande ortsombud eller lantbruksnämnd om inträffandet av sådan omständighet, som skall medföra bidragsrättens upphörande för honom. Vidare synes skyldighet böra föreskrivas för var och en som tillerkännes rätt till producent- eller kontantbidrag, att till nämnden avlämna *dels* försäkran att sådant bidrag icke honom veterligt samtidigt uppbäres av annan person för samma brukningsdel *och dels* förbindelse att omedelbart underrätta nämnden i den mån han samtidigt kommer att leverera mjölk till mer än ett mejeri eller att uppbära bidrag för mer än en brukningsdel.

Återbetalningsskyldighet torde böra föreskrivas för den som tillerkänts bidrag på grund av felaktiga uppgifter, som avlämnats medvetet eller av vårdslöshet, samt för mejeri, som utbetalat bidrag i strid mot lantbruksnämnds beslut eller utan att sådant meddelats.

Vidare torde böra stadgas, att ansökan om kontantbidrag (och om producentbidrag i de fall där ansökan om sådant bidrag erfordras) skall vara vederbörande ortsombud eller lantbruksnämnd tillhanda senast den 1 december visst år för att kunna medföra rätt till bidrag för samma år.

Övergången till det nya bidragssystemet.

Beträffande de praktiska åtgärder, som skola vidtagas i samband med bidragssystemets införande, får kommittén anföra följande.

Producentbidragen. I propositionen (nr 75/1947) har förutskickats, att första åtgärden torde böra vara att lantbruksnämnden från mejerierna erhåller förteckningar över dessas leverantörer, därvid dock ej böra upptagas leverantörer, vilkas åkerareal enligt vad för mejeriet är känt, överstiger 10 hektar. Kommittén får med anledning härav framhålla, att mejerierna för närvarande i allmänhet icke äga särskild kännedom om vilka brukningsdelar, som falla innanför den angivna arealgränsen, och ej heller om de enskilda brukningsdelarnas storlek. Däremot äga mejerierna på grund av

sin befattning med de nu utgående producentbidragen kännedom om vilka brukningsdelar, som ha en ren åkerareal av högst 15 hektar. Det torde därför vara lämpligt att lantbruksnämnderna snarast efter den 1 juli 1948 från mejerierna infordra förteckningar i två exemplar över samtliga inom respektive lantbruksnämnds område befintliga brukningsdelar, för vilka producentbidrag utgått under fjärde kvartalet av år 1947 eller förra hälften av år 1948, med angivande av brukarens namn och adress. I de fall där mejeri verkställer avräkning till ägaren av en utarrenderad fastighet, skall i förteckningen såsom leverantör angivas arrendatorn, enär det är arrendatorn som i egenskap av brukare skall äga rätt till det nya producentbidraget.

Sedan lantbruksnämnd erhållit de infordrade leverantörsförteckningarna, har nämnden att utröna, vilka av de angivna leverantörerna, som ha en åkerareal inklusive omräknad ängsmark och kulturbete av högst 10 hektar. Några aktuella uppgifter på de olika brukningsdelarnas ängsmark och kulturbete torde för närvarande icke föreligga, enär de årligen i juni företagna arealinventeringarna ej upptaga sådan mark. På grund härav avser kommittén att, därest det bekräftas att ängsmark och kulturbeten skola inräknas i arealen, hos kungl. statistiska centralbyrån och livsmedelskommissionen, som gemensamt planlägga de årliga arealinventeringarna, hemställa om erforderliga åtgärder för att uppgifter angående storleken av de olika brukningsdelarnas ängsmark och kulturbeten skola inflyta i den arealinventering, som kommer att äga rum i juni 1948. Därest så sker, kunna lantbruksnämnderna taga del av de hos kristidsnämnderna förvarade kopiorna av de avgivna inventeringsuppgifterna. Sedan lantbruksnämnd uppgjort en förteckning över de brukningsdelar inom nämndens område, som falla innanför arealgränsen, kan nämnden på leverantörsförteckningen pricka av de leverantörer, som med hänsyn till storleken av deras brukningsdelar utan vidare äro berättigade till producentbidrag. En förteckning över dylika leverantörer, upptagande de inom varje ortsombuds område boende leverantörerna, bör därefter snarast möjligt tillställas varje ortsombud för att bereda detta tillfälle att med tillhjälp av sin lokalkännedom anmärka de omständigheter beträffande arealstorlek, sambruksförhållanden och personförändringar, som kunna vara av betydelse. Sedan ortsombudens uppgifter inkommit till nämnden och behandlats, fattar nämnden formligt beslut om tillerkännande av rätt till producentbidrag åt de leverantörer, som fr. o. m. den 1 juli 1948 skola äga sådan rätt. Besked härom tillställes därefter snarast de bidragsberättigade. I beskedet böra även angivas de grunder, efter vilka bidraget beräknas. För att förebygga ovisshet hos de enskilda mjölkleverantörerna, huruvida de utan ansökan äga rätt till producentbidrag, bör samtidigt med beskedens utsändande på lämpligt sätt kungöras, att den som icke senast viss dag erhållit besked om bidragsrätt, icke blivit tillerkänd sådan rätt. Härigenom möjliggöres

även för de leverantörer, vilka anse sig böra ansöka om rätt till producentbidrag, att på ett tidigt stadium göra sådan ansökan.

Vid slutet av den första bidragsperioden meddela mejerierna till respektive lantbruksnämnd vilka mejerileverantörer, som tillkommit under perioden. Nämnden beslutar härefter i förut angiven ordning i vad mån de nytillkomna leverantörerna skola äga rätt till producentbidrag samt antecknar beslutet i förteckningen över bidragsberättigade leverantörer. I denna förteckning införas även under hand av nämnden efter ansökan meddelade beslut om bidragsrätt ävensom beslut om upphörande av sådan rätt. I förteckningen angives för varje särskilt fall *dels* den tid, från vilken rätten till producentbidrag skall gälla och/eller upphört att gälla, *och dels* i de fall där bidraget skall utgå efter annan grund än levererad mjölkkvantitet, den grund efter vilken bidraget skall beräknas. Båda exemplaren av förteckningen översändas snarast möjligt efter bidragsperiodens slut till vederbörande mejeri. Mejeriet noterar härefter på båda exemplaren av förteckningen de levererade mjölkmängderna samt det bidragsbelopp, som skall tillkomma varje särskild leverantör, och returnerar det ena exemplaret till lantbruksnämnden, vilken förvarar detsamma för kontrolländamål och för att vid behov äga tillgång till uppgifterna i fråga.

Ett analogt förfaringssätt torde kunna tillämpas vid de följande bidragsutbetalningarna, dock att det i dessa fall torde vara lämpligt att begagna listor med dubbla kolumner för att möjliggöra användande av samma lista vid båda de utbetalningar, som avse ett kalenderår. Härigenom underlättas för mejerierna den efterjustering, som skall äga rum vid kalenderårets slut och minskas risken för felöverföringar.

Kontantbidragen. I propositionen — som på denna punkt lämnats utan erinran av utskottet — har beträffande förutsättningarna för rätt att erhålla kontantbidrag angivits, att man till undvikande av avsiktliga förändringar i koantalet bör utgå från det antal kor, som fanns på brukningsdelen vid en tidpunkt, som redan förflutit vid bestämmandet av bidragets storlek. Propositionen har föreslagit, att till utgångspunkt tages det antal kor, som genomsnittligt hölls på brukningsdelen under åren 1944—1946. — Emellertid omfattade 1945 och 1946 års kreatursräkningar icke vissa områden i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten och ej heller fastigheter med en åkerareal av $^1/_4$ hektar åker eller mindre. I de fall som icke omfattas av 1945 och 1946 års kreatursräkningar torde därför uppgifterna till 1944 års kreatursräkning få efter vederbörligt medgivande kompletteras med uppgifter ur de för inkomståren 1945 och 1946 till taxeringsmyndigheterna avgivna självdeklarationerna. I vad avser kreatursräkningarna kunna lantbruksnämnderna erhålla erforderliga uppgifter genom att taga del av de hos kristidsnämnderna förvarade kopiorna av de vid 1944, 1945 och 1946 års arealinventeringar och kreatursräkningar avgivna deklarationerna.

För utbetalningen av kontantbidragen torde lantbruksnämnderna snarast efter varje bidragsperiods slut tillställa varje mejeri en förteckning över samtliga inom mejeriområdet bosatta personer, berättigade till kontantbidrag, med angivande av det belopp, som i varje särskilt fall skall utbetalas.

Kapitel 7. Lantbruksnämnds behov av juridisk sakkunskap.

Jordbrukskommittén har i sitt betänkande — utan att vilja framlägga något fixerat förslag till personalstat — uttalat, att man kunde tänka sig, att lantbruksnämnd i ett genomsnittligt område borde utrustas med bl. a. en föreståndare för den administrativa avdelningen. I jordbrukspropositionen (sid. 320) har emellertid departementschefen anfört, att det förefölle troligt, att någon administrativ avdelning vid nämnderna under ledning av en särskild föreståndare icke skulle behöva inrättas.

I samband med frågan om inrättandet av en administrativ avdelning har centralkommittén ansett lämpligt att upptaga spörsmålet om hur lantbruksnämndernas behov av juridisk sakkunskap skall tillgodoses. Uppenbart är, att ett behov av sådan sakkunskap kommer att föreligga. Insikter i bl. a. fastighetsrättsliga frågor erfordras sålunda vid handläggningen av frågor rörande exempelvis lantbruksnämndernas förvärv och försäljning av fast egendom, arrendeavtalsfrågor och andra frågor i samband med fastighetsförvaltningen, utövandet av lantbruksnämndernas förköpsrätt ävensom expropriationsärenden.

Därest en särskild befattning som föreståndare för den administrativa avdelningen skall inrättas hos nämnderna, torde denna befattning böra avses för en jurist, som bör kunna biträda nämnden vid handläggandet av frågor av rättslig innebörd. Han bör sålunda kunna företräda nämnden inför domstol, t. ex. i förköpsrätts- och expropriationsmål. Därjämte bör han deltaga i handläggningen av frågor av allmänt administrativ karaktär.

Centralkommittén ifrågasätter emellertid, om de arbetsuppgifter, som sålunda skulle avses för föreståndaren för den administrativa avdelningen, komma att bli tillräckligt kvalificerade för att motivera högre lönesättning för befattningen än 27 eller högst 29 lönegraden i gällande avlöningsreglemente. För det övervägande flertalet befattningshavare torde befattningen komma att bli sluttjänst. Med hänsyn härtill och till den relativt låga löneställningen torde man knappast kunna räkna med att för befattningarna kunna förvärva de dugligaste juristerna. Av t. ex. de hos länsstyrelserna anställda juristerna torde endast sådana, som icke kunna påräkna befordran till länsassessorstjänst eller högre tjänst, tänkas vilja söka ifrågavarande befattningar hos lantbruksnämnderna. Under sådana förhållanden anser centralkommittén sig icke böra förorda, att särskilda för jurister av-

sedda befattningar som föreståndare för den administrativa avdelningen inom lantbruksnämnderna inrättas.

Vid överläggningar med de sakkunniga för bostadspolitikens organisation har centralkommittén dryftat frågan, huruvida icke de blivande lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna skulle kunna utrustas med en gemensam ombudsman med juridisk utbildning. Såväl lantbruksnämnderna som länsbostadsnämnderna äro nämligen i behov av juridisk sakkunskap, och den tanken har framförts, att det arbete, som fordrar sådan sakkunskap, för båda nämnderna tillsammans kunde anses vara av så omfattande och kvalificerad karaktär, att en jämförelsevis hög lönesättning kunde motiveras.

Centralkommittén anser emellertid icke en lösning av nu antydd art tillfredsställande ur organisatorisk synpunkt. Vare sig ifrågavarande befattningshavare placeras i lantbruksnämnden eller i länsbostadsnämnden eller eventuellt beredas en självständig ställning med eget kontor, torde olägenheter vid det gemensamma utnyttjandet av befattningshavaren uppkomma.

Centralkommittén har även den principiella uppfattningen, att det icke kan vara lämpligt eller erforderligt att i länen inrätta nya statliga organ för tillhandahållande av juridisk sakkunskap. Behovet därav torde med största fördel kunna tillgodoses av respektive länsstyrelser. I varje fall gäller detta för lantbruksnämnderna; såvitt kommittén kunnat bedöma torde emellertid samma anordning kunna vara lämplig för länsbostadsnämnderna. Kommittén har närmast tänkt, att nya länsnotarietjänster i mån av behov skulle inrättas hos länsstyrelserna för att tillgodose lantbruksnämndernas och länsbostadsnämndernas — eventuellt även andra statliga länsorgans — behov av juridisk sakkunskap. Den tjänstgöring, som föranledes härav, bör normalt ingå som ett led i länsstyrelsekarriären. Nämnda anordning synes kunna medföra ett bättre och jämnare utnyttjande av arbetskraften, enär å ena sidan, om den av lantbruksnämndernas och länsbostadsnämndernas verksamhet föranledda arbetsbelastningen är liten, vederbörande befattningshavare hos länsstyrelsen även kan medhinna annat arbete för länsstyrelsens räkning, och å andra sidan, om arbetsbelastningen är stor, länsstyrelsen torde kunna tillfälligtvis för ändamålet avdela även annan arbetskraft än den därför särskilt utsedda befattningshavaren.

Med hänsyn till att frågan om länsstyrelsernas organisation inom kort torde bli föremål för omprövning anser centralkommittén sig emellertid icke böra framlägga något förslag i ovan antydd riktning. Kommittén föreslår i stället, att behovet av juridisk sakkunskap hos nämnderna tillsvidare tillgodoses genom att nämnderna bemyndigas anlita utomstående jurister mot arvode. Arvodet torde efter lantbruksstyrelsens eller lantbruksnämndernas bestämmande kunna utgå antingen med visst belopp per ärende eller med visst belopp per år. Den sistnämnda formen för ersättning torde

vara att föredraga, om arbetsmängden kan på förhand med någorlunda säkerhet bedömas.

För ifrågavarande uppdrag torde hos länsstyrelsen anställd jurist eller annan jurist på platsen böra anlitas. Det synes emellertid icke önskvärt, att länsstyrelsejurister av nämnden anlitas som rättegångsombud; för sådana uppdrag torde i mån av behov yrkesadvokater böra anlitas. Centralkommittén har icke förbisett, att fyra av lantbruksnämnderna icke äro belägna i residensstäder, nämligen nämnderna i Västervik, Borås, Uddevalla och Skara. Emellertid borde möjligheter finnas för dessa nämnder att anlita andra jurister än länsstyrelsejurister.

Den anordning, som centralkommittén sålunda föreslagit, förutsätter, att kvalificerade personer kunna förvärvas för kamrerarebefattningarna hos nämnderna. Kamrerarna måste sålunda dels äga insikter i enklare fastighetsrättsliga frågor, så att de kunna ombesörja t. ex. lagfarts-, inteckningsoch sammanläggningsärenden, dels ock äga viss administrativ och kameral erfarenhet. Vidare måste förutsättas, att nämnderna i mera invecklade och svårbedömbara fall skola kunna rådfråga den juridiska expertisen inom lantbruksstyrelsen.

Vid övervägandena i förevarande frågor har centralkommittén förutsatt, att rättegångar i anledning av lantbruksnämndernas förköpsrätt och expropriationsrätt eller av annan anledning icke skola behöva förekomma i nämnvärd omfattning. Skulle utvecklingen gå i motsatt riktning, torde frågan om sättet för tillhandahållande av den juridiska sakkunskapen böra upptagas till ny prövning.

Kapitel 8. Lantbruksnämnds behov av byggnadsteknisk sakkunskap.

I jordbrukspropositionen förutsattes, att lantbruksnämndernas befattning med byggnadsärenden skulle begränsas till att omfatta jordbrukets ekonomibyggnader. Vidare uttalades, att nämndens behov av byggnadsteknisk sakkunskap åtminstone delvis borde kunna tillgodoses genom samarbete med Lantbruksförbundets byggnadsförening (L. B. F.) eller annan lokalt tillgänglig expertis på byggnadsområdet. Härutöver vore emellertid sannolikt behövligt med byggnadsteknisk sakkunskap, som vore mera fast knuten till nämnderna. Vad byggnadskontrollen beträffade, antyddes möjligheten att ordna denna gemensamt med länsbostadsnämnderna.

Oavsett hur frågan om administrationen av ärenden angående lån och bidrag till jordbrukets bostäder kommer att lösas, torde lantbruksnämnderna få betydelsefulla uppgifter av byggnadsteknisk eller byggnadsekonomisk art. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att även för det fall att länsbostadsnämnderna skola träffa beslut i fråga om ovannämnda grupp av ärenden, det har ansetts nödvändigt att flertalet ansökningar av detta slag beredas gemensamt med lantbruksnämnden.

Enligt kommitténs uppfattning torde den viktigaste uppgiften för lantbruksnämnderna på byggnadsområdet bli teknisk och ekonomisk granskning av ansökningar rörande lån och bidrag till byggnadsföretag med tillhörande byggnadsritningar och kostnadsberäkningar. Det torde få anses självklart, att man ur det allmännas synpunkt endast bör med lån eller bidrag stödja rationellt planlagda byggnadsföretag. Granskningen bör sålunda bland annat innebära en kontroll, att byggnadskonstruktionerna beräknats på ett tekniskt tillfredsställande sätt, att lämpliga planlösningar föreslagits, att byggnaden erhållit en med hänsyn till omgivande byggnader och landskapet lämplig arkitektonisk utformning samt att byggnaden anpassats efter jordbruksfastighetens storlek och bärkraft och i övrigt svarar mot den lånesökandes behov. Kommittén förutsätter, att ett sådant samarbete etableras mellan de olika anslagsbeviljande och projekterande organen, att en enhetlig praxis kommer att tillämpas beträffande byggnaders och byggnadsdelars tekniska utformning m. m. Vidare torde inom lantbruksnämnderna stor uppmärksamhet böra ägnas åt granskningen av kostnadsberäkningarna av ingivna byggnadsprojekt. För att denna granskning skall kunna utföras på ett tillfredsställande sätt, böra nämnderna fortlöpande hålla kontakt med centralorganet för att erhålla uppgifter angående kostnadsutvecklingen beträffande material och arbetskraft. Kostnadsgranskningen kräver givetvis även en ingående lokalkännedom rörande olika kostnadspåverkande faktorer. I fråga om bostadsärenden förutsätter kommittén, att lantbruksnämnderna skola få tillgång till det material, som länsbostadsnämnderna komma att besitta för bedömande av hithörande frågor.

Utöver den rutinmässiga granskningen av inkommande byggnadsärenden torde emellertid flera andra arbetsuppgifter av byggnadsteknisk art komma att åvila lantbruksnämnderna. Sålunda torde det vara ändamålsenligt, att viss projektering av byggnader på fastigheter i nämndens ägo utföres i nämndens egen regi. Då det gäller större projekt av detta slag, bör samarbete etableras med centralorganet. Vidare möta i utvecklingsplaneringen, särskilt vid mera omfattande individualplanering, ofta sådana byggnadstekniska eller byggnadsekonomiska frågor, att det måste vara av stort värde att en byggnadstekniker kan deltaga redan på ett förberedande stadium. Slutligen må påpekas, att det torde vara nödvändigt, att lantbruksnämnden tillhandagår jordbrukarna med råd och upplysningar i byggnadsfrågor, innan de hänvisas till det projekterande organet för att få ritningar och kostnadsberäkningar utförda. I dylika sammanhang torde ofta bli nödvändigt med undersökningar på byggnadsplatsen, eventuellt tillsammans med den tekniker, som skall ha projekteringen om hand.

Kommittén har vidare förutsatt, att den handläggning av byggnadsärenden, som kommer att åvila lantbruksorganen, i största möjliga utsträck-

ning skall decentraliseras till lantbruksnämnderna i likhet med vad som föreslagits beträffande övriga åtgärder för inre rationalisering.

Av vad ovan anförts torde framgå, att lantbruksnämnderna böra ha tillgång till egna tjänstemän med god teoretisk utbildning och praktisk erfarenhet rörande jordbrukets byggnadsfrågor. Kommittén är väl medveten om att det kan vara förenat med vissa svårigheter att omedelbart förvärva dylika befattningshavare till alla nämnder med hänsyn till den begränsade tillgången på kvalificerade byggnadstekniker. Under en övergångstid kan det därför måhända bli nödvändigt att två eller högst tre nämnder utnyttja en och samma tjänsteman för byggnadsärenden. Kommittén anser dock ett dylikt system vara att föredraga framför alternativet att alla byggnadsärenden skulle handläggas centralt.

A. Projekteringen.

Riksdagens beslut torde — såsom tidigare framhållits — böra tolkas så, att lantbruksnämnderna icke skola syssla med projektering av byggnader för allmänhetens räkning. Denna uppgift bör i stället anförtros åt L. B. F. eller annat projekterande organ med erforderlig sakkunskap. Som en följd härav böra de byggnadskontor, som nu finnas i anslutning till egnahemsnämnderna i Karlstad, Härnösand, Östersund, Umeå och Luleå, avvecklas. En förutsättning för att detta skall kunna ske torde vara, att L. B. F. etablerar avdelningskontor på nämnda platser. Vid överläggningar med representanter för L. B. F., som kommittén haft, har även förklarats, att föreningen vore beredd att göra detta.

L. B. F. ombesörjer redan nu praktiskt taget all byggnadsteknisk rådgivning till egnahemsnämndernas klientel utom i Värmland och de fyra nordligaste länen. Dessa uppdrag debiteras efter en särskild med egnahemsstyrelsen överenskommen taxa, vilken har kunnat hållas lägre än de verkliga kostnaderna på grund av att statsbidrag utgått till L. B. F. Emellertid har föreningen enligt uppgift åsamkats ganska betydande förluster därigenom att projekterade byggnadsföretag icke kommit till utförande och att uppdragsgivarna i dylika fall i viss utsträckning försummat ersätta föreningen projekteringskostnaderna.

Kommittén har med anledning härav ansett lämpligt föreslå, att lantbruksnämnd må kunna förskottera de projekterande organen kostnaderna för sådant arbete, som på uppdrag av lantbruksnämnden utföres åt enskilda jordbrukare. Dessa kostnader böra därefter inräknas bland de övriga kostnader, för vilka bidrag eller lån av statsmedel må kunna utgå. Vid bidragets utbetalande böra av lantbruksnämnderna förskotterade projekteringskostnader avräknas. Om projekterat byggnadsföretag icke kommer till utförande, bör lantbruksnämnden, därest företagets inhiberande beror på försummelser från vederbörande jordägare, driva in vad nämnden för-

skotterat. Om däremot byggnadsföretaget måst inställas på grund av omständigheter, för vilka jordbrukaren icke skäligen kan lastas, bör lantbruksnämnd ha möjlighet att helt eller delvis avskriva de förskotterade kostnaderna. Avskrivningarna torde böra bestridas ur anslaget för bidrag till inre rationalisering.

Såsom villkor för att bidrag må kunna utgå även för projekteringskostnader bör enligt kommitténs mening gälla, att dessa beräknats efter en av lantbruksstyrelsen godkänd taxa. Denna bör lämpligen avvägas så, att den täcker skäliga självkostnader.

B. Byggnadskontrollen.

I byggnadskontrollen torde man — i enlighet med inom egnahemsorganisationen nu tillämpad praxis — böra urskilja två olika moment. Å ena sidan gäller det att genom upprepade besök på byggnadsplatsen följa arbetets gång och därvid tillse, att detsamma utföres med omsorg och noggrannhet i enlighet med byggnadsritningar och byggnadsbeskrivningar. Å andra sidan bör det statsbidragsbeviljande organet utöva en allmän tillsyn över den mera direkta byggnadskontrollen, utföra visst organisationsarbete samt förrätta slutbesiktning av färdigställda byggnader. Kostnaderna för den förstnämnda kontrollen, »kontroll nr 1», bestridas enligt gällande praxis inom egnahemsväsendet av byggherren själv, medan den sistnämnda kontrollen, »kontroll nr 2», bekostas av staten.

Kommittén har funnit de ovan angivna riktlinjerna böra tillämpas även för framtiden. Härvid torde kontrollen nr 1 lämpligen böra utföras med anlitande av i orten tillgänglig sakkunskap. I vissa större kommuner finnas särskilt anställda kontrollanter, vilka med fördel skulle kunna utnyttjas. För kontrollen nr 2 har kommittén — efter samråd med de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation — ansett sig böra föreslå, att lantbruksnämnderna i den utsträckning befinnes lämpligt skola få utnyttja länsbostadsnämndernas kontrollanter. Härigenom torde dubbelorganisation kunna undvikas och betydande kostnader, bland annat för resor, kunna inbesparas. Det bör i det sammanhanget påpekas, att själva byggnadstekniken i stora drag är densamma, vare sig det gäller bostadshus eller ekonomibyggnader. En och samma tjänsteman torde därför mycket väl kunna svara för den byggnadstekniska kontrollen av de olika slags byggnadsföretag, varom här är fråga.

Kapitel 9. Lantbruksnämndernas ortsombud och gode män.

Enligt riksdagens beslut skola lantbruksnämndens ortsorgan bestå dels av ortsombud, utsedda av lantbruksnämnden, dels av i särskild ordning valda gode män. Ortsombuden skulle fylla i stort sett samma funktioner

som de nuvarande egnahemsombuden och bland annat tillhandagå jordbrukarna med upplysningar om låne- och bidragsmöjligheter m. m., mottaga och till lantbruksnämnden vidarebefordra ansökningar samt lämna nämnden uppgifter rörande förhållanden, som vore av betydelse för nämndens behandling av inkomna låne- och bidragsärenden och över huvud taget för rationaliseringsarbetet. Gode männen åter skulle närmast fylla uppgiften att representera ortsintressena vid regional- och individualplaneringen.

A. Allmänna synpunkter.

Kommittén anser i princip, att det är av största betydelse, att rationaliseringsverksamheten erhåller en fast förankring ute i bygderna. Utvecklingen har på flera områden gått därhän, att kommunerna pålagts betydelsefulla uppgifter, som nära angränsa lantbruksnämndernas verksamhet, exempelvis beträffande bostadsförsörjningen och planeringen enligt byggnadslagen. Många skäl tala sålunda för att man i största möjliga utsträckning bör ansluta lantbruksnämndernas ortsorganisation till den kommunala indelningen och närmast då de större kommuner, som framkomma som slutligt resultat av de föreliggande förslagen till ny kommunindelning i landet. Enligt dessa torde man kunna räkna med att det kommer att bildas cirka 850 rena landskommuner, vartill kommer, att lantbruksnämnden även bör ha en ortsrepresentation i sådana städer och köpingar, som omfatta mera betydande områden av ren landsbygdskaraktär. I de största kommunerna torde vidare behövas mer än ett ortsombud. I dylika fall torde det vara lämpligt, att ett av dem bor i närheten av den plats, där den kommunala administrationen är belägen.

Enligt propositionen bör det utses två gode män i varje kommun eller det större eller mindre område, som lantbruksnämnden kan bestämma. Den ene av dem skulle utses av kommunalfullmäktige eller kommunalstämma, den andre av hushållningssällskapets lokala organ. Enligt kommitténs uppfattning torde knappast böra förekomma större områden för gode männen än kommun enligt kommunindelningsförslaget, bland annat på grund av de rent praktiska svårigheterna att i dylika fall föranstalta om val genom de kommunala organen. Hushållningssällskapens lokalorgan, hushållningsgillena, omfatta som regel minst en socken. Här torde valen av gode män vara lättare att ordna ur teknisk synpunkt. Önskvärt är givetvis, att gränserna för hushållningssällskapets indelning i hushållningsgillen och lantbruksnämndernas områdesindelning icke skära varandra.

B. Vissa ersättningsfrågor.

Det synes önskvärt, att grunderna för bestämmandet av ersättningen till ortsombuden utformas så, att möjligheter finnas för lantbruksnämnden att

förvärva dugliga och intresserade ombud. Kommittén vill för sin del föreslå, att lantbruksnämnderna bemyndigas ersätta ombuden dels med ett mindre årsarvode, dels med ett visst belopp per ärende, med vilket ombudet i mera väsentlig utsträckning tagit befattning. Årsarvodet bör utgå med det belopp, som lantbruksnämnden med hänsyn till ombudets intresse för sin uppgift och till arbetets omfattning prövar skäligt, förslagsvis i genomsnitt 100 kronor per år. I övrigt torde ersättning böra utgå med 6 kronor per ärende, med vilket ombudet i mera väsentlig utsträckning tagit befattning, dock med högst 18 kronor per dag. Vidare bör ortsombud uppbära ersättning för resa, som företagits på uppdrag av lantbruksnämnden. I enlighet med vad som för närvarande gäller för egnahemsombuden bör resekostnadsersättning utgå enligt klass III i allmänna resereglementet.

Kommittén har uppskattat kostnaderna för ortsombudens årsarvoden till cirka 100 000 kronor per år och kostnaderna för övriga ersättningar till cirka 80 000 kronor per år.

Kommittén vill vidare erinra om att ortsombuden under nästa budgetår torde komma att påläggas särskilt stora arbetsuppgifter i samband med prövningen av frågor om bidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk. Kommittén har i kapitel 6 förutsatt, att alla ansökningsärenden, som förekomma i detta sammanhang, skola passera ortsombuden för att av dem kontrolleras samt kompletteras med vissa uppgifter, som erfordras för att nämnden skall kunna träffa beslut, om bidrag skall utgå eller icke. Kommittén har förutsatt, att för dessa arbeten skall utgå en särskild ersättning med 50 öre per ärende. Kostnaderna härför ävensom för av detta arbete föranledda resor böra emellertid bestridas av det särskilda anslaget för producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk.

Gode männens främsta uppgift torde bli att medverka i den regionala och individuella jordbruksplaneringen. Vad individualplaneringen beträffar torde deras medverkan endast vara behövlig vid mera omfattande planeringsuppgifter samt i övrigt, då överläggningar och underhandlingar med jordägare förekomma i avsevärd utsträckning. Vid individualplaneringen torde arbetsuppgifterna för gode männen i åtskilliga avseenden överensstämma med vad som nu sker vid lantmäteriförrättningar. Enligt kommitténs uppfattning vore det en fördel, om man som gode män vid lantmäteriförrättning för genomförande av en yttre rationalisering kunde använda samma gode män, som medverkat vid upprättande av individualplanen. Detta syfte skulle nås, om till lantbruksnämnds gode män valdes personer, som enligt bestämmelserna i 2 kap. 6 § jorddelningslagen av kommunalstämma valts att vara gode män vid lantmäteriförrättning. I allmänhet torde dessa personer ha sådan erfarenhet i fastighetsbildningsfrågor, som göra dem speciellt lämpade att medverka i planeringsarbetet.

Kommittén har vid övervägande av frågan om lämplig ersättning till lantbruksnämndens gode män funnit, att ersättningen — på grund av upp-

dragets förtroendekaraktär — bör utgå efter enahanda regler, som gälla för gode män vid lantmäteriförrättning, d. v. s. enbart i form av rese- och traktamentsersättning enligt klass II C i allmänna resereglementet.

Kapital 10. Lantbruksnämndernas organisation och arbetsformer.

A. Nämndernas sammansättning m. m.

Enligt riksdagens beslut skall den statliga verksamheten för yttre och inre rationalisering lokalt omhänderhavas av lantbruksnämnderna. Dessa skola bestå av ordförande och sex ledamöter, av vilka ordföranden och två ledamöter skola utses av Kungl. Maj:t och två ledamöter av hushållningssällskapet eller dess förvaltningsutskott, varjämte hushållningssällskapets sekreterare och lantbruksnämndens främste befattningshavare — lantbruksdirektören — skola vara självskrivna ledamöter.

Enligt centrala lantbrukskommitténs uppfattning synas de för egnahemsnämnderna gällande reglerna kunna i tillämpliga delar tjäna som förebild vid utformandet av de närmare bestämmelserna beträffande nämndernas organisation. Bestämmelserna i detta avseende torde dock böra behandlas först i samband med utformandet av de för nämnderna avsedda instruktionerna. Kommittén vill endast i detta sammanhang som sin uppfattning uttala, att ledamöterna i likhet med vad fallet är beträffande egnahemsnämnderna böra utses för en tid av fyra år samt att för envar av de icke självskrivna ledamöterna bör utses en suppleant. Ställföreträdare för lantbruksdirektör torde icke böra utses, utan vid förfall för honom torde antingen förordnande att uppehålla tjänsten böra utfärdas av lantbruksstyrelsen eller ock med hans mera kvalificerade åligganden få anstå till dess han återkommit. Motsvarande torde böra gälla i fråga om hushållningssällskapets sekreterare. Mandattiden torde böra sammanfalla med den tid, för vilken ledamöterna i hushållningssällskapens förvaltningsutskott väljas, d. v. s. kalenderår med första perioden t. o. m. 1951 års utgång.

Lantbruksnämnden bör inom sig utse vice ordförande. För att nämnden i plenum skall vara beslutför torde som villkor böra gälla, att ordförande och minst fyra ledamöter — resp. suppleanter — deltaga i beslutet. De modifieringar, som i detta avseende medgivits i de för egnahemsnämnderna gällande reglerna, torde även i tillämpliga delar böra gälla för lantbruksnämnderna.

Det har förutsatts, att representanter för övriga inom lantbruksnämndens verksamhetsområde befintliga organ skola deltaga i nämndens överläggningar — men ej beslut — i frågor, som beröra dessa organ. Därvid har som exempel anförts överlantmätaren, länsjägmästaren, länsarkitekten, vägdirektören, länsarbetsdirektören och länsbostadsdirektören. Samtidigt har dock framhållits, att denna uppräkning icke är fullständig utan att

lantbruksnämnderna böra söka alla de kontakter, som äro erforderliga för en allsidig prövning av rationaliseringsproblemen.

Centrala lantbrukskommittén vill i detta avseende framhålla det nära sambandet med övriga planerande organ, t. ex. kommuner beträffande region- och generalplaner enligt byggnadslagen, de organ, som handhava planeringen av vatten- och avloppsförsörjningen samt företagarföreningar m. fl.

Utöver samarbete av den art, som ovan berörts och som ansetts böra taga formen av deltagande i nämndens överläggningar beträffande gemensamma spörsmål, kommer givetvis ett behov att föreligga av ett intimt samråd mellan nämndens befattningshavare och andra organ såsom t. ex. lantmäteriets distriktsorganisation i fastighetsbildningsfrågor, inskrivningsdomarna i förköpsärenden samt lagfarts- och inteckningsfrågor och häradsskrivarna i frågor rörande fastighetstaxeringar och äganderättsförhållanden m. m. Ytterligare exempel i detta avseende lämnas i det i ett senare sammanhang redovisade schemat över lantbruksnämndens organisation samt i kommentarerna till detta schema. Planen i fråga avser dock endast en exemplifiering och icke någon uttömmande redogörelse vare sig i fråga om de myndigheter och organisationer, med vilka samråd kan tänkas, eller de spörsmål, som kunna bli föremål för samråd.

B. Arbetets fördelning på delegationer.

För att arbetet inom nämnderna ej skall bli alltför betungande för nämndens ledamöter har det av såväl 1942 års jordbrukskommitté som av departementschefen ansetts nödvändigt, att nämnden i viss utsträckning arbetar i delegationer.

Vid bedömandet av denna fråga vill centrala lantbrukskommittén till en början betona det önskvärda i att möjligheter till lokal anpassning efter ärendenas art och antal hållas öppna och att därför de bestämmelser, som komma att intagas i för lantbruksnämnderna avsedda instruktioner, icke böra i högre grad binda arbetets organisation och fördelning. Dessutom vill kommittén framhålla nödvändigheten av att begränsa såväl antalet delegationer som antalet ledamöter i dessa. Vinsten av systemet med delegationer skulle eljest lätt bli illusorisk.

Kommittén anser sig dock icke kunna som regel räkna med mindre än tre delegationer för en nämnd av normal storlek och normal fördelning av ärendena, nämligen en för ärenden angående yttre rationalisering, en för ärenden angående inre rationalisering samt en för torrläggningsärenden. Starka skäl tala dessutom för en fjärde delegation, nämligen en för ärenden rörande producent- och kontantbidrag, vilka eljest närmast skulle falla under delegationen för inre rationalisering.

Några av de lokalkommittéer, som arbeta under centrala lantbrukskommittén, ha i infordrade yttranden över ett utkast till förhandenvarande del av betänkandet framhållit, att någon särskild delegation för torrläggningsärenden knappast vore motiverad inom de nämnder, som de närmast representerade. Ärenden, som eljest skulle behandlas av delegationen för torrläggningsärenden, skulle i så fall omhänderhas av delegationen för inre rationalisering.

Ehuru centrala lantbrukskommittén, såsom ovan anmärkts, utgått från att särskild delegation för torrläggningsärenden som regel torde vara erforderlig, och detta inte minst på grund därav att handläggningen av ärenden rörande större torrläggningsföretag torde fordra besiktning å platsen, anser kommittén i överensstämmelse med den av vissa lokalkommittéer uttalade uppfattningen, att det icke bör vara obligatoriskt med sådan delegation.

Frågan om den fjärde delegationen torde enligt kommitténs uppfattning ej heller böra definitivt fastslås i för nämnderna gällande instruktioner, utan nämnderna synas själva böra äga besluta i detta avseende. Det förefaller sålunda tänkbart, att behov av en fjärde delegation kan föreligga under de första åren, innan verksamheten med producent- och kontantbidrag stabiliserats och innan tillräcklig erfarenhet vunnits och en tillräckligt fast praxis utbildats för att avgörandet i större utsträckning skulle kunna läggas på nämndens tjänstemän.

Vid genomförandet av en i princip beslutad större omreglering torde låne- och bidragsärenden rörande såväl yttre som inre rationalisering böra handläggas i ett sammanhang. Efter den huvudregel för ärendenas fördelning, som angives nedan, skulle behandlingen däremot komma att ske av skilda delegationer. Det samråd mellan delegationerna, som således måste förutsättas för uppnående av erforderlig samstämmighet, torde i här avsedda fall böra ersättas med behandling i plenum eller också i en för omregleringsföretaget tillsatt tillfällig delegation.

Även i andra fall kunna behov uppstå av dylika tillfälliga delegationer med uppgift att handlägga på delegationer ankommande ärenden, som av olika anledningar uppträda i ett stort antal under en kortare tidsperiod. Enligt kommitténs uppfattning böra nämnderna därför äga befogenhet att tillsätta dylika tillfälliga delegationer i de fall så kan befinnas medföra påtagliga fördelar. Kommittén är emellertid angelägen att betona, att detta i princip icke skall innebära, att ärenden, som eljest skulle avgöras i plenum, genom en dylik anordning skulle kunna hänskjutas till delegation. Anordningen bör endast innebära en rationalisering av delegationernas arbete och bör endast tillgripas i de undantagsfall, då verkliga fördelar därigenom kunna vinnas.

Vad beträffar detaljerna i fråga om fördelningen av ärendena på de olika delegationerna synes icke heller i detta avseende några bindande anvis-

ningar böra utfärdas. Kommittén vill dock under hänvisning till de synpunkter, som nedan anföras beträffande ärendenas fördelning på nämndens olika avdelningar, framhålla, att det som regel torde vara ändamålsenligt att samma avgränsning kommer att gälla för delegationerna som för avdelningarna.

C. Delegationernas sammansättning.

Vid övervägandet av antalet ledamöter i delegationerna har kommittén ansett sig böra ifrågasätta antingen tre eller två. Fler än tre ledamöter torde icke kunna ifrågakomma utan att vinsten av den föreslagna anordningen skulle gå förlorad. Nödvändigheten att i största möjliga utsträckning minska antalet ledamöter i delegationerna talar närmast för endast två ledamöter.

Frågan om antalet ledamöter torde dock böra ses i samband med frågan om delegationernas sammansättning och då närmast med frågan, huruvida vissa ledamöter obligatoriskt böra ingå i delegationerna. Kommittén anser för sin del, att hushållningssällskapets sekreterare bör vara självskriven ledamot i delegationen för inre rationalisering samt lantbruksdirektören i delegationen för yttre rationalisering. Skäl synas även tala för att lantbruksdirektören bör ingå i delegationen för torrläggningsärenden, bl. a. därför att han på så sätt automatiskt skulle komma att hållas à jour med arbetet inom lantbruksingenjörsavdelningen.

Ett flertal lokalkommittéer ha framhållit, att lantbruksdirektören borde vara obligatorisk ledamot av samtliga såväl permanenta som tillfälliga delegationer eller i varje fall äga rätt närvara vid delegationernas sammanträden och därvid kunna påyrka, att ärende skall hänskjutas till behandling i plenum. Delegationsarbetet skulle eljest lätt kunna leda till bristande samordning av nämndens beslut. Centrala lantbrukskommittén, som utgår från att lantbruksdirektören i görligaste mån bör befrias från frågor av mindre vikt, förordar sistnämnda linje, vilken ger lantbruksdirektören möjlighet att själv avgöra, i vilka frågor han bör deltaga i delegationsbehandlingen.

Enligt departementschefen bör åtminstone en av nämndens ledamöter äga speciell kännedom om förhållandena hos den grupp jordbrukare, för vilka rationaliseringsarbetet har den mest påtagliga betydelsen, nämligen de mindre jordbrukarna. Det kan ifrågasättas, om icke vissa skäl tala för att en sådan ledamot bör ingå såsom obligatorisk medlem i delegationerna för yttre rationalisering och producent- och kontantbidrag respektive inre rationalisering, därest endast tre delegationer förekomma. Om så skulle anses böra ske, skulle delegationen för yttre rationalisering och i förekommande fall även delegationen för inre rationalisering kunna komma att sammansättas av två obligatoriska ledamöter. För att undvika en helt

automatisk sammansättning av dessa delegationer, torde det därför vara erforderligt med minst ytterligare en ledamot, d. v. s. minst tre.

Lokalkommittén i Malmöhus län har i detta sammanhang som sin uppfattning uttalat, att i varje delegation bör ingå minst en av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna i nämnderna och minst en av de av hushållningssällskapet utsedda ledamöterna. Motiveringen härför är att eljest vissa ärenden skulle komma att domineras av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna, medan andra åter skulle komma att domineras av de av hushållningssällskapen utsedda ledamöterna. Centralkommittén vill för sin del betona, att samtliga delegationer i görligaste mån böra ges en representativ sammansättning, men anser icke några obligatoriska föreskrifter i ovannämnda avseende erforderliga eller lämpliga.

Oavsett frågan om obligatoriska ledamöter gäller att en tremannadelegation medger en allsidigare sammansättning och en större beslutmässighet än en delegation med endast två ledamöter. För att i plenum kunna överrösta en enig tremannadelegation fordras full enighet av nämndens övriga ledamöter. Detta torde innebära att de slut, till vilka en enig tremannadelegation kommer, som regel motsvara de slut nämnden i plenum skulle komma att omfatta. Det torde därför vara möjligt att på tremannadelegationer överlåta beslutanderätt i betydligt större omfattning än vad fallet skulle vara om delegationen bestode av endast två ledamöter. Av de skäl, som ovan anförts, anser sig kommittén böra förorda, att delegationerna i regel böra sammansättas av tre ledamöter. Ledamöterna torde i varje fall till en början intill dess erfarenhet av delegationsarbetet vunnits böra väljas för ett år i sänder. Vid förfall för ledamot torde dennes personlige suppleant böra träda i stället.

Enligt kommitténs uppfattning bör såsom förutsättning för delegationernas rätt att avgöra ärenden krävas att delegationens samtliga ledamöter eller vid förfall för ledamot, dennes suppleant, deltaga i ärendenas behandling. Är någon ledamot av avvikande mening, bör denne äga rätt att begära att ärendet hänskjutes till plenum. Delegationerna böra givetvis också äga rätt att i förekommande fall hänskjuta avgörandet av tveksamma ärenden till nämnden i plenum.

D. Delegationernas rätt att avgöra ärenden.

Vad angår frågan om avgränsningen av sådana ärenden, som regelmässigt böra behandlas av nämnden i plenum, från de ärenden, som böra kunna avgöras av delegationer eller — i vissa enkla frågor av rutinmässig art — av nämndens tjänstemän, har kommittén funnit det olämpligt att i detalj fixera denna fördelning genom instruktionsmässiga föreskrifter.

Det torde vara synnerligen vanskligt att i förevarande fall uppställa regler för gränsdragningar, eftersom det rör sig om områden, där inga skarpa,

naturliga skiljelinjer finnas utan där ärenden av olika vikt, art och svårighetsgrad successivt avlösa varandra. Gränsdragningen blir i sådana fall med nödvändighet mera av konventionell än av principiell art, och en relativ förskjutning åt ena eller andra hållet synes ur saklig synpunkt uteslutande böra bedömas utifrån önskvärdheten av en möjligast jämn arbetsfördelning. Betingelserna härför växla givetvis alltefter ärendenas antal och inbördes fördelning. De komma därför att växla inte bara för olika nämnder utan även för olika tider och det synes därför nödvändigt, att avgränsningen i praktiken skall på ett enkelt sätt kunna anpassas efter ändrade förhållanden. Kommittén är därför angelägen betona, att den gränsdragning, som nedan i princip föreslås, endast är avsedd till ledning och icke till bokstavlig efterrättelse. Lantbruksnämnderna böra således tillerkännas rätt att inom ramen av den principiella gränsdragningen vidtaga de justeringar, som kunna betingas av rådande arbetsförhållanden.

Vid gränsdragningen har centralkommittén — i likhet med departementschefen och jordbrukskommittén — förutsatt, att ärenden av principiell natur eller eljest av större vikt böra behandlas av nämnden i plenum.

Av ärenden sammanhängande med nämndens verksamhet för yttre rationalisering synas sålunda frågor rörande regionalplanering och individualplanering regelmässigt böra avgöras i plenum och likaså beslut om utövande av förköpsrätt, aktiv inköpspolitik och expropriation, beslut om försäljning av nämndens fastigheter samt framställningar och yttranden till Kungl. Maj:t. Beslut eller yttranden i jordförvärvsärenden böra likaledes avgöras av nämnden i plenum, men i vissa fall torde en förberedande behandling i delegation böra förutsättas. Även behandling av frågor rörande den jordpolitiska kontrollen torde böra ske i plenum.

Frågor rörande konkreta åtgärder för genomförandet av en i plenum beslutad åtgärd — t. ex. beträffande planering — samt frågor rörande fastighetsförvaltningen, synas regelmässigt böra kunna avgöras i delegation.

Vanhävdsärenden torde som regel böra avgöras i delegation utom i fråga om anmälan till länsstyrelsen enligt 6 § lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk samt i fråga om hemställan om tvångsinlösen jämlikt lagen den 30 juni 1947 om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom. I de sistnämnda fallen böra ärendena avgöras i plenum, även om förberedande undersökningar och underhandlingar föras av delegation.

Ärenden rörande lån och bidrag till yttre rationalisering synas intill en viss gräns böra kunna avgöras av delegation. Gränsen synes därvid preliminärt kunna sättas till 2 000 kr. för bidrag och 10 000 kr. för lån eller, där lån och bidrag samtidigt utgå, tillhopa 10 000 kr.

Kommittén har övervägt frågan, huruvida beslut att *icke* utnyttja förköpsrätt och hembud ovillkorligen skola avgöras i plenum. Denna fråga torde komma att bli av stor praktisk betydelse, då väl nämnden icke på långt när kommer att begagna sig av kronans förköpsrätt i alla de fall, som

komma under nämndens prövning. Många gånger torde det dessutom röra sig om relativt självklara fall, där utgången på grund av omständigheterna och den praxis, som utbildats, är mer eller mindre given på förhand och där nämndens prövning därför är av övervägande formell art. Det är givetvis även nödvändigt att i görligaste mån reducera antalet pleniärenden, emedan eljest den reella behandlingen av dessa ärenden lätt skulle kunna urarta till ett schablonmässigt listförfarande. Därmed skulle också ändamålet med plenibehandlingen förfuskas. Kommittén har därför utgått ifrån att beslut att icke utnyttja förköpsrätten bör kunna fattas i delegation i de fall, då någon tveksamhet icke synes kunna föreligga.

I detta sammanhang vill kommittén dock i förbigående påpeka, att ärenden om förköpsrätt ofta samtidigt torde vara jordförvärvsärenden och att behandlingen av dessa två spörsmål givetvis icke kan ske fristående från varandra. Även i fråga om jordförvärvsärenden torde det i många fall gälla mycket enkla ärenden, motsvarande dem, som nu avgöras av egnahemsnämnderna genom utfärdande av intyg. Huru dessa frågor skola fördelas mellan plenum och delegation, torde bli beroende av den utformning jordförvärvslagen kan komma att få efter nu pågående omarbetning.

I fråga om individualplaneringar bör anmärkas, att dessa kunna vara av mycket skiftande karaktär. Det kan vara fråga om planeringar, som beröra en hel by eller en hel bygd, men det kan också gälla mindre fristående — partiella — planeringar av en eller några få fastigheter i samband med utredningar i enkla avstyckningsärenden. Det torde få anses onödigt betungande, att alla sådana partiella planeringar prövas av nämnden i plenum. Kommittén vill därför föreslå, att individualplaneringar, som endast tjäna begränsade syften, skola kunna avgöras i delegationer.

Ärenden rörande nyodling, stenröjning, jordkörning, betesanläggningar och ägovägar och likaledes ärenden rörande lån och bidrag till ekonomibyggnader synas regelmässigt böra avgöras av delegation utom då fråga är om lån och bidrag av avsevärd storlek. Gränsdragningen torde böra ske efter samma grunder som för lån och bidrag till yttre rationalisering.

Frågor rörande återbetalning av utlämnade avskrivningslån samt uppsägning av amorteringslån torde på grund av sin grannlaga natur böra behandlas i plenum.

Beträffande arrendeegnahemsverksamheten har centralkommittén inhämtat, att sociala jordbrukskreditutredningen torde komma att föreslå, att tre typer av ärenden skola underställas centralorganet, nämligen upplåtelse av viss fastighet som arrendeegnahem, bestämmandet av arrendets storlek samt försäljning av arrendeegnahem. De yttranden, som lantbruksnämnden har att avgiva i dessa frågor, torde böra behandlas i plenum. Även övriga ärenden rörande arrendeegnahem — i den mån de icke äro av rent kameral natur eller tillhöra den rutinmässiga fastighetsförvaltningen — torde böra avgöras i plenum.

Frågan om beviljande av jordbruksegnahemslån och driftskrediter synas böra förberedas av delegation men avgöras i plenum. Frågor rörande sambruksföreningar och andelsladugårdar torde på grund av ärendenas vikt och omfattning böra upptagas direkt i plenum.

Lantbruksnämnderna skola övertaga de arbetsuppgifter, som nu åligga torrläggningsnämnderna. Därvid torde delegationen för torrläggningsärenden böra bereda ärenden rörande statsbidrag från statens avdikningsanslag och lån ur statens avdikningslånefond. Dessa ärenden böra därefter handläggas i plenum för vidare befordran till lantbruksstyrelsen. Alla övriga ärenden, vilka tidigare ankommit på torrläggningsnämnd, liksom ärenden rörande täckdikning och avloppsförbättring torde kunna avgöras av delegationen.

Frågor rörande beviljande av producent- och kontantbidrag torde i vissa fall komma att bli av ömtålig och svårbedömbar karaktär. I den mån ärendena kunna vara av prejudicerande art torde de böra avgöras i plenum. I övrigt torde ärendena böra avgöras i delegation utom i mycket enkla frågor av rutinmässig karaktär, då beslut torde kunna träffas av nämndens kamrer.

Kamerala ärenden torde i regel kunna avgöras av kamreraren. Antingen lantbruksdirektören resp. under dennes tjänstledighet, den tjänsteman lantbruksstyrelsen sätter i hans ställe eller annan av lantbruksstyrelsen därtill särskilt utsedd tjänsteman torde dock böra besluta om utanordningar.

Behandlingen av personalfrågor inom nämnden torde böra regleras i för nämnden utfärdade instruktioner efter de regler, som gälla för statsförvaltningen i allmänhet, varvid bör beaktas att decentralisering av dylika ärenden i görligaste mån bör eftersträvas.

E. Arbetets fördelning på avdelningar.

Kommittén har ansett sig böra som regel förorda en uppdelning av nämndens personal på olika avdelningar alltefter arbetsuppgifternas art. En tjänsteman inom varje avdelning — utom beträffande nedan redovisade avdelning för yttre rationalisering — skulle därvid utses att under lantbruksdirektören fungera såsom chef med uppgift att övervaka och fördela de på avdelningen ankommande arbetsuppgifterna. Lantbruksdirektören skulle på så sätt befrias från dessa uppgifter och i högre grad kunna ägna sig åt frågor rörande utvecklingsplanering och yttre rationalisering.

Uppdelningen på avdelningar får emellertid icke tolkas så att nämndens befattningshavare skulle helt bindas vid tjänstgöring å viss avdelning. Kommittén utgår i stället ifrån att ett utbyte och en uppdelning av befattningshavare mellan de olika avdelningarna skall kunna ske i erforderlig omfatt-

ning och att det tillkommer lantbruksdirektören att bestämma härom. Icke heller ärendenas fördelning å de olika avdelningarna bör låsas, utan nämnderna böra äga rätt att inom vissa gränser besluta om de ändringar, som kunna vara motiverade av de olika befattningshavarnas kvalifikationer och ärendenas antal.

Som regel torde det vara erforderligt med fyra avdelningar, nämligen en för yttre rationalisering, en för inre rationalisering, en lantbruksingenjörsavdelning samt en kameral- och administrativ avdelning. Inom de största nämnderna kan det möjligen föreligga behov av en särskild avdelning för ärenden rörande den sociala jordbrukskreditgivningen.

Å andra sidan torde fördelarna av en uppdelning på avdelningar kunna anses tvivelaktiga för de mindre nämnderna, eftersom vissa avdelningar då skulle komma att bestå endast av två à tre befattningshavare. Reglerna för uppdelning på avdelningar böra därför icke vara bindande, utan nämnderna torde själva böra äga rätt att i detta avseende vidtaga de modifikationer, som förhållandena kunna föranleda.

Avdelningen för yttre rationalisering bör stå under lantbruksdirektörens direkta ledning. Inom avdelningen bör i första hand handläggas ärenden rörande jordbrukets utvecklingsplanering. Kommittén förutsätter därvid, att behandlingen i de delar, som huvudsakligen rör inre rationalisering, handläggas av avdelningen för inre rationalisering eller under medverkan av befattningshavare inom denna avdelning. Detsamma gäller i tillämpliga delar även beträffande lantbruksingenjörsavdelningen.

Ärenden av jordpolitisk art såsom jordpolitisk kontroll, jordförvärvsärenden, bolagsförvärvsärenden och vanhävdsärenden samt frågor rörande aktiv inköpspolitik, utövandet av kronans förköpsrätt och expropriation samt dessutom frågor rörande förvaltningen av nämndens fastigheter torde likaledes böra handläggas inom avdelningen för yttre rationalisering.

Avdelningen för inre rationalisering synes böra stå under ledning av en 1:ste lantbrukskonsulent eller lantbrukskonsulent. I första hand böra ärenden rörande nyodling, stenröjning, jordkörning, betesanläggning, ägovägar och jordbrukets byggnader handläggas inom denna avdelning. Huruvida täckdikning och avloppsförbättring samt sådana syneförrättningar, som tidigare handlagts av därtill förordnade jordbrukskonsulenter, bör handläggas inom denna avdelning eller inom lantbruksingenjörsavdelningen torde böra prövas för varje särskild nämnd. Hänsyn torde därvid böra tagas såväl till tidigare rådande praxis i fråga om täckdikningsplanernas upprättande som till vederbörande tjänstemäns formella kompetens. Nämnderna torde själva böra äga besluta i detta avseende.

Ärenden sammanhängande med den sociala jordbrukskreditgivningen, d. v. s. jordbruksegnahemslån, driftskrediter, lån och bidrag till sambruksföreningar och andelsladugårdar, samt ackords- och hjälplån torde likaledes

böra handläggas inom avdelningen för inre rationalisering såvida icke särskild avdelning organiserats för detta ändamål.

Lantbruksingenjörsavdelningen är avsedd att utgöra en direkt fortsättning på den nuvarande lantbruksingenjörsorganisationen, och de ärenden, som nu handläggas av lantbruksingenjören, böra således även i fortsättningen handläggas av denne. Dessutom bör emellertid lantbruksdirektören äga befogenhet att hänskjuta i samband med rationaliseringsverksamheten uppkommande kulturtekniska frågor till lantbruksingenjörsavdelningen för utredning och förberedande projektering.

Den kamerala och administrativa avdelningen synes böra stå under ledning av en kamrerare. Förutom rent kamerala uppgifter såsom kassaförvaltning, räkenskaper, bankaffärer, utbetalning av avlöningar och reseersättningar etc. torde alla rutinmässiga verkställighetsåtgärder beträffande lån och bidrag, lagfarter, inteckningar och sammanläggningar etc. böra handläggas inom denna avdelning. Ärenden rörande producent- och kontantbidrag torde helt böra handläggas inom avdelningen, som i regel även torde böra ombesörja nämndens skrivarbete. Av den kvinnliga biträdespersonalen torde sålunda endast de, som mera beständigt äro knutna till vissa bestämda uppgifter åt vissa bestämda befattningshavare — t. ex. ritbiträden åt lantbruksingenjören och täckdikningskonsulenten etc. — böra knytas till annan avdelning än den kamerala.

Enligt kommitténs uppfattning bör dock diarie- och protokollföring samt förteckningar över de tider, inom vilka beslut i förköpsärenden skola vara avgivna etc., handhavas av en speciell kvinnlig befattningshavare, med uppgift i övrigt att i första hand biträda lantbruksdirektören.

Protokollföringen i delegationerna torde dock i viss omfattning kunna ombesörjas av vederbörande föredragande tjänsteman.

Kommittén har i annat sammanhang berört behovet av juridisk sakkunskap och formerna för detta behovs fyllande. Någon särskild avdelning för juridiska spörsmål synes icke böra ifrågasättas utan i den mån jurist kan komma att mera fast knytas till nämnden, torde denne böra ges en ställning såsom rådgivare utan egen underställd biträdespersonal.

F. Rätten att överklaga lantbruksnämnds beslut.

De beslut lantbruksnämnd kan komma att meddela i olika ärenden, kunna givetvis i många avseenden starkt ingripa i enskilda medborgares rättsliga och materiella ställning.

Så är t. ex. fallet i frågor angående tillämpningen av lagen om kronans förköpsrätt samt lagen om uppsikt å jordbruk. Dessa lagar innehålla dock bestämda regler för i vilken ordning lantbruksnämnds beslut skall kunna överklagas i högre instans.

Såsom i kap. 5 framhållits, torde inom kort utkomma ett betänkande med förslag till ny lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Enligt detta förslag torde prövningen av tillståndsfrågan i stor utsträckning komma att överflyttas på lantbruksnämnderna. I samband därmed torde också förslag rörande ordningen för anförande av besvär över nämndens beslut komma att framläggas, varför kommittén icke anser sig böra ingå på frågan härom i detta sammanhang.

Även lantbruksnämnds beslut i frågor rörande lån och bidrag till åtgärder för yttre eller inre rationalisering komma i många avseenden att starkt påverka sakägarnas materiella ställning. Ehuru det med visst fog skulle kunna hävdas, att beslut om lån eller bidrag av ifrågavarande slag bör vara utan appell, så framstår det dock klart, att det är ett samhälleligt intresse att alla få sin sak prövad efter enhetliga grunder. Det är därför önskvärt, att även beslut i ärenden rörande lån och bidrag skola kunna underkastas prövning i en högre instans. Kommittén föreslår därför, att lantbruksnämndernas beslut i ifrågavarande ärenden skola få överklagas i lantbruksstyrelsen, som bör äga att slutgiltigt avgöra dem.

Då lantbruksnämndernas beslut i hithörande frågor kunna påverka rättsförhållandet mellan ägare och brukare, torde bådadera böra tillerkännas rätt att överklaga av nämnden meddelat beslut, även om endast en av dem angivits såsom sakägare. Även i det fall lantbruksnämnden bifallit gjord framställning, torde rätt att klaga böra tillerkännas part, som icke biträtt framställningen.

Bortsett från de fall, då annorlunda föreskrives genom de lagar eller särskilda förordningar, som skola tillämpas i respektive ärenden, synas de regler angående rätt att överklaga lantbruksnämnds beslut, som ovan föreslagits i fråga om lån och bidrag till yttre och inre rationalisering, böra gälla även beträffande lantbruksnämnds beslut i andra ärenden, t. ex. i fråga om producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk.

Den organisationsform, som redovisats i det föregående, åskådliggöres schematiskt å sid. 143. Kommittén är emellertid angelägen att betona, att den redovisade organisationsplanen icke är fullständig och att den icke är avsedd att stelt tillämpas. Planen, som närmast hänför sig till en nämnd av genomsnittlig storlek och normal fördelning av ärendena, syftar endast till att åskådliggöra den principiella uppläggningen och till att exemplifiera samarbetet med andra organ.

Den ordningsföljd, i vilken kontaktorganen och ärendena redovisas, får givetvis icke tolkas såsom uttryck för den olika vikt, som de skilda organen eller ärendena tillmätas. Kommittén har i detta hänseende icke velat göra någon gradering.

Anmärkningar till »Schematisk organisationsplan för lantbruksnämnd».

(Följande förkortningar användas för lantbruksnämndens olika avdelningar:
YR = Avdelningen för ärenden angående yttre rationalisering
IR = » » » » inre rationalisering
KA = Kamerala och administrativa avdelningen).

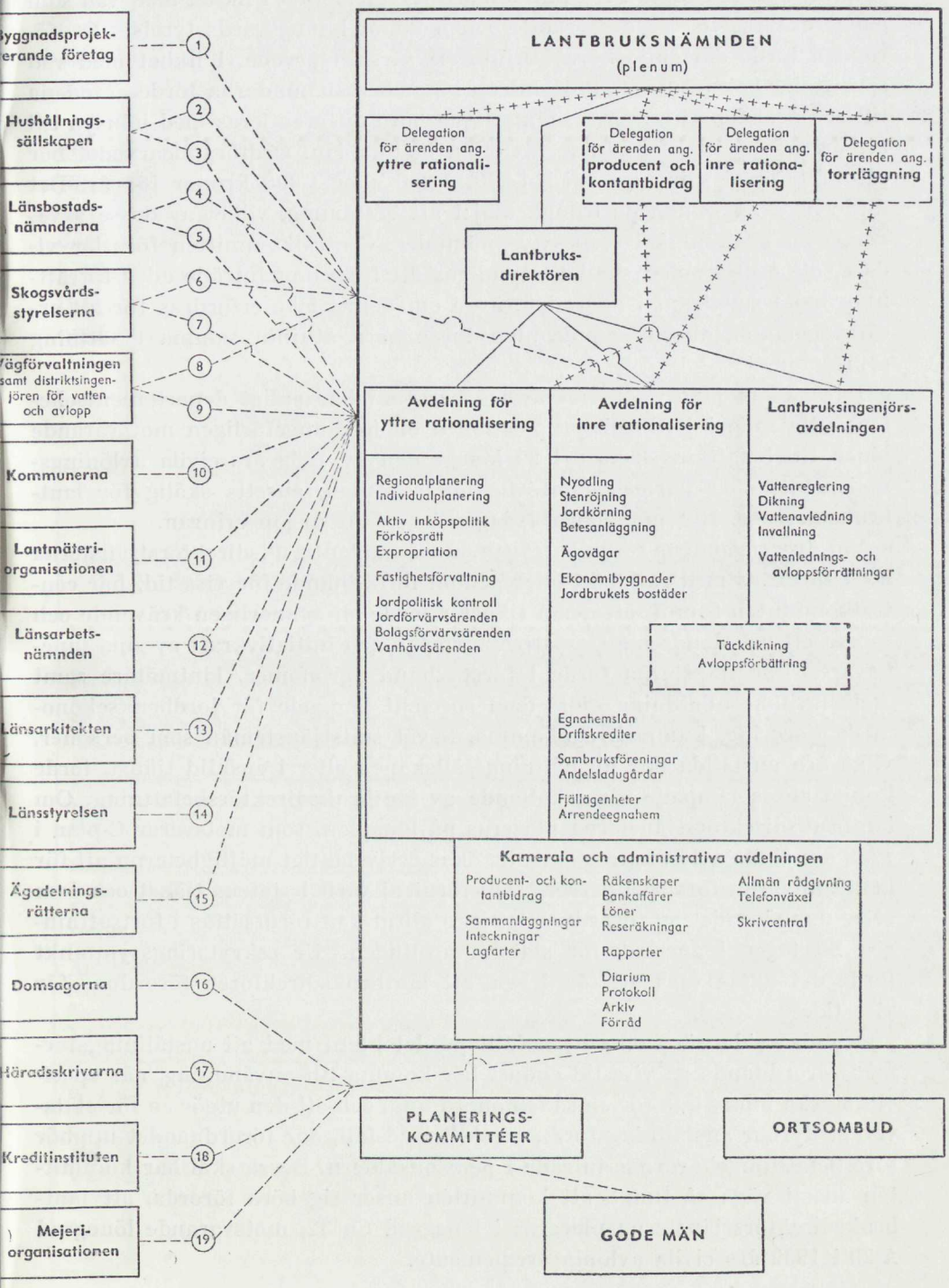
Markering	Samråd mellan	Samråd kunna avse
1	Byggnadsprojekterande företag — IR	Projektering av byggnader.
2	Hushållningssällskapet — IR	Gemensamt utnyttjande av vissa tjänstemän; sambandet med driftsrationalisering; upplysningsverksamheten.
3	» — YR	Medverkan i planering.
4—5	Länsbostadsnämnden — IR, YR	Jordbrukets bostäder.
6	Skogsvårdsstyrelsen — IR	Betesanläggningar; vägfrågor; skogsdikning.
7	» — YR	Sambandet jordbruk—skogsbruk; vägfrågor; fastighetsförvaltning; skoglig expertis i diverse frågor.
8	Vägförvaltningen och distriktsingenjören för vatten och avlopp — IR	Projektering av ägovägar. Vatten och avloppsfrågor.
9	D:o d:o — YR	Yttre rationalisering i samband med byggandet av allmänna vägar. Planläggning och byggande av enskilda vägar.
10	Kommunerna — YR	Medverkan i vissa fall i region-, general-, stads- och byggnadsplanering. Bostadsförsörjningsplaner.
11	Lantmäteriorganisationen — YR a) länskontoren	Medverkan i regional- och individualplanering; fastighetsbildningsfrågor i allmänhet; utredningar vid köp och expropriation; jordpolitiska kontrollen.
	b) distriktsorganisationen	Fastighetsbildning; planeringskommittéerna.
12	Länsarbetsnämnden — YR	Jordbrukets och skogsbrukets arbetskraftsproblem.
13	Länsarkitekten — YR	Kontakten tätort—landsbygd.
14	Länsstyrelsen — YR	Förmedling av lantbruksnämnds medverkan i tätortsplanering, som berör jordbruk och skogsbruk; förordnande av förrättningsmän enligt vattenlagen, ägofredslagen och enskilda väglagen m. m.
15	Ägodelningsrätterna — YR	Tillstånd till och fastställelse av vissa förrättningar; sammanläggningar.
16	Domsagorna — KA (YR)	Förköpsrätt; expropriation; inteckningar, lagfarter m. m.
17	Häradsskrivarna — KA	Taxeringsfrågor
18	Kreditinstituten — KA	Jordbrukskrediterna
19	Mejeriorganisationen — KA	Producent- och kontantbidrag.

Kapitel 11. Lantbruksnämndernas personalbehov m. m.

A. Personalbehov samt anställnings- och avlöningsförhållanden, m. m.

Ordförande och ledamöter i lantbruksnämnd — med undantag av lantbruksdirektören — böra åtnjuta ett arvode av 20 kronor för sammanträ-

Schematisk organisationsplan för lantbruksnämnd.

des- och förrättningsdag. Vidare bör utgå resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass I A i allmänna resereglementet i likhet med vad som gäller exempelvis för ordförande och ledamot i skogsvårdsstyrelse. Ordföranden torde därjämte böra åtnjuta ett särskilt arvode. I likhet med vad som gäller beträffande ordförandena i egnahemsnämnderna torde arvodena till ordförandena i lantbruksnämnderna böra differentieras med hänsyn till att arbetsbördan kan väntas bli olika i olika län. Ordförandearvodet bör sålunda förslagsvis utgå med 1 500, 1 200 eller 1 008 kronor för år. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma, vilket av dessa arvoden, som skall utgå i respektive nämnder. Centralkommittén föreslår vidare, att ordföranden skall bemyndigas att till sammanträde eller förrättning kalla suppleant i nämnden, även om denne icke erfordras för att ersätta ledamot, varvid suppleanten torde böra åtnjuta samma ersättning som ledamot.

I fråga om lantbruksnämndernas personal har enligt departementschefens uttalande i jordbrukspropositionen en lön, ungefärligen motsvarande lönen till befattningshavare i 29 lönegraden av 1939 års civila avlöningsreglemente eller därmed jämförlig lön å C-plan, ansetts skälig för lantbruksdirektör. Häremot har riksdagen icke haft någon erinran.

Vid övervägandena rörande frågan, huruvida lantbruksdirektörstjänsterna böra tillsättas med fullmakt eller genom förordnande för viss tid, har centralkommittén funnit, att dessa tjänster torde bli synnerligen krävande och fordra ett betydande mått av arbetsförmåga och initiativkraft av sina innehavare. För tjänsterna torde i första hand agronomer, lantmätare samt andra, vilkas utbildning gjort dem speciellt lämpade för jordbruksekonomisk placering, kunna ifrågakomma. Såväl statstjänstemän som personer, vilka äro anställda hos hushållningssällskapen eller i enskild tjänst, torde kunna anses lämpade för erhållande av lantbruksdirektörsbefattning. Om lantbruksdirektörstjänsterna placeras på löneplan, som motsvarar C-plan i 1939 års civila avlöningsreglemente, ökas otvivelaktigt möjligheterna att för befattningarna förvärva person, som förut ej varit i statens tjänst och som efter upphörandet av förordnandet icke alltid kan förutsättas i fortsättningen bli tagen i anspråk för statsförvaltningen. Ur rekryteringssynpunkt torde det alltså vara att föredraga, att lantbruksdirektören förordnas för viss tid.

Å andra sidan är kommittén fullt på det klara med att anställningsformen förordnande på viss tid endast bör komma till användning, när speciellt starka motiv tala för en sådan anordning, och att den utgör en för statsverket dyrbar anställningsform, särskilt i de fall, där förordnandet upphör före befattningshavarnas inträde i pensionsåldern. Dessa skäl har kommittén ansett väga så tungt, att kommittén anser sig böra förorda, att lantbruksdirektörstjänsterna placeras i lönegrad Ca 32, motsvarande lönegrad A 29 i 1939 års civila avlöningsreglemente.

Skulle anställningsformen förordnande på viss tid ifrågakomma, synes det ligga närmast till hands att befattningarna placeras i lönegrad med beteckning Cb, varvid lön utgår efter den dyrortsgraderade löneplanen. Tjänsterna torde därvid lämpligen böra placeras i lönegrad Cb 9, motsvarande slutlönen i lönegrad Ca 32.

Vad angår lantbruksnämndernas personal i övrigt, varierar givetvis det erforderliga antalet befattningshavare för de olika nämnderna allt efter uppgifternas omfattning och art samt inbördes fördelning. För att få en uppfattning om det sammanlagda personalbehovet har centralkommittén därför anmodat de under kommittén arbetande lokalkommittéerna att inkomma med förslag till personaluppsättning för respektive nämnder, samtidigt som centralkommittén verkställt viss uppskattning av den förväntade omfattningen av deras arbetsuppgifter. Med stöd av sistnämnda uppskatt-

Sammanställning av centralkommitténs till lokalkommittéerna remitterade beräkning av personalbehovet i lantbruksnämnderna.

Lantbruksnämnd	Lantbruksdirektörer	1. lantbrukskonsulent	Byggnadskonsulenter	Lantbrukskonsulenter	Lantbruksassistenter	Lantbrukstekniker	Summa tekniker	Kamrerare	Kansliskrivare	Kanslibiträden (inkl. kassörskor)	Skriv- och kontorsbiträden	Kontorsbud	Summa övrig personal	Samtliga
Stockholms	1	1	1	1	1	3	8	1	1	2	5	1	10	18
Uppsala	1	—	1	2	1	2	7	1	—	3	3	1	8	15
Södermanlands	1	1	1	2	2	3	10	1	1	2	6	1	11	21
Östergötlands	1	1	1	2	2	3	10	1	1	2	5	1	10	20
Jönköpings	1	1	1	2	1	4	10	1	1	3	4	1	10	20
Kronobergs	1	1	1	2	1	4	10	1	1	3	4	1	10	20
Kalmar norra	1	—	1	1	1	2	6	1	—	2	3	1	7	13
Kalmar södra	1	—	1	2	1	3	8	1	—	3	4	1	9	17
Gotlands	1	—	1	1	1	2	6	1	—	3	3	1	8	14
Blekinge	1	1	1	1	1	3	8	1	1	2	3	1	8	16
Kristianstads	1	1	1	2	1	3	9	1	1	3	6	1	12	21
Malmöhus	1	1	1	1	1	3	8	1	1	2	5	1	10	18
Hallands	1	1	1	—	1	4	8	1	1	2	4	1	9	17
Göteborgs o. Bohus	1	1	1	1	1	3	8	1	1	2	4	1	9	17
Älvsborgs norra	1	1	1	2	1	4	10	1	1	3	5	1	11	21
Älvsborgs södra	1	1	1	2	1	3	9	1	1	3	4	1	10	19
Skaraborgs	1	1	1	2	2	3	10	1	1	3	6	1	12	22
Värmlands	1	2	1	1	2	5	12	1	1	3	7	1	13	25
Örebro	1	1	1	2	1	3	9	1	1	3	4	1	10	19
Västmanlands	1	—	1	1	1	2	6	1	—	2	3	1	7	13
Kopparbergs	1	1	1	2	2	4	11	1	1	3	4	1	10	21
Gävleborgs	1	2	1	1	1	5	11	1	1	3	4	1	10	21
Västernorrlands	1	2	1	2	2	8	16	1	1	3	8	1	14	30
Jämtlands	1	1	1	2	2	6	13	1	1	3	8	1	14	27
Västerbottens	1	2	1	4	3	[1]9	20	1	1	4	12	1	19	39
Norrbottens	1	2	1	4	3	8	19	1	1	4	12	1	19	38
Hela riket	**26**	**26**	**26**	**45**	**37**	**102**	**262**	**26**	**21**	**71**	**136**	**26**	**240**	**542**

[1] Därav 1 skogvaktare.

ningar och övriga i sammanhanget kända förhållanden företog kommittén därefter vissa jämkningar i lokalkommittéernas inkomna förslag. Den personaluppsättning, som på detta sätt erhölls, redovisas i vidstående sammanställning. Därvid har emellertid lantbruksingenjörsavdelningarna uteslutits av skäl, som nedan närmare beröras.

Sedan den i tabellen åskådliggjorda beräkningen av personalbehovet remitterats till lokalkommittéerna för yttrande samt svar från dessa inkommit, vari från åtskilliga håll påyrkats ökning av personalen, varemot någon nämnd ansett den föreslagna personaluppsättningen kunna i viss mån minskas, har kommittén efter vidtagna jämkningar såväl uppåt som nedåt i förslaget upptagit frågan om lantbruksnämndernas personalbehov till slutligt övervägande och därvid kommit till följande resultat.

Hos varje lantbruksnämnd torde böra finnas en eller flera konsulenter. För konsulentbefattningarna böra samma kategorier ifrågakomma som för lantbruksdirektörsbefattningarna. I avsikt att skilja lantbruksnämndernas konsulenter från hushållningssällskapens jordbrukskonsulenter föreslår kommittén att de förra erhålla tjänstetiteln lantbrukskonsulent. Vid bestämmande av lantbrukskonsulenternas lönegradsplacering torde hänsyn böra tagas till 1947 års riksdagsbeslut, att statsbidrag till avlönande av jordbrukskonsulenterna hos hushållningssällskapen skall utgå efter lönegrad A 23 i 1939 års civila avlöningsreglemente, motsvarande lönegrad Ca 26 i gällande avlöningsreglemente. Även om det i och för sig varit önskvärt, att lantbrukskonsulenterna kunnat placeras i något högre lönegrad, anser sig centralkommittén likväl med hänsyn till nämnda riksdagsbeslut icke böra föreslå högre lönegrad än 26 lönegraden för dessa befattningar. Från denna princip synes emellertid vissa undantag böra göras.

Såsom av det ovan sagda framgår har det förutsatts, att lantbruksdirektören skall ägna huvudparten av sin tid åt arbetet med den yttre rationaliseringen. Det synes då önskvärt, att de omfattande och viktiga arbetsuppgifter, som sammanfattats under begreppet inre rationalisering, kunna anförtros åt en kvalificerad tjänsteman, som kan självständigt leda arbetet å lantbruksnämndens avdelning för inre rationalisering. Det motsvarande synes böra gälla i sådana län, där ledningen av den yttre rationaliseringen måste fördelas på flera händer. Centralkommittén vill med anledning därav föreslå, att befattningar som *förste lantbrukskonsulent* i lönegrad Ca 29 upptagas i nämndernas personalstat. Sammanlagt torde 26 dylika befattningar böra inrättas. Å befattningarna böra i regel placeras personer, vilka kunna tänkas bli befordrade till lantbruksdirektörer. Lantbruksstyrelsen torde böra bestämma om förste lantbrukskonsulenternas placering. Därvid torde böra beaktas, att fastighetsförhållandena i vissa län, däribland i varje fall flertalet av norrlandslänen, äro sådana, att arbetet med den yttre rationaliseringen såväl kvalitativt som kvantitativt torde bli mycket krävande. Centralkommittén anser, att lantbruksnämnderna i sådana län böra vara

utrustade med en förste lantbrukskonsulent för arbetsuppgifter i samband med yttre rationalisering. Övriga förste lantbrukskonsulenter böra tilldelas de nämnder, där behovet av dem för den inre rationaliseringen är störst. De för den inre rationaliseringen avsedda förste lantbrukskonsulenterna torde böra vara föredragande i huvudparten av ärendena inom detta arbetsområde.

Lantbrukskonsulenter böra enligt kommitténs mening finnas till ett antal av 45, varav förslagsvis 26 i lönegrad Ca 26 och återstående 19 i lönegrad Ce 26. Flertalet nämnder torde böra äga tillgång till en lantbrukskonsulent för den yttre och en för den inre rationaliseringen.

Centralkommittén har vidare räknat med ett behov av tillhopa 35 agronomiskt utbildade tjänstemän på rekryteringsstadiet. Såsom tjänstetitel för dessa tjänstemän föreslår kommittén *lantbruksassistent*. Kommittén föreslår, att dessa tjänstemäns lönegradsplacering sker enligt reglerad befordringsgång som om de tillhört sådan personalkategori, som avses i 4 § 1 mom. b) i Kungl. kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 436) angående reglerad befordringsgång för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst. Även lantmätare böra kunna ifrågakomma för nu avsedda tjänster; därvid torde samma befordringsgång böra tillämpas som för lantmätare på rekryteringsstadiet inom lantmäteristaten, nämligen den befordringsgång, som är angiven i 4 § 1 mom. a) i nämnda kungörelse.

Med hänsyn till det stora antalet ärenden rörande jordbrukets ekonomibyggnader torde i varje lantbruksnämnd böra finnas en *byggnadskonsulent*, vare sig bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter hänföres till lantbruksnämnderna eller icke. För befattningarna torde man söka förvärva antingen agronomer med viss byggnadsteknisk erfarenhet eller också byggnadsingenjörer med insikter i de frågor, som uppkomma vid planering av jordbrukets byggnader. Kommittén är medveten om att svårigheter åtminstone till en början torde uppkomma att erhålla kompetenta sökande till samtliga byggnadskonsulentbefattningar men anser det oaktat, att befattningarna böra inrättas för att i mån av tillgång på kompetenta sökande tillsättas. Byggnadskonsulentbefattningarna torde böra uppföras i lönegrad Ce 27. Att kommittén föreslår något högre lönegradsplacering för dessa befattningar än för lantbrukskonsulentbefattningarna är beroende på dels att byggnadskonsulentbefattningarna för flertalet befattningshavare torde komma att bli sluttjänst och dels att de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation enligt vad kommittén inhämtat komma att föreslå, att motsvarande befattningshavare i länsbostadsnämnderna skola placeras i lönegrad 27.

I varje lantbruksnämnd bör anställas en *kamrerare* såsom chef för den kamerala och administrativa avdelningen. Krav på viss examen eller utbildning för erhållande av kamreraretjänsterna torde icke böra uppställas; dock synes det önskvärt att för befattningarna kunna förvärvas personer

med examen från handelshögskola jämte viss bank- eller annan kontorspraktik eller icke högskoleutbildade personer, som genom praktisk erfarenhet förvärvat grundlig kännedom om arbete av samma art som det, med vilket de blivande kamrerarna i lantbruksnämnderna komma att få befattning. Kamrerarna böra kunna svara för bokföring och kassarörelse samt utbetalning av löner och reseräkningar till nämndens personal ävensom ombesörja lagfarts-, intecknings-, sammanläggnings- och andra likartade ärenden, som förutsätta viss insikt i enklare fastighetsrättsliga frågor. Befattningarna torde lämpligen böra placeras i lönegrad Ca 25, eller samma lönegrad som är fastställd för vägkamrerarna.

Kommittén har vidare slutligen räknat med ett behov av tillhopa 105 befattningar av ungefärligen samma typ som jordbruksinstruktörsbefattningarna hos hushållningssällskapen. För att sammanblandning med hushållningssällskapens jordbruksinstruktörer icke skall ske föreslår kommittén att motsvarande befattningshavare hos lantbruksnämnderna erhålla tjänstetiteln *lantbrukstekniker*. Dessa böra biträda huvudsakligen vid utförandet av arbeten med inre rationalisering. För erhållande av ordinarie eller extra ordinarie befattning som lantbrukstekniker torde böra uppställas krav på genomgången utbildningskurs jämte erforderlig praktisk erfarenhet. För närvarande synes brist råda på kompetent personal för ifrågavarande befattningar, och utbildningskurser torde därför inom en nära framtid behöva anordnas. För dessa kurser torde i första hand lantmästare samt personer, som genomgått lantbruksskola eller lantmannaskola eller som förvärvat däremot svarande utbildning, böra ifrågakomma. För de befattningshavare, som vilja övergå från hushållningssällskapets tjänst till tjänst som lantbrukstekniker hos lantbruksnämnderna, torde i förekommande fall dispens böra meddelas från kravet på genomgången utbildningskurs. Statsbidrag för avlöning av hushållningssällskapens jordbruksinstruktörer skall enligt 1947 års riksdagsbeslut utgå efter lönegrad Ca 16. Samma löneförmåner synas böra beräknas för lantbruksnämndernas lantbrukstekniker ävensom för en skogvaktare, som bör vara anställd hos lantbruksnämnden i Västerbottens län. Av nu nämnda befattningshavare synas förslagsvis 35 böra uppföras å ordinarie stat (Ca 16), 35 å extra ordinarie stat (Ce 16) och återstående 35 avlönas enligt reglerad befordringsgång, förslagsvis enligt samma regler som föreslagits för institutsingenjörer i det av särskilda sakkunniga avgivna betänkandet angående reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen, del II, personal med teknisk utbildning m. fl. (SOU 1947: 58, sid. 42 ff.). Därest detta betänkande icke skulle föranleda något beslut av 1948 års riksdag, torde lönegradsplaceringen få bestämmas av lantbruksstyrelsen.

Hos de flesta lantbruksnämnderna torde böra finnas en befattning som *kansliskrivare* i lönegrad Ca 15. Kansliskrivaren bör vara nämndens registrator och bör därjämte kunna ombesörja protokollföring samt förandet

av förteckningar över fatalietider i förköpsrättsärenden m. m. ävensom utföra vissa statistiska arbetsuppgifter i samband med utvecklingsplaneringen. Kommittén föreslår, att 20 dylika befattningar inrättas.

Kommittén har vidare räknat med ett behov av tillhopa 71 *kanslibiträden,* varav 36 i lönegrad Ca 11 och 35 i lönegrad Ce 11. Av dessa kanslibiträden böra en i varje nämnd sköta kassagöromålen under kamrerarens ledning. Vidare torde erfordras tillhopa 134 *kontors-, skriv- och ritbiträden,* varav förslagsvis 40 i lönegrad Ca 8 och återstående 94 enligt den för icke-ordinarie personal i statens tjänst reglerade befordringsgången.

Slutligen torde för en var av lantbruksnämnderna erfordras ett *kontorsbud.* Vissa av lantbruksnämnderna torde kunna få använda respektive hushållningssällskaps kontorsbud mot viss ersättning. Det må erinras om att lantbruksingenjörernas kontorslokaler i allmänhet icke torde komma att bli belägna i anslutning till lantbruksnämndens övriga lokaler, vilket torde nödvändiggöra budskickning i relativt stor omfattning. Kontorsbuden böra enligt centralkommitténs uppfattning icke inordnas i löneplan utan avlönas med arvode. För detta ändamål torde ett belopp av 75 000 kronor böra beräknas.

Kommittén vill framhålla, att kommittén icke avsett, att viss personalstat skall fastställas för varje nämnd för sig. Kungl. Maj:t och riksdagen torde endast böra fastställa sammanlagda antalet tjänster av olika slag hos lantbruksnämnderna. Inom den bestämda ramen bör centralorganet äga möjlighet att anpassa nämndernas personal efter det behov av arbetskraft, som faktiskt gör sig gällande för de olika orterna. Det är ingalunda uteslutet att det i tillämpningen visar sig fördelaktigt med icke oväsentliga jämkningar i den preliminära beräkningen av de olika nämndernas personalbehov.

Hos en del av hushållningssällskapen finnas anställda täckdikningsförmän och cementeringsförmän, vilka i samband med omorganisationen lämpligen torde böra övergå i lantbruksnämndernas tjänst. I sex av hushållningssällskapen äro täckdikningsförmännen och cementeringsförmännen anställda enligt ett kollektivavtal, som dock enligt vad kommittén försport uppsagts till upphörande med utgången av år 1947. Enligt kollektivavtalet åtnjuter ordinarie förman en årslön från sällskapet av 650 kronor jämte viss daglön m. m. Å löneförmånerna utgår rörligt tillägg enligt normerna i gällande ramavtal. Dessutom äger förmannen att av den jordbrukare, för vars räkning arbete utföres, erhålla timlön jämte vissa andra ersättningar ävensom fri kost och logi eller däremot svarande ersättning under förrättningstiden. I övriga sällskap synas täckdikningsförmännen och cementeringsförmännen vara anställda genom personliga avtal, varvid avlöningsförmånerna variera i olika sällskap. I allmänhet synes dock ersättningen utgå i form av dagarvode jämte visst mindre årsarvode för de mera fast anställda. Under förrättningarna äro de därjämte berättigade till vissa naturaförmåner.

Det synes önskvärt att om så erfordras efter omorganisationen få till en början tillämpa de då gällande grunderna för täckdiknings- och cementeringsförmännens ersättning. Kollektivavtal torde emellertid helst redan dessförinnan böra slutas med vederbörande fackförbund med avseende å förmännen. I den mån förmännen icke äro organiserade synas lantbruksnämnderna böra bemyndigas att övertaga gällande personliga kontrakt samt eventuellt nyanställa täckdiknings- och cementeringsförmän genom sådana kontrakt. Antalet erforderliga täckdiknings- och cementeringsförmän i lantbruksnämnderna kan för närvarande icke beräknas. För ersättningar till dessa förmän torde i avvaktan på erfarenheter av verksamheten böra beräknas en summa av 100 000 kronor.

Möjligheter torde vidare böra finnas att anställa tillfällig och extra personal för särskilda arbetsuppgifter. I den mån de ordinarie och extra ordinarie befattningarna icke omedelbart tillsättas, bör personal under mera provisoriska former kunna anställas.

Lantbruksdirektörerna torde böra tillsättas av Kungl. Maj:t efter anmälan av generaldirektören. Befattningar i lönegrad Ca 27 och högre lönegrad med beteckningen Ca utom lantbruksdirektörerna ävensom motsvarande lönegrader med beteckningen Ce torde böra tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av lantbruksstyrelsen. Övrig personal bör antagas av styrelsen; dock bör styrelsen äga möjlighet att medgiva, att annan icke-ordinarie personal än personal i lönegrad Ce 27 och högre lönegrad må antagas av lantbruksnämnderna. Rekryteringspersonalen bör därvid regelmässigt kunna antagas av dessa nämnder.

Övriga frågor rörande lantbruksnämnds organisation och arbetssätt torde böra fastställas i blivande instruktion.

Med ledning av ovan gjorda uppskattningar rörande personalbehovet har upprättats följande förslag till personalförteckningar för ordinarie respektive icke ordinarie personal hos lantbruksnämnderna (utom lantbruksingenjörsorganisationen).

Ordinarie personal.

26	lantbruksdirektörer	Ca 32
26	förste lantbrukskonsulenter	Ca 29
26	lantbrukskonsulenter	Ca 26
26	kamrerare	Ca 25
35	lantbrukstekniker	Ca 16
20	kansliskrivare	Ca 15
36	kanslibiträden	Ca 11
40	kontorsbiträden	Ca 8

Icke ordinarie personal.

26	byggnadskonsulenter	Ce 27
19	lantbrukskonsulenter	Ce 26
37	lantbruksassistenter	Cf 17—Ce 24

35	lantbrukstekniker	Ce 16
35	lantbrukstekniker	Cf 9—Ce 15
35	kanslibiträden	Ce 11
94	kontors- och skrivbiträden	Cf 4—Ce 8
26	kontorsbud	Arvode ca 250 kr./mån.

Det sammanlagda antalet befattningshavare hos lantbruksnämnderna — frånsett lantbruksingenjörsorganisationen — skulle sålunda utgöra cirka 540. Såsom jämförelse må nämnas, att omkring 190 befattningshavare för närvarande finnas anställda i egnahemsnämnderna. Av hushållningssällskapens personal ha i runt tal 200 befattningshavare sådana arbetsuppgifter, som komma att överföras till lantbruksnämnderna.

Härtill bör ytterligare anföras följande.

Antalet befattningshavare blir givetvis i viss mån beroende av om lantbruksnämnderna skola bevilja lån och bidrag till jordbrukets bostäder samt om systemet med statlig kreditgaranti skall komma till användning eller ej. Det ovan redovisade personalbehovet hänför sig till förutsättningarna, att systemet med kreditgaranti skall tillämpas samt att lantbruksnämnderna skola avgöra ärendena angående jordbrukets bostäder. Av skäl, som kommittén närmare berör i andra sammanhang, torde inga mera betydande skillnader i personalbehovet i de olika fallen kunna förväntas. Oavsett om ärenden rörande jordbrukets bostäder skola avgöras av lantbruksnämnderna eller ej erfordras således enligt kommitténs uppfattning en byggnadstekniker för bedömning av frågor rörande bl. a. ekonomibyggnader. Det stora antalet ärenden, beträffande vilka samråd förutsättes böra komma till stånd, därest frågorna om jordbrukets bostäder skulle avgöras av länsbostadsnämnderna, torde också medföra, att ändringen i den erforderliga personalen kommer att bli obetydlig och i vart fall endast kommer att beröra den underordnade biträdespersonalen. Kommittén räknar således med att ett överförande av ärenden rörande jordbrukets bostäder till länsbostadsnämnderna bör kunna medföra en minskning i personalbehovet med sammanlagt omkring 26 skriv- eller kontorsbiträden.

Motsvarande torde i stort sett gälla även i fråga om tillämpandet av systemet med statlig kreditgaranti. Om ett sådant system icke genomföres, räknar kommittén — på grund av skäl, som närmare berörts i kapitel 6 — med en ökning av den erforderliga personalen med cirka 26 skriv- eller kontorsbiträden, varjämte kommittén räknar med 26 kassörer i lönegrad Ca 15 i stället för lika många kanslibiträden.

Som ovan anmärktes, ha icke lantbruksingenjörsavdelningarna medtagits i sammanställningen av det uppskattade personalbehovet i de olika nämnderna. Som regel har gällt, att den nuvarande lantbruksingenjörsorganisationen tämligen oförändrad skall uppgå i de nya lantbruksnämnderna. I det föregående har i kapitel 4 en viss utökning av antalet lantbruksingenjörsdistrikt föreslagits. Denna fråga skall icke här ytterligare beröras, men det

har av denna anledning synts fördelaktigt att i detta sammanhang för sig redovisa dessa avdelningars befattningshavare. I nedanstående tabell har därför såväl det nuvarande antalet befattningshavare som det föreslagna antalet nyinrättade tjänster inom sagda organisation redovisats.

Sammanställning rörande antalet befattningshavare vid lantbruksingenjörsorganisationen.

Befattningshavare	Lönegrad	Antal tjänster		
		budgetåret 1947/48	som föreslås nyinrättade från 1.7 1948	budgetåret 1948/49 enligt förslaget
Lantbruksingenjör	Ca 32	24	2	26
Förste assistenter	Ca 23	24	2	26
Assistenter	Ca 20	20		20
Kanslibiträden	Ca 11	24	2	26
Eo lantbruksingenjörer	Ce 27	[1]6		6
Extra ingenjörer	Cg 23	5		5
Ingenjörsaspiranter	(Arvoden)	5		5
Eo. förste assistenter	Ce 23	6		6
Eo. assistenter	Ce 20	16	4	20
Eo. kanslibiträden	Ce 11	2		2
Eo. kontorsbiträden	Ce 8	24	2	26
Eo. skrivbiträden	Ce 6	5		5
Skrivbiträdesaspiranter	Cf 4	5		5
Tekniska biträden	4—500 kr/mån.	30		30
	Summa	**196**	**12**	**208**

[1] Därav två tjänstlediga.

Anm: Därjämte finnas från och med 1945 anställda tillfälliga assistenter och annan tillfällig teknisk personal till ett antal varierande mellan 15 och 25 befattningshavare, vilkas avlöning i form av arvode utgår av beredskapsmedel.

B. Lantbruksnämndernas behov av lokaler, möbler och annan utrustning.

Lantbruksnämndernas behov av lokaler blir givetvis beroende av antalet befattningshavare av olika kategorier inom respektive nämnder. Denna fråga måste således prövas efter de föreliggande lokala förhållandena och redan i propositionen har anskaffandet av lokaler åt nämnderna angivits såsom en av lokalkommittéernas viktigare uppgifter. Lokalkommittéernas verksamhet i detta avseende torde dock huvudsakligen vara av administrativ natur och icke behöva närmare beröras i detta betänkande. Här skall därför endast en redovisning ske av vissa allmänna synpunkter, som varit vägledande vid bedömning av lokalfrågorna. Dessförinnan vill kommittén blott i förbigående erinra om att av de organ, som skola uppgå i lantbruksnämnderna, egnahemsnämnderna och lantbruksingenjörsdistrikten nu ha egna lokaler. Överslagsvis har kommittén uppskattat nämndernas lokalbehov — exklusive lantbruksingenjörsavdelningarnas — till i genomsnitt

8 à 12 rum per nämnd jämte erforderliga arkiv- och förrådsutrymmen m. m. Ur arbetssynpunkt är det givetvis ett önskemål, att nämndens lokaler äro så samlade som möjligt. Ett bibehållande av egnahemsnämndernas och lantbruksingenjörsdistriktens nuvarande lokaler skulle däremot medföra, att nämnden skulle bli splittrad på flera olika håll. En sådan lösning av lokalproblemen framstår därför såsom en nödfallsutväg, ehuru den i nuvarande läge torde få tillgripas i ett flertal fall.

Kommittén har vidare ansett, att lokalerna i görligaste mån böra ligga i anslutning till eller i närheten av hushållningssällskapens och länsbostadsnämndernas lokaler. Skälen härtill äro att detta skulle underlätta ett intimt samarbete mellan dessa organ och framför allt, att det skulle underlätta allmänhetens konsulterande av organen. För menige man torde det i varje fall till en början råda en viss osäkerhet om vilket organ, som bör anlitas i olika frågor, och det är bl. a. för att reducera olägenheterna härav, som det synts kommittén angeläget att i görligaste mån söka samla lokalerna i varandras närhet.

Den utrustning, som nämnderna komma att behöva, har beräknats komma att täckas genom övertagande av egnahemsnämndernas och lantbruksingenjörsorganisationens nuvarande utrustning, samt genom nyförvärv.

Eftersom lantbruksnämnderna skola övertaga en del av hushållningssällskapens verksamhet, torde inlösen av den utrustning, som använts för denna verksamhet, och som hushållningssällskapen icke anse sig böra behålla, kunna komma i fråga. Detta torde framför allt gälla i fråga om erforderlig instrumentutrustning, som i den mån övertagande från hushållningssällskapen icke kan ske, torde få nyanskaffas. Därest frågan om inlösen skulle bli aktuell, torde det förfarande och de normer, som tillämpats vid lantmäteriets omorganisation, kunna tjäna som mönster.

Behovet av möbler, kontorsutrustning och instrument under budgetåret 1948/49 blir givetvis beroende av de lokaler, som nämnderna erhålla, samt den utsträckning, i vilken det beräknade personalbehovet kommer att fyllas. Kommittén har räknat med i viss utsträckning provisoriska förhållanden under det första året och att i följd därav en del av nämndernas behov av utrustning kommer att ge sig till känna först under kommande budgetår. Med hänsyn härtill och till att egnahemsnämndernas och lantbruksingenjörsavdelningarnas nuvarande utrustning torde fylla en väsentlig del av lantbruksnämndernas totala behov av möbler, instrument och annan utrustning, har kommittén ansett sig kunna begränsa medelsbehovet för nyanskaffning till i anslagsberäkningarna uppgivna 260 000 kronor.

AVDELNING III

DEN CENTRALA ORGANISATIONEN

Kapitel 12. Indelningen i avdelningar och byråer.

Såsom inledningsvis anförts, skall enligt 1947 års riksdagsbeslut det nya centralorganets styrelse bestå av en generaldirektör såsom ordförande jämte två överdirektörer samt ytterligare ett antal, förslagsvis fyra, av Kungl. Maj:t särskilt förordnade ledamöter. Därjämte borde vederbörande föredragande byråchef ingå i styrelsen. Inom centralorganet borde vidare finnas två huvudavdelningar samt ett antal byråer.

Generaldirektören och överdirektörerna torde böra vara tillsatta av Kungl. Maj:t genom förordnande för en tid av högst sex år. Antalet särskilda ledamöter torde kunna bestämmas till fyra. De torde böra förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av högst fyra år.

En av överdirektörerna torde böra fungera såsom souschef.

Den av de båda huvudavdelningarna, som skall handlägga ärenden rörande yttre och inre rationalisering, torde lämpligen böra benämnas rationaliseringsavdelningen. De tre byråer, som i enlighet med riksdagsbeslutet skola finnas inom denna avdelning, böra förslagsvis benämnas jordförbättringsbyrån, byggnadsbyrån och planläggningsbyrån. Den andra av de båda huvudavdelningarna — förslagsvis benämnd lantbruksavdelningen — skall enligt riksdagsbeslutet omfatta en lantbruksbyrå, en stuteribyrå samt eventuellt en undervisningsbyrå och en fiskeribyrå.

Förslag föreligger om inrättande av en särskild fiskeristyrelse, vari lantbruksstyrelsens nuvarande fiskeribyrå skulle ingå. Vidare har övervägts att frågorna rörande lantbruksundervisningen skulle överflyttas till överstyrelsen för yrkesutbildning. Enligt vad centralkommittén inhämtat har emellertid frågan om lantbruksundervisningens ordnande ännu icke avancerat så långt, att någon ändrad organisation skulle kunna väntas under budgetåret 1948/49. Centralkommittén har sålunda ansett sig böra räkna med att den nuvarande lantbruksstyrelsens undervisningsbyrå och eventuellt även dess fiskeribyrå tills vidare skola ingå i den nya lantbruksstyrelsen med i huvudsak oförändrad organisation.

Kommittén vill i detta sammanhang påpeka, att kommittén icke ansett

sig böra föreslå några mera genomgripande organisatoriska förändringar med avseende på den föreslagna lantbruksavdelningen inom den nya lantbruksstyrelsen, dels enär denna avdelning endast i begränsad utsträckning beröres av den nu aktuella omorganisationen och dels enär förslag — såsom nyss antytts — från andra håll föreligga rörande förändringar i organisationen. Emellertid kunna enligt kommitténs mening vissa spörsmål i förevarande hänseende förtjäna att framdeles närmare övervägas, exempelvis frågan huruvida icke samtliga husdjursärenden — vilka för närvarande äro uppdelade så att ärenden rörande hästar handläggas å stuteribyrån och ärenden rörande övriga husdjur å lantbruksbyrån — böra handläggas på en och samma byrå. Till vissa med omorganisationen av hushållningssällskapen sammanhängande frågor torde kommittén få återkomma i det följande.

Kansli- och kameralbyråerna komma att få befattning med ärenden, hänförliga till båda huvudavdelningarna. Ärendenas natur synes sålunda lämpligen böra medföra, att dessa båda byråer icke hänföras till viss huvudavdelning. Å byråerna torde komma att handläggas en stor mängd ärenden av mer eller mindre rutinmässig karaktär. För att generaldirektören icke skall belastas med sådana ärenden vill centralkommittén föreslå, att kansli- och kameralbyråerna — utan att hänföras till viss huvudavdelning — skola vara direkt underställda den av överdirektörerna, som tillika är souschef. Åt souschefen torde härvid böra lämnas relativt vidsträckta befogenheter att utan föredragning för generaldirektören avgöra till byråerna hörande ärenden.

Planläggningsbyrån kommer att svara för en väsentlig del av de nya eller vidgade arbetsuppgifter, som följa av 1947 års riksdagsbeslut. Den allmänna ledningen av jordbruksplaneringen samt överinseendet över arbetet med den yttre rationaliseringen kommer härvid att stå i förgrunden. Byråns organisation bör därför uppbyggas med hänsyn till de krävande konstruktiva uppgifterna i fråga om utvecklingsplaneringen. Givetvis kan eller bör byrån icke utrustas med personal av alla de kategorier, som böra medverka i det fortskridande utformandet av riktlinjer för planeringsverksamheten. Enligt kommitténs mening bör i stället personal från övriga byråer (särskilt lantbruks-, jordförbättrings- och byggnadsbyråerna) i avsevärd utsträckning medverka i planläggningsbyråns arbeten, särskilt rörande utvecklingsplanering. Det bör vidare framhållas, att byrån måste ha möjlighet att hålla kontakt med ett flertal myndigheter och sammanslutningar, representerande olika delar av näringslivet.

Den yttre rationaliseringen torde medföra, att en avsevärd mängd löpande ärenden rörande exempelvis fastighetsförvärv, värdeutjämningsbidrag och jordpolitisk kontroll komma under lantbruksstyrelsens prövning. Dessa ärenden ävensom överinseendet över förvaltningen av fastigheter i lantbruksnämndernas ägo böra handläggas å planläggningsbyrån.

Vidare torde på planläggningsbyrån böra handläggas ärenden tillhörande den sociala jordverksamheten, exempelvis jordbruksegnahemslån, driftslån och arrendeegnahemslån, samt ärenden rörande sambruksföreningar och andelsladugårdar.

Med hänsyn till de stora och tämligen skiftande uppgifterna för planläggningsbyrån har centralkommittén övervägt huruvida icke byrån lämpligen borde delas i två byråer, av vilka en huvudsakligen skulle ägna sig åt de konstruktiva uppgifterna och den andra skulle svara för den sociala jordverksamheten, fastighetsförvaltningen och löpande ärenden rörande yttre rationalisering m. m. Uppenbarligen måste dock gränsen mellan dessa båda byråer bli mycket flytande på grund av det intima samband, som råder mellan planläggnings- och verkställighetsåtgärder. Centralkommittén har icke heller funnit sig övertygad om att uppdelningen i två byråer nu är nödvändig för bemästrande av arbetsuppgifterna utan anser att erfarenhet bör avvaktas, innan ytterligare en byrå inrättas. Inom planläggningsbyråns torde arbetet emellertid lämpligen kunna delas på två sektioner, och en uppdelning på två byråer skulle därigenom lätt kunna genomföras i en framtid, om arbetsförhållandena skulle nödvändiggöra en sådan uppdelning.

De olika avdelningarnas och byråernas huvudsakliga arbetsuppgifter torde kunna angivas på följande sätt.

A. Rationaliseringsavdelningen.

Jordförbättringsbyrån: Ärenden rörande torrläggningsverksamheten, däri inbegripet granskning av arbetsplaner och kostnadsförslag och vad därmed äger samband ävensom rörande företags godkännande, samt övriga ärenden rörande jordbrukets inre rationalisering, såsom täckdikning, nyodling, stenröjning, jordkörning, betesförbättring, avloppsförbättring samt ägovägar, dock icke ärenden av övervägande byggnadsteknisk natur.

Byggnadsbyrån: Upprättande eller granskning av ritningar, arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar i de ärenden rörande byggnader (inklusive gödselvårds- och siloanläggningar), som handläggas hos lantbruksstyrelsen, samt utarbetande av normalplaner och byggnadstekniska föreskrifter för byggnadsföretag såväl å fastigheter under styrelsens egen förvaltning som å andra fastigheter, med vilkas bebyggande styrelsen har befattning, exempelvis fastigheter, avsedda att upplåtas till sambruksföreningar eller såsom arrendeegnahem. Vidare böra å byrån handläggas ärenden rörande överinseendet över sådan byggnadsverksamhet, vartill lån eller bidrag beviljats av lantbruksnämnderna, samt rörande bedrivandet av lämplig upplysningsverksamhet i jordbrukets byggnadsfrågor.

Planläggningsbyrån: Ärenden rörande regional- och individualplanering samt inköp och försäljning av fast egendom för rationaliseringsändamål,

förköpsrätts- och expropriationsärenden samt vissa ärenden rörande jordpolitisk kontroll ävensom den allmänna uppsikten över lantbruksnämndernas planläggningsarbeten, låne- och bidragsgivning samt verksamhet i övrigt för jordbrukets yttre rationalisering, ärenden rörande fastighetsförvaltning, vanhävdsärenden, ärenden rörande inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, social låne- och bidragsverksamhet på jordbrukets område, ärenden rörande sambruksföreningar i den mån de icke tillhöra byggnadsbyrån samt arrendeegnahemsverksamhet ävensom ärenden rörande fjällägenheter och lappkolonisationen.

B. Lantbruksavdelningen.

Lantbruksbyrån: Ärenden, som röra hushållningssällskapen, lantbruket och dess binäringar och som icke skola tillhöra annan byrå, låne- och bidragsgivning för jordbrukets driftsrationalisering och därmed sammanhängande ändamål samt bokföring vid jordbruket. I den mån ärenden angående jordbruksprodukternas avsättning i vidsträckt bemärkelse samt jordbrukets andelsrörelse ej överflyttas till annat organ, skola dessa ärenden handläggas på lantbruksbyrån.

Stuteribyrån: Ärenden angående hästaveln samt angående hingstdepåerna och stuteriet.

Undervisningsbyrån: Ärenden rörande lantbruksundervisningen och därför upprättade anstalter.

Fiskeribyrån: Ärenden angående fiskerinäringen samt statens lokala fiskeriadministration.

Kanslibyrån: Ärenden, som avse styrelsens och underlydande organs personal och organisation, anslagsfrågor, jordbrukets skatteförhållanden samt allmänna sociala frågor, som beröra jordbruks- och fiskerinäringarna, frågor rörande bidrag åt vissa innehavare av mindre jordbruk samt ärenden i övrigt av övervägande administrativ eller rättslig karaktär.

Kameralbyrån: Ärenden, som avse styrelsens och underlydande organs medelsförvaltning, förvaltningen av vissa fonder, handhavande av styrelsens kassarörelse och bokföring samt överinseendet över lokalorganens kassa- och redovisningsväsende ävensom granskning av lokalorganens räkenskaper.

Kapitel 13. Personalbehov samt anställnings- och avlöningsförhållanden m. m.

Vissa allmänna synpunkter.

Med avseende å byråchefernas löneställning får centralkommittén erinra om att 1942 års jordbrukskommitté i del II av sitt betänkande (SOU

1946: 46, sid. 461 och 462) ansett en något högre löneställning böra övervägas för chefen för planläggningsbyrån än för cheferna för övriga byråer. Centralkommittén delar denna uppfattning. Enligt vad kommittén inhämtat kommer emellertid frågan om lönegradsplacering för byråchefs- och därmed jämförliga befattningar i de statliga verken att inom en icke alltför avlägsen framtid bli föremål för särskild utredning. I avvaktan på en dylik utredning anser kommittén sig icke böra föreslå högre lönegradsplacering för chefen för planläggningsbyrån än för cheferna för övriga byråer. Kommittén vill påpeka, att möjlighet finnes att tillsvidare jämlikt 26 § 8 mom., 27 § 4 mom. eller 28 § 1 mom. i statens allmänna avlöningsreglemente medgiva placering i högre löneklass än enligt eljest gällande regler.

Byråchefsbefattningarna i den nuvarande lantbruksstyrelsen och i egnahemsstyrelsen äro placerade i lönegrad Ca 33 med undantag av byråchefsbefattningen å lantbruksstyrelsens stuteribyrå, som är placerad i lönegrad Cp 9. Den nuvarande innehavaren av byråchefsbefattningen å lantbruksstyrelsens kulturtekniska byrå åtnjuter emellertid ett personligt lönetillägg å 2 400 kronor för år utöver byråchefslönen. Inom centralkommittén har ifrågasatts huruvida tillräcklig anledning finnes att bereda byråchefen å stuteribyrån en sådan särställning, som en placering i lönegrad Cp 9 innebär. Med hänsyn till den blivande utredning, som nyss nämnts, anser kommittén sig icke böra framlägga något ändringsförslag i detta avseende. I fråga om det personliga lönetillägget till den nuvarande chefen för kulturtekniska byrån vill kommittén redan i detta sammanhang giva uttryck för den uppfattningen, att om en högre löneställning för chefen för jordförbättringsbyrån anses motiverad, detta bör komma till uttryck genom en högre lönegradsplacering och icke i form av ett personligt lönetillägg.

Inom lantbruksstyrelsen finnas för närvarande byrådirektörsbefattningar i såväl 31 som 29 lönegraden. I egnahemsstyrelsen däremot äro samtliga byrådirektörsbefattningar placerade i 29 lönegraden. Kommittén har den principiella uppfattningen att byrådirektörstiteln bör förbehållas befattningshavare i 31 lönegraden. I den mån nya byrådirektörstjänster inrättas böra de därför hänföras till sistnämnda lönegrad.

Lönegradsplaceringarna för den icke-ordinarie ingenjörspersonalen torde böra beräknas enligt reglerad befordringsgång i enlighet med det beslut, som riksdagen kan komma att fatta i anledning av det betänkande angående reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen, del II, personal med teknisk utbildning m. fl. (SOU 1947: 58, sid. 34 ff.), som avgivits av inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga. Skulle detta förslag icke komma under 1948 års riksdags prövning, anser kommittén att centralorganet i brist på särskilda bestämmelser böra kunna bestämma lönegradsplaceringen från fall till fall för såväl högskolebildade som icke högskolebildade ingenjörer. För agronomutbildad personal på rekryteringsstadiet bör — i likhet med vad som föreslagits be-

träffande lantbruksnämndernas lantbruksassistenter — tillämpas den befordringsgång, som är angiven i 4 § 1 b) i kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 436) angående reglerad befordringsgång för viss icke-ordinarie personal i statens tjänst.

Styrelsen.

Generaldirektörsbefattningen i den nuvarande lantbruksstyrelsen är placerad i lönegrad Cp 19. Med hänsyn till de väsentligt utvidgade samt mycket krävande och betydelsefulla arbetsuppgifter, som komma att vara förenade med generaldirektörsbefattningen i den nya lantbruksstyrelsen, föreslår kommittén att denna befattning placeras i lönegrad Cp 20. Överdirektörsbefattningarna torde böra hänföras till den för sådana befattningar vanliga lönegraden eller Cp 17. Den av överdirektörerna, som utses till souschef, torde böra erhålla ett särskilt arvode å 1 200 kronor för år.

För var och en av de fyra särskilda styrelseledamöterna har centralkommittén beräknat ett arvode å 1 800 kronor för år eller samma belopp, som nu utgår till ledamöterna i egnahemsstyrelsen.

Jordförbättringsbyrån.

Denna byrå kommer att ersätta lantbruksstyrelsens kulturtekniska byrå och en del av dess lantbruksbyrå. Nedanstående uppställning utvisar dels nuvarande personal å kulturtekniska byrån och dels den personal, som centralkommittén föreslår å jordförbättringsbyrån.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
1 byråchef	Ca 33[1]	1 byråchef	Ca 33[1]
—	—	1 byrådirektör	Ce 31
2 förste byråingenjörer	Ca 29	2 förste byråingenjörer	Ca 29
1 förste byråsekreterare	Ce 27	—	—
2 byråingenjörer	Ca 24	2 byråingenjörer	Ca 24
1 förste amanuens	Ce 22	3 amanuenser	enl. reglerad befordringsgång
1 ingenjörsbiträde	Ce 22	1 ingenjör	Ce 22
2 ingenjörsbiträden	Ce 19	2 biträdande ingenjörer	Ce 19
1 ingenjörsbiträde	Ce 15	2 tekniker	Ce 15
1 kansliskrivare	Ca 15	1 kansliskrivare	Ca 15
6 kansli-, kontors- och skrivbiträden		2 kanslibiträden	Ca el. Ce 11
		4 kontors- och skrivbiträden	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
= 18 personer		= 21 personer	

[1] Därjämte ett personligt lönetillägg å 2 400 kronor för år.

Centralkommittén har på annat ställe föreslagit, att en utredning snarast verkställes rörande möjligheterna att decentralisera torrläggningsverksamheten. I avvaktan på denna utredning bör jordförbättringsbyrån nu dimensioneras med hänsyn till den aktuella verksamheten, varvid dock möjligheter böra finnas att vid en decentralisering av torrläggningsverksamheten minska personalstyrkan.

Byråchefen, som förutsättes skola vara lantbruksingenjör, torde huvudsakligen komma att ägna sig åt torrläggningsverksamheten. En väsentlig del av byråns arbetsbörda torde emellertid komma att utgöras av ärenden rörande sådan inre rationalisering, som hittills handlagts inom lantbruksbyrån. Besvär ha hittills icke kunnat föras över hushållningssällskaps beslut i låne- och bidragsärenden, men efter omorganisationen bör — såsom tidigare föreslagits — besvär över lantbruksnämnds beslut kunna föras i lantbruksstyrelsen. Den föreslagna utökningen av byråns personal är närmast föranledd av de nya arbetsuppgifterna med avseende å den inre rationaliseringen. För handläggning av dessa ärenden erfordras att en kvalificerad agronom placeras på byrån. Han bör vara föredragande i ärenden rörande inre rationalisering. Det är av väsentlig betydelse för samordningen av torrläggningsverksamheten och den inre rationaliseringen att sakkunskap från båda områdena finnes representerad inom byrån. Med hänsyn till de kvalificerade uppgifterna och den självständiga ställning, som den ifrågasatte agronomen måste få, bör han placeras som byrådirektör i lönegrad Ce 31.

Centralkommitténs förestående förslag innebär en ökning i förhållande till nuvarande kulturtekniska byrån med nyssnämnde byrådirektör, två amanuenser ävensom en tekniker i lönegrad Ce 15 samt en minskning med en förste byråsekreterare i lönegrad Ce 27. Nettoökningen utgör sålunda 3 befattningshavare.

Ökningen med den ene av amanuenserna är motiverad av verksamheten med inre rationalisering. För framtiden böra byråingenjörstjänsten och två av amanuenstjänsterna stå öppna för högskolebildade tekniker eller agronomer, varigenom en lämplig avvägning mellan personalkategorierna torde bli möjlig. Den tredje amanuenstjänsten är avsedd för en befattningshavare med notariegöromål som huvuduppgift. Den nuvarande befattningen som förste byråsekreterare i lönegrad Ce 27 torde icke behöva bibehållas med hänsyn till att personalfrågor rörande lantbruksingenjörsorganisationen samt vissa därmed sammanhängande arbetsuppgifter, vilka handhafts av denne befattningshavare, i fortsättningen torde böra handläggas å kanslibyrån.

Centralkommittén har ansett lämpligt, att nuvarande ingenjörsbiträden i lönegraderna Ce 22 och Ce 19 upptagas som ingenjör respektive biträdande ingenjörer i oförändrade lönegrader i enlighet med det förslag, som i försvarets tjänsteförteckningssakkunnigas betänkande den 31 december 1946 (SOU 1946: 94, sid. 48 ff.) framlagts för försvarets personal, samt att nuvarande ingenjörsbiträde i lönegrad Ce 15 upptages som tekniker (samma betänkande, sid. 75 ff.). Ökningen med en tekniker är föranledd av de aktuella arbetsuppgifterna. Behovet av befattningen torde få omprövas sedan byråns framtida befattning med torrläggningsverksamheten utretts.

Byggnadsbyrån.

Byggnadsbyrån avses skola ersätta egnahemsstyrelsens byggnadskontor men kommer därjämte att erhålla betydelsefulla nya uppgifter i samband med utvecklingsplaneringen m. m. Nuvarande personal å byggnadskontoret och av centralkommittén föreslagen personal redovisas i följande uppställning.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
—	—	1 byråchef	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 29	—	—
—	—	2 förste byråingenjörer	Ca 29
—	—	1 förste byråingenjör	Ce 29
1 arkitekt	Ce 23	1 byråingenjör	Ca 24
1 arkitekt	årsarvode 11 400 kr.	1 byråingenjör	Ce 24
1 byggmästare	Ce 22	1 byggnadskontrollant	Ce 24
—	—	1 byråsekreterare	Ca 24
1 ingenjör	Ce 19	—	—
1 civilingenjör	årsarvode 11 400 kr.	—	—
2 arkitekter	årsarvode 10 200 kr.	—	—
1 ingenjör	årsarvode 9 600 kr.	—	—
2 ingenjörer	årsarvode 8 400 kr.	—	—
2 ingenjörer	årsarvode 7 200 kr.	2 tekniker	Ce 15
4 ingenjörer	årsarvode 6 600 kr.	—	—
1 ritare	årsarvode 6 600 kr.	1 tekniker	Ce 11
1 kanslibiträde	Ce 11	1 kanslibiträde	Ca 11 el. Ce 11
1 kontorsbiträde	årsarvode 5 400 kr.	1 skriv- el. kontorsbiträde	enl. reglerad befordringsgång
= 20 personer		= 13 personer	

De båda förste byråingenjörerna i lönegrad Ca 29 torde böra vara högskolebildade. Den ene bör huvudsakligen handhava frågor rörande samhällsplanering (byplanering) och planlösningsfrågor, medan den andre bör handlägga ärenden rörande byggnadsteknik, byggnadskostnader, vatten- och avloppsfrågor samt byggnadskontroll.

Personalbehovet är angivet under den förutsättningen att bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter lokalt skall handhavas av lantbruksnämnderna. Skulle denna arbetsuppgift i stället läggas på den statliga bostadsorganisationen, kan personalen minskas med en förste byråingenjör i lönegrad Ce 29, en byråsekreterare i lönegrad Ca 24 och ett skriv- eller kontorsbiträde. Centralkommittén har räknat med, att nyssnämnde förste byråingenjör skulle nära samarbeta med det centrala bostadsorganet för erhållande av enhetlighet vid behandlingen av bostadsärendena. Byråsekreteraren torde komma att erfordras bland annat för att biträda vid

handläggningen av underställningar och besvär i de ärenden rörande bostäder och ekonomibyggnader, vilka kunna beräknas belasta byrån.

Minskningen av personalen avser dels åtta befattningshavare, vilka äro sysselsatta med verksamheten beträffande gemensamma tvättinrättningar på landsbygden, och dels två befattningshavare, vilka handlägga vatten- och avloppsfrågor. Ifrågavarande verksamhet torde i fortsättningen icke ankomma på lantbruksstyrelsen.

Möjligheter torde böra finnas att vid behov utöka personalen för att möta tillfälliga behov av arbetskraft. Personalbehovet har övervägts med utgångspunkt ifrån att byggnadsfrågor i större antal icke skola handläggas centralt.

Byrån bör kunna tillhandagå övriga byråer med erforderlig sakkunskap i byggnadsfrågor. Särskilt torde den böra medverka i planläggningsbyråns verksamhet beträffande utvecklingsplaneringen. Byrån torde böra medverka till den tekniska utvecklingen på ifrågavarande byggnadsområde. Den bör sålunda stå i nära kontakt med och verka samordnande på arbetet hos de hithörande forsknings- och projekteringsorganen. Därvid bör den å ena sidan ge impulser åt dessa organ rörande aktuella arbetsuppgifter och å andra sidan samla och till länsorganen vidarebefordra värdefullt kunskapsmaterial. Ett led häruti blir utarbetandet av sådana föreskrifter och anvisningar, som må erfordras för klargörande av statens krav på de byggnader, till vilka ekonomiskt stöd utgår.

Planläggningsbyrån.

Planläggningsbyrån skall svara för övervägande delen av de nya uppgifter, som följa av 1947 års riksdagsbeslut, och skall därjämte övertaga vissa arbetsuppgifter, som nu åvila egnahemsstyrelsens jordanskaffningsbyrå och egnahemsstyrelsens allmänna byrå.

Följande sammanställning utvisar nuvarande befattningshavare å sistnämnda byråer och av centralkommittén föreslagna befattningshavare å planläggningsbyrån.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
2 byråchefer	Ca 33	1 byråchef	Ca 33
2 byrådirektörer	Ca 29	4 byrådirektörer	Ca 31
1 byråassistent	Ca 24	1 förste aktuarie	Ca 29
1 byråingenjör	Ce 24	4 byråassistenter	Ca 24
1 byråsekreterare	Ca 24	—	—
3 amanuenser	enl. reglerad befordringsgång	5 amanuenser	enl. reglerad befordringsgång
1 befattningshavare	Cg 20	—	—
1 kansliskrivare	Ca 15	1 kansliskrivare	Ca 15
1 kanslibiträde	Ca 11	1 kanslibiträde	Ca 11 el. Ce 11
6 kontors- o. skrivbiträden		7 kontors- o. skrivbiträden	enl. reglerad befordringsgång
= 19 personer		= 24 personer	

Under rubriken nuvarande personal har huvuddelen av den å egnahemsstyrelsens allmänna byrå och dess jordanskaffningsbyrå anställda personalen redovisats, ehuru befattningshavarnas nuvarande arbetsuppgifter i stor utsträckning icke äro likartade med arbetsuppgifterna å den nya planläggningsbyrån. En betydande del av arbetet å allmänna byrån är sålunda att hänföra till administrativa uppgifter och till bostadsförbättringsverksamheten, däri inbegripet lån och bidrag till lantarbetarbostäder.

Såsom tidigare framhållits, bör planläggningsbyråns organisation uppläggas med hänsyn till de krävande konstruktiva uppgifterna rörande utvecklingsplaneringen och den yttre rationaliseringen. Den nu föreslagna ökningen med endast 5 befattningshavare i förhållande till personalstaten på egnahemsstyrelsens allmänna byrå och jordanskaffningsbyrå framstår som blygsam, vilket dock bör ses mot bakgrunden av att viss medverkan i planläggningsbyråns arbete förutsatts från vissa övriga byråer.

Det må erinras om att 1942 års jordbrukskommitté i del II av sitt betänkande (SOU 1946: 46, sid. 461 och 462) framhållit önskvärdheten av att planläggningsbyrån finge en elastisk organisation, så att man finge möjlighet att vid byrån knyta sådana personer, som hade särskilt goda förutsättningar att där utföra ett för det allmänna och för jordbruket fruktbringande arbete. Lån och utbyte av personal mellan å ena sidan lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen och å andra sidan centralorganet borde kunna förekomma såväl beträffande planläggningsbyrån som beträffande andra byråer inom centralorganet. Centralkommittén delar denna uppfattning.

Förslaget upptager endast den personal, som till en början är oundgängligen nödvändig för arbetet å byrån. Kommittén har därvid beaktat direktiven, enligt vilka rationaliseringsverksamheten till en början bör bedrivas med viss återhållsamhet. Sedan någon erfarenhet nåtts, bör det enligt kommitténs mening ankomma på centralorganet att göra därav föranledda framställningar. Därvid kan, såsom förut sagts, en uppdelning av planläggningsbyrån i två byråer ifrågakomma.

Inom lantbruksstyrelsen måste högt kvalificerad sakkunskap på fastighetsbildningens område finnas för den yttre rationaliseringen, som ju i det väsentliga består i fastighetsbildning. Med hänsyn till arbetsuppgifternas art och omfattning måste man dessutom tänka sig en oavbruten samverkan med lantmäteristyrelsen. Lika uppenbart är att jordbruksteknisk och jordbruksekonomisk sakkunskap måste vara väl företrädd. Centralkommittén anser därför, att byråchefen och tre av byrådirektörerna böra vara lantmätare eller agronomer, dock att för någon av tjänsterna eventuellt torde kunna ifrågakomma person med annan utbildning, speciellt lämpad för ekonomisk planering på jordbrukets område.

Byråchefen torde böra ägna en avsevärd tid åt resor för att övervaka och vägleda rationaliseringsarbetet i olika delar av landet. Han torde icke

kunna förväntas i större utsträckning medhinna föredragningar inom styrelsen. En av byrådirektörerna synes böra avses speciellt för utvecklingsplaneringen och en för sådana löpande ärenden i allmänhet av övervägande teknisk eller ekonomisk innebörd, som sammanhänga med den yttre rationaliseringen. Vidare erfordras en av byrådirektörerna för det komplex av arbetsuppgifter, som sammanfattats under beteckningen social jordverksamhet. Den fjärde byrådirektören slutligen erfordras för sådana ärenden, som kräva juridisk sakkunskap. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att lantbruksnämnderna icke utrustats med någon särskild tjänsteman med juridisk utbildning och att deras behov av juridisk sakkunskap delvis har förutsatts skola bli tillgodosedd genom befattningshavare hos lantbruksstyrelsen. Denne tjänsteman torde bl. a. böra vara nämndernas rådgivare i rättsliga frågor rörande fast egendom. Underställningar och besvär rörande förköpsrätt och expropriation torde understundom kräva juridisk sakkunskap, även om det stora flertalet av dessa ärenden skola prövas av lantbruksstyrelsen främst ur materiell synpunkt. Det råder emellertid ingen tvekan om att arbetsuppgifterna av rättslig art komma att bli av sådan omfattning och betydelse, att härför kräves en högt kvalificerad tjänsteman. Kommittén får därför föreslå, att en av byrådirektörstjänsterna på planläggningsbyrån besättes med jurist med goda insikter i fastighetsrättsliga frågor.

Under hänvisning till vad kommittén i kap. 1 uttalat rörande arten och omfattningen av de statistiska arbetsuppgifterna för centralorganet i samband med utvecklingsplaneringen får kommittén vidare föreslå inrättandet av en befattning som förste aktuarie i lönegrad Ca 29. Härutöver erfordras en särskild befattningshavare med statistisk utbildning för att omhänderhava de statistiska arbeten, som lantbruksstyrelsen förutsatts skola utföra åt nämnderna. Centralkommittén har övervägt att för detta ändamål föreslå en tjänst som aktuarie i lönegrad Ca 24, men har funnit övervägande skäl tala för att tills vidare en av amanuenstjänsterna avses för en yngre statistiker.

Byråassistenttjänsterna och amanuensbefattningarna äro med nyss nämnt undantag avsedda för befattningshavare med agronom- eller lantmäteriexamen. Dessa befattningshavare böra efter tjänstgöring i centralorganet lämpligen kunna bekläda befattningar i lantbruksnämnderna. Centralkommittén vill därutöver framhålla att möjlighet torde böra beredas till utbyte av personal med lantmäteriorganisationen, varigenom samarbetet i fråga om utvecklingsplanering och yttre rationalisering skulle kunna främjas.

Lantbruksbyrån.

Lantbruksbyrån inom den nya lantbruksstyrelsen kommer att få i huvudsak samma arbetsuppgifter som den nuvarande lantbruksbyrån med undan-

tag av att ärendena rörande den inre rationaliseringen komma att överflyttas till jordförbättringsbyrån.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
1 byråchef	Ca 33	1 byråchef	Ca 33
1 byrådirektör	Ce 31	1 byrådirektör	Ca 31
1 byrådirektör	Ca 29	1 byrådirektör	Ca 29
1 byrådirektör (ej besatt)	Ce 29	2 förste byråagronomer	Ce 29
2 statskonsulenter	Ca 27	2 statskonsulenter	Ca 27
1 byråinspektör	Ca 27	1 byråinspektör	Ca 27
2 mejeriinspektörer	Ce 24	2 mejeriinspektörer	Ce 24
1 inspektör över köttklassificeringen	årsarvode 11 820 kr.	1 inspektör över köttklassificeringen	årsarvode 11 820 kr.
1 byråagronom	Ce 24	1 byråagronom	Ca 24
2 amanuenser	Ce 20 och Ce 22	2 amanuenser	enl. reglerad befordringsgång
1 kansliskrivare	Ca 15	1 kansliskrivare	Ca 15
4 kontors- och skrivbiträden		4 kontors- och skrivbiträden	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
= 18 personer		= 19 personer	

Den nuvarande byrådirektörsbefattningen i lönegrad Ce 31 bör enligt centralkommitténs mening uppföras i lönegrad Ca 31, enär ett stadigvarande behov av denna befattning föreligger. Ifrågavarande byrådirektör handlägger husdjursärenden. Den nuvarande innehavaren av byrådirektörsbefattningen i lönegrad Ca 29 handlägger ärenden rörande trädgårdsskötseln. Vissa hithörande frågor äro för närvarande föremål för utredning inom 1946 års trädgårdsundervisningskommitté. Oaktat kommittén — såsom ovan framhållits — har den principiella inställningen att byrådirektörstiteln bör förbehållas befattningshavare i 31 lönegraden anser kommittén likväl att ifrågavarande byrådirektörstjänst bör bibehållas i lönegrad Ca 29 i avvaktan på en eventuell omreglering framdeles.

Det må erinras om, att hushållningssällskapen — enligt vad som förutsattes vid 1947 års riksdagsbeslut — skola komma att utvidga sin verksamhet beträffande de betydande arbetsuppgifter, som föreligga i fråga om rationaliseringen av driftsförhållandena. Utan att göra någon värdering av de olika frågornas inbördes vikt har departementschefen i förevarande sammanhang pekat på den ökade betydelse maskinanvändningen fått för jordbrukets ekonomi och på de åtgärder, som därav påkallades för hushållningssällskapen. Vidare har förutsatts att den undervisnings- och upplysningsverksamhet, som bedrives av sällskapen, i fortsättningen komme att bli av än större betydelse än hittills och att dess omfattning borde avsevärt utökas.

Byrådirektörstjänsten i lönegrad Ce 29 å lantbruksbyrån — vilken byrå närmast har att svara för sambandet med hushållningssällskapen — har under senare år varit obesatt. Kommittén anser det angeläget att befattningen, som bör avses för en agronom, får återbesättas i samband med om-

organisationen. Befattningshavaren bör svara för sambandet med hushållningssällskapen i frågor, som avse växtodling ävensom driftsekonomiska frågor i allmänhet. Under hänvisning till vad kommittén inledningsvis anfört rörande byrådirektörernas lönegradsplacering får kommittén emellertid föreslå, att befattningen ombildas till en befattning som förste byråagronom i lönegrad Ce 29. Emellertid anser kommittén att ytterligare en befattning som förste byråagronom i lönegrad Ce 29 erfordras, närmast för de frågor, som röra maskinanvändningen i jordbruket. Denne befattningshavare bör hålla kontakt å ena sidan med hushållningssällskapens maskinkonsulenter samt med verksamheten för utveckling av maskinstationer och kursverksamheten för maskinskötare och å andra sidan med de organ, som bedriva forsknings- och försöksverksamhet på ifrågavarande område. Svårigheter torde kunna uppkomma för hushållningssällskapen att i vart fall under den närmaste tiden rekrytera maskinkonsulentbefattningarna hos sällskapen. Under sådana förhållanden synes det vara av desto större vikt att en kvalificerad befattningshavare finnes i centralorganet för hithörande arbetsuppgifter. Överhuvud taget gäller om de befattningshavare inom lantbruksstyrelsen, vilka skola svara för sambandet med hushållningssällskapen, att de böra å ena sidan till sällskapen vidarebefordra försöks- och forskningsresultat samt förmedla impulser till förbättringar samt till utvidgad eller intensifierad verksamhet och å andra sidan samla och bearbeta kunskapsmaterial från den praktiska verksamheten. Kommittén är medveten om, att det för närvarande kan vara förenat med svårigheter att få sistnämnda befattning besatt med kompetent person men anser det oaktat, att befattningen nu bör tillskapas för att snarast möjligt tillsättas.

Inspektören över köttklassificeringen synes framdeles lämpligen böra överföras till det blivande centralorganet för omhänderhavande av den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område.

Stuteribyrån.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
1 byråchef	Cp 9	1 byråchef	Cp 9
1 byråsekreterare	Ca 24	1 byråsekreterare	Ca 24
1 förste amanuens	Ce 22	1 amanuens	Enl. reglerad befordringsgång
1 kanslibiträde		1 kanslibiträde	Ca 11 el. Ce 11
1 kontorsbiträde		1 kontorsbiträde	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
= 5 personer		= 5 personer	

Undervisningsbyrån.

Såsom lantbruksstyrelsen anfört i sina anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 är utökningen med en byråinspektör å undervisningsbyrån föranledd av behovet av en kvinnlig inspektris för lanthushållsskolor m. m. Hit-

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
1 byråchef	Ca 33	1 byråchef	Ca 33
1 byråinspektör	Ca 27	2 byråinspektörer	Ca 27
1 förste amanuens	Ca 22	1 amanuens	Enl. reglerad befordringsgång
2 kontors- och skrivbiträden		2 kontors- och skrivbiträden	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
= 5 personer		= 6 personer	

tills har denna inspektion ombesörjts av en utomstående mot arvode. Den nytillkommande befattningshavaren skulle även svara för vissa mera kvalificerade uppgifter inom byrån, vars arbetsbörda ständigt ökar, samt biträda vid handläggningen av ärenden rörande kvinnans arbetsområde inom lanthushållningen.

Fiskeribyrån.

I avvaktan på statsmakternas beslut rörande inrättandet av en särskild fiskeristyrelse upptages här nedan fiskeribyråns nuvarande personal.

Nuvarande personal	Lönegrad
1 byråchef	Ca 33
1 byrådirektör	Ca 31
1 laborator	årsarvode 12 504 kr.
1 assistent	årsarvode 9 300 kr.
1 kanslibiträde	
1 kontorsbiträde	
= 6 personer	

Kanslibyrån.

Denna byrå kommer att motsvara delar av lantbruksstyrelsens administrativa byrå och egnahemsstyrelsens allmänna byrå. Nuvarande och av centralkommittén föreslagna befattningar redovisas i följande sammanställning.

Under rubriken nuvarande personal har huvuddelen av lantbruksstyrelsens nuvarande administrativa byrå med undantag av viss kameral personal upptagits.

Utökningen med en byrådirektör i lönegrad Ce 31 synes nödvändig för att avlasta en del av byråchefens arbetsbörda. Byråchefen torde i stor utsträckning bli tagen i anspråk vid handläggning av frågor, som böra bedömas även ur rättslig synpunkt, ehuru de icke tillhöra kanslibyråns arbetsområde. Såsom exempel på sådana frågor inom kanslibyrån, från vilka kanslibyråchefen åtminstone i viss utsträckning bör befrias, må nämnas personalfrågorna, vilka kunna väntas få stor omfattning. Byrådirektören bör vara föredragande i den utsträckning, som styrelsen bestämmer. Befattningen som förste byråsekreterare är erforderlig för mera kvalificerade ärenden av rättslig eller administrativ innebörd, vilka i stor omfattning torde komma att belasta byrån.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
1 byråchef	Ca 33	1 byråchef	Ca 33
—	—	1 byrådirektör	Ce 31
1 förste byråsekreterare	Ca 27	1 förste byråsekreterare	Ca 29
1 byråsekreterare	Ca 24	1 byråsekreterare	Ca 24
1 byråsekreterare	Ce 24		
1 amanuens	Ce 19	3 amanuenser	Enl. reglerad befordringsgång
1 e. o. tjänsteman	Ce 19		
1 kansliskrivare	Ca 15	2 kansliskrivare	Ca 15
7 kansli-, kontors- och skrivbiträden		2 kanslibiträden	Ca 11 el. Ce 11
		5 kontors- och skrivbiträden	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
1 förste expeditionsvakt	Ca 11	1 materialförvaltare	Ca 14
5 expeditionsvakter		6 expeditionsvakter	Ca 9 el. Ce 9
= 20 personer		= 23 personer	

Av de två kansliskrivarna bör en vara registrator. Den andre kansliskrivaren, som är avsedd som biträde åt personalchefen, bör självständigt kunna föra personalliggare ävensom utföra annat i samband därmed stående självständigt arbete.

Den föreslagne materialförvaltaren bör självständigt kunna sköta det omfattande blankettförrådet, kungörelsetrycket och biblioteket, varjämte han bör biträda vid materialinköpen. Han bör tillika vara förman för expeditionsvakterna och städerskepersonalen.

Kameralbyrån.

Den nuvarande kameralbyrån kommer att övertaga arbetsuppgifter dels från lantbruksstyrelsens administrativa och kulturtekniska byrå och dels från egnahemsstyrelsens kamrerarekontor. Antalet nuvarande och av centralkommittén föreslagna befattningar framgå av följande sammanställning.

Nuvarande personal	Lönegrad	Föreslagen personal	Lönegrad
—	—	1 byråchef	Ca 33
1 kamrerare	Ca 29	1 kamrerare	Ca 29
1 kamrerare	Ca 27	1 förste revisor	Ca 27
1 revisor	Ca 24	2 revisorer	Ca 24
1 revisor	Ce 24	1 revisor	Ce 24
—	—	1 byråsekreterare	Ca 24
—	—	2 amanuenser	Enl. reglerad befordringsgång
1 befattningshavare	Ce 22	1 bokhållare	Ce 21
1 befattningshavare	Ce 19	1 kassör	Ce 15
1 kassör	Ca 15		
3 kansliskrivare	Ce 15	2 kansliskrivare	Ce 15
6 kontors- och skrivbiträden		2 kanslibiträden	Ca 11 el. Ce 11
		6 kontors- och skrivbiträden	Ca 8 el. enl. reglerad befordringsgång
= 16 personer		= 21 personer	

Under rubriken nuvarande personal har huvuddelen av personalen å egnahemsstyrelsens kamrerarekontor jämte viss kameral personal å lantbruksstyrelsens administrativa byrå upptagits. Personalbehovet är beräknat under den förutsättningen, att systemet med statlig kreditgaranti kommer att genomföras. I motsatt fall synes personalen böra ökas med en revisor i lönegrad Ce 24 och en kansliskrivare i lönegrad Ce 15.

Utökningen med en förste revisor i lönegrad Ca 27 är föranledd av att lantbruksstyrelsen synes böra ombesörja revisionen av lantbruksnämndernas räkenskaper. Lantbruksstyrelsen torde emellertid icke böra vara utrustad med beslutanderätt i anmärkningsmål. Den ordning, som för närvarande tillämpas inom egnahemsorganisationen, nämligen att riksräkenskapsverket meddelar beslut i sådana mål, torde böra tillämpas inom den nya lantbruksorganisationen.

Den nytillkommande byråsekreteraren är avsedd att biträda byråchefen vid handläggningen av ärenden av juridisk eller administrativ natur. Utökningen med två amanuenser slutligen är föranledd av den betydande utökning av arbetsbördan överhuvud taget, som är att förutse på byrån.

Någon av de mera kvalificerade befattningshavarna på byrån torde böra äga allmän erfarenhet av kontorsorganisation samt kunna bistå lantbruksnämnderna i dylika frågor.

En sammanställning av antalet nuvarande och föreslagna befattningshavare utvisar följande.

	Nuvarande personal	Föreslagen personal	
Generaldirektör	1	1	
Överdirektörer	1	2	
Jordförbättringsbyrån	18	21	
Byggnadsbyrån	20	13	(ev. 10)
Planläggningsbyrån	19	24	
Lantbruksbyrån	18	19	(ev. 18)
Stuteribyrån	5	5	
Undervisningsbyrån	5	6	
Fiskeribyrån	6	6	
Kanslibyrån	20	23	
Kameralbyrån	16	21	(ev. 23)
Summa befattningshavare	129	141	

Den föreslagna organisationen leder till följande personalförteckningar för ordinarie respektive icke ordinarie personal:

Ordinarie personal.

1 generaldirektör	Cp 20
2 överdirektörer	Cp 17
1 byråchef	Cp 9
8 byråchefer	Ca 33
6 byrådirektörer	Ca 31

1	byrådirektör	Ca 29
1	kamrerare	Ca 29
4	förste byråingenjörer	Ca 29
1	förste byråsekreterare	Ca 29
1	förste aktuarie	Ca 29
1	förste revisor	Ca 27
2	statskonsulenter	Ca 27
3	byråinspektörer	Ca 27
5	byråsekreterare	Ca 24
2	revisorer	Ca 24
1	byråagronom	Ca 24
3	byråingenjörer	Ca 24
3	byråassistenter	Ca 24
5	kansliskrivare	Ca 15
1	materialförvaltare	Ca 14
6	kanslibiträden	Ca 11
3	expeditionsvakter	Ca 9
15	kontorsbiträden	Ca 8

Icke ordinarie personal.

2	byrådirektörer	Ce 31
2	förste byråagronomer	Ce 29
1	förste byråingenjör	Ce 29
1	revisor	Ce 24
2	mejeriinspektörer	Ce 24
1	byråingenjör	Ce 24
1	byggnadskontrollant	Ce 24
1	ingenjör	Ce 22
1	bokhållare	Ce 21
2	biträdande ingenjörer	Ce 19
2	kansliskrivare	Ce 15
1	kassör	Ce 15
4	tekniker	Ce 15
4	kanslibiträden	Ce 11
1	tekniker	Ce 11
3	expeditionsvakter	Ce 9
17	amanuenser	Cf 17—Ce 24
16	kontorsbiträden och skrivbiträden	Cf 4—Ce 8

Med hänsyn till omfattningen av de nytillkommande arbetsuppgifterna hade man måhända kunnat vänta en större personalökning än vad nu föreslagits. Bortfallet av vissa arbetsuppgifter, t. ex. egnahemsorganisationens handhavande av långivning till förvärv av bostadsegnahem samt åtminstone en del av bostadsförbättringsverksamheten ävensom verksamheten beträffande gemensamma tvättinrättningar på landsbygden, förklarar emellertid att personalökningen icke blivit större. I den mån rationaliseringsarbetet kommer att erhålla större omfattning än vad centralkommittén med hänsyn till rådande förhållanden räknat med för de närmaste åren, torde för övrigt ytterligare befattningshavare bliva erforderliga. Möjlighet torde i vart fall böra finnas att anställa extra och tillfällig arbetskraft.

Byråcheferna böra utnämnas av Kungl. Maj:t efter anmälan av generaldirektören. Befattningshavare i lönegrad Ca 27 och högre lönegrad med beteckning Ca utom byråcheferna samt motsvarande lönegrader med beteckningen Ce torde böra tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av lantbruksstyrelsen. Övriga ordinarie och icke ordinarie befattningar böra tillsättas av styrelsen.

Beslut i sådana ärenden, som skola avgöras av styrelsen samfällt (pleniärenden) böra bestämmas genom enkel röstpluralitet med utslagsrätt i förekommande fall för generaldirektören. Närmare bestämmelser om de ärenden, som skola vara pleniärenden, ävensom övriga grunder för ärendenas handläggning böra intagas i verkets instruktion. Såsom ovan påpekats skall enligt de av 1947 års riksdag godkända huvudgrunderna för centralorganet vederbörande föredragande byråchef ingå i styrelsen. Centralkommittén vill i detta sammanhang som sin mening uttala, att även chefen för kanslibyrån bör efter generaldirektörens bestämmande ingå i styrelsen vid föredragning av frågor, som böra bedömas även ur rättslig eller ur allmänt administrativ synpunkt och som äro av större principiell betydelse, även om de icke tillhöra kanslibyråns arbetsområde. Även byrådirektörerna böra efter generaldirektörens bestämmande vara föredragande i plenum och då äga deltaga i besluten.

Vad angår den nya lantbruksstyrelsens lokalfråga torde lokalbehovet provisoriskt kunna tillgodoses genom ianspråktagande av lantbruksstyrelsens och egnahemsstyrelsens nuvarande lokaler. Någon utökning torde dock bli nödvändig med hänsyn till den nytillkommande personalen. Egnahemsstyrelsens nuvarande lokaler äro splittrade på flera håll. Olägenheten av att den nya lantbruksstyrelsen får sina lokaler splittrade är uppenbar. Ett sammanförande snarast möjligt bör eftersträvas.

AVDELNING IV

VISSA ÖVRIGA FRÅGOR

Kapitel 14. Taxebestämmelser m. m.

Hushållningssällskapen uttaga i stor utsträckning särskild ersättning för av sällskapens befattningshavare utförda förrättningar och uppdrag. Dessa ersättningar utgå efter vitt skilda grunder, och som följd härav föreligger en mycket avsevärd variation med avseende på de för olika slag av uppdrag tillämpade taxorna.

Då hushållningssällskapens verksamhet med jordbrukets inre rationalisering överflyttas till lantbruksnämnderna, torde enhetliga bestämmelser böra utfärdas rörande den ersättning, som skall erläggas till statsverket för förrättningar eller uppdrag, som utföras av tjänstemän hos lantbruksnämnderna. Dessa förrättningar eller uppdrag torde nämligen icke böra utföras kostnadsfritt, så mycket mera som tjänstemännen hos lantbruksnämnderna förutsättas skola utföra förrättningar och uppdrag åt jordbrukare i allmänhet, således icke blott åt mindre bemedlade bland dem eller åt mindre jordbruk. I de fall, då lån eller bidrag skall utgå för rationaliseringsåtgärden, torde ersättningen till lantbruksnämndens tjänsteman eller tjänstemän böra inräknas i den uppskattade kostnaden för den åtgärd, som skall ligga till grund för beräkningen av lånets eller bidragets belopp.

Innan centralkommittén ingår på frågan om de taxor, som böra tillämpas för av lantbruksnämndernas tjänstemän utförda förrättningar eller uppdrag, torde några uppgifter böra lämnas rörande hushållningssällskapens nuvarande debiteringsgrunder.

Beträffande de *allmänna grunderna* för uttagandet av ersättningar enligt hushållningssällskapens taxor gäller, att konsultation eller rådfrågning i regel är kostnadsfri. I övrigt kan ersättningens storlek vara beroende på arealen odlad jord, på taxeringsvärdet, på medlemskap i hushållningssällskapet eller på sökandens egenskap av fysisk eller juridisk person. I allmänhet skola ersättningarna tillfalla hushållningssällskapen; i vissa fall äga dock vederbörande tjänstemän inom sällskapen att själva uppbära ersättningarna.

I fråga om planer till *täckdikningsföretag* anknyter ersättningens storlek i allmänhet till arealen på så sätt, att visst pris debiteras per hektar. Vissa sällskap uttaga dessutom en grundavgift. Några sällskap ha mycket detaljerade taxor med hänsyn till olika arealstorlekar. I andra sällskap är ersättningens storlek beroende av om statsbidrag för företaget beviljas eller ej. Slutligen debiteras i några sällskap visst belopp per upprättad täckdikningsplan.

Ersättningen för planer till *avloppsförbättringsföretag* utgår i de flesta sällskap med visst belopp för varje 100-tal meter dikeslängd, som planen omfattar. Andra sällskap debitera viss procent å kostnaden för företaget eller å beviljat bidragsbelopp. Åter andra sällskap uttaga visst belopp per plan.

Beträffande planer till *nyodlings-, stenröjnings-, jordkörnings- och betesförbättringsföretag* erlägges ersättningen i de flesta fall med visst belopp per hektar, som beröres av åtgärden, eller med visst belopp per plan. I några sällskap utgår dock ersättningen efter viss procent å beräknad kostnad för företaget.

Vad angår *gödselvårdsanläggningar* utgår ersättningen för upprättad plan oftast efter gödselstadens storlek i kvadratmeter räknat eller med visst belopp per plan oberoende av gödselstadens storlek. Dock debitera några sällskap viss procent av beräknad kostnad för företaget.

För ritningar till *ladugårdsförbättringar* erlägges i ett flertal sällskap ersättningen efter visst pris per kvadratmeter av ladugårdens golvyta. I ett sällskap beräknas ersättningen efter byggnadens kubikinnehåll, och i ett par sällskap efter antalet nötkreatur, som inrymmas i ladugården.

Även grunderna för uttagande av ersättning för planer till *siloanläggningar* variera avsevärt.

Slutligen erlägges för anlitande av viss personal ersättning i form av visst traktamente eller viss timpenning, vartill i en del fall kommer fri kost och fria resor.

Vid övervägandena rörande de grunder, vilka böra gälla för ersättning för förrättningar eller uppdrag, som utföras av lantbruksnämndens personal, har centralkommittén utgått ifrån att endast åtgärder, som avse inre rationalisering, skola särskilt ersättas. Någon särskild ersättning för lantbruksnämnds medverkan i den yttre rationaliseringen torde icke böra uttagas, så mycket mera som sakägarna vid yttre rationalisering i regel torde få vidkännas lantmäterikostnader. Vidare har kommittén icke förutsatt någon ändring i grunderna för uttagande av ersättningar för av lantbruksingenjörsorganisationen utförda förrättningar eller uppdrag. I kungl. kungörelsen den 25 maj 1945 (nr 353) angående ersättning till statsverket för förrättning eller uppdrag, som utföres av tjänstemän vid lantbruksingenjörsorganisationen (lantbruksingenjörstaxan) torde sålunda endast böra vidtagas vissa ändringar med avseende å ersättningarnas uppbärande och

redovisning m. m., vilka föranledas av att lantbruksingenjörsorganisationen kommer att inordnas i lantbruksnämnderna.

Vad angår ersättning för förrättningar eller uppdrag, som utföras av andra tjänstemän hos lantbruksnämnderna än till lantbruksingenjörsorganisationen hörande befattningshavare, torde en motsvarande kungörelse böra utfärdas. Centralkommittén är icke beredd att för närvarande framlägga något förslag till kungörelse i ämnet utan torde få inskränka sig till att angiva de allmänna principer, enligt vilka ifrågavarande ersättningar enligt kommitténs mening böra utgå. Det torde få ankomma på kommittén att sedermera i detalj utforma och till Kungl. Maj:t avgiva förslag till erforderliga närmare bestämmelser.

Enligt kommitténs mening böra såvitt möjligt enhetliga och enkla ersättningsgrunder gälla för av tjänsteman hos lantbruksnämnd utförda förrättningar eller uppdrag. En enhetlig taxa torde lämpligen kunna uppbyggas med utgångspunkt från att ersättningen i princip skall utgå såsom dagersättning. Denna torde böra uppgå till förslagsvis 20 kronor för förste lantbrukskonsulent, byggnadskonsulent och lantbrukskonsulent, 15 kronor för lantbruksassistent och lantbrukstekniker samt 12 kronor för kansli-, kontors- och skrivbiträden. Inga särskilda resekostnads- eller traktamentsersättningar torde böra uttagas av uppdragsgivarna. Utfört arbete, som icke leder till att någon rationaliseringsåtgärd kommer till stånd, synes icke heller böra föranleda kostnader för uppdragsgivarna, såvida icke den uteblivna verkställigheten kan läggas uppdragsgivaren till last. Muntlig eller skriftlig rådfrågning eller upplysning torde böra vara kostnadsfri, såvida den icke påkallar särskilt undersöknings- eller utredningsarbete.

Med utgångspunkt från *dels* den taxenivå, som den ovannämnda dagersättningens storlek angiver, och *dels* erfarenhetsmässiga beräkningar rörande genomsnittlig tidsåtgång för de olika arbetsmomenten torde man vidare för olika slag av vanligen förekommande rationaliseringsåtgärder böra uppgöra normaltaxor. Dessa synas i fråga om jordförbättringsåtgärder lämpligen böra anknyta till den jordareal, som beröres av åtgärden. Man torde för överskådlighetens skull böra eftersträva att icke erhålla alltför många eller alltför detaljerade taxor. Om och i den mån en rationaliseringsåtgärd icke lämpligen kan ersättas enligt någon av de sålunda gjorda normaltaxorna, torde dagersättningssystemet böra komma i direkt tillämpning.

Med de ersättningsgrunder, som sålunda föreslagits, kan det icke undvikas att jordbrukarna i vissa län belastas med högre kostnader för åtgärder, hänförliga till inre rationalisering, än som för närvarande utgå. Vissa hushållningssällskap uttaga nämligen mycket låga ersättningar eller utföra uppdragen utan någon kostnad för jordbrukaren. Å andra sidan torde de för lantbruksnämnderna föreslagna ersättningsgrunderna i vissa fall leda till lägre ersättningar än för närvarande. Dessa förändringar bli en oundviklig följd av att en enhetlig, för hela landet gällande taxa införes.

Kapitel 15. Vissa övriga ersättningsfrågor.

A. Frågan om ersättning till vissa myndigheter för deras medverkan i lantbruksnämndernas arbete.

Såsom framgår av vad kommittén tidigare anfört beträffande utvecklingsplaneringen m. m. erfordras i lantbruksnämndernas arbete fortlöpande medverkan av expertis på bl. a. fastighetsbildningens, driftsrationaliseringens och skogsvårdens områden. Vid utarbetande av förslag till personalstater för lantbruksnämnderna har kommittén emellertid utgått från att det inom lantbruksnämnderna icke skulle annat än i undantagsfall anställas sådana befattningshavare, som det finns tillgång till inom andra statliga eller statsunderstödda länsorgan med nära angränsande arbetsuppgifter. Härigenom undvikes dubbelorganisation och i vissa fall kompetenskonflikter.

Kommittén vill i det följande i korthet beröra de ersättningsfrågor, som kunna uppstå i samband med lantbruksnämndernas anlitande av sakkunskap inom lantmäteriorganisationen, hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna.

a. *Lantmäteriorganisationen.*

Lantbruksnämndernas behov av sakkunskap på fastighetsbildningens område skall enligt kommitténs förslag tillgodoses genom samarbete dels med överlantmätaren och honom direkt underställd personal inom länets lantmäterikontor, dels med lantmäteriets distriktsorganisation.

Kommittén vill då inledningsvis erinra om att såväl lantbruksnämnderna som lantmäteriorganisationen komma att vara helt statliga organ. Vid sådant förhållande har kommittén ansett det i möjligaste mån böra undvikas, att organen i fråga debitera varandra för sådana arbeten, som de utföra i samverkan eller som på uppdrag av det ena organet utföres av det andra. Genom arbetsjournaler och årsredogörelser torde under alla omständigheter kunna utläsas omfattningen av den arbetsinsats, som av lantmäteriorganen utföres åt lantbruksnämnderna och omvänt.

I fråga om kostnaderna för lantmäteriorganens medverkan i arbetet med den yttre rationaliseringen torde man lämpligen böra skilja mellan å ena sidan kostnaderna för laga förrättningar och å andra sidan ersättningarna för övriga uppdrag, som anförtros lantmäteriet. Kostnaderna för laga förrättningar, som debiteras enligt gällande lantmäteritaxa, kunna påföras antingen enskilda sakägare eller lantbruksnämnd. Lantbruksnämnd synes böra gälda kostnaderna dels då förrättning avser nämndens egna fastigheter, dels då lantbruksnämnd åtagit sig att gälda kostnader, som annars skulle erlagts av enskilda sakägare. I förra fallet böra kostnaderna påföras jordfonden och i senare fallet böra de bestridas av anslaget till bidrag för yttre rationalisering.

Såsom uppdrag böra betraktas övriga fall, då lantmätare efter överlantmätarens hörande anlitas av lantbruksnämnd. Dessa kunna exempelvis avse medverkan i regional- eller individualplanering, konsultation i samband med fastighetsförvärv, sammanläggningar o. dyl. Sådana uppdrag böra enligt kommitténs mening icke debiteras lantbruksnämnden i andra fall, än då uppdraget är av sådan omfattning, att vederbörande tjänsteman måste åtnjuta tjänstledighet för dess fullföljande. Detta torde exempelvis bli fallet, då lantmätare anlitas som verkställande tjänsteman i planeringskommitté, varvid ersättning bör utgå efter de grunder, som kommittén föreslagit i kapitel 1. Kostnaderna härför böra bestridas med medel ur anslaget till Kostnader för planeringskommittéer.

Medverkan från överlantmätarens och lantmäterikontorens sida bör enligt kommitténs uppfattning alltid lämnas kostnadsfritt.

Givetvis böra lantmäteriorganen å sin sida kunna påkalla medverkan av expertis inom lantbruksnämnderna för olika uppgifter i fastighetsbildningsarbetet. Ett samarbete bör sålunda komma till stånd i de fall, då i samband med lantmäteriförrättning olika spörsmål sammanhängande med inre rationalisering, exempelvis byggnads- och odlingsprojekt, skola prövas.

Hithörande spörsmål torde slutligt böra regleras i samband med utarbetande av instruktioner för verksamheten å lantmäterikontoren och i lantmäteridistrikten samt vid utarbetande av ny lantmäteritaxa. Den slutliga utformningen av reglerna rörande rätt för lantbruksnämnd att ur anslaget för bidrag till yttre rationalisering gälda kostnaderna för lantmäteriförrättning m. m. torde böra vara beroende av och ske i anslutning till den anbefallda överarbetningen av bestämmelserna rörande statsbidrag till kostnaderna för lantmäteriförrättningar.

b. *Hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser.*

Kommittén har i olika sammanhang ansett sig böra förutsätta, att såväl hushållningssällskapen som skogsvårdsstyrelserna skola medverka i lantbruksnämndernas arbete, särskilt vid regional- och individualplaneringen. Anledningen härtill är dels att utvecklingsplaneringen i flera avseenden kommer att gripa in på dessa organs verksamhetsområden och därför kommer att få betydelse även för driftsrationaliseringen och skogsvården, dels att inom de åsyftade organen finnes tillgång till sådan särskild expertis, som erfordras vid planeringen. Uppenbarligen kunna hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser icke lämna avsedd medverkan med mindre deras personalstyrka beräknas med hänsyn härtill. Det är emellertid mycket svårt att nu bedöma omfattningen av de arbetsuppgifter, som komma att påläggas hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser i samband med rationaliseringsarbetet. Antagligen kommer den att växla avsevärt från län till län. Kommittén har därför icke ansett sig nu kunna framlägga några konkreta förslag angående personalbehovet, men förutsätter, att

statsanslagen till avlöning av befattningshavare i hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser, sedan någon tids erfarenhet vunnits rörande deras medverkan i rationaliseringsarbetet, avpassas med hänsyn till vad här anförts.

Skogsvårdsstyrelsernas medverkan vid förvaltningen av lantbruksnämndernas fastigheter bör dock enligt kommitténs uppfattning debiteras jordfonden. Såsom tidigare föreslagits, bör lantbruksnämnd av egna medel kunna bestrida kostnaderna för resor och traktamenten, då personal ur hushållningssällskap eller skogsvårdsstyrelse utför arbete på uppdrag av lantbruksnämnd.

B. Frågan om särskilt statsbidrag till L. B. F.

Till understödjande av Lantbruksförbundets byggnadsförenings verksamhet utgår under innevarande budgetår liksom tidigare ett statsbidrag av 100 000 kronor att användas för rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor. Såsom villkor för åtnjutande av statsbidraget har stadgats bl. a. att cheferna för lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen skola äga närvara vid föreningens sammanträden, att föreningen icke fastställer nya eller ändrade avgiftstaxor för sin rådgivningsverksamhet utan att egnahemsstyrelsen först fått tillfälle uttala sig i ärendet samt att föreningen underkastar sig revision från statens sida av föreningens till rådgivningsverksamheten hörande räkenskaper, vilken revision skall utövas genom egnahemsstyrelsens försorg.

I skrivelse till Konungen den 14 augusti 1947 har L. B. F. hemställt om oförändrat statsbidrag å 100 000 kronor för budgetåret 1948/49 under förutsättning att förhållandena på här ifrågavarande verksamhetsområde icke underginge någon förändring under budgetåret med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75/1947. — Egnahemsstyrelsen har i sina petita för budgetåret 1948/49 tillstyrkt bifall till framställningen.

I skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den 24 oktober 1947 har L. B. F. bl. a. även lämnat en redogörelse för användningen av statsbidraget under budgetåret 1946/47. I redogörelsen anföres, att föreningen uppskattat underskottet på grund av den reducerade taxa, som tillämpas för egnahemsärenden och mindre jordbruk, till cirka 75 000 kronor, varjämte direkta förluster i samband med egnahemsverksamheten på grund av försummelser från uppdragsgivare att erlägga projekteringskostnader uppgått till cirka 21 000 kronor. Vidare har föreningen anfört, att värdet av den kostnadsfria rådgivningen samt övrig till egnahemsverksamheten hänförlig arbetstid, som ej kunnat göras till föremål för särskild debitering, uppgår till cirka 28 000 kronor. Summan av nämnda kostnader skulle alltså med cirka 24 000 kronor överstiga det statsbidrag, som föreningen tillerkänts.

Vid bedömande av frågan om statsbidrag till L. B. F. bör utgå även i fortsättningen har kommittén ansett följande synpunkter böra beaktas.

Enligt kommitténs förslag skola lantbruksnämnderna utrustas med egna byggnadskonsulenter bl. a. för att tillhandagå allmänheten med förberedande konsultation i byggnadsfrågor. L. B. F:s rådgivningsverksamhet torde därför i fortsättningen icke få samma omfattning som nu utan torde komma att begränsas till vad som i allmänhet är vanligt vid sådan verksamhet, som föreningen bedriver. Vidare har kommittén i kap. 8 föreslagit, att lantbruksnämnderna skola kunna förskottera de projekterande organen kostnaderna för de arbeten, som av dem på uppdrag av lantbruksnämnden utföras åt enskild lånesökande. Slutligen har kommittén föreslagit, att taxorna för dylika projekteringsarbeten skola avvägas så, att skäliga självkostnader täckas. Förluster av den typ, som L. B. F. hittills iklätt sig och som ersatts av det årliga statsbidraget, torde sålunda i framtiden icke behöva uppkomma.

Centrala lantbrukskommittén har under dessa förutsättningar icke ansett sig böra för kommande budgetår föreslå något särskilt anslag för statsbidrag till Lantbruksförbundets byggnadsförening för rådgivning i landsbygdens byggnadsfrågor.

AVDELNING V

ANSLAGSBERÄKNINGAR OCH KOSTNADSFRÅGOR

Kapitel 16. Allmänna förutsättningar.

I skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 har lantbruksstyrelsen framlagt förslag till anslagsberäkningar inom lantbruksstyrelsens förvaltningsområde för budgetåret 1948/49. Styrelsens beräkningar beträffande medelsanvisning till avlöningar och omkostnader vid lantbruksstyrelsen äro härvid gjorda som om den av 1947 års riksdag beslutade omorganisationen icke skulle komma att genomföras under budgetåret 1948/49.

Även egnahemsstyrelsens i skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 framlagda anslagsberäkningar äro avvägda som om verksamheten inom styrelsens förvaltningsområde skulle under år 1948/49 fortgå utan inverkan av den beslutade omorganisationen.

Centrala lantbrukskommittén har i fråga om avlönings- och omkostnadsanslagen m. m. i tillämpliga delar lagt lantbruksstyrelsens och egnahemsstyrelsens beräkningar till grund för sina beräkningar, varjämte kommittén sökt uppskatta det medelsbehov, som uppkommer till följd av omorganisationen. I den mån den beslutade omorganisationen icke innebär någon förändring av lantbruksstyrelsens nuvarande verksamhet, såsom beträffande stuteri-, undervisnings- och fiskeribyråernas arbetsområden, har kommittén icke ansett sig böra ingå på en prövning av medelsbehovet.

Beräkningen av medelsåtgången för utlämnande av lån och bidrag till yttre och inre rationalisering har grundats på uppgifter, som infordrats från lokalkommittéerna.

Frågan huruvida lantbruksnämnderna själva skola med statsmedel ombesörja utlämnandet av amorteringslån eller om kreditgivningen — såsom bankkommittén föreslagit — skall omhänderhavas av de enskilda kreditinrättningarna mot statlig kreditgaranti kommer givetvis att väsentligen inverka på beräkningen av medelsbehovet för den nya organisationen. I det senare fallet torde sålunda icke erfordras, att riksdagen anvisar medel för långivning. Även avlöningsanslagen påverkas i viss mån av frågan huru kreditgivningen kommer att ordnas. Omkostnadsanslagen torde däremot icke nämnvärt påverkas av denna fråga.

Såsom ovan anförts, har centralkommittén icke ansett sig böra ingå i ett bedömande av bankkommitténs förslag annat än så tillvida, att centralkommittén sökt beräkna, vilka konsekvenser förslagets genomförande skulle få beträffande personalbehov och medelsbehov för den nya lantbruksorganisationen. Centralkommittén har sålunda i dessa hänseenden ansett sig böra uppställa alternativa förslag.

En annan öppen fråga, som påverkar anslagsberäkningarna, är frågan om vilken myndighet, som skall omhänderha bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter. Med hänsyn till meningsskiljaktigheterna rörande lösandet av detta spörsmål har centralkommittén även i detta avseende ansett sig böra uppställa alternativa förslag beträffande vissa anslagsberäkningar.

Centralkommittén får slutligen anföra, att kommittén i kap. 17 och 18 här nedan beräknat medelsbehovet efter de förutsättningar, som förelågo vid tiden för det i anledning av jordbrukspropositionen fattade riksdagsbeslutet. I slutskedet av utredningen har emellertid under hand meddelats, att kommittén med utgångspunkt från viss angiven preliminär begränsning av medelsberäkningen för bidrag till yttre och inre rationalisering för budgetåret 1948/49 borde undersöka möjligheterna till kostnadsbesparingar under nämnda budgetår. Det resultat, vartill kommittén på grund härav kommit, redovisas i kap. 19.

Kapitel 17. Driftsbudgeten.

I. *Lantbruksstyrelsen: Avlöningar, förslagsanslag.*

I följande uppställning angivas den för *lantbruksstyrelsen* för budgetåret 1947/48 gällande avlöningsstaten ävensom det avlöningsanslag, som lantbruksstyrelsen äskat för budgetåret 1948/49.

	1947/48	1948/49
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	419 800	428 900
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	38 100	30 600
3. Ersättningar till sakkunniga, *förslagsvis*	3 500	3 500
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	266 200	297 600
5. Rörligt tillägg, *förslagsvis*	41 300	81 700
Summa kronor	768 900	842 300

Motsvarande uppställning för *egnahemsstyrelsen* utvisar följande:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	169 600	169 600
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	7 200	7 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	136 600	162 300
4. Rörligt tillägg, *förslagsvis*	18 400	18 400
Summa kronor	331 800	357 500

Med ledning av i det föregående gjorda beräkningar av personalbehovet har *kommittén* uppskattat medelsbehovet för den nya lantbruksstyrelsen på följande sätt:

1.	Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	841 000
2.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	48 000
3.	Ersättningar till sakkunniga, *förslagsvis*	10 000
4.	Ersättningar för byggnadskontroll, *förslagsvis*	150 000
5.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	497 000
6.	Rörligt tillägg, *förslagsvis*	154 000
	Summa kronor	1 700 000

Medelsbehovet är beräknat under den förutsättningen, att långivningen i fråga om andra lån än avskrivningslån skall ombesörjas av de enskilda kreditinrättningarna mot statlig kreditgaranti och att bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter skall omhänderhavas av lantbruksnämnderna. Därest långivningen skall ske genom lantbruksnämnderna med anlitande av statsmedel beräknas posten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal öka med 23 000 kronor och posten Rörligt tillägg med 3 000 kronor. Skulle bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter icke ankomma på lantbruksorganisationen, kan posten Ersättningar för byggnadskontroll sänkas med 80 000 kronor, posten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal med 30 000 kronor och posten Rörligt tillägg med 4 000 kronor.

Kostnadsbeloppen ha beräknats efter lönekostnaden i näst högsta löneklassen inom respektive lönegrader. Beträffande personal med avlöning enligt reglerad befordringsgång har kommittén räknat med lönekostnaden i 22 löneklassen för amanuenspersonal och i 8 löneklassen för kontors- och skrivbiträdespersonal.

Posten Ersättningar till sakkunniga har uppskattats med hänsyn till att den nya lantbruksstyrelsen särskilt i början av sin verksamhet kan beräknas vara i behov av att anlita särskild sakkunskap, t. ex. i frågor som röra utvecklingsplaneringen.

Enligt centralkommitténs förslag i kap. 12 skulle i den nya lantbruksstyrelsen finnas anställda ett tiotal befattningshavare mer än som för närvarande finnas i lantbruksstyrelsen och egnahemsstyrelsen tillsammans. Vid jämförelse mellan å ena sidan kommitténs förslag till beräkning av medelsbehovet för Lantbruksstyrelsen: Avlöningar, och å andra sidan summan av egnahemsstyrelsens respektive lantbruksstyrelsens ovan nämnda anslagsberäkningar för budgetåret 1948/49 bör observeras, att största delen av personalen å egnahemsstyrelsens byggnadskontor ävensom två befattningshavare hos lantbruksstyrelsen nu äro avlönade från sakanslag. Kommittén har emellertid här förutsatt, att inga befattningshavare skola avlönas från dylika anslag.

Anslaget ersätter de i riksstaten för innevarande budgetår anvisade anslagen till Lantbruksstyrelsen: Avlöningar, Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Avlöningar, Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Handhavande av bostadsförbättringsverksamhet och Egnahemsbildning: Egnahemsorganens byggnadskontroll.

Uppskattningarna avse — liksom beträffande övriga avlönings- och omkostnadsanslag — medelsbehovet vid full verksamhet under helt budgetår enligt de vid tiden för 1947 års riksdagsbeslut föreliggande förutsättningarna.

II. *Lantbruksstyrelsen: Omkostnader, förslagsanslag.*

Anslaget ersätter de i riksstaten för innevarande budgetår upptagna anslagsposterna till Lantbruksstyrelsen: Omkostnader och Egnahemsbildning: Egnahemsstyrelsen: Omkostnader.

Den för *lantbruksstyrelsen* fastställda omkostnadsstaten för budgetåret 1947/48 ävensom styrelsens anslagsäskanden för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1948/49 framgår av följande uppställning.

Utgifter.

	1947/48	1948/49
1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	3 000	4 000
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	44 000	50 000
3. Expenser, *förslagsvis*	51 350	61 750
4. Publikationstryck, *förslagsvis*	5 700	5 700
Summa utgifter kronor	104 050	121 450

Särskilda uppbördsmedel.

Försålda formulär, blanketter och kungörelser m. m.	350	350
Nettoutgift kronor	103 700	121 100

För *egnahemsstyrelsen* gäller följande omkostnadsstat för budgetåret 1947/48:

1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	500
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	40 000
3. Expenser, *förslagsvis*	26 000
4. Publikationstryck, *förslagsvis*	3 500
Summa kronor	70 000

Jämväl för budgetåret 1948/49 har egnahemsstyrelsen i sina anslagsäskanden beräknat omkostnadsanslaget till 70 000 kronor.

Kommittén har beräknat medelsbehovet för ifrågavarande ändamål för den nya lantbruksstyrelsen på följande sätt:

Utgifter.

1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	5 000
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	120 000
3. Expenser, *förslagsvis*	120 350
4. Publikationstryck, *förslagsvis*	10 000
Summa utgifter kronor	255 350

Särskilda uppbördsmedel.

Försålda formulär, blanketter och kungörelser m. m.	350
Nettoutgift kronor	255 000

I samband med uppbyggandet av den nya organisationen torde lantbruksnämnderna komma att vara i behov av visst stöd från centralorganet, vilket torde nödvändiggöra besök i relativt stor omfattning hos de olika nämnderna av tjänstemän i centralorganet. Det synes därför vara av vikt att tillräckliga medel för reseersättningar finnas disponibla. Från posten för expenser torde bl. a. böra bestridas kostnaderna för inköp av möbler och övriga inventarier för de nytillkommande befattningshavarna.

III. *Lantbruksnämnderna: Avlöningar, förslagsanslag.*

Avlöningsanslaget till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Avlöningar, för innevarande budgetår samt *egnahemsstyrelsens* anslagsberäkningar för budgetåret 1948/49 för ändamålet utvisas av följande sammanställning:

	1947/48	1948/49
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	511 800	555 240
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	45 000	45 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	643 100	678 660
4. Rörligt tillägg, *förslagsvis*	63 300	63 300
Summa kronor	1 263 200	1 342 200

Avlöningsanslaget till Lantbruksingenjörsorganisationen: Avlöningar för innevarande budgetår och *lantbruksstyrelsens* i skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 gjorda anslagsberäkningar för samma ändamål redovisas i nedanstående uppställning.

	1947/48	1948/49
1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	1 009 800	1 027 000
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal, *förslagsvis*	758 700	618 000
3. Rörligt tillägg, *förslagsvis*	106 000	166 000
Summa kronor	1 874 500	1 811 000

I skrivelse till Konungen den 28 oktober 1947 har lantbruksstyrelsen emellertid föreslagit inrättande av två nya lantbruksingenjörsdistrikt, i an-

ledning varav styrelsen uppgjort följande ändrade förslag till avlöningsstat för budgetåret 1948/49:

1.	Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	1 082 500
2.	Avlöningar till icke-ordinarie personal, *förslagsvis*	655 800
3.	Rörligt tillägg, *förslagsvis*	177 200
	Summa kronor	1 915 500

Kommittén har med ledning av i det föregående gjorda uppskattningar av personalbehovet i lantbruksnämnderna inklusive lantbruksingenjörsorganisationen beräknat ifrågavarande anslagspost på följande sätt:

1.	Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	3 195 000
2.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	140 000
3.	Ersättningar till sakkunniga, *förslagsvis*	50 000
4.	Ersättningar till täckdiknings- och cementeringsförmän, *förslagsvis*	100 000
5.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	2 611 000
6.	Rörligt tillägg, *förslagsvis*	655 000
	Summa kronor	6 751 000

Anslaget är beräknat under den förutsättningen, att de enskilda penninginrättningarna ombesörja all långivning utom sådan, som avser utlämnande av avskrivningslån, mot statlig kreditgaranti. Skulle lantbruksnämnderna själva handha denna långivning, beräknas posten Avlöningar till ordinarie tjänstemän öka med 25 000 kronor, posten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal med 113 000 kronor och posten Rörligt tillägg med 16 000 kronor. Skall bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter icke handhavas av lantbruksnämnderna, kan posten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal minskas med 113 000 kronor och posten Rörligt tillägg med 14 000 kronor.

Kostnadsbeloppen ha beräknats efter lönekostnaden i näst högsta löneklassen inom respektive lönegrader (beträffande personal med avlöning enligt reglerad befordringsgång jämlikt ovan under I angivna principer) och i medeldyrort (ortsgrupp 3). Anslagsposten Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, är avsedd att täcka kostnaderna för arvoden åt nämndernas ordförande och ledamöter. Anslagsposten Ersättningar till sakkunniga är i första hand avsedd att användas för täckande av kostnaderna för anlitande av juridisk sakkunskap.

Ifrågavarande anslag är avsett att ersätta icke blott de i riksstaten för innevarande budgetår upptagna anslagen till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Avlöningar och Lantbruksingenjörsorganisationen: Avlöningar, utan även anslagen till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Handhavande av bostadsförbättringsverksamhet, Egnahemsbildning: Egnahemsorganens byggnadsrådgivning, Kostnader för viss försöksverksamhet för åstadkommande av bättre fastighetsarrondering i Norrland, Kostnader för torrläggningsnämnder samt delvis anslaget till Jordbrukskommissioner.

IV. *Lantbruksnämnderna: Omkostnader, förslagsanslag.*

Ifrågavarande anslag ersätter de i riksstaten för innevarande budgetår upptagna anslagen till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Omkostnader, och Lantbruksingenjörsorganisationen: Omkostnader.

Anslaget till Egnahemsbildning: Egnahemsnämnderna: Omkostnader, för innevarande budgetår samt *egnahemsstyrelsens* anslagsberäkningar för ändamålet för budgetåret 1948/49 framgår av följande sammanställning.

Utgifter.

	1947/48	1948/49
1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	5 000	5 000
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	185 000	200 000
3. Expenser, *förslagsvis*	105 100	105 100
Summa utgifter kronor	295 100	310 100

Särskilda uppbördsmedel.

Ersättning för egnahemsnämndernas biträde med jordförmedling	100	100
Nettoutgift kronor	295 000	310 000

Anslaget till Lantbruksingenjörsorganisationen: Omkostnader, för innevarande budgetår samt *lantbruksstyrelsens* anslagsberäkningar för ändamålet för budgetåret 1948/49 framgår av följande uppställning.

	1947/48	1948/49
1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	3 000	4 500
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	340 000	570 000
3. Expenser, *förslagsvis*	90 000	110 000
Summa kronor	433 000	684 500

I nyssnämnda skrivelse till Konungen den 28 oktober 1947 har lantbruksstyrelsen emellertid föreslagit följande ändrade omkostnadsstat för budgetåret 1948/49.

1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	4 500
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	600 000
3. Expenser, *förslagsvis*	117 000
4. Kontorsinventarier m. m., *förslagsvis*	13 000
Summa kronor	734 500

Centralkommittén har beräknat medelsbehovet under ifrågavarande anslagspost på följande sätt:

Utgifter.

1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	20 000
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	1 250 000
3. Expenser, *förslagsvis*	430 000
Summa kronor	1 700 000

Såsom i annat sammanhang nämnts, kommer antalet befattningshavare hos lantbruksnämnderna — frånsett lantbruksingenjörsorganisationen — att utgöra omkring 540 mot omkring 190 i de nuvarande egnahemsnämnderna. Av hushållningssällskapens personal ha i runt tal 200 befattningshavare sådana arbetsuppgifter, som komma att överföras till lantbruksnämnderna.

V. *Lantbruksnämnderna: Ersättningar åt ortsombuden, förslagsanslag.*

För innevarande budgetår är till Egnahemsbildning: Ersättningar åt egnahemsombuden, anvisat ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

På grund av vad ovan i kap. 9 anföres torde medelsbehovet för ifrågavarande ändamål böra uppskattas till 175 000 kronor.

VI. *Lantbruksnämnderna: Utrustning, reservationsanslag.*

Lantbruksnämnderna torde böra övertaga de nuvarande egnahemsnämndernas möbler och inventarier samt utrustning i övrigt. Tänkbart torde också vara, att staten av respektive hushållningssällskap förvärvar en del inventarier i samband med lantbruksnämndernas övertagande av delar av hushållningssällskapens arbetsuppgifter. Emellertid må erinras om, att de nuvarande egnahemsnämndernas sammanlagda personal enligt vad ovan sagts uppgår till omkring 190 personer, medan antalet befattningshavare hos lantbruksnämnderna uppskattats till sammanlagt cirka 540 personer förutom lantbruksingenjörsorganisationen. I sistnämnda siffra ingå ett sextiotal jordbrukstekniker, vilka icke äro i behov av kontorslokaler, men som däremot i viss utsträckning måste utrustas med verktyg och instrument. Uppenbart är, att nyanskaffning av inventarier och annan utrustning i relativt stor omfattning måste företagas.

För en medelstor lantbruksnämnd torde erfordras en kontorslokal om 8 à 12 rum jämte kapprum, toalettrum och utrymmen för arkiv, lantbruksingenjörens kontor icke inräknat. Kostnaderna för erforderliga inventarier torde icke kunna uppskattas till mindre än i genomsnitt 10 000 kronor per nämnd eller tillhopa 260 000 kronor. Med hänsyn till ovissheten rörande den takt, i vilken anskaffningen bl. a. på grund av nuvarande långa leveranstider kan ske, torde anslaget böra erhålla karaktären av reservationsanslag.

VII. *Kostnader för planeringskommittéerna, förslagsanslag.*

Under budgetåret 1948/49 beräknas regionalplanering av ett hundratal typområden kunna påbörjas. Denna regionalplanering är — såsom i det föregående anförts — avsedd att verkställas av särskilda planeringskommittéer, en för varje typområde.

Med de i kap. 1 och 9 angivna förutsättningarna har centralkommittén beräknat den genomsnittliga kostnaden per planeringskommitté på följande sätt:

Planeringskommitténs sammanträden och resor	2 400
Verkställande ledamotens och adjungerade experters resor och traktamenten	2 000
Ersättning till verkställande ledamoten för avstådda löneförmåner	1 200
Kommittéarvode till verkställande tjänstemannen	1 400
Expenser, däribland kostnader för kartor	1 000
Rese- och traktamentsersättningar till gode män, arvoden för expertutredningar, oförutsedda utgifter m. m.	2 000
Summa kronor	10 000

För 100 planeringskommittéer uppgår kostnaden sålunda till 1 000 000 kronor. Planeringskommittéernas arbete beräknas i genomsnitt räcka två år. Kostnaden för ett budgetår torde med anledning därav böra beräknas till 500 000 kronor.

VIII. *Bidrag till yttre rationalisering, reservationsanslag.*

Enligt 1947 års riksdagsbeslut (propositionen nr 75, sid. 224) skola från och med budgetåret 1947/48 alla de bidrag av olika slag, vilka böra utlämnas i samband med arbetet på den yttre rationaliseringen, utgå ur ett enda anslag. Man borde enligt de preliminära kostnadsberäkningarna utgå från att det genomsnittliga årliga anslagsbehovet för yttre rationalisering under en följd av år komme att uppgå till mellan 20 och 25 miljoner kronor.

På grundval av de från lokalkommittéerna inkomna uppgifterna har centralkommittén uppskattat medelsbehovet för bidrag till yttre rationalisering under budgetåret 1948/49 till 5 000 000 kronor eller sålunda endast en mindre del av förenämnda, i propositionen uppskattade belopp. Verksamheten torde nämligen under det första året icke kunna utveckla sig till att erhålla den omfattning, som förutsatts såsom ett genomsnitt för en följd av år.

Anslaget kommer att ersätta de i riksstaten för innevarande budgetår upptagna reservationsanslagen till Egnahemsbildning: Bidrag till inlösen av vissa byggnader vid utökning av ofullständiga jordbruk samt Bidrag till genomförandet av vissa arronderingsåtgärder i Norrland. Därest reservationer å dessa anslag förefinnas den 30 juni 1948 torde desamma böra överföras till ifrågavarande anslag.

Av egnahemsstyrelsens skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 angående anslagsberäkningar för egnahemsverksamheten m. m. för budgetåret 1948/49 framgår, att en behållning å cirka 233 400 kronor den 30 juni 1947 förefanns å ett för budgetåret 1945/46 anvisat reservationsanslag till Egnahemsbildning: Kostnader i anledning av vissa jordanskaffningsföretag. I den mån reservationen kvarstår den 30 juni 1948 synes den lämpligen

böra tillgodoföras ifrågavarande för bidrag till yttre rationalisering erforderliga reservationsanslag.

IX. *Bidrag till inre rationalisering, reservationsanslag.*

Alla bidrag till inre rationalisering — med undantag av bidrag för torrläggningsföretag — skola enligt 1947 års riksdagsbeslut (propositionen nr 75, sid. 264) utgå ur ett enda anslag. För bidrag till inre rationalisering — liksom till yttre rationalisering — har i propositionen räknats med ett årligt medelsbehov under en följd av år av 20 à 25 miljoner kronor.

Lantbruksstyrelsen har i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 beräknat ifrågavarande medelsbehov till 20 000 000 kronor. Centralkommittén har emellertid med ledning av de från lokalkommittéerna inkomna uppgifterna icke ansett sig böra beräkna medelsbehovet till högre belopp än 13 000 000 kronor varav närmare 6 000 000 kronor avser nybyggnad och förbättring av ekonomibyggnader (inklusive gödselvårds- och siloanläggningar).

I samband med vad kommittén i kap. 3 anfört om statens medverkan till betesanläggningar har kommittén föreslagit, att vissa tilläggsbidrag skola kunna utlämnas till betesanläggningar under villkor av betesfredning av till brukningsenheten hörande skogsmark. Därvid ifrågasatte kommittén, om icke vid äskandet av medel för bidrag till inre rationalisering ett uttalande borde göras om storleken av det för nämnda ändamål avsedda beloppet, varjämte kommittén föreslog, att ett belopp av 100 000 kronor skulle beräknas för ändamålet.

Bidragen böra i enlighet med riksdagsbeslutet utlämnas i form av avskrivningslån. Av skäl, som anförts i det föregående, anser emellertid kommittén, att möjligheter böra finnas att utlämna bidrag utan att bidraget kläides i avskrivningslånets form. I den mån avskrivningslån utlämnas torde ett belopp motsvarande lånets belopp böra överföras till en diversemedelsfond, förslagsvis benämnd *jordbrukets avskrivningslånefond*. Vissa fördelar ur bokförings- och redovisningssynpunkt torde vara att vinna med en sådan anordning.

Centralkommittén har ovan föreslagit, att bidragen till yttre rationalisering i regel skola utlämnas som bidrag, med eller utan särskild förbindelse. I de fall, då avskrivningslåneformen anses behöva komma till användning i fråga om bidrag till yttre rationalisering, torde avskrivningslånen böra utlämnas från jordbrukets avskrivningslånefond. Såvitt centralkommittén kan bedöma, torde denna långivning icke bliva av så stor omfattning, att den nämnvärt inverkar på beräkningen av medelsbehovet för bidrag till yttre respektive inre rationalisering.

Ifrågavarande anslag kommer att ersätta de å riksstaten för innevarande budgetår upptagna anslagen till Bidrag till gödselvårdsanläggningar, Bidrag till ladugårdsförbättringar, Bidrag till uppförande av siloanläggningar,

Egnahemsbildning: Avsättning till fonden för premielån till egnahemslåntagare, Egnahemsbildning: Byggande av odlingsvägar, Grundförbättringar: Bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk, Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar och Grundförbättringar: Lyckebyåns regleringsföretag. Av dessa anslag ha anslagen till Bidrag till gödselvårdsanläggningar, Bidrag till ladugårdsförbättringar, Bidrag till uppförande av siloanläggningar, Grundförbättringar: Bidrag till täckdikningar samt Grundförbättringar: Lyckebyåns regleringsföretag karaktären av reservationsanslag. Några reservationer å dessa anslag eller å premielånefonden torde icke kunna väntas föreligga vid utgången av innevarande budgetår.

X. *Producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, förslagsanslag.*

Vid 1947 års riksdag (särskilda utskottets utlåtande nr 2, sid. 178) beräknades medelsbehovet för det särskilda stödet i form av producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk komma att under den första tiden av tillämpningen av de nya bidragsreglerna uppgå till mellan 75 och 80 miljoner kronor. Centralkommittén föreslår på grundval av erhållna beräkningar, att medelsbehovet för helt budgetår beräknas till 76 miljoner kronor. Emellertid får kommittén erinra om att kommittén i det föregående föreslagit, att ifrågavarande bidrag skola utbetalas halvårsvis i efterskott. Under budgetåret 1948/49 kommer därvid endast en utbetalning att inträffa, nämligen i början av år 1949. Kommittén har dock i sina beräkningar rörande medelsbehovet för producent- och kontantbidrag enligt de nya grunderna utgått från det för helt budgetår erforderliga beloppet.

Enligt centralkommitténs mening böra kostnaderna för administrationen av bidragsgivningen utgå från ifrågavarande anslag. Från anslaget torde sålunda böra bestridas *dels* de kostnader, som skola erläggas till statens livsmedelskommission och svenska mejeriernas riksförening samt respektive mejerier på grund av de i det föregående omförmälda åtagandena, *dels* kostnaderna för den extra personal, som kan komma att erfordras hos lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för ifrågavarande ändamål, *dels* ersättning och resekostnader till ortsombud, *dels ock* kostnader av expensnatur. Ovannämnda belopp å 76 miljoner kronor beräknas förslå även för ifrågavarande administrationskostnader.

XI. *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti m. m., förslagsanslag.*

Om ett system med statlig kreditgaranti för av enskilda penninginrättningar utlämnade lån för jordbrukskrediter skall tillämpas, måste medel finnas disponibla för täckande av för statsverket uppkommande förluster på grund av garantiåtagandet samt för indrivnings- och exekutionskostnader, räntegottgörelser vid för tidig inbetalning av hypotekslån m. m. Inom

centralkommittén ha två sätt att anvisa medel för ifrågavarande ändamål övervägts. Sålunda kunna antingen årliga avsättningar ske till en för ändamålet inrättad fond, varvid avsättningarna finge beräknas i visst förhållande till summan av de statsgaranterade krediterna, eller också kan för varje budgetår å driftsbudgeten anvisas ett särskilt anslag för mötande av under budgetåret uppkommande förluster. Med hänsyn dels till svårigheterna att beräkna de procentsatser, efter vilka avsättningarna till den ifrågasatta fonden skulle ske, och dels till att kommittén är tveksam rörande lämpligheten ur budgetteknisk synpunkt av att fondera medel på antytt sätt, har centralkommittén stannat för att föreslå, att ett anslag för varje budgetår anvisas för ifrågavarande ändamål. Det synes åtminstone till en början icke vara erforderligt att ett dylikt anslag anvisas för varje låneform för sig; ett gemensamt anslag för samtliga låneformer torde vara tillräckligt. Under budgetåret 1948/49 torde verksamheten icke hinna uppnå en sådan omfattning, att några mera avsevärda förluster på grund av den statliga garantin kunna uppkomma. I vart fall torde ett belopp å 50 000 kronor vara tillräckligt för ändamålet.

XII. *Inkomster hos lantbruksnämnderna.*

Centralkommittén har i det föregående föreslagit, att ersättning för vissa av lantbruksnämndernas tjänstemän utförda arbeten skall erläggas enligt särskild taxa. Redovisning av dessa taxeinkomster torde böra ske å driftsbudgeten under A. Egentliga statsinkomster, II. Uppbörd i statens verksamhet. För ändamålet torde böra inrättas en särskild titel, förslagsvis benämnd Inkomster hos lantbruksnämnderna. Å denna titel torde även böra redovisas de medel, som för närvarande redovisas å inkomsttiteln Inkomster av lantbruksingenjörsförrättningar.

Centralkommittén har beräknat, att under budgetåret 1948/49 å titeln *Inkomster hos lantbruksnämnderna* kommer att inflyta omkring 750 000 kronor, varav omkring 450 000 kronor beräknats utgöras av sådana inkomster, som nu redovisas å titeln Inkomster av lantbruksingenjörsförrättningar.

XIII. *Övriga anslag.*

Vissa av de i egnahemsstyrelsens anslagsäskanden under nionde huvudtiteln för budgetåret 1948/49 upptagna anslagsposterna ingå icke i någon av de ovan angivna, av kommittén föreslagna anslagsberäkningarna. I fråga om de föreslagna anslagen till Arrenderådgivning åt vissa arrendatorer, Bidrag till gäldande av ersättning vid förlängning av vissa servitut, Kolonisation: Understödjande av kolonisationsverksamheten å Alträsks kolonisationsområde samt Kolonisation: Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl. har kommittén icke något att erinra mot egnahemsstyrelsens beräkningar. Egnahemsstyrelsen har vidare föreslagit, att

ett anslag skall beräknas till Egnahemsbildning: Bidrag till lantbruksförbundets byggnadsförening. Såsom kommittén i det föregående anfört, torde emellertid något dylikt anslag icke böra äskas för nästkommande budgetår. Egnahemsstyrelsens anslagsberäkning till Bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden torde icke falla under kommitténs bedömande, enär anslaget avser ändamål, som i fortsättningen synes böra tillgodoses av den blivande organisationen för bostadsförsörjningen.

Från anslaget till Egnahemsbildning: Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlare, bestridas förvaltningsbidrag till kommuner, bolag och föreningar, vilka tilldelats egnahemsstatslån för beviljande av egnahemslån. Verksamheten omfattar efter den 1 juli 1940 endast bostadsegnahemslån; dessförinnan hade även jordbruksegnahemslån kunnat förmedlas av ifrågavarande kommuner, bolag och föreningar. Den ojämförligt största delen av den nuvarande lånestocken utgöres av bostadslån, vilka i fortsättningen torde böra förvaltas av den blivande bostadsorganisationen. Med anledning därav synes det riktigast, att ifrågavarande anslag från och med budgetåret 1948/49 uppföres å den blivande bostadsorganisationens stat.

Egnahemsstyrelsens anslagsberäkningar å driftsbudgeten för budgetåret 1948/49 innehålla vidare förslag om äskande av ett anslag till Egnahemsbildning: Byggnadsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare. Enligt principbeslut vid 1947 års riksdag skall arbetarsmåbruksverksamheten upphöra med utgången av budgetåret 1947/48. Den med ifrågavarande anslag avsedda verksamheten skall dock fortsätta i vad avser sådan låntagare, som vid nämnda tidpunkt redan erhållit arbetarsmåbrukslån. Ifrågavarande verksamhet torde böra ankomma på lantbruksnämnderna. Kommittén har icke något att erinra mot egnahemsstyrelsens anslagsberäkningar för ifrågavarande ändamål.

Slutligen har egnahemsstyrelsen i sina anslagsäskanden under femte huvudtiteln för nästkommande budgetår föreslagit, att ett reservationsanslag å 20 000 000 kronor äskas till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. Anslaget är avsett för beviljande av bostadsförbättringsbidrag, lantarbetarbostadsbidrag, bidrag till fiskarbostäder m. m. Rörande ifrågavarande anslag får kommittén hänvisa till vad nedan i kap. 18 anföres i fråga om handhavandet av bostadsförbättringsverksamheten.

Av de i lantbruksstyrelsens anslagsäskanden för nästkommande budgetår upptagna posterna äro de föreslagna anslagen till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag, Grundförbättringar: Förrättningskostnader till vissa torrläggningsföretag samt Tilläggslån till vissa statsunderstödda torrläggningsföretag icke inbegripna under kommitténs ovan gjorda beräkningar. Kommittén har ingen erinran mot lantbruksstyrelsens beräkningar rörande dessa anslag. I den mån lantbruksstyrelsens anslagsäskanden i övrigt å driftsbudgeten för budgetåret 1948/49 icke särskilt omnämnts här ovan, har kommittén ansett sig sakna anledning att ingå i prövning av desamma.

Kapitel 18. Kapitalbudgeten.

A. Översikt över nuvarande fonder.

Inom lantbruksstyrelsens verksamhetsområde utlämnas enligt därom gällande bestämmelser lån av olika slag för främjande av verksamhet inom jordbruket och dess binäringar. Ett flertal lånefonder äro inrättade för ändamålet. Den kamerala förvaltningen av dessa lånefonder handhaves av statskontoret. Vidare äro för den statliga egnahemsverksamheten inrättade ett antal lånefonder och andra fonder, vilka med visst undantag i kameralt hänseende förvaltas av egnahemsstyrelsen.

Innan centralkommittén framlägger sina beräkningar rörande de anslag, som erfordras å kapitalbudgeten, torde lämpligen en kortfattad översikt böra lämnas rörande ifrågavarande fonder.

1. *Av egnahemsstyrelsen förvaltade fonder.*

Från *egnahemslånefonden* utlämnas egnahemslån i form av jordbrukslån och skogslån till underlättande för låntagaren att förvärva äganderätt till jordbruksfastighet. Därjämte beviljas egnahemslån till underlättande av förstärkning av ofullständiga jordbruk. Vidare utlämnas från fonden egnahemslån i form av bostadslån till underlättande för låntagaren att förvärva äganderätt till bostadsegnahem samt egnahemsstatslån till vissa kommuner, bolag och föreningar, som förmedla bostadslån.

Från *jordförmedlingslånefonden* kunna utlämnas förlagslån till kommuner, bolag och föreningar, vilka förmedla bostadsegnahemslån, för användning såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet, lämplig att helt eller huvudsakligen användas för bildande av bostadsegnahem. Vidare kunna förlagslån från fonden tilldelas kommuner för anskaffande och tillhandahållande av jord till arbetarsmåbruk.

Arrendelånefonden är inrättad för långivning i samband med arrendeegnahemsverksamheten. Från fonden kan i samband med upplåtelse av arrendeegnahem utlämnas arrendelån till arrendatorer för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å fastigheten.

Från *arbetarsmåbrukslånefonden* utlämnas arbetarsmåbruksstatslån till landskommuner, vilka med anlitande därav bevilja arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare och därmed likställda arbetare för att giva dem tillfälle att förvärva mindre lägenheter, ägnade att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet.

Jordfonden anlitas för det omedelbara bestridandet av den statliga egnahemsorganisationens kostnader för anskaffande och iordningställande av arrendeegnahem och andra egnahemsfastigheter. Å fonden redovisas jämväl de fastigheter, som av egnahemsnämnderna övertagas till skyddande av lån, utlämnade från av egnahemsstyrelsen förvaltade fonder.

I *arrendeegnahemsfonden* ingå staten tillhöriga fastigheter, vilka äro upplåtna såsom arrendeegnahem.

Från *lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden* utlämnas nybyggnadslån för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga samt för förbättring av vattentäkt, så ock för ombyggnad samt annat mera omfattande förbättringsarbete å bostadslägenheter, däri inbegripet anordnande av ledningar för vatten och avlopp, samt av elektriska installationer.

Under *fonden för låneunderstöd, egnahemsstyrelsens delfond,* hava investeringsanslag anvisats dels till *lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder,* dels för *lån till bostadsförbättringsverksamhet,* dels ock till *ackordslån och hjälplån till jordbrukare.*

Lantarbetarbostadslån kunna utgå till ägare eller brukare av jordbruksfastighet för uppförande å fastigheten av nya bostäder för fastighetens lantarbetare samt för ombyggnad av och annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder. Från investeringsanslagen till lån till bostadsförbättringsverksamhet beviljas förbättringslån, vilka utgå för samma ändamål som nybyggnadslånen. Ackordslån och hjälplån slutligen kunna under vissa förutsättningar beviljas jordbrukare, som äro i trängande behov av ekonomiskt bistånd.

Å *lånefonden för lantarbetarbostäder* äro redovisade lantarbetarbostadslån, som beviljats enligt före den 1 juli 1939 gällande bestämmelser.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att förutom nu nämnda fonder, som ha karaktären av kapitalfonder, följande diversemedelsfonder förvaltas av egnahemsstyrelsen, nämligen fonden för premielån till egnahemslåntagare, fonden för krislån till jordbrukare och fonden för lån till innehavare av s. k. lapplägenheter.

Från *fonden för premielån till egnahemslåntagare* utlämnas i samband med egnahemslån till förvärv av jordbruksfastighet premielån till täckande av kostnader för iordningställande av den egnahemsbelånade fastigheten.

Å *fonden för krislån till jordbrukare* äro redovisade under åren 1941 och 1942 utlämnade krislån till jordbrukare, vilka på grund av felslagen skörd voro i trängande behov av ekonomiskt bistånd.

Fonden för lån till innehavare av s. k. lapplägenheter är inrättad för utlämnande — i samband med upplåtelse av lapplägenhet — av inventarielån till anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten.

2. *Av statskontoret förvaltade fonder.*

Från *statens avdikningslånefond* utlämnas lån till utförande av torrläggningsföretag beträffande mark för jordbruksändamål, om företaget befinnes ur allmän och enskild synpunkt nyttigt och önskvärt.

Från *gödselvårdslånefonden* kan till ägare eller brukare av jordbruksfastighet utgå gödselvårdslån för utförande av ändamålsenliga gödselstäder samt sådana anordningar inom vederbörande djurstallar, som betingas av en rationell gödselvård.

Täckdikningslånefonden är avsedd för beviljande av täckdikningslån till ägare eller brukare av jordbruksfastighet.

Allmänna nyodlingslånefonden och norrländska nyodlingslånefonden äro avsedda för beviljande av dels nyodlingslån och dels betesförbättringslån.

Under *fonden för låneunderstöd, statskontorets delfond* äro slutligen anvisade investeringsanslag dels till lån för anskaffande av grästorkar m. m., från vilket anslag beviljas lån till uppförande av siloanläggningar för beredande av ensilagefoder, dels till tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, från vilket anslag beviljas tilläggslån till bostadsegnahemslån, dels ock till lån till underlättande av kolonisation för estlandssvenska familjer. Sistnämnda lån ha utlämnats till estlandssvenska familjer för täckande av kostnader för fastighetsförvärv och förvärv av inventarier m. m.

Vidare förvaltar statskontoret ett flertal andra fonder, avsedda att främja åtgärder inom lantbruksstyrelsens verksamhetsområde, såsom viss driftsrationalisering, husdjursförädling och dylikt. Den verksamhet, som härigenom avses skola befrämjas, beröres icke av den förestående omorganisationen, och någon förändring med avseende å ifrågavarande fonder har därför icke nu övervägts.

B. För den nya lantbruksstyrelsens verksamhet erforderliga fonder.

När kommittén haft att taga ställning till frågan om vilka fonder, som erfordras för den nya organisationens verksamhet, har kommittén ansett det lämpligast, att beräkningarna först göras som om all långivning skulle ske med statsmedel genom lantbruksnämndernas försorg. Därefter torde kommittén få behandla alternativet att utlämnandet av amorteringslån skall ske av de enskilda kreditinrättningarna mot statlig kreditgaranti.

Enligt 1947 års riksdagsbeslut skall en särskild lånefond upprättas för utlämnande av sådana lån, som böra utlämnas i samband med arbetet med den yttre rationaliseringen. I jordbrukspropositionen har departementschefen i fråga om denna fond uttalat följande.

> Ur denna fond torde böra utgå alla lån för inköp av jord i rationaliseringssyfte, oberoende av huruvida låntagaren i och för sig tillhör den grupp, för vilken de nuvarande egnahemslånebestämmelserna äro tillämpliga eller icke. Fonden kommer alltså att övertaga en betydande del av den långivning, som hittills skett med anlitande av egnahemslånefonden. Under sådana förhållanden synes det mig ändamålsenligt att egnahemslånefonden uppgår i sagda fond.

Från ifrågavarande fond torde böra utlämnas icke blott amorteringslån för olika företag och åtgärder, hänförliga till yttre rationalisering, utan

även de av sociala jordbrukskreditutredningen föreslagna jordbruksegnahemslånen. Centralkommittén föreslår, att fonden benämnes *jordförvärvslånefonden.*

Vidare bör enligt riksdagsbeslutet de nuvarande lånefonderna till främjande av olika slag av åtgärder för inre rationalisering — med undantag av statens avdikningslånefond, som skall kvarstå — uppgå i en för hela den inre rationaliseringsverksamheten utom torrläggningsverksamheten avsedd lånefond. I denna nya fond böra enligt vad departementschefen uttalat i jordbrukspropositionen allmänna nyodlingslånefonden, norrländska nyodlingslånefonden, täckdikningslånefonden och gödselvårdslånefonden uppgå. Centralkommittén föreslår, att denna lånefond benämnes *lånefonden för jordbrukets inre rationalisering.*

Såsom nyss sagts, innebär riksdagsbeslutet, att *statens avdikningslånefond* skall kvarstå. Villkoren för erhållande av lån från denna fond torde dock böra i vissa hänseenden ändras på sätt kommittén i kap. 4 här ovan ifrågasatt.

För tillgodoseendet av jordbrukets behov av driftskrediter i vissa fall har sociala jordbrukskreditutredningen föreslagit inrättandet av en ny låneform. Nytillträdande jordbrukare skola sålunda under vissa förutsättningar kunna erhålla driftslån som startkapital för jordbruksdriften. Långivningen har förutsatts skola omhänderhavas av rationaliseringsorganen. Dessa driftslån torde lämpligast böra utlämnas från investeringsanslag under fonden för låneunderstöd. Därvid torde böra inrättas en *lantbruksstyrelsens delfond av fonden för låneunderstöd.* Driftslånen torde böra ersätta de nuvarande arrendelånen. Arrendelånefonden synes därför böra uppgå i den fond, som inrättas för driftslånens utlämnande.

Verksamheten i fråga om utlämnande av ackordslån och hjälplån till jordbrukare regleras av en kungörelse i detta ämne den 7 juni 1940 (nr 592). Låneverksamheten har aldrig haft stor omfattning; intill utgången av budgetåret 1946/47 hade endast tillhopa 53 ackordslån och hjälplån jämlikt nämnda författning beviljats. Det kan ifrågasättas, om denna låneverksamhet behöver fortsättas efter den 1 juli 1948, då väsentligt ökade lånemöjligheter i andra former stå jordbrukarna till buds. Önskemålet att minska antalet låneformer synes tala för att ackords- och hjälplåneverksamheten upphör eller att t. ex. bestämmelserna för driftslånen utformas på sådant sätt, att det lånebehov, som är avsett att tillgodoses genom ackordslån och hjälplån, kan täckas genom driftslån.

Även om vissa skäl sålunda tala för att ackords- och hjälplåneverksamheten slopas, anser kommittén dock att möjligheter böra finnas att tills vidare i avvaktan på erfarenheter från den nya verksamheten utlämna ackordslån och hjälplån även under budgetåret 1948/49. Outnyttjade belopp å anslag, som anvisats för ändamålet, torde böra överföras till lantbruksstyrelsens delfond av fonden för låneunderstöd.

Jordfonden, arrendeegnahemsfonden och *fonden för lån till innehavare av s. k. lapplägenheter* torde böra kvarstå efter omorganisationen samt användas för i stort sett motsvarande ändamål som för närvarande.

Såsom av det föregående framgår, torde en särskild diversemedelsfond, benämnd *jordbrukets avskrivningslånefond,* böra inrättas för utlämnade avskrivningslån.

Ett flertal av de i det föregående omförmälda fonderna äro inrättade för långivning för bostadsändamål. I propositionen nr 235 till 1947 års riksdag angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen föreslogs i avseende å lån och bidrag till enfamiljshus, varmed förstås hus innehållande högst 2 lägenheter, att bl. a. följande, i det föregående nämnda låne- och bidragsformer skulle från och med budgetåret 1948/49 ersättas med *ett* egnahemslån, till vilket skulle knytas en kapitalsubvention i form av räntefri stående del av lånet, nämligen bostadsegnahemslån och därtill knutet tilläggslån, jordbruksegnahemslån i vad det avsåge nybyggnad av bostadshus å jordbruksfastighet, nybyggnadslån, förbättringslån, förbättringsbidrag i vad avsåge ombyggnad, som i fråga om resultatet vore likvärdig med ombyggnad, samt arbetarsmåbrukslån jämte därtill knutet bidrag. Lantarbetarbostadslån och -bidrag förutsattes komma att alltjämt beviljas i enlighet med nu gällande bestämmelser. Ifrågavarande förslag lämnades utan erinran av riksdagen.

Såsom i det föregående anförts, råda delade meningar i frågan huruvida bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter skall omhänderhavas av de för jordbruksrationaliseringen eller de för bostadsförsörjningen avsedda statliga organen. Oavsett hur denna fråga löses, torde dock enighet råda om att de nya egnahemslånen för bostadsändamål skola utgå enligt samma författning och på i övrigt samma villkor vare sig lånet avser bostad å jordbruksfastighet eller å annan fastighet. Enligt vad kommittén under hand inhämtat torde de sakkunniga angående bostadspolitikens organisation komma att föreslå, att de nya egnahemslånen utlämnas från lånefonden för bostadsbyggande. Om bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter skall omhänderhavas av lantbruksnämnderna bör, såsom kommittén föreslagit i kap. 3, viss del av de anslag, som anvisas för utlämnande av egnahemslån under nämnda fond, ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för bostadsbyggnadsverksamhet å jordbruksfastigheter.

Av det ovan anförda torde framgå, att lån efter den 1 juli 1948 icke längre skola kunna beviljas från egnahemslånefonden, arrendelånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, fonden för premielån till egnahemslåntagare, lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, de under fonden för låneunderstöd, egnahemsstyrelsens delfond, anvisade investeringsanslagen till lån till bostadsförbättringsverksamhet, gödselvårdslåne-

fonden, täckdikningslånefonden, allmänna nyodlingslånefonden, norrländska nyodlingslånefonden samt de under fonden för låneunderstöd, statskontorets delfond, anvisade investeringsanslagen för tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet samt för lån för anskaffande av grästorkar m. m. i vad avser lån till uppförande av siloanläggningar för beredande av ensilagefoder. Kommittén torde nedan i kap. 20 få upptaga frågan om förvaltningen under avvecklingstiden av ifrågavarande fonder ävensom jordförmedlingslånefonden, fonden för krislån till jordbrukare samt lånefonden för lantarbetarbostäder samt de från investeringsanslag under statskontorets delfond av fonden för låneunderstöd utlämnade lånen till underlättande av kolonisation för estlandssvenska familjer.

C. Medelsbehov.

I. *Jordförvärvslånefonden.*

Med ledning av från lokalkommittéerna inkomna uppgifter har centralkommittén uppskattat medelsbehovet för amorteringslån till yttre rationalisering för budgetåret 1948/49 till 15 000 000 kronor. Medelsbehovet för jordbruksegnahemslån för samma budgetår har i samband med sociala jordbrukskreditutredningen uppskattats till 27 000 000 kronor eller samma belopp, som egnahemsstyrelsen i skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 angående anslagsäskande för budgetåret 1948/49 — under förutsättning att egnahemslåneräntan komme att sänkas till 3 % — ansett böra utgöra ramen för styrelsens jordbruksegnahemslångivning. Vid beräknandet av medelsbehovet har centralkommittén tagit hänsyn till å ena sidan att ett nytt klientel i lånehänseende uppstått genom att någon arealgräns eller någon behovsprövning för erhållande av amorteringslån för yttre rationalisering icke ansetts erforderlig samt att jordbruksegnahemslån enligt sociala jordbrukskreditutredningens förslag skall kunna utgå även till sambruksföreningar, och å andra sidan att lån för inköp av tillskottsjord icke längre skall utgå i form av jordbruksegnahemslån utan i form av amorteringslån för yttre rationalisering. — Jämkning i fördelningen mellan de för respektive ändamål beräknade beloppen synes böra medgivas.

I sin förenämnda skrivelse till Konungen har egnahemsstyrelsen beträffande egnahemslånefonden anfört i huvudsak följande. Den 30 juni 1947 förefunnes å kapitalökningsanslaget Kb. V 13 ett outnyttjat belopp av 12 500 000 kronor. För innevarande budgetår hade anvisats ett kapitalökningsanslag Kb. V 6 å 8 000 000 kronor. Till styrelsens disposition stode följaktligen 20 500 000 kronor. På egnahemslånefonden förelåge vidare den 30 juni 1947 en kontant behållning å omkring 11 200 000 kronor. Styrelsen hade räknat med att till följd av det ogynnsamma ränteläget för egnahemslån en osedvanligt hög kapitalåterbetalning komme att äga rum, samt att i ordinarie annuiteter komme att inflyta omkring 11 000 000 kronor.

Kommittén har ovan erinrat om att departementschefen i jordbrukspropositionen ansett det ändamålsenligt att egnahemslånefonden uppgår i den nya fonden för utlämnande av lån för yttre rationalisering. Emellertid torde förvaltningen av de utelöpande bostadsegnahemslånen — såsom kommittén i annat sammanhang anfört — lämpligen böra handhavas av de nya statliga organen för bostadsförsörjningen. Härvid synes dock egnahemslånefonden böra uppdelas i två delar, den ena omfattande jordbruksegnahemslånen och den andra omfattande bostadsegnahemslånen. Efter denna uppdelning synas bostadsorganen jämväl böra ombesörja utbetalningarna å beviljade men icke helt utbetalade bostadslån. För detta ändamål torde de efter hand inflytande amorteringarna å utelöpande bostadslån komma att förslå. Den del av fonden, som omfattar jordbruksegnahemslånen, torde därvid böra uppgå i fonden för utlämnande av lån till yttre rationalisering eller, för att använda den av kommittén föreslagna benämningen, jordförvärvslånefonden. Därjämte anser kommittén sig böra räkna med att nyssnämnda båda kapitalökningsanslag till egnahemslånefonden samt den kontanta behållningen ävensom inflytande kapitalåterbetalningar å jordbrukslån skola få utnyttjas för långivning från jordförvärvslånefonden. Något kapitalökningsanslag till sistnämnda fond för budgetåret 1948/49 skulle under sådana förhållanden icke behöva äskas.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser angående den ifrågasatta uppdelningen av egnahemslånefonden.

Lån från jordförvärvslånefonden, som synes böra inrättas från och med den 1 juli 1948, torde sålunda under budgetåret 1948/49 böra få beviljas intill ett belopp av 42 000 000 kronor, varav 15 000 000 kronor för amorteringslån till yttre rationalisering och 27 000 000 kronor för jordbruksegnahemslån, med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning.

II. *Lånefonden för jordbrukets inre rationalisering.*

I sin skrivelse till Konungen den 30 augusti 1947 angående förslag till anslagsäskanden inom lantbruksstyrelsens förvaltningsområde hos 1948 års riksdag har lantbruksstyrelsen i fråga om allmänna nyodlingslånefonden, norrländska nyodlingslånefonden, täckdikningslånefonden och gödselvårdslånefonden anfört följande.

Enligt vad lantbruksstyrelsen inhämtat hos statskontoret uppgingo de för utlåning disponibla kapitaltillgångarna å ovannämnda fyra fonder den 1 juli 1947 till de belopp, som nedan återgivas tillsammans med storleken av de amorteringar, som under ettvart av budgetåren 1947/48 och 1948/49 beräknas inflyta till fonderna på grund av från fonderna utlämnade lån.

De för innevarande budgetår disponibla kapitalmedlen torde icke beträffande någon av ifrågavarande lånefonder i sin helhet vara erforderliga för tillgodoseende av den efterfrågan på lån, vilken kan motses under återstående del av innevarande budgetår. Med ledning av den omfattning utlåningen från berörda

Lånefond	Den 1/7 1947 disponibla kapitalmedel, kronor	Beräknade amorteringar	
		1947/48 kronor	1948/49 kronor
gödselvårdslånefonden	1 616 000	350 000	350 000
täckdikningslånefonden	1 715 000	1 400 000	1 500 000
allmänna nyodlingsfonden	156 000	1 200	2 000
norrländska nyodlingsfonden	102 000	130	350
Summa kronor	**3 589 000**	**1 751 330**	**1 852 350**

fonder haft under senare år torde de vid utgången av innevarande budgetår till utlåning disponibla kapitalmedlen kunna beräknas uppgå till i runt tal 3 500 000 kronor för samtliga fyra fonder. Då dessa från och med nästa budgetår komma att uppgå i en lånefond, skulle med hänsyn tagen jämväl till de amorteringar, som beräknas inflyta under sagda budgetår, för utlämnande av amorteringslån från berörda, för den inre rationaliseringsverksamheten avsedda lånefonden under budgetåret 1948/49 stå till förfogande ett belopp av i runt tal 5 500 000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har vidare ansett, att ett belopp av 5 000 000 kronor erfordrades utöver nämnda reservation å 5 500 000 kronor för att under budgetåret 1948/49 uppkommande lånebehov skulle kunna tillgodoses.

Centralkommittén har med ledning av de från lokalkommittéerna inkomna uppgifterna beräknat det totala medelsbehovet för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1948/49 till 15 000 000 kronor, varav drygt 10 000 000 kronor till nybyggnad och förbättring av ekonomibyggnader (inklusive gödselvårds- och siloanläggningar). Utöver den tillgängliga reservationen skulle alltså erfordras ett kapitaltillskott till fonden av i runt tal 10 000 000 kronor.

Lånefonden för jordbrukets inre rationalisering torde — liksom jordförvärvslånefonden — böra inrättas från och med den 1 juli 1948.

III. *Fonden för låneunderstöd: Driftslån.*

Centralkommittén har i det föregående föreslagit, att medelsbehovet för av sociala jordbrukskreditutredningen föreslagna driftslån tillgodoses genom anvisande av ett anslag å fonden för låneunderstöd, varvid en lantbruksstyrelsens delfond av sagda fond borde inrättas. Det synes kommittén vanskligt att förutse efterfrågan på ifrågavarande driftslån. Kommittén har emellertid efter samråd med nyssnämnda utredning ansett sig böra räkna med att antalet lånesökande blir ungefärligen lika stort som antalet lånesökande i fråga om jordbruksegnahemslån. Under sådan förutsättning kan medelsbehovet beräknas till 8 000 000 kronor.

I sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår har egnahemsstyrelsen anfört, att den disponibla behållningen å arrendelånefonden den 1 juli 1947 uppgick till omkring 375 000 kronor. Styrelsen har icke ansett något kapitalökningsanslag till fonden erforderligt för budgetåret 1948/49.

Behållningen å arrendelånefonden torde lämpligen böra tillgodoföras ifrågavarande anslag.

För utlämnande av driftslån torde sålunda under fonden för låneunderstöd för budgetåret 1948/49 böra beräknas ett investeringsanslag å 8 000 000 kronor.

IV. *Jordfonden.*

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 har egnahemsstyrelsen anfört bland annat, att en reservation å 4 100 000 kronor förefanns å jordfonden. Dessutom förefanns en kontant behållning å fonden å i runt tal 497 000 kronor.

På grund av de från lokalkommittéerna inkomna uppgifterna har centralkommittén uppskattat det totala medelsbehovet för den nya organisationens förvärv och iordningställande av jordbruksfastigheter under nästkommande budgetår till sammanlagt 15 000 000 kronor. Frånräknas reservationen och den kontanta behållningen kvarstår ett medelsbehov av drygt 10 000 000 kronor.

Egnahemsstyrelsen har från sina utgångspunkter icke ansett någon kapitalökning å fonden behöva anvisas för budgetåret 1948/49. På grund av vad ovan anförts torde emellertid erfordras ett kapitaltillskott till Jordfonden för budgetåret 1948/49 av 10 000 000 kronor.

Vad lantbruksstyrelsen i sina förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 anfört rörande avdikningslånefonden och vad egnahemsstyrelsen i sina anslagsäskanden för samma budgetår anfört rörande arrendeegnahemsfonden och rörande ackordslån och hjälplån till jordbrukare föranleder ingen erinran från centralkommitténs sida. Centralkommittén delar sålunda egnahemsstyrelsens uppfattning att några anslag för budgetåret 1948/49 under arrendeegnahemsfonden och till ackordslån och hjälplån för jordbrukare icke äro erforderliga. Arrendeegnahemsverksamheten torde icke kunna förväntas få någon nämnvärd omfattning under de närmaste åren. I fråga om ackords- och hjälplån framgår av egnahemsstyrelsens medelsäskanden för budgetåret 1948/49, att ett outnyttjat belopp å i runt tal 204 700 kronor funnes å tidigare beviljade anslag, vilket belopp beräknades förslå för budgetåret 1948/49.

Under förutsättning att bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter skall omhänderhavas av lantbruksnämnderna erfordras — såsom i det föregående framhållits — att medel ställas till dessa nämnders förfogande för utlämnande av lån från den härför avsedda fonden, lånefonden för bostadsbyggande. Dessutom erfordras medel för utlämnande av lantarbetarbostadslån och -bidrag. I sina anslagsäskanden under femte huvudtiteln för budgetåret 1948/49 har egnahemsstyrelsen föreslagit, att för nästkommande budgetår måtte under fonden för låneunderstöd, egnahemsstyrel-

sens delfond, till lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder anvisas ett investeringsanslag å 9 000 000 kronor. Under nyss nämnd förutsättning får centralkommittén — som icke har något att erinra mot egnahemsstyrelsens anslagsberäkning — föreslå, att anslaget anvisas under lantbruksstyrelsens delfond av fonden för låneunderstöd. För beviljande av lantarbetarbostadsbidrag synes därvid medel böra ställas till förfogande från blivande anslag under femte huvudtiteln till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden.

I den mån lantbruksstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 avser fond eller anslag, som icke särskilt omnämnts här ovan, har kommittén ansett sig sakna anledning att ingå i prövning av desamma.

Lantbruksstyrelsen torde böra i kameralt hänseende förvalta de fonder, som enligt vad ovan sagts äro erforderliga för styrelsens verksamhet, med undantag av dels avdikningslånefonden, som i avvaktan på resultat av den av kommittén föreslagna utredningen rörande torrläggningsverksamheten torde böra kvarstå under statskontorets förvaltning, dels ock i nästföregående stycke avsedda fonder, vilka icke beröras av omorganisationen och som åtminstone tills vidare likaledes torde böra kvarstå under statskontorets förvaltning.

Vid ett system med statlig kreditgaranti för av enskilda kreditinrättningar utlämnade jordbrukskrediter torde av de ovan angivna statliga kapitalfonderna för utlämnande av lån icke erfordras annan fond än avdikningslånefonden samt de fonder i övrigt, som enligt vad nyss sagts böra kvarstå under statskontorets förvaltning. Huruvida lån även från ifrågavarande fonder skola utlämnas av de enskilda kreditinrättningarna mot statlig kreditgaranti torde böra bli beroende på särskild utredning. Förutom nu avsedda fonder torde för den nya organisationens verksamhet endast jordfonden och arrendeegnahemsfonden komma att erfordras. Även ackordslån och hjälplån torde vid ett i övrigt genomfört system med statsgaranti böra utlämnas av de enskilda penninginrättningarna mot sådan garanti; härvid förutsättes dock sådan ändring i gällande författning, att dylika lån kunna utlämnas mot vanlig bottenlåneränta och i övrigt på samma villkor som kreditinrättningarnas amorteringslån i allmänhet.

Kommittén anser sig i detta sammanhang böra fästa uppmärksamheten på, att räntor och amorteringar å lån, utlämnade från befintliga fonder, under ett antal år komma att inflyta. Sålunda inflytande medel behöva vid ett system med statlig kreditgaranti icke tagas i anspråk för ny långivning.

Genomföres ett system med statlig kreditgaranti, synes riksdagens bemyndigande böra utverkas att meddela beslut om statlig kreditgaranti inom visst belopp för varje låneform för sig. Sociala jordbrukskreditutredningen har beträffande jordbruksegnahemslånen — därest dessa skulle utlämnas av statsmedel — förutsatt att lånen skola kunna innefatta såväl bottenkre-

diten som överliggande krediter inom lånegränsen, låntagaren dock obetaget att om han så önskar, placera bottenkrediten i enskild penninginrättning och endast utnyttja jordbruksegnahemslånet för överliggande kredit. Vid de ovan gjorda beräkningarna av medelsbehovet för ifrågavarande ändamål har centralkommittén ansett sig böra räkna med att även behovet av bottenkredit i viss omfattning skall täckas genom statliga jordbruksegnahemslån. Vid alternativet statlig kreditgaranti däremot skall emellertid enligt bankkommitténs förslag kreditgarantien endast kunna omfatta krediterna utöver bottenlånet, vilket förutsättes skola utlämnas av penninginrättnnigarna utan statlig garanti. Ehuru behovet av medel för jordbruksegnahemslån sålunda såsom ovan framhållits beräknas till 27 000 000 kronor för nästkommande budgetår torde, därest ett kreditgarantisystem kommer att tillämpas, bemyndigandet att bevilja statlig kreditgaranti för jordbruksegnahemslån kunna begränsas till ett belopp av 20 000 000 kronor. Beträffande övriga låneformer torde bemyndigandet att bevilja statlig garanti lämpligen böra begränsas till samma belopp, som ovan ansetts böra utgöra ram för långivning med anlitande av respektive statliga fonder.

I enlighet med detta sätt att begränsa den statliga garantien torde alltså — därest ett system med statlig kreditgaranti för av enskilda penninginrättningar utlämnade lån skulle komma att tillämpas från och med budgetåret 1948/49 — riksdagens medgivande böra inhämtas för beviljande av statlig kreditgaranti under budgetåret 1948/49 beträffande

dels amorteringslån för yttre rationalisering intill ett belopp av 15 000 000 kronor och jordbruksegnahemslån intill ett belopp av 20 000 000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att, om förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning,

dels amorteringslån för inre rationalisering intill ett belopp av 15 000 000 kronor,

dels driftslån intill ett belopp av 8 000 000 kronor,

dels ock ackordslån och hjälplån intill ett belopp av 200 000 kronor.

Därest bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter skall omhänderhavas av lantbruksnämnderna, böra även de i samband med denna verksamhet utlämnade amorteringslånen utlämnas mot kreditgaranti.

Kapitel 19. Möjligheter till vissa kostnadsbesparingar under budgetåret 1948/49.

Under det senare skedet av utredningsarbetet har de i kap. 16—18 angivna förutsättningarna för kostnadsberäkningarna i viss mån ändrats. Sålunda har kommittén under hand erhållit meddelande om att det under budgetarbetet befunnits nödvändigt att med hänsyn till rådande ekonomiska läge för nästa budgetår i möjligaste mån begränsa särskilt medels-

anvisningen för investeringar, samt att anslagen för nämnda budgetår till bidrag och avskrivningslån för yttre och inre rationalisering till följd härav preliminärt icke ansetts kunna beräknas till högre belopp än tillhopa 16 000 000 kronor.

I kap. 17 här ovan har anslaget för Bidrag till yttre rationalisering beräknats till 5 000 000 kronor och anslaget för Bidrag till inre rationalisering till 13 000 000 kronor. Då dessa anslag enligt vad nyss sagts böra beräknas till sammanlagt 16 000 000 kronor för budgetåret 1948/49, har kommittén ansett en dylik begränsning lämpligen böra medföra, att nämnda båda anslag sammanföras till ett, förslagsvis benämnt *Bidrag till jordbrukets rationalisering*. Inom detta anslag torde därvid böra upptagas en delpost för yttre och en delpost för inre rationalisering, beräknade till respektive 5 000 000 kronor och 11 000 000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena därtill skulle giva anledning, medgiva jämkning i sagda fördelning. Denna anordning medgiver bättre möjligheter att utnyttja det reducerade anslagsbeloppet, vilket med hänsyn till svårigheten att i nuvarande läge förutse medelsbehovet för olika rationaliseringsändamål synes innebära en fördel.

Den nu angivna begränsningen av medelsanvisningen för jordbrukets rationalisering torde medföra, att ifrågavarande verksamhet under nästkommande budgetår måste bedrivas i försiktigare takt än som tidigare avsetts och av kommittén ansetts önskvärd. Som en följd därav torde organisationen för rationaliseringen kunna hållas inom en något snävare ram än som kommittén på längre sikt ansett nödvändig. Då man med hänsyn till dels den successiva utbyggnad, som sålunda torde böra äga rum, och dels den begränsade tillgången på kvalificerad personal har anledning att förmoda, att lantbruksnämnderna icke skola vara fullt utbyggda i personalhänseende redan den 1 juli 1948, torde avlönings- och omkostnadsanslagen för nästa budgetår kunna beräknas till ett något lägre belopp än vad som vid full utbyggnad är erforderligt. Kommittén vill emellertid understryka önskvärdheten av att huvuddelen av personalen inom egnahemsorganisationen samt all den personal hos hushållningssällskapen, som handhaft inre rationalisering, redan från nämnda tidpunkt knytas till lantbruksnämnderna. Med hänsyn till att tjänstetillsättningarna kunna draga ut på tiden torde detta under en kortare övergångstid eventuellt böra ske under provisoriska former på sätt i kap. 21 sägs.

Vad angår anslaget till *Lantbruksstyrelsen: Avlöningar,* har kommittén under hand erhållit meddelande om att anslaget bör beräknas *dels* under förutsättning att en särskild fiskeristyrelse, vari lantbruksstyrelsens fiskeribyrå komme att ingå, skulle inrättas från och med den 1 juli 1948, *dels ock* som om lantbruksorganen icke skulle handhava bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter. Anslaget har ovan i kap. 17 beräknats till 1 700 000 kronor. Härav beräknas cirka 70 000 kronor belöpa å fiskeribyrån,

med följande fördelning å delposter, nämligen å delposten Avlöningar till ordinarie tjänstemän 38 000 kronor, å delposten Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 22 000 kronor, å delposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 5 000 kronor och å delposten Rörligt tillägg 5 000 kronor. Därest nyssnämnda bostadsbyggnadsverksamhet icke skall handhavas av lantbruksorganen, beräknas — såsom i det föregående anförts — delposten Ersättningar för byggnadskontroll kunna sänkas med 80 000 kronor, delposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal med 30 000 kronor och delposten Rörligt tillägg med 4 000 kronor. Någon reducering av de föreslagna befattningarna torde däremot icke böra ifrågakomma. Emellertid torde någon besparing uppkomma på grund av att samtliga befattningar icke kunna tillsättas till den 1 juli 1948. Överslagsvis har kommittén räknat med en sammanlagd besparing å anslaget å 200 000 kronor. Kommittén har sålunda ansett sig böra räkna med att ett belopp av 1 500 000 kronor skall förslå för budgetåret 1948/49, varav 796 000 kronor för Avlöningar till ordinarie personal, 26 000 kronor för Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 10 000 kronor för Ersättningar till sakkunniga, 70 000 kronor för Ersättningar för byggnadskontroll, 455 000 kronor för Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och 143 000 kronor för Rörligt tillägg.

I enlighet med vad sålunda anförts torde ifrågavarande anslag för budgetåret 1948/49 kunna upptagas med ett belopp av 1 500 000 kronor.

Anslagsposten *Lantbruksstyrelsen: Omkostnader,* har i kap. 17 upptagits med 255 000 kronor. Med hänsyn till den begränsning av verksamheten, som ovan förutsatts för nästkommande budgetår anser kommittén att delposterna Reseersättningar och Expenser kunna minskas med vardera 10 000 kronor. För ifrågavarande ändamål torde alltså för budgetåret 1948/49 böra beräknas ett anslag å 235 000 kronor.

För *Lantbruksnämnderna: Avlöningar,* har i kap. 17 beräknats ett anslag å 6 751 000 kronor. Under förutsättning att lantbruksorganen icke skola handha bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter kan — såsom ovan anförts — delposten Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal minskas med 113 000 kronor och delposten Rörligt tillägg med 14 000 kronor. Med hänsyn till vad i det föregående sagts rörande den begränsade tillgången på kvalificerad personal torde det komma att bli förenat med svårigheter att få vissa befattningar, särskilt en del av befattningarna som byggnadskonsulent och lantbrukstekniker, besatta åtminstone under första delen av budgetåret. Härvid torde även en viss återhållsamhet böra iakttagas vid tillsättandet av kontors- och skrivbiträdesbefattningarna. Däremot kan antalet befattningar icke lämpligen reduceras. Det är givetvis förenat med svårigheter att ens tillnärmelsevis beräkna storleken av de besparingar, som kunna uppkomma genom att befattningarna icke från början bli tillsatta. Kommittén har emellertid överslagsmässigt ansett sig

böra härvid räkna med att ett belopp av 5 950 000 kronor bör kunna förslå för budgetåret 1948/49, varav 2 890 000 kronor för Avlöningar till ordinarie tjänstemän, 140 000 kronor för Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 50 000 kronor för Ersättningar till sakkunniga, 100 000 kronor för Ersättningar till täckdiknings- och cementeringsförmän, 2 200 000 kronor för Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och 570 000 kronor för Rörligt tillägg.

Vad angår anslagsposten till *Lantbruksnämnderna: Omkostnader*, torde delposten Reseersättningar kunna nedsättas med ett relativt betydande belopp under förutsättning att personalen kommer att anställas successivt på sätt i det föregående antytts. Denna delpost, som ovan i kap. 17 upptagits till 1 250 000 kronor, torde sålunda kunna beräknas till 1 050 000 kronor. Härigenom torde ifrågavarande anslag för budgetåret 1948/49 kunna begränsas till ett belopp av 1 500 000 kronor.

Anslagsposten *Kostnader för planeringskommittéer* torde enligt centralkommitténs uppfattning kunna nedsättas från tidigare föreslagna 500 000 kronor till 400 000 kronor, vilket innebär, att lantbruksnämnderna under budgetåret 1948/49 — med hänsyn till den begränsade personaltillgången — ansetts icke kunna igångsätta planeringsarbetet i alla de föreslagna typområdena.

Beträffande övriga i kap. 17 och 18 upptagna anslagsposterna anser kommittén anledning icke föreligga till avvikelser från vad kommittén tidigare anfört.

I enlighet med det nu sagda kunna anslagen å de olika posterna beräknas enligt följande uppställning.

Utgifter.

Driftsbudgeten.

I. *Lantbruksstyrelsen: Avlöningar, förslagsanslag.*

1.	Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	796 000
2.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	26 000
3.	Ersättningar till sakkunniga, *förslagsvis*	10 000
4.	Ersättningar för byggnadskontroll, *förslagsvis*	70 000
5.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	455 000
6.	Rörligt tillägg, *förslagsvis*	143 000
	Summa kronor	1 500 000

II. *Lantbruksstyrelsen: Omkostnader, förslagsanslag.*

Utgifter.

1.	Sjukvård m. m., *förslagsvis*	5 000
2.	Reseersättningar, *förslagsvis*	110 000
3.	Expenser, *förslagsvis*	110 350
4.	Publikationstryck, *förslagsvis*	10 000
	Summa utgifter kronor	235 350

Särskilda uppbördsmedel.

Försålda formulär, blanketter och kungörelser m. m.	350
Nettoutgift kronor	235 000

III. *Lantbruksnämnderna: Avlöningar, förslagsanslag.*

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*	2 890 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, *förslagsvis*	140 000
3. Ersättningar till sakkunniga, *förslagsvis*	50 000
4. Ersättningar till täckdiknings- och cementeringsförmän, *förslagsvis*	100 000
5. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	2 200 000
6. Rörligt tillägg, *förslagsvis*	570 000
Summa kronor	5 950 000

IV. *Lantbruksnämnderna: Omkostnader, förslagsanslag.*

1. Sjukvård m. m., *förslagsvis*	20 000
2. Reseersättningar, *förslagsvis*	1 050 000
3. Expenser, *förslagsvis*	430 000
Summa kronor	1 500 000

V. *Lantbruksnämnderna: Ersättningar åt ortsombuden, förslagsanslag*	175 000
VI. *Lantbruksnämnderna: Utrustning, reservationsanslag*	260 000
VII. *Kostnader för planeringskommittéer, förslagsanslag*	400 000
VIII. *Bidrag till jordbrukets rationalisering, reservationsanslag*	16 000 000
IX. *Producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk, förslagsanslag*	76 000 000
X. *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti vid jordbrukskreditgivningen, förslagsanslag*	50 000

Kapitalbudgeten.

XI. *Lånefonden för jordbrukets inre rationalisering, investeringsanslag*	10 000 000
XII. *Fonden för låneunderstöd: Driftslån, investeringsanslag*	8 000 000
XIII. *Jordfonden, investeringsanslag*	10 000 000

Inkomster.

Egentliga statsinkomster: II. Uppbörd i statens verksamhet, Inkomster hos lantbruksnämnderna	750 000

AVDELNING VI

ÖVERGÅNGSANORDNINGAR

Kapital 20. Övergångsanordningar med avseende å den nuvarande lånestocken.

Såsom i det föregående nämnts komma efter den 1 juli 1948 ett antal lånefonder och anslag icke längre att behöva tagas i anspråk för utlämnande av lån. Därest man till en början bortser från den av bankkommittén anvisade möjligheten att i samband med övergång till ett system med statlig kreditgaranti överlämna förvaltningen av den nuvarande lånestocken till riksbankens avdelningskontor, synes det vid övervägandena rörande frågan om förvaltningen av ifrågavarande lån under avvecklingsskedet naturligt att göra en sådan uppdelning, att de lån, som huvudsakligen avse jordbruksändamål, förvaltas av lantbruksstyrelsen eller dess lokalorgan, medan de lån, som huvudsakligen avse bostadsändamål, förvaltas av bostadsstyrelsen eller dess lokalorgan. I enlighet härmed böra de å egnahemslånefonden redovisade lånen uppdelas så, att jordbruksegnahemslånen förvaltas av lantbruksorganisationen och bostadsegnahemslånen med därtill hörande tilläggslån av bostadsorganisationen. Vidare böra de från arrendelånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, fonden för premielån till egnahemslåntagare, fonden för krislån till jordbrukare, gödselvårdslånefonden, täckdikningslånefonden, allmänna nyodlingslånefonden och norrländska nyodlingslånefonden beviljade lånen samt lånen från investeringsanslag under fonden för låneverksamhet till underlättande av kolonisation för estlandssvenska familjer och för uppförande av siloanläggningar för beredande av ensilagefoder förvaltas av lantbruksorganisationen, medan de från lånefonden för bostadsbyggande på landsbygden utlämnade nybyggnadslånen, de från investeringsanslag under fonden för låneunderstöd beviljade förbättringslånen och lantarbetarbostadslånen samt de från lånefonden för lantarbetarbostäder beviljade lantarbetarbostadslånen böra förvaltas av bostadsorganisationen, som därjämte bör förvalta jordförmedlingslånefonden därest denna fond skall bibehållas. Emellertid torde fon-

den — från vilken under de senaste 10 åren inga lån utlämnats — kunna slopas.

Såsom i andra sammanhang framhållits har kommittén den uppfattningen, att bostadsbyggnadsverksamheten å jordbruksfastigheter bör ankomma på lantbruksnämnderna. Om så blir fallet torde förvaltningen av lantarbetarbostadslån och -bidrag böra ankomma på jordbrukets rationaliseringsorgan. Nybyggnadslånen och förbättringslånen ha beviljats för bostadsförbättring såväl å jordbruksfastigheter som å andra fastigheter. Några uppgifter rörande lånens fördelning på dessa båda kategorier av bostäder har kommittén icke kunnat erhålla. Emellertid vill det synas, som om ifrågavarande lån till övervägande del beviljats för bostadsförbättring å andra fastigheter än jordbruksfastigheter. En uppdelning av lånen efter fastigheternas beskaffenhet synes komma att bliva ett omfattande och tidsödande arbete. Det torde därför kunna ifrågasättas om någon uppdelning av lånestocken bör ske. Denna fråga synes framdeles böra närmare övervägas.

Förvaltningen av vissa i det föregående nämnda lån är för närvarande centraliserad till egnahemsstyrelsen. Detta gäller lantarbetarbostadslån, arbetarsmåbruksstatslån samt egnahemsstatslån, som beviljats låneförmedlande kommuner, bolag och föreningar. Förvaltningen av lantarbetarbostadslånen — därest de icke skola förvaltas av bostadsorganisationen — och av arbetarsmåbruksstatslånen torde emellertid i samband med omorganisationen lämpligen böra decentraliseras till lantbruksnämnderna. Vad angår förenämnda egnahemsstatslån bör — i den mån desamma utlämnats för bostadsändamål — förvaltningen av desamma böra överföras till bostadsorganisationen.

Med hänsyn till att egnahemsnämndernas personal i stor utsträckning torde komma att övergå till lantbruksnämnderna synes det lämpligt att egnahemsnämndernas lånestock i sin helhet till en början förvaltas av lantbruksnämnderna. Frågan om överförandet av förvaltningen av vissa lån till bostadsorganen torde emellertid böra upptagas snarast möjligt efter omorganisationen.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning av de båda centralorganen meddela närmare bestämmelser om den av kommittén ifrågasatta uppdelningen av egnahemslånefonden samt övriga frågor, som röra förvaltningen av den nuvarande lånestocken.

Såsom ovan framhållits har bankkommittén i sitt nyligen framlagda betänkande i samband med att kommittén föreslagit införande av ett system med statlig kreditgaranti för bostads- och jordbrukskrediter ifrågasatt, att förvaltningen av egnahemsnämndernas nuvarande lånestock med vissa undantag skall överföras till riksbankens avdelningskontor i länen. Kommittén vill i detta sammanhang endast anföra, att kommittén anser att lantbruksnämnderna i möjligaste mån måste befrias från förvaltningen av

de gamla lånen, om för deras del några nämnvärda fördelar skola stå att vinna med kreditgarantisystemet. Vid en överflyttning till riksbanken av den nuvarande lånestocken förefinnes ingen anledning att uppdela egnahemslånefonden eller att överhuvud taget uppdela lånen mellan lantbruksorganen och bostadsorganen, då riksbanken lämpligen torde böra handhava hela låne- och fondförvaltningen. I fråga om storleken av egnahemsorganens nuvarande lånestock torde få hänvisas till bankkommitténs betänkande.

Förvaltningen av de från gödselvårdslånefonden, täckdikningslånefonden, allmänna nyodlingslånefonden och norrländska nyodlingslånefonden beviljade lånen ävensom de från investeringsanslag under fonden för låneunderstöd beviljade lånen för uppförande av siloanläggningar för beredande av ensilagefoder handhaves av hushållningssällskapen, medan själva fondförvaltningen handhaves av statskontoret. 1947 års riksdagsbeslut med avseende å hushållningssällskapens omorganisation innebär bland annat, att förvaltningsbidrag för låneförmedling icke skall utgå för tid efter den 1 januari 1948. För närvarande utgå sådana bidrag för förmedling av — såvitt nu är i fråga — gödselvårdslån och täckdikningslån. Till följd av sagda riksdagsbeslut har lantbruksstyrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1948/49 icke beräknat några medel till hushållningssällskapen för ifrågavarande förvaltningsbidrag.

Centralkommittén har inhämtat yttrande från hushållningssällskapen rörande frågan huruvida de önskade fortsätta att förvalta ifrågavarande lån eller om de vore villiga att överlämna låneförvaltningen till lantbruksnämnderna eller — därest kreditgarantisystemet komme att tillämpas — till riksbankens avdelningskontor. Flertalet hushållningssällskap ha därvid förklarat sig icke vilja efter den 1 juli 1948 fortsätta att förvalta lånen, medan ett mindre antal sällskap förklarat sig önska behålla ifrågavarande arbetsuppgifter.

Hushållningssällskapens skuld till respektive lånefonder vid utgången av år 1946 framgår av följande uppställning:

Gödselvårdslån	1 087 990: 81
Täckdikningslån	5 578 031: 53
Nyodlings- och betesförbättringslån	14 507: 89
Lån för siloanläggningar	871 027: 40
Summa kronor	7 491 557: 63

Antalet utestående, av hushållningssällskapen förvaltade lån uppgår för närvarande till cirka 10 000.

Då den verksamhet, som ifrågavarande lån avse att främja, överföres till lantbruksnämnderna, synes det ligga i sakens natur att i varje fall de hushållningssällskap, som icke längre önska handhava låneförvaltningen, befrias från denna uppgift, så mycket mera som de nuvarande förvalt-

ningsbidragen icke komma att utgå efter den 1 januari 1948. Ur olika synpunkter torde det emellertid vara önskvärt att enhetliga bestämmelser gälla för samtliga hushållningssällskap i fråga om låneförvaltningen. Centralkommittén har därför den uppfattningen, att i princip alla ifrågavarande lån böra per den 1 juli 1948 i förvaltningshänseende överföras till lantbruksnämnderna eller alternativt till riksbankens avdelningskontor. Skulle emellertid några hushållningssällskap av särskild anledning önska utan kostnad för statsverket behålla uppgiften att förvalta nuvarande lånestock eller viss del därav, torde möjligheter böra lämnas öppna att ordna förvaltningen på detta sätt.

Hushållningssällskap, som överlåter sina den 30 juni 1948 utestående lån, bör i motsvarande omfattning frikallas från sin låneskuld till staten. Överlåtelsen av lånestocken torde böra tillgå på så sätt att representanter för vederbörande hushållningssällskap å ena och för vederbörande lantbruksnämnd å andra sidan omkring den 1 juli 1948 inventera lånestocken. Lantbruksnämnden bör därefter skriftligen erkänna mottagandet av densamma. Vid inventeringen bör tillses att lånehandlingar jämte säkerheter finnas, vilka täcka statens lånefordran hos hushållningssällskapet. Däremot torde det icke vara nödvändigt att lånehandlingarna vid detta tillfälle granskas ur formell synpunkt eller att säkerhetens värde närmare bedömes. Ränta eller amortering, som utestår ogulden den 1 juli 1948, torde böra tillkomma staten. Där det visas, att hushållningssällskapet redan till staten inbetalat motsvarande ränta och amortering å vederbörligt statslån, torde dock beloppet böra tillgodoräknas sällskapet. Det kan tänkas att i samband med överflyttningen vissa frågor av mer eller mindre detaljbetonad art uppstå, vilka icke kunna förutses på förhand. I den mån dessa frågor icke kunna lösas under hand synes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande härutinnan.

Vad ovan sagts rörande lån torde i princip även böra gälla de bidrag inom ifrågavarande verksamhetsområde, vilka beviljats före den 1 juli 1948 men som ännu icke helt utbetalats vid nämnda tidpunkt, ävensom utbetalade bidrag, för vilka särskild förbindelse utfärdats om återbetalningsskyldighet under vissa förutsättningar. En slutredovisning från hushållningssällskapens sida per den 1 juli 1948 av samtliga ifrågavarande låne- och bidragsmedel torde böra komma till stånd.

Om riksbankens avdelningskontor — vid ett system med statlig kreditgaranti — skola övertaga av egnahemsorganen och av hushållningssällskap förvaltade lån torde jämväl en inventering böra förrättas enligt i huvudsak motsvarande grunder som nyss angivits. En motsvarande inventering bör även företagas vid ett eventuellt överlämnande av lån från egnahemsorganisationen till de blivande statliga organen för bostadsförsörjningen.

Kapitel 21. Övergångsanordningar med avseende å nuvarande personal.

Såsom i annat sammanhang påpekats innebär 1947 års riksdagsbeslut att den nya organisationen skall börja sin verksamhet den 1 juli 1948. Vid nämnda tidpunkt böra alltså centralorganet och ortsorganen vara försedda med erforderlig personal för att verksamheten skall kunna påbörjas.

I de nya lantbruksnämnderna förutsättes hela den nuvarande lantbruksingenjörsorganisationen skola ingå. Vidare synes det önskvärt att de befattningshavare hos hushållningssällskapen, vilka för närvarande huvudsakligen syssla med arbetsuppgifter, som skola överflyttas på lantbruksnämnderna, knytas till sagda nämnd. Beträffande de nuvarande egnahemsnämnderna må erinras om att en del av deras arbetsuppgifter komma att övertagas av lantbruksnämnderna och en del av länsbostadsnämnderna. Det synes önskvärt att den del av egnahemsnämndernas personal, som huvudsakligen sysslat med arbetsuppgifter inom lantbruksnämndernas blivande arbetsområde, överflyttas dit.

De ordinarie och extra ordinarie befattningar hos lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, vilka i samband med omorganisationen skola tillsättas efter ansökningsförfarande, torde knappast kunna beräknas vara tillsatta till den 1 juli 1948. Det synes emellertid vara av vikt att den nya organisationen utan hinder härav är funktionsduglig redan vid nämnda tidpunkt. I avvaktan på tjänstetillsättningarna torde dels egnahemsorganisationens personal böra hänvisas att tjänstgöra i den nya organisationen, dels lämpliga personer böra förordnas att under vakans uppehålla respektive befattningar, dels ock möjligheter böra finnas till anställande av tillfällig och extra personal. Centralkommittén torde — såsom även i direktiven förutsatts — böra träffa erforderliga förberedelser för verksamhetens igångsättande vid avsedd tidpunkt.

Av de nuvarande egnahemsdirektörerna, vilka äro placerade i lönegrad Ca 26, torde icke alla kunna påräkna befordran till lantbruksdirektör. I skrivelse till centrala lantbrukskommittén den 21 september 1947 har egnahemsdirektörernas förening — som företräder egnahemsnämndernas direktörer, konsulenter och assistenter — anfört bl. a. följande.

Vid 1939 års riksdag fattades principbeslut om egnahemsväsendets förstatligande och härvid bestämdes löneställningen för egnahemsdirektörerna till A 24. I propositionen till 1940 års riksdag uttalade emellertid dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet följande:

»Vid bestämmandet av löneställning för dessa tjänstemän bör enligt min mening beaktas, att på dem kommer att vila en stor del av ansvaret för att egnahemsverksamheten bedrives på ett ekonomiskt och socialt tillfredsställande sätt. Den verkställande tjänstemannen bör därför förutom kunskaper på egnahemsverksamheten berörande områden, äga initiativkraft och blick för verksamhetens ekonomiska sida. På grund av de särskilda kvalifikationer, som böra fordras hos innehavaren av här avsedda befattning, anser jag löneställningen böra bestämmas förhållandevis högt. Likväl synas mig ifrågavarande befattningar med hänsyn

till pågående utredning rörande hushållningssällskapens organisation åtminstone icke för närvarande böra placeras i högre lönegrad än A 23.» Jordbruksutskottet föreslog i sitt utlåtande att egnahemsdirektörerna skulle placeras i 24:e lönegraden, vilket även blev första kammarens beslut. Andra kammaren följde emellertid kungl. propositionen. Vid den därpå följande gemensamma omröstningen segrade Kungl. Maj:ts förslag.

Såsom av departementschefens uttalande framgår, kunde därmed icke egnahemsdirektörernas löneställning anses slutgiltigt bestämd, utan beroende av frågan om hushållningssällskapens omorganisation. Av olika skäl, som här icke skola närmare beröras, fattade riksdagen icke definitivt beslut om hushållningssällskapen förrän våren 1947. Härvid placerades sekreterare i hushållningssällskap, vilken såsom chefstjänsteman är jämförlig med egnahemsdirektör, i 28:e lönegraden (gamla löneplanen), medan egnahemsdirektörerna inför verksamhetens omorganisation alltjämt kvarstå i sin ursprungliga lönegradsplacering.

Som framgår av ovanstående redogörelse ha egnahemsdirektörerna i många år väntat på en förbättring av avlöningsförhållandena. De egnahemsdirektörer, som utses till direktörer i de nya lantbruksnämnderna, kunna emellertid påräkna en ganska väsentlig löneförbättring. Det återstår alltså att lösa frågan om de icke befordrade egnahemsdirektörernas löneställning.

Föreningen har vidare anfört, att de av 1947 års riksdag fattade besluten om distriktslantmätarnas löneställning borde vara vägledande vid bedömandet av frågan om de obefordrade egnahemsdirektörernas löneplacering. I enlighet härmed borde egnahemsdirektör, som icke vunne anställning som lantbruksdirektör i den nya organisationen eller erhölle chefsbefattning i de planerade lokalorganen för bostadsförsörjningen, tjänstgöra som egnahemsdirektör på övergångsstat i lönegrad Ca 29 samt därtill medgivas rätt att för löneklassuppflyttning få tillgodoräkna sig hela sin tjänstgöring som egnahemsdirektör. I pensionshänseende borde egnahemsdirektör hänföras till samma lönegrad som lantbruksdirektör.

Beträffande ifrågavarande övergångsproblem vill kommittén till en början erinra om, att kommittén i det föregående föreslagit att 26 befattningar som förste lantbrukskonsulent i lönegrad Ca 29 skola inrättas hos lantbruksnämnderna. Egnahemsdirektör, som icke blir befordrad till lantbruksdirektör eller till chefsbefattning i de planerade lokalorganen för bostadsförsörjningen men som söker och erhåller befattning som förste lantbrukskonsulent, torde därmed utan att särskilda anordningar vidtagas få anses bliva tillräckligt tillgodosedd i lönehänseende. Kommittén förutsätter att flertalet egnahemsdirektörer, som icke befordras till högre befattning, skola erhålla befattning som förste lantbrukskonsulent.

Därest någon eller några av egnahemsdirektörerna icke skulle erhålla befattning i högre lönegrad än den nuvarande torde vederbörande lämpligen böra överföras å övergångsstat med tjänstgöringsskyldighet i lönegrad Ca 26. Såsom ovan sagts har egnahemsdirektörnas förening ansett, att obefordrad egnahemsdirektör borde tjänstgöra som egnahemsdirektör på övergångsstat i lönegrad Ca 29, därvid föreningen anfört att 1947 års riksdagsbeslut

rörande distriktslantmätarnas löneställning innebär, att ett antal tjänster i lönegrad Ca 29 inrättas för nuvarande distriktslantmätare, vilka icke befordras till distriktslantmätare i nytt distrikt. Även om vissa billighetsskäl tala för en dylik anordning torde tillräcklig anledning icke föreligga att i detta fall vidtaga en så exceptionell och till sina konsekvenser betänklig åtgärd som att placera tjänsteman på övergångsstat i högre lönegrad än den, i vilken han varit placerad före överförandet till sådan stat. Det av föreningen som stöd för nyssnämnda yrkande åberopade exemplet från lantmäteriorganisationen kan av olika skäl icke anses bindande.

Så länge obefordrade egnahemsdirektörer tjänstgöra å övergångsstat i den nya organisationen böra ett motsvarande antal lantbrukskonsulentbefattningar hållas vakanta.

De fyra egnahemskonsulenterna äro nu placerade i lönegrad Ca 24. Dessa befattningshavare torde ifrågakomma för befattningar som lantbrukskonsulent eller högre befattningar. Skulle eventuellt någon av egnahemskonsulenterna icke komma att befordras till högre tjänst, torde han böra placeras på övergångsstat i lönegrad Ca 24, varvid ett motsvarande antal lantbrukskonsulentbefattningar böra hållas vakanta.

Av de nuvarande egnahemsassistenterna äro 9 placerade i lönegrad Ce 22, 1 i lönegrad Ce 20 och 3 i lönegrad Cg 19, varjämte 4 äro arvodesanställda. Samtliga torde komma att erfordras i den nya organisationen.

Av de nuvarande egnahemskassörerna äro 8 placerade i lönegrad Ce 22, 2 i lönegrad Ce 20, 12 i lönegrad Ce 19 och 1 i lönegrad Ce 16, varjämte 3 egnahemskassörer — 2 med halvtidstjänstgöring och 1 med trefjärdedelstjänstgöring — äro arvodesanställda. Alla nuvarande egnahemskassörer torde knappast kunna påräkna befordran till kamrerare i de nya lantbruksnämnderna eller till motsvarande befattningar i länsbostadsnämnderna. Enligt centralkommitténs förslag skola förutom kamrerarebefattning i lönegrad Ca 25 å den kamerala och administrativa avdelningen inom lantbruksnämnderna icke finnas högre befattningar än — hos 20 nämnder — kansliskrivarebefattningar i lönegrad Ca 15. Möjligheterna att överflytta de egnahemskassörer, som icke befordras till kamrerare, till annat statligt verk torde böra närmare undersökas. Det må i detta sammanhang erinras om, att bankkommittén i sitt betänkande föreslagit, att huvuddelen av egnahemsnämndernas nuvarande lånestock vid ett system med statlig kreditgaranti skall överflyttas till riksbankens avdelningskontor.

De tjänstemän inom hushållningssällskapen, som hittills huvudsakligen sysslat med inre rationalisering, böra från den 1 juli 1948 överföras till lantbruksnämnderna, därest de själva så önska och icke lämpligast utnyttjas för hushållningssällskapets återstående arbetsuppgifter. Fall kunna emellertid tänkas uppstå, då viss tjänsteman, oaktat sällskapet icke kan utnyttja honom i sin nya verksamhet, av personliga skäl önskar kvarstå inom sällskapet. I dylika fall synes vederbörande efter överenskommelse

med sällskapet böra medgivas att kvarstå därstädes men fortsättningsvis sysselsättas med arbete åt lantbruksnämnden enligt för dess verksamhet gällande regler. Motsvarande befattning i lantbruksnämnden bör då hållas vakant. Nämnden torde därvid böra kunna använda de medel, som eljest skulle ha använts för avlönande av befattningshavaren å den sålunda vakanta befattningen, till att ersätta hushållningssällskapet dess kostnader för avlöning av ifrågavarande befattningshavare. I fråga om andra anställningsförmåner än avlöning torde böra gälla samma bestämmelser som skulle gällt om befattningshavaren innehaft den vakanta befattningen i lantbruksnämnden. Därvid bör givetvis ersättning för av befattningshavaren utförda förrättningar och uppdrag uppbäras av lantbruksnämnden enligt för nämnden gällande taxa.

1947 års riksdagsbeslut rörande lönereglering för befattningshavare hos hushållningssällskapen innebär bland annat, att tjänsteman hos hushållningssällskap för placering i löneklass får tillgodoräkna sig den tid, varunder han före den 1 januari 1948 oavbrutet innehaft motsvarande tjänst hos hushållningssällskap, enligt samma grunder, som vid 1946 års riksdag i motsvarande avseende fastställdes för skogsvårdsstyrelsernas personal. Det synes kommittén rimligt, att befattningshavare hos hushållningssällskapen, som övergått till befattning hos lantbruksnämnd, får enligt enahanda grunder för löneklassplacering tillgodoräkna sig tid, varunder han före övergången oavbrutet innehaft motsvarande tjänst hos hushållningssällskap. Detta innebär, att befattningshavarna böra medgivas sådan lönegradsplacering och tillgodoräkning att de kunna beräknas tre år före avgången med pension uppnå den högsta löneklassen, dock att Kungl. Maj:t bör äga att efter särskild prövning från fall till fall medgiva ytterligare tillgodoräkning av tidigare tjänstetid.

Centralkommittén anser sig icke för närvarande kunna bedöma behovet av övergångsanordningar för nuvarande personal i egnahemsstyrelsen eller lantbruksstyrelsen. Kommittén förutsätter emellertid, att om ordinarie befattningshavare icke kan placeras å motsvarande eller högre befattning i den nya lantbruksstyrelsen, vederbörande överföres å övergångsstat enligt för dylika fall vanliga regler.

Särskilt yttrande av herr Berg.

Kommittén har föreslagit att egnahemsdirektör, som icke befordras till lantbruksdirektör och som icke heller söker och erhåller befattning såsom förste lantbrukskonsulent, skall överföras å övergångsstat med bibehållande av nuvarande lönegrad, Ca 26. Gentemot det yrkande som framförts av Egnahemsdirektörernas förening, att egnahemsdirektör å övergångsstat skulle placeras i lönegrad Ca 29, anför kommittén, att oaktat vissa billighetsskäl tala därför tillräcklig anledning icke torde föreligga, att i detta fall vidtaga en sådan exceptionell och till konsekvenserna betänklig åtgärd som att placera tjänsteman å övergångsstat i högre lönegrad än den han innehaft under sin tidigare tjänstgöring. Det av föreningen åberopade exemplet från lantmäteriets omorganisation innevarande år kunde av olika skäl icke anses bindande.

Enligt min mening är egnahemsdirektörernas placering i lönegrad Ca 29 synnerligen väl motiverad. Såsom framgår av dåvarande departementschefens uttalande i propositionen angående egnahemsväsendets förstatligande år 1940 ställdes stora kompetenskrav på innehavarna av egnahemsdirektörsbefattningarna. Statsrådet uttalade då följande: »Vid bestämmandet av löneställning för dessa tjänstemän bör enligt min mening beaktas, att på dem kommer att vila en stor del av ansvaret för att egnahemsverksamheten bedrives på ett ekonomiskt och socialt tillfredsställande sätt. Den verkställande tjänstemannen bör därför förutom kunskaper på egnahemsverksamheten berörande områden äga initiativkraft och blick för verksamhetens ekonomiska sida. På grund av de särskilda kvalifikationer, som böra fordras hos innehavaren av här avsedda befattning, anser jag löneställningen böra bestämmas förhållandevis högt. Likväl synas mig ifrågavarande befattningar med hänsyn till pågående utredning rörande hushållningssällskapens organisation åtminstone icke för närvarande böra placeras i högre lönegrad än A 23.»

Det bör även erinras om, att jordbruksutskottet i sitt utlåtande föreslog lönegraden A 24 och att detta även blev första kammarens beslut. Andra kammaren följde emellertid propositionen och vid den gemensamma omröstningen segrade Kungl. Maj:ts förslag.

Såsom framgår av departementschefens uttalande och jordbruksutskottets utlåtande synes egnahemsdirektörernas löneställning ha blivit påfal-

lande låg i jämförelse med löneställningen för befattningshavare med jämförliga arbetsuppgifter inom andra delar av statsförvaltningen. 1940 års riksdagsbeslut rörande egnahemsdirektörernas lönegradsplacering synes även ha varit avsett som ett provisorium i avvaktan på att frågan om hushållningssällskapens sekreterares löneställning skulle lösas. Sedan 1947 års riksdag beslutat att statsbidrag till sistnämnda befattningshavares löner skall utgå enligt lönegrad A 28 (Ca 31 i nya avlöningsreglementet) torde, om icke omorganisationen kommit emellan, egnahemsdirektörernas lönefråga hava upptagits till ny prövning med höjd lönegradsplacering som trolig följd. Genom omorganisationen berövas vederbörande befattningshavare icke bara den inkomstförbättring som indirekt ställts i utsikt i departementschefens uttalande och som utgjort den tysta förutsättningen för att vederbörande tjänstemän på sin tid sökte ifrågavarande befattning, utan utsättas även såsom ämbetsmän för en ändring av hela sin ställning, som kommer degraderingen nära.

Kommittén har icke bemött den av föreningen framförda uppfattningen, att departementschefens uttalande innebar en utfästelse till omprövning av löneställningen, sedan beslut fattats om hushållningssällskapens omorganisation. Enligt min mening är föreningens yrkande om lönegraden Ca 29 synnerligen hovsamt, med hänsyn till att sekreterarnas löneställning bestämts till Ca 31. Den omständigheten att någon egnahemsdirektör eventuellt icke bedömes såsom lämplig för befordran till högre tjänst kan icke göra det berättigat att förvägra honom den lönegradsplacering som är motiverad av den hittillsvarande arbetsuppgiften. Det har icke från något håll bestritts, att egnahemsdirektörerna varit fullt kompetenta för sina nuvarande befattningar och väl fyllt sin uppgift i ett svårt och ömtåligt värv. De arbetsuppgifter, som i fortsättningen böra anförtros egnahemsdirektör på övergångsstat i de nya lantbruksnämnderna, göra även en lönegradsplacering i Ca 29 fullt motiverad.

Stig G:son Berg.

Bilaga A.

Vissa statistiska uppgifter rörande egnahemsnämnderna.

Tabell 1. Personalen vid egnahemsnämnderna budgetåret 1946/47.

Befattningshavare	Antal[1]
Egnahemsdirektörer	26
Egnahemskonsulenter	4
Egnahemsassistenter	15·1
Kassörer	25·0
Kanslibiträden	6
Kontorsbiträden	59
Skrivbiträden	52·3
Summa	187·4

[1] Då befattningshavare varit deltidsanställd eller endast tjänstgjort viss tid av året, har vederbörande redovisats i proportion till tjänstgöringstiden.

Tabell 2. Av egnahemsnämnderna beviljade egnahemslån för jordbruksfastigheter, egnahemslån för förstärkning av ofullständiga jordbruk och statsbidrag för inlösen av överflödiga byggnader.

	Belopp i 1000-tals kronor		Antal	
	Medeltal 1942/43—1945/46	1946/47	Medeltal 1942/43—1945/46	1946/47
Egnahemslån för jordbruksfastigheter (inkl. skogslån och lån enl. 39 § egnahemskungörelsen)	13 918	15 133	1 267	1 139
Egnahemslån för förstärkning av ofullständiga jordbruk	733	1 636	240	316
Statsbidrag för inlösen av överflödiga byggnader	118	368	80	210

Tabell 3. Egnahemsnämndernas arbete i antal dagsverken budgetåret 1946/47 fördelat på olika grupper av ärenden.

(1 år = 270 dagsverken)

Egnahemsnämnd	Jordbruks- och jordpolitiska ärenden						Bostadssociala ärenden					Övriga ärenden	Samtliga ärendegrupper
	Jordbruksegnahem	Jordförvärv	Jordanskaffning	Arbetarsmåbruk	Krislån	Summa	Bostadsegnahem	Bostadsförbättring	Vatten och avlopp	Lantarbetarbostäder	Summa		
Stockholms	263	161	22	—	52	498	274	311	205	183	973	419	1 890
Uppsala	447	41	—	1	108	597	177	670	365	57	1 269	24	1 890
Södermanlands	430	130	—	—	100	660	200	625	275	175	1 275	225	2 160
Östergötlands	240	56	—	—	67	363	92	392	119	82	685	132	1 180
Jönköpings	247	135	—	—	31	413	90	393	133	14	630	37	1 080
Kronobergs	385	41	4	—	38	468	68	476	78	11	633	249	1 350
Kalmar norra	140	120	—	—	90	350	138	242	158	32	570	87	1 007
Kalmar södra	170	60	—	2	85	317	170	380	155	23	728	35	1 080
Gotlands	330	50	—	—	90	470	85	390	135	—	610	—	1 080
Blekinge	268	54	—	3	43	368	65	518	145	14	742	240	1 350
Kristianstads	902	57	11	2	122	1 094	181	1 444	210	14	1 849	567	3 510
Malmöhus	176	65	—	—	22	263	71	500	125	63	759	58	1 080
Hallands	578	43	8	4	85	718	116	565	150	25	856	46	1 620
Göteborgs och Bohus	147	36	—	3	71	257	114	315	101	11	541	147	945
Älvsborgs norra	180	185	20	8	94	487	60	345	85	25	515	80	1 082
Älvsborgs södra	320	24	—	2	17	363	171	425	123	5	724	18	1 105
Skaraborgs	590	195	—	—	150	935	90	425	100	40	655	30	1 620
Värmlands	1 075	260	—	24	46	1 405	490	815	85	15	1 405	15	2 825
Örebro	340	59	—	2	24	425	72	634	73	23	802	123	1 350
Västmanlands	220	110	—	—	112	442	193	345	105	45	688	220	1 350
Kopparbergs	388	347	—	30	88	853	372	403	165	15	955	82	1 890
Gävleborgs	365	190	—	30	37	622	245	825	84	4	1 158	110	1 890
Västernorrlands	865	121	13	83	150	1 232	460	2 085	105	—	2 650	168	4 050
Jämtlands	656	111	17	104	68	956	224	994	30	—	1 248	48	2 250
Västerbottens	1 360	408	875	59	80	2 782	292	1 220	58	—	1 570	508	4 860
Norrbottens	1 325	145	955	58	23	2 506	445	1 835	26	—	2 306	318	5 130
Hela riket	**12 407**	**3 204**	**1 925**	**415**	**1 893**	**19 844**	**4 955**	**17 572**	**3 393**	**876**	**26 796**	**3 984**	**50 624**

Bilaga B.

Tabell för beräkning av producentbidrag. (Utdrag).

Vid en halvårsleverans av nedan angivna antal kilogram mjölk utgår bidrag med följande belopp.

Kg.	Kr.	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
1— 12	1	1 371—1 379	165	6 317— 6 349	155
38— 45	5	1 413—1 420	170	6 484— 6 516	150
80— 87	10	1 405—1 462	175	6 650— 6 683	145
121— 129	15	1 496—1 504	180	6 817— 6 849	140
163— 170	20	1 538—1 545	185	6 984— 7 016	135
205— 212	25	1 580—1 587	190	7 150— 7 185	130
246— 254	30	1 621—1 629	195	7 317— 7 349	125
288— 395	35	1 663—1 670	200	7 484— 7 516	120
330— 337	40	1 705—1 712	205	7 650— 7 683	115
371— 379	45	1 746—1 754	210	7 817— 7 849	110
413— 420	50	1 788—1 795	215	7 984— 8 016	105
455— 462	55	1 830—1 837	220	8 150— 8 183	100
496— 504	60	1 871—1 879	225	8 317— 8 349	95
538— 545	65	1 913—1 920	230	8 484— 8 516	90
580— 587	70	1 955—1 962	235	8 650— 8 683	85
621— 629	75	1 996—3 516	240	8 817— 8 849	80
663— 670	80	3 650—3 683	235	8 984— 9 016	75
705— 712	85	3 817—3 849	230	9 150— 9 183	70
746— 754	90	3 984—4 016	225	9 317— 9 349	65
788— 795	95	4 150—4 183	220	9 484— 9 516	60
830— 837	100	4 317—4 349	215	9 650— 9 683	55
871— 879	105	4 484—4 516	210	9 817— 9 849	50
913— 920	110	4 650—4 683	205	9 984—10 016	45
955— 962	115	4 817—4 849	200	10 150—10 183	40
996—1 004	120	4 984—5 016	195	10 317—10 349	35
1 038—1 045	125	5 150—5 183	190	10 484—10 516	30
1 080—1 087	130	5 317—5 349	185	10 650—10 683	25
1 121—1 129	135	5 484—5 516	180	10 817—10 849	20
1 163—1 170	140	5 650—5 683	175	10 984—11 016	15
1 205—1 212	145	5 817—5 849	170	11 150—11 183	10
1 246—1 254	150	5 984—6 016	165	11 317—11 349	5
1 288—1 295	155	6 150—6 183	160	11 450—11 483	1
1 330—1 337	160				

Bilaga C.

Tabell för beräkning av producentbidrag. (Utdrag).

Vid en årsleverans av nedan angivna antal kilogram mjölk utgår bidrag med följande belopp.

Kg.	Kr.	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
1— 25	2	2 742— 2 758	330	12 634—12 699	310
76— 91	10	2 826— 2 841	340	12 967—13 033	300
159— 175	20	2 909— 2 925	350	13 300—13 366	290
242— 258	30	2 992— 3 008	360	13 634—13 699	280
325— 341	40	3 075— 2 091	370	13 967—14 033	270
409— 425	50	3 159— 3 175	380	14 300—14 366	260
492— 508	60	3 242— 3 258	390	14 634—14 699	250
576— 591	70	3 326— 3 341	400	14 967—15 033	240
659— 675	80	3 409— 3 425	410	15 300—15 366	230
742— 758	90	3 492— 3 508	420	15 634—15 699	220
826— 841	100	3 576— 3 591	430	15 967—16 033	210
909— 925	110	3 659— 3 675	440	16 300—16 366	200
992—1 008	120	3 742— 3 758	450	16 634—16 699	190
1 076—1 091	130	3 826— 3 841	460	16 967—17 033	180
1 159—1 175	140	3 909— 3 925	470	17 300—17 366	170
1 242—1 258	150	3 992— 7 033	480	17 634—17 699	160
1 326—1 341	160	7 300— 7 366	470	17 967—18 033	150
1 409—1 425	170	7 634— 7 699	460	18 300—18 366	140
1 492—1 508	180	7 967— 8 033	450	18 634—18 699	130
1 576—1 591	190	8 300— 8 366	440	18 967—19 033	120
1 659—1 675	200	8 634— 8 699	430	19 300—19 366	110
1 742—1 758	210	8 967— 9 033	420	19 634—19 699	100
1 826—1 841	220	9 300— 9 366	410	19 967—20 033	90
1 909—1 925	230	9 634— 9 699	400	20 300—20 366	80
1 992—2 008	240	9 967—10 030	390	20 634—20 699	70
2 076—2 091	250	10 300—10 366	380	20 967—21 033	60
2 159—2 175	260	10 634—10 699	370	21 300—21 366	50
2 242—2 258	270	10 967—11 030	360	21 634—21 699	40
2 326—2 341	280	11 300—11 366	350	21 967—22 033	30
2 409—2 425	290	11 634—11 699	340	22 300—22 366	20
2 492—2 508	300	11 967—12 033	330	22 634—22 699	10
2 576—2 591	310	12 300—12 366	320	22 900—22 966	2
2 659—2 675	320				

Statens offentliga utredningar 1948

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen. Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag rörande organisation och avlöningsförhållanden m. m. vid lantmäteristyrelsen och länslantmäterikontoren. [1]

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av verksamheten för jordbrukets yttre och inre rationalisering. [2]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Iduns tr., Esselte, Sthlm 48
718099